

Justinas Žilinskas

Gugis - girių kaukas ir žmonių draugas

Romanas

Skaitmeninta iš knygos:
Justinas Žilinskas. Gugis - girių kaukas ir
žmonių draugas. Vilnius: Tyto alba, 2006.

ISBN 978-5-430-06095-4

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų
remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro
(5-8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turinys

Pirmasis pasakojimas apie Gugį, smeiguolį ir geležinius žmones	5
Antrasis pasakojimas apie Gugį, Vipštą ir laumės pirštą	60
Trečiasis pasakojimas apie Gugį, didkaukius ir didvyrius	111
Ketvirtasis, didysis, pasakojimas apie Gugio žygį	150
I. IŠĖJIMAS	150
II. DAINORIAI	171
III. ŠIUŠA	235
IV. UŽSKLANDA	342
Autoriaus žodis	351

Seniai seniai tarp šimtamečių girių, skiriamų tik neskubrios Nemuno ir Neries tėkmės, driekėsi kraštas, Lietuva vadintas. Tvirtos buvo to krašto pilys, didingi jo valdovai, išdidūs ir narsūs žmonės akių gelmėje rusenančia gintaro liepsna.

Tačiau ten, kur ne kiekvieno žvilgsnis užklydavo, kur ne kiekvieno koja drįsdavo žengti – gūdžiose girių tankmėse – gyveno ir dar viena negausi, labai labai sena giminė, girių kaukais vadinta. Paslaptinga buvo gentis – nežinia, iš kur atėjusi, nežinia, kada radusis, ir nežinia, kada išėjusi į nebūtį. Nors kaukų ir žmonių keliai kartais susikirsdavo, bet mažoji tauta nelabai mėgo žmones – ir už būdą grėslų, ir už išdidumą beribį, ir už norą visus kitus motinos gamtos kūrinius valdyti.

Tik vieną sykį toje paslaptingoje giminėje gimė kaukavaikis, kurį tėvai Gugiu praminė. Buvo kaukiokas kaip kaukiokas – gal tik smalsesnis nei ben-

dragenčiai, gal kiek sumanesnis nei bendraamžiai. Bet ir jis būtų telikęs kiškių medžiotojas, šermukšnių rinkėjas, laukinių bičių medaus kopinėtojas, jeigu ne toji kaitri viena iš pirmųjų vasaros dienų, išviliojusių kaukavaikį iš Kaukašlaičio pasidairyti – o gal jau sunoko žemuogės?

Taip ir prasidėjo nutikimai, aprašyti pasakojimuose apie Gugį – girių kauką, žmonių draugą.

Pirmasis pasakojimas apie Gugį, smeiguolį ir geležinius žmones

Gugis sliūkino tyliai, vis stabtelėdamas apsidairyti, įsiklausyti. Keliauti reikėjo gana toli – mat didieji žemuogynai buvo prie pat žmonių kelio į Pagirius. Gugis, kaip ir pridera padoriam kaukui, vengdavo tų diškių, tačiau tai anaipol nereiškė, jog žmonės jam nerūpėjo. Ir dar kaip rūpėjo! Jie jau buvo keletą kartų su Pukiu nulindę į Pagirius (sužinotų tėvas – oi, kaip kailį išskalbtų!). Nenuoramos kaukaberniai taip pat pažvalgydavo ir kelią – juk žmonės taip keistai rengdavosi ir tokių įdomių daiktų nešdavosi! Kai ką ir pamesdavo! Be to – nuo kelio sklido nemažas triukšmas – čežėjimas, girgždėjimas, šnekų nuotrupos... Tad kaukui net žemuogės nerūpėjo. Nubėgęs dar keletą sieksnių, jis praskyrė paparčio lapus, prisimerkė, kiek apakintas ryškios

saulutės, ir aiktelėjo. Kelias ir jo prieigos knibždėte knibždėjo!

„Tai bent!“ – kraipė galvą Gugis. Ne, tokių žmonių kaukas dar niekada nebuvo regėjęs. Visi apsišautę kažkokiais keistais apdarais – ilgais baltais, plevėsuojančiais nuo kiekvieno krustelėjimo. Ant tų plonų tarsi vapsvų lizdai apdarų kryžiausi du juodi brūkšniai. „Argi tai rūbas? – stebėjosi kaukas. – Jį net sparvos prakąstų!“

Keistieji žmonės tuo tarpu erzeliavo, stumdėsi, ieškojo minkštesnių samanų prisėsti, keletas puolė kapoti krūmynų. Ir tuomet girios gyventojų akį patraukė dar neįprastesnė trijulė, kuriai kiti reiškė visokeriopą pagarbą. Pirmasis iš jų buvo jau senyvas, pražilęs, sukumpęs vyras, su giliai kaktoje įsirėžusiomis raukšlėmis. Jo akys neramiai bėgiojo, o kairioji ranka truputį virpėjo. Antrasis vyras – gerokai jaunesnis ir, kaip ir pridera jaunam, žengė drąsiai, pasitikėdamas. Jo stotas buvo tvirtas, tarsi iš ažuolo drožtas, o banguota barzda ir šviesūs plaukai vilnijo, papūtus vėjeliui. Na, o trečiasis žmogus dėl trumpų kojų kiek juokingai krypavo. Tačiau skvarbus juodų it angliukai akių žvilgsnis bylojo: nepasitrauksi iš kelio – sumindys ir neatsigręš!

Tačiau ne akys, ne eisena ir ne barzda taip sudomino kauką – juk visa tai galėjo turėti kiekvienas žmogus ir netgi kaukas. Keista buvo kas kita. Vos sujudėdavo tie keisti balti apdarai, dviejų iš trijų lėš krūtinės sublizgėdavo!

„Nejaugi čia... geležiniai žmonės?!“ – sunerimo Gugis.

Tuo tarpu vyrai susėdo, keletas kitų padavė odinės gertuves. Šviesiaplaukis įsišvirkštė į burną čiurkšlę ir užsikosėjo. Trumpakojis prabilo. Nesuprantama kalba!

– Lorde Douveri, na, ir kaip neišverdate tame kiaute! Aš net marškiniuotas prakaitu srūvu – o jūs vargstate su šarvais. Atiduokite ginklanešiams, pasimėgaukite vėjeliu!

– O aš pritariu lordo atsargumui, – atsiliepė senis. – Pagonyš – taiklūs šauliai, barone Dolčetai. Kartais geriau paprakaituoti, negu strėles tarp šonkaulių skaičiuoti.

– Niekis tas prakaitas, – atsiliepė jauniausias. – Dėl švento tikslo galiu ir paprakaituoti.

– Ir koks gi tas tikslas? – susidomėjo baronas.

– Viešpaties šviesa! Garbusis broli Heinrichai, jūs sakėte tiesą! Nenešti mūsų Viešpaties šviesos šiam kraštui yra nusikaltimas! Iš tiesų čia būtų galima

nuveikti tiek, kad užtektų ne vienam palaimintojo gyvenimui!

- Oho! - išsišiepė Dolčetas, - kaip riteriui - didingi planai!

- Juk būtų galima iškirsti šias pragariškas girias, nutiesti kelius, statyti Viešpaties namus, vienuolynus... Skelbti Gerąją naujieną! - tarsi nepastebėjęs barono pašaipos, tęsė lordas.

- Garbusis lorde, to norėtume kiekvienas... - mąsliai ištarė brolis Heinrichas. - Bet... Kol šiame krašte bus nors vienas gyvas pagonis, Dievo namai liepsnos, vienuolynai bus plėšiami, broliai dejuos, prikalti prie stulpų... Ag, negi mūsų garbioji brolija nemėgino skelbti Dievo žodžio jiems gražiuoju? Bet šėtono išperos tik šėtoną ir žino... Kad ir kiek mokytum vilką - vis tiek į mišką žiūri.

- Be to, garbusis lorde, šiame krašte knibždėte knibžda ne tik pagonių - jų girios, pilnos piktuųjų dvasių ir kitokių nelabuųjų, vargu ar leistūsi iškertamos. Bet nelabasis dėl to ir silpnas, kad be žmogaus jis bejėgis... Ar tiesą kalbu, broli Heinrichai? - pasisukdamas į bendraketelionį, tęsė kalbą Dolčetas.

Vokietis mąsliai linktelėjo:

- O taip, barone... Pamenu, kai dar buvau brolio Hinderio, amžinąjį atilsį jam, Viešpatie, ginklanešys,

ėjom į žygį, ir vėl pas samogitus¹. Kadangi turėjom slapta užpulti vieną pilį, tai teko kelyje naikinti kiekvieną, kad niekas nesutrukdytų įvykdyti plano. Ir pasitaikė mums ant kelio pagonių kaimas – nedidelis, koks tuzinas pirkių. Pamanėme – nėra laiko siūlyti krikštą, sukalbėsime maldas, kai niekas nebe-trukdys. Tačiau ką jūs manote – kaimo stojo ginti ne tik vyrai, bet ir bobos. Tačiau, pasakysiu jums tiesą, broliai – ne vienam iš mūsų pašturpo oda, kai pagonių raganius sukviėtė į pagalbą piktąsias dvasias... Atlėkė iš miško visos tokios kailiniuotos, raguotos, vienos pažeme, kitos – šakomis ir puolė. Draskyt, kandžiot, plėšyt... Būrys mūsų tai didelis buvo, tačiau kaimą puolė tik kokios trys dešimtys vyrų, kiti skubėjo į priekį. Prisiekiu mūsų Viešpaties žaizdomis, mažai tikėjau paskalomis apie piktųjų galią, bet tąsyk jau maniau, kad gyvas nebesugrįšiu...

„Tik pamanyk, kaip įsirekavo“, – suniurzgė Gugis, mėgindamas ką nors suprasti iš svetimųjų kalbos. Kol kas buvo aišku, kad senis kažkur įmerkė uodegą...

---

¹ Samogitija, samogitai – senovinis Žemaitijos ir žemaičių pavadinimas lotynų kalba.

- Ordino tėvai moko, jog geriausias ginklas prieš pagoniškąją bjaurastį yra ne kalavijas, mat perkirsta dvasia atgyja su dvejopa galia, o malda, žegnonė, - įsikišo lordas Douveris.

- Garbusis lorde, žinome šias tiesas, - mostelėjo ranka Heinrichas. - Nejaugi manėte, kad nemėginome? Ir žegnojom, ir poterius kalbėjom, ir švenčiausiąsias relikvijas rodėm - nieko nelabosios nepaisė, tik giesmės joms nepatiko... Betgi kiek prigiedosi, kai pagonys kaip pasiutę strėles leidžia, ragotines smeigia. Iki šiol atsimenu - vargšas brolis Hansas, teateinie jam dangaus karalystė, tik nustojo giedoti, dvasia kaipmat prakando pilvą ir į vidurius sulindo... Liko lyg maišas gulėti visas toks pamėlęs, net pajuodavęs, matyt, nelaboji iš vidaus suėdė...

- Siaubinga, - linksėjo Dolčetas.

- ...Nepavyko tada ir riteriui Ausveliui, ak, kaip nepavyko... Pakėlė jį viena dvasia aukštai, virš medžių, ir paleido iš nagų... - lyg negirdėdamas tęsė Heinrichas. - Nukrito, kaip kiaušinio lukštas sudužo... O broliukui Georgui gyvam odą nugraužė...

- Neįtikėtina!

Douveris žvilgčiojo tai į vokietį, tai į italą. Bet pirmasis visai pasinėrė į prisiminimus, nes tik lingavo galvą ir kartojo: kaip baisu... kaip baisu..., o antrasis

šelmiškai merkė akį jaunuoliui. Jaunasis lordas jau rengėsi išsižeisti – rodė, Eritrėjos pakrančių maitvagnis iš jo šaiposi! Jau žiojosi kaip nors įgelti, bet čia pastebėjo, kad italo akys lipte prilipusios prie durklo, kurį vaikas ką tik išsitraukė ir vartė rankoje.

Iš tiesų tėvo padovanotas, kruopščios, juvelyrinės ginklakalystės pavyzdys tiesiog spinduliavo magiška trauka: galėjai ilgas valandas žiūrėti, kaip saulės atspindžiai žaidžia ant senomis nepažįstamomis runomis puoštų ašmenų, kaip sidabrinės gyvatės kūnas rangosi apie rankeną ir baigiasi galva, į kurią vietoj akių įstatyti du rausvą grėsmingą šviesą spinduliuojantys rubinai.

„Koks gražus smeiguolis!“ – Gugiui net seilė nutūso.

Tuo tarpu vyrukas lyg žaisdamas susmeigė durklą į samanas.

– Gražus daiktelis, – pagyrė Dolčetas, pasislinkdamas arčiau.

– O kaipgi, – pasididžiavo ką nors daugiau sakyti Douveris. Bet smalsumas nugalėjo.

– Barone, ar jūs tikite, ką pasakojo brolis Heinrichas?

Italas krenkštelėjo ir atsiliepė pašnibždomis:

- Na, šio krašto miškuose visko nutinka... Tik duosiu vieną patarimą, lorde. Jeigu jus užpultų pagonių dvasia - neskubėkite jos žegnoti, poteriauti ar giedoti... Bijau, kad tai neišgelbės. Traukite ginklą ir drąsiai kirskite pusiau arba taip, kaip jums atrodo geriausia... O jeigu neramu - prieš žygį pašlakstykite ašmenis šventintu vandeniu arba į gertuvę vietoj jo vyno įpilkite.

- Barone, bet Bažnyčios tėvai moko...

- Mano jaunasis bičiuli, Bažnyčios tėvai moko daug ko - taip pat nežudyti... - akimis prikalęs Douverį prie žemės, ištarė baronas. - O mes čia ateinam, nešini ugnimi ir kalaviju. Argi keista, kad vietinės dvasios mūsų nemėgsta?

- Bet, barone, su velnio padarais reikia kovoti! Reikia...

- Tai ir darome, lorde. Tai ir darome. O dabar jums siūlau poilsio laiką - patylėti ir pamedituoti. Kelias tolimas, vidudienis ilgas, Albiono ūkų čia nebus. Pasiilsėkime.

- Pasiilsėkime... - nenoriai sutiko jaunasis lordas. Atsidusęs jis įkišo durklą į makštis, atrėmė galvą į pušies kamieną ir užsimerkė.

- Uhuhuhhh!.. - šiame urzgime tilpo viskas: pyktis, įniršis, įsiūtis, neviltis. Gugis jau seniai sekė, ką

darys geležinis žmogus su tuo gražiu smeiguoliu, ir viltis, kad paliks jį išmeigtą, buvo tokia didelė, tokia tikra... O dabar – še tau, kad nori, paslėpė, įbedė kažkur į save, nors neišleido nė garso. Et, toks grobis! Toks daiktas! Parneštų Kaukašlaitin – Pukis apsisiusiotų iš pavydo! Be to, tik taip galėtų įtikinti saviškius, kad matė geležinius žmones (o kad čia buvo sustoję būtent jie, Gugiuui abejonių nekilo: bet kuris, bent kartą klausęs senojo Urkio porinamų istorijų, būtų tuoj pat supratęs, su kuo susidūrė).

Bet ką dabar daryti – nejaugi smeiguolis pradingo galutinai? Gugis vėl apsidairė, tikėdamasis rasti dar ką nors neįprasta, tačiau akies netraukė niekas. Tyliai ir atsargiai, tarsi per samanas šliaužiantis žaltys, Gugis prisėlino prie snaudžiančio žmogaus dar arčiau. „Ėhė... tai juk smeiguolio galva kyšo“, – apsidžiaugė kaukas, pastebėjęs, kad tas blizgantis gyvis, matytas ant smeiguolio, dabar pusiau išlindęs iš kažkokios geležinio žmogaus ataugos.

Dabar vėl viskas atrodė paprasta: reikia tik čiupti smeiguolį ir – į kojas... Bet ar tikrai tai smeiguolio galva? O gal užkerėta angis? Gal kanda? – tokie ir panašūs klausimai užgriuvo kaukabernį, pamačiusį, kad gyvis blizgina dvi raudonas akis. Atsargiai pakėlęs nuo žemės vytelę, bakstelėjo į vieną akį – nieko neįvyko.

Kaukas daugiau neabejojo nė sekundės – jau geriau nusvilti nagus, negu grįžti be grobio, ir dar tokio! Gugis giliai įkvėpė, žengė tuos kelis lemtinčius žingsnelius ir čiupo smeiguolį. Deja, pirmos pastangos tik leido įsitikinti, kad kotą apsvyniojęs gyvis neužkerėtas ir nesitaiko įkasti, bet lengvai lįsti lauk smeiguolis nenorėjo. Kaukas iš įtampos net suprunkštė.

Douveris pajuto lengvą dunkstelėjimą į koją. „Kas čia per velniava?“

Atsimerkęs iš netikėtumo net sustingo: kažkoks nedidelis padaras žvitriomis ir spindinčiomis akutėmis, užsimetęs pilką kailį, nemačiomis prisėlinęs, stengėsi ištraukti iš makšties durklą. Lordas viena ranka pasitrynė akį – vaizdas nenyko. Padaras lėtai, atsargiai, bet atkakliai, gviešėsi jo gero. Ginklas galiausiai pasidavė ir lėtai iššliaužė iš įmautės.

Pasigirdo tylus „uf uf“. Padaras susižavėjęs pažvelgė į suspindėjusius ašmenis. Douveriui grįžo nuovoka, ir jis pabandė staigiai sugriebti vagilį, bet tas mikliai pasisuko, ir lordo delnui teko durklo ašmenys. Riteris net sustugo iš skausmo, o padaras, nepaleisdamas tik šiek tiek mažesnio už save grobio, šoko į artimiausią krūmą. Tiek jį riteris ir tematė.

- Kas jums, lorde? - atsimerkęs paklausė Dolčetas ir, žvilgtelėjęs į pakeltą ranką, nustebo: - Kraujas? Įsipjovėte?

- Ne... - Douveris net nežinojo, ką pasakyti. Vis dar nustebeš, sutrikęs galiausiai paaiškino: - Nepatikėsite, barone, bet mane užpuolė...

- Kada? Dabar? Kas? - išsižiojo Dolčetas.

- Nežinau... Gnomas², dvasia...

- Kokia dvasia? Koks gnomas? Garbusis lorde, gal saulė jums perkaitino galvą? Et, ne veltui juk sakiau apie šarvus!

- Barone, - suirzo britas, - aš nejuokauju. Mane tikrai užpuolė gnomas ir pavogė durklą. Kol snūduriavau...

- Lorde, ne man jus mokyti, bet negalima taip tikėti broliu Heinrichu. Gal tai buvo žvėris? Žiurkė, šeškas? Iš kurgi gnomai šitose giriose?

---

² Gnomai - nedidelio ūgio, atstumiamos išvaizdos mitinės germanų būtybės, gyvenančios po žeme ir saugančios sukauptus lobius - brangakmenius, auksą. Žmonių vengia, tačiau kilniaširdiškumo akimirkomis gali padovanoti nuskriaustam ar nelaimingam žmogui vieną kitą brangakmenį. Tačiau vargas tam, kuris gviešis viso gnomo lobio!

- Buvo ne žvėris, - atkakliai pakartojo Douveris. - Ar jums teko kada nors matyti žvėrį, kurio įkandimai paliktų pėdsaką kaip geležtės? Be to, kurgi dingo mano durklas? Pats matėte - jį pakėliau nuo žemės ir įkišau į makštis.

- Metas keliauti, broliai, - nutraukė jų ginčą brolis Heinrichas. - Komtūras Rilke mūsų užsilauks, jeigu per daug poilsiausim.

- Tvarka. Poilsis baigtas! - sušuko Dolčetas. - Rikiuotis žygiui! Mikliai! Judam, judam, judam!

Sužvango ginklai, suskamčiojo grandys, sugirgždėjo gurguolės vežimų ratai. Nuošaliau ilsėjęsi ginklanešiai privedė arklius, padėjo riteriams ant jų užsėsti. Tebekraujuojanti Douverio plaštaka buvo perrišta balta skepeta. Lordas nusprendė daugiau niekam nepasakoti užpuolimo istorijos, nes ir pačiam šis neįtikėtinas nuotykis pradėjo atrodyti kaip keistas trumpas sapnas. Jeigu ne kraujuojanti ranka ir tuščia įmautė, galbūt būtų patikėjęs,

kad gnomas, dvarfas³ ar kaip kitaip pavadintum tą vagilį, tebuvo brolio Heinricho prisiminimų suaudrintos vaizduotės vaisius.

„Vaje, kokią sumaištį sukėliau!“ – negalėjo atsišbėti Gugis, pamatęs, kad visi geležiniai žmonės, jam dingus brūzgyne, staiga pašoko nuo žemės ir ėmė dairytis, rinktis daiktus, o tas, kurio smeiguolį jis dabar laikė, kažką garsiai aiškino ir mostagavo sužeista ranka, rodydamas tai į save, tai į krūmus. „Matyt, tas smeiguolis – koks nepaprastas daiktas“, – galiausiai nusprendė kaukas ir, pagalvojęs,

---

³ Dvarfai – mitinės skandinavų ir germanų tautosakos būtybės. Kaip ir gnomai yra nedidelio ūgio (apie 1 metrą), negražūs ir didelėmis galvomis. Gyvena kalnuose arba po žeme. Tačiau dvarfai ne tik saugo lobius, bet taip pat yra nagingi kalviai, puikūs juvelyrų ir ginklakaliai. Pasakojimai apie dvarfus gali turėti tikrovišką pagrindą: bronzos amžiaus metu alavo kasėjai pamažu migravo iš Pietų į Pietryčių Europą, nes šiaurėje buvo daugiau alavo, reikalingo bronzos gamybai. Pietiečiai buvo mažesnio ūgio, tamsesnės odos ir plaukų, o jų metalurgijos žinios, ginklai ir šarvai galėjo atrodyti stebuklingi šiauriečiams, vis dar gyvenantiems neolito sąlygomis. (Pagal Wikipedia – laisvąją enciklopediją//wikipedia.org.)

kad ilgiau pasilikti čia būtų pavojinga, per brūzgy-
nus patraukė į miško gilumą.

- Ką čia neši? O! Iš kur gavai?! Parodyk! Aj! Nesi-
stumdyk tu, gyvatės išnara!

- Traukis, neturiu laiko, - šūktelėjo nė nestabtelė-
damas Gugis susimuštą vietą besikasančiam Pukiui.

- Kad tu kur sprandą nususuktum su visomis savo
geležimis, - palinkėjo tas, dar pagrūmodamas kumš-
teliu.

- Kad tu surastum ir pridegintum, - nusijuokė
skuodžiantis kaukavaikis.

Kelią pastoją nedidukas upeliūkštis smėlėtais
krantais. Kaukas mėgino nešulį suimti patogiau, nes
teks šokinėti nuo akmens ant akmens. Pirmi trys
akmenys nebuvo slidūs, bet ne ketvirtas...

- Zuikio spira!!!! - dar spėjo suklykti Gugis, paju-
tęs, kad pasaulis staiga apsivertė aukštyn kojomis,
ir piestu atsistojęs upelio vanduo dėjo tiesiai į nosį.

- Cha cha! Kerėpla, kerėpla! - klykė, tai pamatęs,
iš paskos skubantis Pukis.

- Palauk, pūkuotasai, neturėčiau svarbesnių rei-
kalų - patikrinčiau tavo momens kietumą, - papurtęs
purius plaukus, sumurmėjo Gugis ir ėmė dairytis -
kur jo grobis? Smeiguolis, niekur nedingęs, gulėjo

upelio dugne. Gerai, kad čia nebuvo gilų – vos iki juosmens, tad, pakėlęs smeiguolio galą, kaukas ėmė tempti grobį į kitą krantą. Pukis malėsi aplinkui ir visaip rodė, kad siūlosi padėti, bet Gugis išdidžiai apsimetė jo nepastebįs – tegul pasikankina iš smalsumo! Netrukus šlapias it paukščiukas varvančiu žebenkštis kailiu kaukas išbrido iš upelio ir nusi-purtęs nėrė į krūmyną, dengusį upeliūkščio senva-gės pradžią.

Senasis Urkis sėdėjo atsirėmęs į kelmelį ir snūdu-riavo, atkišęs veidą kaitriems saulutės spinduliams. Giedro senolio veido netemdė joks nerimo debesė-lis. Žili plaukai, išsidraikę ant kiškenos, vos šiur-šeno, judinami lengvučio tarsi zylės plunksna vėjelio dvelksmo. Niekas nebūtų drįsęs trukdyti Urkio šiuo metu be rimto reikalo. Jau seniai kaukai kalbėjo, kad senasis daugiau kalbasi su protėvių vėlėmis nei su gyvaisiais, tačiau kažkodėl visi, ištikus nelaimei ar užgriuvus rūpesčiui, skubėdavo gauti jo patarimo, pamokymo...

Gerbė senąjį Urkį kaukai, nes prisimindavo tuos laikus, kai nei viena medžioklė, nei vienas žygis į žmonių jaujas ar klėtis neapsieidavo be jo vadova-vimo... Niekas dar nebuvo pamiršęs, o kas pamirš-

davo – tam būtinai primindavo, kad tik Urkis, šaltą žiemą gresiant badui, išgelbėjo saviškius su žmonėmis sutaręs, kad kaukai galėtų eiti pas žmones padirbėti – už duonutės kepalą, už ropių ryšelį... Tad nors jau kokie penki saulės ratai, kai kaukus į žygius ir į darbą vedė Snarkis, Gugis vis tiek pirmausia puolė ieškoti senolio, norėdamas pasidalyti nerimu. Labai atsargiai prisiartinęs, jis pabrūžino koja žemę, stengdamasis sugirgždinti kokius akmenukus, sušurinti sausą žolę... Deja, Urkio vokai net nepajudėjo.

– Senoli... – tyliai tarstelėjo... – Senoli... – prabilo garsiau... – Senoli! – galiausiai sušuko.

– A? Kas?.. A... Kukio vaiki... Ot tai išgąsdinai... Išgąsdinai senolį... Maniau, šeškas koks nors... O aš jokio smeiguolio neturiu... Taip galvojau... Gera galvoti...

– Atleiskite man, senoli, kad sutrukdžiau snūdą, bet netoli Pagirių mačiau geležinius žmones...

– Ką sakai... Žiūrėk tu man... Geležinius žmones... Grįžo... Negerai, vaiki... Oi negerai... Negeri tie geležiniai žmonės... Labai negerai... Bet visi, žinok, žmonės negerai... Nemėgsta jie kaukų... Muša spragilais jaujose, net ir žmonių katės – tos neūžaugos – ramiai gyventi neduoda... Bet geležiniai dar blo-

gesni... Jie degina anujų pirkias, naikina pasėlius... Ak, negerai tie žmonės, nors sunku kaukams būtų be žmonių, labai sunku... Bet reikėtų pasakyti Snarkiui... labai reikėtų... taip taip... labai.

- Nėra Snarkio. Išsivedė vyrus bičių kopinėti. Sakė, grįš tik su saulės laida.

- Negerai, kad nėra Snarkio... Labai negerai... Kiek kartų kartoju - jeigu nesi, bent duok visiems žinoti, kur galima rasti. Ak, sunkūs laikai. Kaukas kauku nepasitiki, vienas gvelbia iš vieno žmogaus, kitas gvelbia iš to, iš kurio gvelbia... O dar kartais ir kaukas iš kauko... Kokie laikai, kokie įpročiai...

- Iš jų nugvelbiau smeiguolį.

- Smeiguolį?.. Žiūrėk tu man, koks tu drąsus... Nagi, pasakok, pasakok... O gal parodysi?

- Štai.

- Oho! - senojo kauko akys blykstelėjo. - Gražus smeiguolis... Labai gražus... Žmonės tokius smeiguolius kalavijais vadina... Gerai turbūt kerta... Matai, koks tas mūsų Gugis... Nepėsčias vaikas... Nugvelbė kalaviją... Iš geležinio žmogaus... Capt ir nugvelbė... Chi chi... Nugvelbė... Capt ir nugvelbė... - Urkis pradėjo krizenti, krutindamas galvą ir kartodamas: „Capt ir nugvelbė... Tik capt ir nugvelbė... Chi chi... Nugvelbė...“

Gugis stengėsi klausytis pagarbiai, vis dėlto seniausias šeimynykštis, bet galų gale neiškentė:

- Senoli, tai ką darysim???

- Dėl ko... Cakt ir nugvelbė... chi chi...

- Dėl geležinių žmonių!

- O ką tu padarysi?.. Nugvelbė... Ar Snarkiui sakei?

- Ne, senoli. Jau sakiau, kad Snarkis su vyrais medų kopinėja.

- A... taip taip... Medų... Chi... Nugvelbė... Na, jie eis ir nueis... Tiesiog eis ir nueis... Cakt cakt cakt ir nueis...

- Senoli, bet jie nueis į Pagirius.

- O taip... Pagiriai... Gražūs tie Pagiriai... Ir žmonės ten ne tokie blogi... Kaukų jaujose spragilais nemuša, kates nuveja... Žiemą duonute dalijasi... Geri Pagirių žmonės... O gal nenueis?

- Nueis, senoli, nueis. Tas kelias tiesiai į Pagirius veda.

- Tai reikėtų ką nors į Pagirius nusiųsti... Žmones išpėti... Duoti žinoti... Gal ir duonutės paprašyti... Ak... Seniai duonutės valgiau... Labai seniai... - senis sučepsėjo. - Vis žiurkės ir kiškiai, žiurkės ir kiškiai... Bet reikėtų Snarkio sulaukti, reikėtų sueigą šaukti, pasitarti... Ak, nėra kaukai žmogaus

draugai – jaujose spragilais muša, klėtyse katėmis siundo... Nėra bičiuliai, nėra...

– Senoli, jeigu mes tarsimės, geležiniai žmonės gali sudeginti, išžudyti Pagirius, jiems atsikvošėti nespėjus...

– Ką tu sakai? Negerai... Oi, kaip negerai... Reikia Pagiriams padėti... Labai reikia... Bet kad Snarkio nėra... Geri ten žmonės, kaukų jaujose...

– Senoli, tai ką daryti??? – Gugis išdrišo pertraukti.

– O tai kas galėtų iki Pagirių nubėgti... Aš jau senas... Man jau sunku... Taip taip... Sunku... Pagiriai toli... Ir žmonės ten...

– Aš galėčiau, senoli, aš! Va, dar Pukis, mačiau, aplink trinasi, pasiimsiu, nubėgsiu, Pagirius išpėsiu, gal bent pasislėps.

– Ne... Vaiki... Taip negerai... Vienas bėkit į Pagirius žmonių išpėti... Gal ir duonutės kartu gausit, o kitą siųsk pas Snarkį, kad grįžtų, kad pasitartume... Galgi Pagiriams pagalbos reikia... Taip taip... Pikti tie geležiniai žmonės... Skriaudžia kitus žmones, kerta pusiau, degina... Nebus kaukams duonutės, jei nebus Pagirių... Bėk, vaiki, bėk...

– Bėgsiu, senoli. Tuoju pat. Tik Pukį pasišauksiu, kad Snarkio eitų ieškoti.

- Ir tegul pasako Snarkiui, kad tuojau sueigą šauktų, kaukavyrius surinktų, galgi padėsime Pagiriams...

Gugis linktelėjo senoliui ir, pasiėmęs smeiguolį, kuris, pasirodo, vadinasi kalavijas („Keistai skamba – ka-la-vi-jas, ar ne? Nei vijas, nei kala... Nei šis, nei tas...“), šaukdamas „Puki! Puki!“, nuskubėjo atgalios.

- Ko klyki kaip pasmeigta žebenkštis? – Pukis išdygo lyg iš po žemių.

- Ar žinai, kur nuėjo Snarkis su vyrais? – pasiteiravo Gugis.

- Sakė, prie kimselio...

- Tai bėk prie kimselio, surask Snarkį ir parvesk. Urkis šaukia sueigą. Pasakyk, kad geležiniai žmonės sugrįžo, eina į Pagirius. Reikia ką nors daryti.

- Matai matai... Bėk, surask, pasakyk... O pats, išvertęs pilvą, bambą krapštysi?

- Pūzre tu nenaudingas, aš į Pagirius bėgu, žmonių išpėti...

- Cha cha... Kad tave kur katei atiduotų pažaisti...

- Aš tau atiduosiu! – Gugis šoktelėjo ir vožė Pukiui per ausį.

- Ak tu, stumbro pimpa! – Pukis kibo Gugiui į gaurus.

- Kas čia dedasi?.. Ak jūs, nevidonai, žiurkių dusintojai... Gugi, sakiau skubėti į Pagirius! - Gugis iš nuostabos net priešininką paleido. Urkį tarytum kas būtų pakeitęs - senis buvo išsitiesęs, įsitempęs, akys švytėjo ryžtu, patirtimi ir sumanumu...

- Tai vis jis, senoli! Pukis manęs neklauso, neina Snarkio kviesti...

- Puki, bėk ieškoti Snarkio... Tuoju pat... Ak, gi reikia Pagirių žmonėms padėti... labai reikia... Gugi, tu irgi negaišk... Bėk pro kelmyną, saugokis lapių, neškis smeiguolį...

- Gerai, senoli, būtinai... - ir abiejų kaukučių nugaros išnyko krūmynuose.

Senasis kaukas atsiduso:

- Ak, tie vaikai... Reikia žmonėms padėti, o jie vienas kito gaurus retina. Juk vienas saulės ratas iki vyrų, o jie vis tiek sau gaurus retina... Kokie laikai, kokie įpročiai... - burbėjo panosėj neramiai vaikščiodamas ratu... Snausti nebesinorėjo.

Sūpavimasis balne ir net į pavakarę neatslūgstanti kaitra migdė. Baronas Dolčetas, nebegalėdamas pakęsti lėto žygio tempo, suragino žirgą ir nušuoliavo į būrio galą, tikėdamasis jeigu ne paspar-

tinti, tai bent nubausti lėtuosius. Douveris sugretino savo žirgą su brolio Heinricho:

- Garbusis broli, - atsargiai pradėjo.

- Klausau.

- Garbusis broli, per poilsį pasakojote, kaip jūsų būrį kadaise užpuolė dvasios. Ar tarp tų dvasių nebuvo tokių mažų... Nedidukų padarų, kuriuos jūsų tėvynainiai vadina dvarfais, gnomais...

- Kokių padarų, koki būrį, broli?

- Na, kur pasakojote sustojus pailsėti... Kaip norėjote sudeginti pagonių kaimą, bet pagonių raganius pakvietė į pagalbą piktašias Samogitijos miškų dvasias... Ar tarp jų nebuvo tokių mažų pilkų švytinčiomis akimis?

- Ak, garbusis lorde... Ten buvo tiek daug visko, kad net neatsimenu... Naguotos, raguotos, vienos atlėkė šakomis, kitos pažeme...

- Tai nebuvo?

- Sunku prisiminti, broli... Labai sunku. Seniai tai buvo. Daug brolių krito. Amžinąjį jiems atilsį duok, Viešpatie.

- Amžinąjį atilsį... - sumurmėjo Douveris, pentinai paragindamas žirgą.

- Judinkitės jūs, storašikniai! - kažkur iš būrio galo sklido rinktiniai barono Dolčeto keiksmi.

Douverio ranka ieškojo kalavijo rankenos... „Ai! Velniai griebtų!“ – mintyse pyktelėjo riteris, pajutęs, kad žaizdą vis dar skauda. Jeigu tektų artimiausiu metu kautis... Šešėliai pamažėle tįso.

- Oi! Koks gyvuliukas!

Kaukas šoktelėjo atatupstas, bet čia pat nusiramino. Senasis Urkis, taip lengvai siuntęs jį pas žmones, turbūt nežinojo, o gal buvo pamiršęs, jog Gugiui dar niekada nebuvo tekę su jais bendrauti akis į akį. Taip jau bėgant metams susiklostė, kad kaukai rodydavosi žmonėms tik esant rimtam reikalui ir tik suaugę. Maža ką gali tie didžiūnai sumąstyti – dar uždarys kaip žaislelį savo vaikams.

Tiesa, net ir suaugęs kaukas tebuvo žmonių mažiausių vaikų dydžio, tačiau jie mokėjo grumtis, o jei reikėdavo – ir kerėti. Tam užteko šeško plaukų kuokšto ir zuikio spiros (kaukai niekur neidavo be šių dviejų dalykų), patrynus juos vieną į kitą ir ištarus „Bezdu bezdu bezdu purpt!“ pasklisdavo toks negeras kvapas, kad joks nedraugas kauko neliesdavo, bėgdavo už artimiausio krūmo. Nors Gugis ir turėjo kapšiuką su zuikio spiromis, o už juostos – šeško plaukų kuokštą, nusprendė neskubėti. Mat

prieš jį testovėjo žmogė, ir dar žmogė vaikas – nors ir gerokai didesnio ūgio, bet turbūt nepavojinga.

– Kas tu toks? – ji vėl prabilo.

Vis dėlto nelabai malonu, kai esi varstomas didelių tarsi stirtos žydrų akių.

– Nebijok, aš tavęs nenusukriausiu... Eikš, – ir kažką ištiesė.

„Hmm... Nenusukriausiu... To dar betrūko, kad leičiausi žmogvaikės skriaudžiamas“. Nors kaukų ir žmonių kalba šiek tiek skyrėsi, Gugiui nebuvo sunku šneką suprasti. Vis dėlto jis nusprendė kol kas nesusivilioti tuo, kas delne – per daug tai priminė žaidimą, kurį pats žaisdavo, kalbindamas peliukus... Be to, jis juk nešė svarbią žinią, tad, norėdamas atrodyti vyriškiau, padarė taip, kaip matė darant geležinius žmones – atrėmė smeiguolį į žemę („Kaip ten jis... Ka-la-vi-jas. Liežuvį galima nusilaužti...“) ir pasirėmė abiem rankom. Tada truputį suraukė kaktą, kad antakiai susiliėtų į vieną, ir lėtai bei raiškiai tarė:

– Čia ateina geležiniai žmonės.

Deja, žinišos svarbos žmogė aiškiai nesuprato. Ji nustebė, sumosavo rankomis ir sukrykštė:

– O tu dar ir kalbant is gyvuliukas!? Ką tu sakei?

Gugiui labai užsinorėjo nusispjauti, kaip kad daro vyrai, kai kas nors nepasiseka. Bet vyresnieji mokė, jog tai negražu, ypač tokiomis aplinkybėmis. Tad jis pakartojo dar kartą:

- Čia ateina geležiniai žmonės. Jums reikia bėgti. Supranti? Bėgti! - Ir Gugis bandė parodyti, ką reikia bėgti.

Bet kalbantis bėgantis gyvuliukas žmogę, matyt, jau ėmė gąsdinti. Klykdama: „Mama, mamyte!.. Žiūrėk, ką sutikau!“ - ji pasileido artimiausios gryčios link. Kaukas keletą kartų mintyse palinkėjo jai ir visai moteriškai giminei prasmegti tarsi lapei pelkėje, bet vis tiek lėtai nudūlino iš paskos.

- Garbusis lorde... - Douveris atsisuko. - Garbusis lorde, baronas nori su jumis pasitarti, - pranešė atskubėjęs ginklanešys, - ką daryti toliau...

- Aaaa... Taip, žinoma, - riterio sąmonę pasiekė ką tik nuaidėję žodžiai „Būry, stok!“, ir jis galutinai atsikvošėjo iš snaudulio.

- Malonėkite sekti paskui mane...

- No! - riteris paragino žirgą ir nurisnojo į būrio galą, kur jau buvo ir Dolčetas, ir brolis Heinrichas. Tarp jų lordas pastebėjo du knechtus, įrėmusius ietis

į vyro, apsirengusio paprastais drobiniais marškiniiais ir kelnėmis, kaip įprasta valstiečiui, nugarą.

- ...Puiku! - išgirdo jis šaukiantį Dolčetą. - Tai šitas kalės vaikas sako, kad toliau kelio nebėra? O tai kur tas kelias, leiskit paklausti, pasideda? - šalia stovėjęs brolis, matyt, kiek mokantis vietinę šnektą, bandė regzti žodžius, versdamas barono klausimą valstiečiui. Tas pakėlęs akis kažką atsakė. Vienuolis pasisuko į baroną ir tarė:

- Jūsų aukštenybe, šitas pagonis tvirtina, kad toliau yra raistas. Šįmet buvo lietingas pavasaris, todėl pereiti nebus įmanoma.

- Palaukit, palaukit, - įsikišo Douveris, - o kur jūs jį radote?

- Milorde, jis miške kilpas statė, o mes sučiupom.

- Mat kaip, - lyg ir nusistebėjo Douveris. - Sakyk, žmogau, - kreipėsi jis į valstietį, - gal yra kelias aplink raistą?

Brolis vertėjas vėl kažką sumarmaliavo vietine kalba. Žmogus sumirksėjo, įsitempė, nors ir stengėsi nuslėpti nenorą atsakyti. Tačiau, pajutęs gana rimtą įtikinėjimą - iečių smagalius prie nugaros, - vėl prabilo:

- Yra, - išvertė vienuolis, - bet didelis lankstas ir pakeliui didelis kaimas.

- Hmmm... - nutęsė lordas.
- Paklausk jo, kiek truks keliavimas tuo lankstu, - pasiteiravo Dolčetas.
- Gerą pusdienį, barone, - išvertė atsakymą.
- Na, ką gi, garbingieji riteriai, tai nėra daug, - apsidžiaugė italas.
- Bet, barone, jūs užmirštate mūsų žygio slaptumą! - paprieštaravo brolis Heinrichas. - Būrio niekas neturi pastebėti... Jūs gi nežinote tų pagonių - jie kaip šarkos: tik viens du, ir jau visa žemė žinos apie mūsų atvykimą.
- Garbusis broli Heinrichai, ar galime rinktis? Ar josite per pelkę? Ar ją pereis pėstieji, o ką jau sakyti apie gurguolę?
- Bet, barone, jeigu eisim per kaimą, tai žygio slaptumo neliks nė padujų. Čiagi netoli kažkurio laukinio bajoro pilis. Dar ir užpulti gali...
- Kaimas ne kliūtis slaptumui... - susiraukęs ištarė Douveris.
- Kodėl? - nustebo brolis Heinrichas. - Taigi pagonys...
- Galima padaryti taip, kad iš kaimo niekas žinios neišneštų.

- Aš supratau lordą, - plėšriai šyptelėjo Dolčetas ir vėl kreipėsi į sugautąjį žmogų: - Kokio dydžio tas tavo kaimas?

- Jis sako, koks tuzinas trobų, jūsų aukštenybe.

Dolčetas vertinamai nužvelgė būrį, lordą Douverį, brolių Heinrichą, tada kilstelėjo galvą pasižiūrėti, kur saulė, ir tarė:

- Dar kartą pasitikslink, kiek laiko reikia nusi-gauti iki kaimo...

- Pusės dienos, jūsų aukštenybe, bet pagonis sako, kad kelias vis tiek eis per pelkę... Tik ne tokią klampią...

- Sakai, per pelkę... - vėl įsikišo britas. - Puiku, - ir išsiėmė iš kabančio ant juostos kapšo didelę auk-sinę monetą:

- Pasakyk tam žmogui, kad jeigu nuves iki kaimo - štai ką gaus, o jei paklaidins - pats savo rankomis gerklę perrėšiu. Suprato?

- Taip, jūsų šviesybe.

Žmogus niūriai linktelėjo.

- Veskit jį į priekį, tegu rodo kelią! - šūktelėjo jau apgręžęs žirgą Dolčetas.

„Jėzau Kristau, mūsų Viešpatie, saugok mus nuo pikto...“ - išgirdo Douveris murmant brolių Heinri-

chą. Lordas nustebeš pažvelgė į vokietį. Staiga vėl suskaudo perrėžtą plaštaką.

Trobos tarpduryje pasirodė jau suaugusi žmogė – didelė tarytum kalva. Gugis pastebėjo, kad ant žmogės gan aukštai buvo dar dvi mažesnės kalvelės – visai kaip kaukių... Gugis, atsiminęs, kaip maži kaukiukai geria pienelį iš mamų, valiūkiškai pagalvojo: „Oho... viena tokia galėtų visą Kaukašlaitį prigirdyti... Nors kaip reikėtų taip aukštai užlipti?“

– Kas yra, Saulute? – žmogė aiškiai kreipėsi ne į jį, bet į žmogvaikę.

– Mamyte, mamyte... Čia gyvuliukas, kalbantis gyvuliukas, toks mažiukas...

– Kur, trupinėli?

„Žemyn žiūrėk, drimba“, – net pyktelejęs mintimis nurodė Gugis.

– Štai čia, čia, truputėlį žemiau.

Žmogės akys išsprogo iš nuostabos. Matyt, Gugis, solidžiai pasirėmęs ant šito, kaip ten jį, kalavijo, atrodė puikiai, ypač po to, kai linktelėjo galvelę pasiveikindamas...

– Čia tai bent! Gal kaukas? – ištarė žmogė. – Saulute, mieloji, ar jis tau nieko nedarė, įkasti nebandė?

„Tuzinas šeškų ir viena žebenkštis!“ – nebetvėrė savo kailyje Gugis ir bandė dar kartą pasakyti svarbiąją žinią:

– Didžiai godotina žmoge, – mandagiausiai, kaip tik mokėjo, kreipėsi. – Aš atėjau pranešti, jog didelis geležinių žmonių būrys eina prie jūsų kaimo.

– Žiūrėk tu man, jis iš tiesų kalba. – Gugį amžinas žmonių stebėjimasis ėmė visai erzinti. – Tai ką sakei, mažyli?

– Mama, mama, ką ten Saulutė rado? – pasigirdo dar vienas balsas.

Gugiui jis nepatiko – kaukas pasijuto neramus. Net ir tokios svarbos žinia nebeatrodė pakankama priežastis aiškintis su šitais dideliais, bet, matyt, iš prigimties kvailais kaip briedžiai padarais. Tačiau pavojaus nuojauta apgavo, mat iš trobos atlėkė dar vienas žmogvaikis – tik šįsyk jau panašesnis į vyriškos padermės būtybę.

– Čia tai bent! Kaukas!!! Tikras gyvas kaukas! Mama, mama, duok jį man!

– Neliesk, Ryti. Dar įkąs. Jis nori kažką pasakyti – juk kaukai niekada mums nesirodo be priežasties. – „Bent vienas protingas žodis iš žmogės lūpų!“ – apsidžiaugė Gugis. – Tai ką, mažuli, norėjai pasakyti?

Gugis dar kartą labai ramiai, bet kiek kitokiu tonu pasakė:

- Į jūsų kaimą ateina geležiniai žmonės. Jie jus nugalabys ir sudegins, jeigu nepabėgsit ir nepasislėpsit.

- Geležiniai žmonės? - nustebė žmogvaikis. - Kas tai? Didžiosios žmogės veidu perbėgo nerimo šešėlis, ir ji šįsyk kreipėsi į Gugį kaip į lygų:

- Ar jie aukšti, su baltom skarom, ant kurių juodi pagaliai sukryžiuoti? Saulėje spindi krūtinės? - paklausė, ir buvo aiškiai matyti, kad jos rankos ir lūpų kampučiai virptelėjo.

Gugis linktelėjo.

- Tikrai taip. Ir šitą smeiguolį, vadinamą ka-la-viju, iš jų nugvelbiau.

Žmogė žvilgtelėjo į smeiguolį ir pabalo. Atsisukusi į žmogvaikį pasakė:

- Ryti, bėk pas bočių Gedvydą ir pasakyk, kad kaukas atnešė žinią, jog prie kaimo artinasi kryževiviai.

- Būtinai, mamyte, - ir vaikas, visa gerkle klykdamas „Bočiau, bočiau!“, nuskubėjo kitų trobų link.

- Ar jie toli? - žmogė vėl kreipėsi į Gugį.

Šis gūžtelėjo pečiais ir pasakė:

- Už raisto.

- Perkūne Dievaiti, apsaugok mus ir mūsų vaikus... Pykuoli, neleisk tiems vanagams čia užklysti, paklaidink juos pelkėje, sumurkdyk akivaruose... - kritusi ant kelių, pradėjo rypuoti žmogė.

Gugis suprato, kad ji šaukiasi pagalbos... Tik kokios? Ir kodėl ji žiūri aukštyn?!

Popietės tyloje nuaidėjo keistas garsas.

- Lorde, - sunerimęs Dolčetas apsidairė. - Kas tai?

- Lyg ir rago gausmas... Ne metas briedžiams baubti...

- Kad neįsiklausiau... - nutęsė britas.

- Garbieji riteriai! Ar girdėjote? - staiga juos prisivijo brolis Heinrichas. Dolčetas linktelėjo ir pasiteiravo:

- Ir jūs manote, kad tai ragas?

- Be jokios abejonės. Aš šio gausmo su niekuo nesumaišysiu...

Dolčetas sumurmėjo:

- Turbūt pagonyš medžioja...

- Duok, Dieve, kad medžiotų... Mane kamuoja negera nuojauta, broliai, - prasitarė vokietis.

- Matyti, - pagalvojo Douveris. - Gal jie apie mus jau žino?

- Iš kur, garbusis broli, - nusistebėjo Dolčetas.
- Barone, šiose vietose jiems ir girios padeda, -
mįslingai burbtelėjo brolis Heinrichas.

„Visko gali būti“, - žiūrėdamas į skepetą ant rankos, linktelėjo Douveris.

- Na, ką gi... Spartinam žingsnį! - šūktelėjo baronas ir nulėkė vėl raginti būrio. Brolis Heinrichas, žegnodamas girią, pamaldžiai ištare: „Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, amen“.

Kaukavyriai, susėdę ratu, nerimo - ginčijosi, mostagavo rankomis. O Snarkis net pašoko ir pradėjo karščiuotis:

- Bet ką galime padaryti geležiniams žmonėms? Jeigu Gugis Pagirius išpėjo, tegul nebūna kvailiai, pabėga ir pasislepia.

Senolis Urkis susiraukė, brūkštelėjo lazda kažką ant smėlio ir tarė:

- Paklausyki, sūnėne. Jeigu tavo olą užpuola lapė, ką tu darai?

- Ginu.

- Kodėl tu tą olą gini? - pasiteiravo.

- Todėl... Todėl... Todėl, kad tai mano ola!

- O ką reiškia „tavo“? - toliau kamantinėjo senis.

- Mano? Na, kad gyvenu, ten mano daiktai, kaliai... viskas.

- O kodėl tu nebėgi ir nesislepi nuo lapės?

- Tai kad negalima. Jeigu pabėgsiu, lapė atims mano olą, - galvodamas, ką čia senis nori pasakyti, aiškino Snarkis.

- Tai kodėl siūlai žmonėms bėgti iš savųjų antžemių olų? Juk geležiniai žmonės viską sudegins ir sunaikins. Argi tai - išeitis, a?

- Bet kodėl mes, kaukai, turime kištis? Mes ir taip juos išpėjome. Ką dar galime padaryti? Negyvai užkutenti - tiek laumės pirštų nerasim! - vado žodžius palydėjo sutartinis krizenimas.

- Padėti, sūnėne. Padėti... - atkakliai aiškino senolis. - Ak, nesakau gi aš, - sunkiai atsiduso, - kad visi žmonės yra geri. Juk ir spragilais jaujoje kartais kaukus plumpina, ir šunimis užsiundo, betgi šaltą žiemą duoda duonutės, ropių... Jeigu jau motinėle gamta tokius panašius į mus žmones sukūrė - reikia mėginti jiems pagelbėti. Taip...

- Senoli, tad patarkite, ką mums daryti, - šįsyk prabilo Ūdrius. - Juk kaukas mažesnis ir už patį mažiausią žmogų.

- Taip, - skubėjo antrinti Snarkis, - tikrai juk mažiausias.

- Taip, mano gentainiai, - sutiko Urkis, - kaukas mažesnis... Jis silpnesnis... Bet jis senesnis... Jis gudresnis!.. Mūsų giminė buvo jau tada, kai šių būtybių nė padujų nebuvo. Ak, sakė mums senoliai, kad didelis padaras negali būti protingas. Ir žmogus toks - jis dar tik sumanus žvėris, o ne kaukas...

Bet nunyko mūsų giminė. Gal dėl to, kad didėja viskas aplinkui... O gal todėl, kad per vėlai suprattome, jog nieko nėra blogesnio, kaip tarpusavio pykčiai. Bet, matyt, to nori motinėle gamta. Ir mes bejėgiai pakeisti, čia mes tikrai bejėgiai pakeisti. Bet kol esam, turim rodyti pavyzdį visai žvėrijai. Ir žmogui padėti galim. Žmogui padėti privalom. Nes be mūsų jie prapuls, o be jų suskaičiuotos ir kaukų dienos: neatneš duonutės, neduos roputės... - užsidegęs, bet liūdnai postringavo senolis.

Snarkis vėl prabilo:

- Gerai. Bet dar kartą klausiu - kaipgi jiems padėsime? Ar bijotų geležiniai žmonės smarvės? Ar sustingtų? Ar pabėgtų, baimės apimti? O gal dar kieno nors pagalbos prašyti?

- Mes tai ir sugalvosim... Sugalvosim... Che che... Nagi, paklauskite... Oi, kaip sugalvosim...

„Gal ir visai nieko būtų gyventi pas žmogų, padėti jam, gauti visokio gero, nekvaršinant galvos dėl kokios voverytės mėsgalio“, – mąstė Gugis, pamažėle siurbčiodamas pienelį iš padėto prieš jį dubenėlio ir klausydamasis, kaip žmonės aplink triukšmauja, ūžia ir mostaguoja rankomis. Kauką pasiekdavo tik nuotrupos: „...bobos ir vaikai tegul... pas kunigą⁴ Rumbaudą... Pats tu nuokvaka!.. Tai ne drąsa, o kvailystė! Bailio pusė... Bet jeigu jie eina per raistą... Kur dingo Želvys?“ Galiausiai vienas, panašus į vadą, atsiskyrė nuo jų, priėjo prie Gugio ir pasilenkęs ištarė:

– Sakyk, mažyli, ar daug kryževiu matei?

– Daug... – Gugis jau suprato, kad žmonės geležinę savo rūšį vadina „kryževiais“.

– O kiek daug? Kiek kampų troboje ar kiek žvaigždžių danguje? – vėl pasiteiravo.

– Kiek lapų ant medžio, – rimtai ištarė Gugis.

– Ant jauno medelio ar ant šimtamečio ąžuolo? – neatstojo žmogus.

– Nei jauno, nei seno, – paaiškino Gugis.

– Na, ką gi, vyrai. Matyt, jų nėra labai daug. Bet turbūt nėra ir labai mažai.

---

⁴ Kunigais senovės Lietuvoje vadindavo kunigaikščius.

- Tai ką nusprendžiam?
- Ginamės! Nesileisim išskerdžiami kaip šernai.
- Tvorą aukšta, strėlės taiklios...
- Ir pas Rumbaudą tegul bėga kas nors...
- Tegul degina laužus, pučia ragus!
- Palaukit! - staiga visus pertraukė kalbinęs kauką. - Kodėl turime laukti, kol maitvanagiai čia atplasnų? Sukiškime juos į pelkę.

- Sukiškim! Kaip stirnas suvarysim ir kaip karvelius iššaudysim... - kažkuris pritarė.

„Oho! Na, ir drąsa, - tyliai stebėjosi Gugis. - Juk geležinių žmonių daugiau... ir jie geležiniai“.

Vyras vėl kreipėsi į kauką:

- Ačiū, mažuli, už pagalbą. Ateik kada duonutės, pienelio, visada sutiksim kaip svečią.

Ir vyras jam nusilenkė. Gugis net sutriko - kaip čia atsakyti? Skubiai perbraukęs per srėbtuvę, kad nusišluostytų pieną, jis irgi linktelėjo.

- O dabar bėk pas savuosius. Čia tuoj dangus su žeme maišysis...

Kaitra pamažėle lėgo. Nepatenkintųjų burbesį keitė juokeliai, susistumdymai, neberekėjo kas akimirką braukti prakaito. Visi pažvalėjo. Nors ir apylanka, bet būrys vis tiek judėjo sparčiai. Ieti-

mis niukinamas vedlys rodė kelią negudraudamas ir neišsisukinėdamas. Vienintelis dalykas, kuris nelaikai patiko žygeiviams, ypač broliui Heinrichui, buvo vis gilėjanti pelkė.

Po karštos dienos gan greitai kilo rūkas, tad neveltui vokietis retkarčiais atsigrėždavo atgal ir su siaubu stebėdavo, kaip takas, kuriuo jie atėjo, užsitraukia balsva migla. Lordas Douveris jojo kaip visada ramiai, o baronas Dolčetas, irgi kaip visada, tramdė neklusniuosius. Staiga vedlys sustojo ir atsiskuko į Douverį, rodydamas, kad nori kažką pasakyti. Šis tuojau pat pasikvietė vertėją:

- Milorde, pagonis rodo, kad štai čia prasideda klampiausioji raisto vieta.

- Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios... - vėl pasigirdo gretimais.

- Broli Heinrichai, jeigu visas būrys peržegnotų šį pragarą, gal tada ir visa bjaurastis pabėgtų, bet kai jūs vienas... - nusišaipė Dolčetas.

- Garbusis barone, šįsyk nebijau tų dvasių, - atkirto Heinrichas. - Mat saugo mane Viešpaties karsto gabalėlis, pargabentas iš pačios Jeruzalės, bet jums patarčiau bent poterius sukalbėti!

- Žinoma, broli, tai labai puiki apsauga. Tik va Viešpats iš karsto atsikėlė, o jums gali būti visko... - nenurimo italas.

- Kaip jūs drįstate piktžodžiauti, barone!

- Broli Heinrichai, jūs kažkodėl pamiršote per pietus pasakotą istoriją. Tad kaip ten buvo kaime? - liejo žibalo į ugnį Dolčetas.

- Mes čia atvykome disputo pradėti ar kovoti už Viešpaties šlovę? - pasiteiravo Douveris. - Pelkė tai pelkė. Daug jų mačiau, dar daugiau perėjau. Broliai, jau saulė laidos link, būtų gerai su šviesa iš raisto išeiti. Vertėjau, paklausk pagonio, kiek dar eisim?

- Jis sako - iki saulėlaidos pereisim.

- Tad pirmyn, - perėmė vadovavimą Douveris, pamatęs, kad Dolčetas ir brolis Heinrichas žiūri vienas į kitą kaip du gaidžiai. - Ištaškykime pagonišką klampynę... Kur jūsų relikvijos, broli?

Zubris šaukė, kiek tik leidžia gerklė:

- Munamuki! Munamuki! Kur tu, senas pumpo-
taukšli!.. - Galiausiai pyktelėjo: - Munamuki, kad
tave kur griausmas nudėtų... - Staiga kaukas pajuto,
kad žemė po kojom juda, kyła, banguoja.

- Suk tave devynios, pelkių kirmine! - užriko
pajutęs, kad žemė plyšta, o jis skrenda oru kaip koks

ulbuonėlis, kol pirmas pasitaikęs berželis, išskėtęs savo šakų glėbį, priima lyg mama sūnų paklydėlį.

- Ak tu vėpla kerėpla, - netilo Zubris, braukdamas nuo veido lapelius. - Na, kam gi išlįsti po manim, nejaugi kitaip nesugebi? - karščiuodamasis aiškino priešais jį iškilusiam dideliam, tamsiai žaliaam, gleivėtam padarui, vartančiam dubenėlio dydžio akis.

- Mau mau mau... Nematyti triukšmadario... Kas čia budino mane? A... kaukas Zubris... Aš galvoju - kas čia budina ramiai snūduriuojantį maumą. Kaukai, pasirodo, nerimsta. Gal gegužinę darot? - padaras kalbėjo lėtai, švokšdamas ir šnopusdamas.

- Apsieisi be gegužinės, senas glitena, užteks tau savų laumių ratelių, - koneveikė maumą kaukas. - Vėl prisigertum kaip žmogus, vėl Kaukàupį palaikytum savo pelke, užtvenktum ir užpiltum mūsų būstus... Atėjo metas atsiskaityti. Senolis Urkis tau turi darbo, žaliasai.

Susidomėjęs maumas iškėlė žalias plėvėtas letenas.

- Sakai, darbo... Mau mau mau. Maumas nemėgsta darbo. Maumas mėgsta pelkę, laumių ratelius ir žioplus kiškius įklimpusius. O darbas maumui bėda - maumo letenos trumpos, kūnas sun-

kus... Maumas be vandens - maumas be ateities, - papostringavęs baigė.

- Na jau nieko nebus, kerplėša. Urkis anąsyk tavęs pagailėjo, nesukišo kojų, kur jos dygsta, bet dabar taip nebus. Prižadėjai, kad už užtvindymą padarysi, ko prašysim, tai ir darysi.

- Mau mau mau... Visi tą vargšą maumą skriaudžia. Laumės tyčiojasi, kaukavaikiai kankorėžiais apmėto, o žmonės, tie sausaodžiai, dar ir su pagaliais bado, nusmeigti tyko...

- Nesiskųsk, maurų maiše. Teks tau šįsyk padėti, ir padėti ne tik kaukams, bet ir žmonėms.

- Mau mau mau. Mau? Mau?! Mau????!!! - vos nepaspringo iš netikėtumo padaras. - Tegul maumą kaukai degina, tegul smirdina, tegul sausina - NIEKADA! - užbaubė ant viso raisto.

- Ak niekada? - vylingai ištarė Zubris, varstydamas maumą akutėmis. - Tada aš einu, ir visą tiesą apie alutį papasakoju tavo maumulei.

Maumas dar kartą persimainė. Akys visai suapvalėjo, didžiulė galva sumaskatavo, jis staiga pradėjo letenom ploti per žemę ir mauroti:

- Mau mau! Tik ne maumulei! Kam norite, tik ne maumulei! Mau! Zubri, maldauju, nesakyk maumu-

lei... Tik ne maumulei, ne... neeeeeeeeeee... - Maumas, rodės, net susitraukė iš siaubo.

Zubris šyptelėjo:

- Tai padėsi, žalioji kempine?

- Mau mau mau... Padėsiu... Padarysiu, ką norit, tik ne maumulei... ne maumulei... paskui išskalbs kailį vargšui Munamukiui, urvan neįsileis... Kur dėsiaus, ką mylėsiu? - maumas išsikvėpęs nuleido galvą ant letenų. - Tai bjaurybės kaukai... - sumurmėjo kaip galima tyliau.

- Gerai, Munamuki. O dabar paklausyk... - ir apsidairęs, tarytum medžiai turėtų ausis, ėmė kažką aiškinti.

Pasibaidęs vieno iš brolių žirgas šoktelėjo į šoną, kryptelėjo koją ir priekiu susmego į dumblą. Raitelis, persivertęs per galvą, tėsėsi į purvą, milžiniškas apsiaustas su kryžiumi, tarsi voro kryžiuočio nugara, paslėpė jį nuo bendražygių.

- Tai čia, vadinasi, kelias! - užriko Dolčetas, įtempdamas žirgo pavadžius. - Ei, vertėjau, klausk to šėtono vaiko, kiek mums dar liko...

Vienuolis vertėjas vėl kažką suburbėjo per pelkę klampojančiam vedliui. Šis, metęs tūžmingą žvilgsnį

į būrį, staiga nusišypsojo, parodydamas dantis, ir kažką sumarmaliavo.

- Sinjore, jis tvirtina, kad jau pusė kelio nueita.

- Tegul geriau žiūri, nes kitaip...

- Ką kitaip? - šaltas lordo Douverio žvilgsnis atšaldė italą. - Neturit pasirinkimo, barone. Arba blogas vedlys, arba jokio... - ir paliepė kariams:

- Prirakinkite jį grandine prie mano arklio!

Abu sargybiniai prisiartino prie žmogaus, norėdami paimti už parankių, bet tas nesnaudė - neapdairiai pakreipta ietis tapo lengvu grobiu, ir vienas iš karių, kurio kojos klimpo purve, staigiai timptelėtas už ieties, neišlaikė pusiausvyros. Kitas sargybinis taip pat buvo nerangus ir, užkliuvęs už nugriuvusio draugo, paragavo pelkės vandens.

- Velniai rautų! - nusikeikė Douveris. - Gaudykit jį, slunkiai!!! - Bet kur tu su grandimis ir ginklais pavysi basą žmogų, kuris pelkę, matyt, žinojo kaip savo penkis pirštus.

- Greičiau arbaletus! - suriko, - ko laukiat!?

Skimbtelėjo kelios templės ir nusiuntė į miglą pulkelį strėlių, ir aplink liko tik sumišimas, raistas, rūkas, patylomis atslenkanti tamsa. Vienu metu susitiko visų trijų vadų - brolio Heinricho, lordo Dou-

verio ir barono Dolčeto – akys. Visos bylojo viena – „įkliuvome...“

– Nestovėkit, broliai Kristuje! – pirmas atsigavo Dolčetas. – Du į būrio priekį su ietimis tikrinti kelio! Mikliai, kad jus kur nelabasis nujotų!

– Barone! – išpėjamai pakėlė pirštą brolis Heinrichas, bet tuojau pat nutilo, pervertas italo žvilgsnio.

– Judinamės, mulkia! prakeikti! Išmeskit iš gurguolės, kas per daug sunku! Pirmyn! No, no! Rėpliok, kvailas gyvuly!

– Tylos! Kad nė šakelė netrekštelėtų, nė grumstelis nepliumptelėtų! – sušnypštė atsisukęs Ruokis, vadovavęs Pagirių vyrams, lėtai slenkantiems raistu. – Net jei akivaran įmaklintumėte, kad negirdėčiau jokio garso, jokio cyptelėjimo!

Tariant tuos žodžius, migloje pasigirdo garsus trekštelėjimas ir dar garsesnis pūkštelėjimas, lydimas plūdimosi greitakalbės.

– Sprandą nusuksiu! – pažadėjo vadas, atsisukęs į vyrus, bet vienas iš žmonių iškalbingai mostelėjo ranka į prieš nosį liulantį raistą taip parodydamas, kad garsas – ne iš būrio.

Ruokis sumostagavo rankomis, ragindamas vyrus sustoti, o arčiausiai esantį – sekti iš paskos. Tyliai,

tarsi dvi lūšys, jie nusėlino pelke. Migla neramiai bangavo, keitėsi, kol netikėtai tiesiai prieš akis išdygo kažkoks pavidalas. Ruokis užsimojo smogti sunkia ąžuoline kuoka, bet jo ranką sugriebė iš paskos ėjęs Laimis.

- Čiagi Želvys, ką tu darai! - nepaisydamas perspėjimo tylėti, riktelėjo palydovas.

- O nelabasis, - išpūtė akis Ruokis. - Nagi tikrai Želvys! Iš kur tu čia atsiradai?! - Garsiai sušuko, pats užmiršęs priesaką.

- Tyliau, vyrai. Klykiat kaip skerdžiami, o čia kryževiai netoliese murkdosi, - pusbalsiu pratarė Želvys.

- Matei?! - nusistebėjo Laimis.

- Ne tik mačiau. Pats juos čia atvedžiau. - Niūriai paaiškino tas ir susiraukęs pridūrė: - Dėkui laimui, pavyko padus pasipustyti.

- Pats atvedei?! - Ruokiui net gyslos ant kaklo išpampo. - Tu, gyvatės išnara! - užriaumojo, čiupdamas Želvį už drabužių, bet, tarsi perlietas šaltu vandeniu, trykštančiu iš jo žvilgsnio, gniaužtus atleido.

- Pasakok... - jau tyliai paprašė.

- Ką čia daug pasakoti? Stačiau kilpas - pagavo. Liepė vesti per pelkę - pasakiau, kad darom lankstą, ir nuvedžiau į patį akivaryną... O jūs iš kur čia atsir-

dote... Ir su ginklais?! – Želvys nebeįstengė nuslėpti nuostabos.

– Napatikėsi, bet atbėgo į kaimą kaukas ir išpėjo, – įsikišo Laimis.

Želvys pakraipė galvą, bandydamas suprasti, tiesą vyrai kalba ar tyčiojasi, tačiau galiausiai mostelėjo ranka ir paklausė:

– Kiek jūsų?

– Bus nepilni du tuzinai. Be to, tikėsimės, kad Giedrys su Vilikaila nubėgs iki Rumbaudo, kunigas gal savo vyrus atsiųs. O kryžievių kiek?

– Ėhė... O jų kokie penki tuzinai. Keli riteriai, gurgulė... Bus nelengva. Ar man ragotinė atsiras? – pamatęs priartėjusius kitus vyrus, pasiteiravo buvęs vedlys.

– Mau mau. O dabar vėl įsitverk į mane ir įkvėpk daug oro, – paliepė Munamukis raitom ant jo keteros įsitaisiusiam Zubriui. – Nersim akivaran, išlįsim pro kitą. Taip bus greičiau.

– Tu man žiūrėk, glitena, – perspėjo kaukas. – Jeigu pamėginsi nusipurtyti, išlindęs paviršium tiesiu taikymu pas maumulę bėgsiu.

– Mau mau. Nebijok, kvailas kauke. Maumai žodžio laikosi, – priekaištingai nuramino.

Zubris tvirčiau įsikibo, įkvėpė oro ir užsimerkė. Pūkšt! – didžiulis maumo kūnas paniro į pelkę. „Saugokit mane, protėvių dvasios!“ – mintyse trumputę maldele sukalbėjo Zubris. Maumas, toks pažiūrėti nevikrus paviršiuje, vandeniui slydo tarsi ungurys per žolę. Netrukus gyvis su triukšmu išnėrė kitame akivare.

– Mau mau. Pasakyk Urkiui, kad aš čia jo laukiu, – sumaurojo, iškėlęs letenas ant žemės.

– Laukti nereikia, – pasigirdo netoliese. – Mes jau čia, Munamuki.

– Mau mau mau. Būk pasveikintas, visų kaukų senoli Urki, – pagarbiai tarė maumas.

– Būk ir tu, Munamuki, Maumuonio sūnau... Dėkoju, kad sutikai padėti.

Maumas raukydamasis patyliukais svarstė Urkio užduotį. Senolis ramiai laukė. Pagaliau padaras sukinkavo galva:

– Gerai, jeigu jau prašote...

– Puiku! – apsidžiaugė Urkis. – Kas lydės maumą? Zubri, tu?

– Na, jau ne... Ir taip visas mauruotas... Plaukikas, supranti. Šįsyk patikėsiu tą malonumą kitam... – subambėjo kaukas.

- Nėra kam lydėti, senoli, - įsikišo Snarkis, - mūsų nedaug, o kad prismardintume visą pelkę... Nebent... Bet ne.

- Kas ne?

- Na, Gugis... Jo į pelkę imti nenorėčiau - nepatyręs, jaunas...

- Puiku, tada Gugis lydės maumą. Jis šaunus vaikis - susitvarkys.

- Tebūnie, - linktelėjo Snarkis ir tyliai sumurmėjo: - Gal nepridarys naujų bėdų tas pajodžarga... - Urkis žybtelėjo akimis: - Sūnėne, džiaukis gavęs progą įrodyti žmonėms, kad kaukai naudingi... Kartoju - džiaukis, o ne vaikį bark. Oi... Pavargstu jus beaklėdamas... Taip pavargstu. Bet reikia!

Brolis Heinrichas dairėsi vis neramiau. Migla tirštėjo, temo, o raisto nebuvo nei galo, nei krašto. Už nugarų buvo girdėti įklimpusių ir nebeištraukiamų žirgų žvengimas, brolių riksmi, keiksmi. Blogiausia - pabėgus vedliui, niekas nebežinojo, kur kelio pradžia, kur pabaiga, iš kur atėjo ir kur eina.

Ir ne vienas murmėjo maldas, čiupinėjo rožinius, relikvijas, mintyse kartoję, kad jeigu grįš iš šio žygio, tai daugiau niekada nelis į šitas girias bei pelkynus. Dolčetas jautėsi tarsi žvėriūkštis, pakliuvęs į

spąstus, bet sveiko proto nepametė. Vis ragindamas pelkę ietimi tiriančius brolius, jis, jau nusėdęs nuo žirgo, stengėsi būti visur, kur sunku, padėti įklimpusiems, padrąsinti, paskubinti būrį. Vienintelis Douveris sėdėjo balne šaltas ir ramus, lėtai ragindamas besibaidantį žirgą eiti tolyn pirmesnių jau išbandytu taku. Palyginti su brolių apsiaustais, Douverio plaštaką sauganti skepeta vis dar buvo balta, o savitvardos negalėjo įveikti net aplink vyraujanti erzelynė.

Maumas vėl išnėrė iš akivaro. Išvertęs geltonas akis ir mosuodamas ausimis, susigaudė, iš kur sklinda triukšmas, tada įkvėpė daug oro, išsižiojo ir...

- Mauuuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuuuuu! - nuaidėjo virš raisto.

Munamukio balsas nebuvo silpnas, tačiau migla garsą greitai sugėrė. Pakraipęs galvą, maumas nusprendė, kad vieno karto maža, todėl dar sykių sumaurojo, o pajutęs, kad tai visai malonu, puolė mauroti be perstojo - vis tą patį puikiai žinomą „mau“, bet visaip įvairindamas: ir „maumamu...“, ir „muamaumau“, ir dar kitaip - kaip sugebėjo.

Ruokis stabtelėjo:

- O čia dabar kas? Kokio nelabojo išdaiga?

Vyrai irgi sustingo.

Brolis Heinrichas skubiai puolė žegnoti pelkę, berdamas poterius, maišydamas maldas su jau nebeaišku kuo.

- Mauuuuuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuuuu! - vis drebino tylą garsas.

Dolčetas suspaudė kalaviją:

- Kad ir kas tai būtų, man jis kelio nepastos! - suriko, puldamas klampoti tolyn.

- Barone! - šūktelėjo Douveris. - Barone, nebūkite kvailys, grįžkite... - Bet jo balsą ir atklydusį trumpą keiksmą gimtąja kalba prarijo migla. Paskui baroną tarsi šuo nusekė jo ginklanešys, kartodamas: „Sinjore, sinjore, maldauju, neikite!“

- BroLIAI Kristuje! - pasigirdo skardus brolio Heinricho balsas. - BroLIAI Kristuje! - erzelynė trumpai nutilo.

- Vienintelė viltis nugalėti piktąsias dvasias - tai šlovinti Viešpaties vardą. Žegnokime pragarą, kalbėkime maldas, giedokime giesmes. Jeigu mūsų neapgins Viešpats, tai neapgins niekas! *Te Deum laudamus!*..⁵ - netikėtai užtraukė jis giesmę. Keista, bet riterio žodžiai atnešė neįtikėtiną permainą -

---

⁵ Tave, Viešpatie, šlovinam! (*lot.*)

stengėsi staugti kuo garsiau, kad perrėktų barono bendražygius, jau užtraukusius kitą giesmę.

Likimo mėtytas ir vėtytas riteris suprato, jog vargu ar tai piktoji Samogitijos miškų dvasia, greičiau kažkoks keistas pelkių gyventojas, tad nesku-bėjo pulti ir smeigti... Išgirdęs, kad iš paskos prišlep-sėjo ginklanešys, jis ranka parodė sustoti ir tylėti. Barono širdį draskė prieštaringi jausmai – šis pada-ras buvo įdomus: jis savo paprastąjį „mauu“ dainavo iš visos esybės, visų galių. Bet taip jis pavojingai sutrikdė būrį, o artėjo tamsa, tad reikėjo greičiau judėti, o ne giesmes giedoti... Atsidusęs baronas paėmė iš tarno arbaletą, įdėjo strėlę, stropiai pri-sitaikė...

Gugis, atlydėjęs maumą ir iki tol ramiai stebėjęs geležinį žmogų su spindinčia krūtine, tuoj suprato, ką tas ruošiasi daryti. Nieko geresnio nesugalvo-jęs, jis pribėgo prie besitaikančiojo ir, kiek tik leido kauko jėgos, dūrė smeiguoliu į geležimi neapsau-gotą kojos vietą.

- Ajjjjjjjiiii! - sukliko baronas ir išmetė iš rankų arbaletą.

Nuo smūgio į žemę išlėkusi strėlė pliūkstelėjo vandenin visai šalia maumo.

Išvertęs akis, Munamukis įsistebeilijo į nudribusį ir už kojos susigriebusį žmogų.

- Maume, glitena žalioji, ko spoksai kaip žmogus į ilgąjį⁶, nerk pelkėn! - užriko Gugis, pamatęs, kad riteris vėl siekia arbaletu.

Munamukis, supratęs, kad atsitiko kažkas rimta, pūkštelėjo vandenin, aptaškydamas juo ir nekviestus žiūrovus. „Mauuu“ nutilo. Baronas riebiai nusikeikė.

- Ko žiūri! - užriaumuoja ant ginklanešio. - Negi nematai, kad brolio Heinricho giesmės išvaikė piktašias dvasias... O čia dabar kas? - nustebęs įsmeigė akis į gana saugiu atstumu įsitaisiusį Gugį, kuris skubiai trynė šeško plaukus į zuikio spirą ir murmėjo: „Bezdu bezdu bezdu purpt!“

- Jėzau švenčiausiasis, - susiraukdamas tarsi kandęs krieną, sudejavo Dolčetas, - kokia čia smarvė... - ir jį tuoj pat supykino.

Kaukas, mėtydamas kojeles kaip tik įmanoma greičiau, tolo nuo akivaro.

Douveris įsiklausė... Staugimo nebegirdėjo. Perėkdamas giesmę, riteris sušuko:

---

⁶ Ilgasis - senovės Lietuvoje vartotas pinigų pirmtakas, varinės, sidabrinės kapojamos juostelės.

- Broli Heinrichai, jūs laimėjote! Piktosios dvasios nutilo!

Bet kur tau... Būrys buvo taip išsigiedojęs, brolio Heinricho akys taip spindėjo, kad jis nieko aplink nematė ir neklausė. Staiga pasigirdo gera nelemiantis švilpimas. Vienas iš netoliese buvusių knechtų sukniubo į purvą su iš krūtinės kyšančia plunksnuota vytele. Douveris apsidairė, bematant suprato, kas atsitiko, ir čiupo, nors plaštaką tebeskaudėjo, kalaviją, šaukdamas:

- Pagonys puola! Prie ginklų! Nutilkit! Puola! - Ir tuojau pat ginklu pašventino kažką, prišokusį prie žirgo.

Sutrikę kariai dar dairėsi, bet greitai suprato, kad jokių dvasių nėra, tik pagonys ir jų strėlės, ragotinės, kuokos... Užvirė kautynės. Raiste aidėjo žvangesys, keiksmas ir dejonės...

Diena vėl alsavo kaitra. Lordas Douveris krūptelėjo, atsimerkė ir sunkiai kilstelėjo galvą. Žvilgsniu apibėgo tvirtas, iš sunkių rąstų surestas pilies sienas, aukštą kuorą, ant iečių parimusius pagonių karius. „Įdomu, ką gi jie man darys... Gal išmainys į koki savo vadą?“ Pagonys kol kas pasirodė gailestingesni, negu buvo galima tikėtis - įtaisė kalinį prie namo sie-

nos, bent šiokiam tokiam pavėsyje. Davė ir vandens, ir maisto. Visai arti pasigirdo nepažįstama kalba:

- Ar šitas, mažuli? - pasiteiravo prieš riterį pritūpęs vyras, ant kurio peties patogiai įsitaisęs sėdėjo nedidukas, pilką kailį užsimetęs vaiko dydžio padaras žvitriomis akutėmis.

- Šitas, - ištarė Gugis, atsargiai laikydamas smei-guolį, kad nesusižeistų ir nesužeistų nešančio žmogaus.

Douverio akys iš nuostabos iššoko ant kaktos. Jis žvilgčiojo tai į tuščias prie diržo tabaluojančias makštis, tai į gyvį, laikantį jo gražųjį durklą... Į žmogų, į sužeistą savo plaštaką, į padarą. Atsargiai pakėlęs skaudančią ranką, jisai dūrė pirštu į Gugį ir paklausė:

- *Gnome? Dwarf?*

- Atrodo, jis tave irgi atpažino, - nusijuokė Ruokis ir atsiliepė: - *Nein!*⁷ Kaukas.

Toks tad pirmasis pasakojimas apie Gugį, jo smei-guolį ir geležinius žmones. Taip ir prasidėjo Pagirių žmonių ir kauko draugystė. Kas nutiko toliau? Ogi dar neįtikėtinesnių dalykų!

---

⁷ Ne! (vok.)

Antrasis pasakojimas apie Gugi, Vipštą ir laumės pirštą

- Na, dabar tai įkliuvai, vagičiau! Žinosim, kur grūdai dingsta!

Želvioko ir dviejų jo beūdrų akys nežadėjo nieko gera. Gugis prisispaudė prie sienos ir šaudė akutėmis į visas puses. Ir kaip jis išaiškins berniūkščiams, degantiems medžioklės aistra, kad ne vagiliauti į svetimą svirną užklydo, o tik ieškodamas Minės? Juk ir jie girdėjo Pagiriuose plintančius gaudus, jog Ruokis pradėjo savo ūkį kaip ant mielių kelti, nes prisijaukino kauką, gvelbiantį kaimynų gera... Tiesa, priekaištauti Gugiui ar Ruokiui tiesiai niekas nedrįso: visi dar nebuvo užmiršę, kas pranešė apie kryževių puolimą ir kas vadovavo kaimo vyrams; pagaliau ir Ruokio rankos privengė...

Bet štai dabar berniokas taikėsi vožti su pusmalke, o kaukas lyg tyčia ir kerų maišelio neturėjo...

- Aha, drebi! - dar plėšriau išsiviepė Želviokas. - Tuoju kaip gaaausi!

Staiga Gugio dėmesį patraukė pažįstamas šnaresys ant artimiausios sijos. Žvilgtelėjus abejonių neliko - Minė, štai kur toji nenaudėlė... Kaukas porą sykių cypatelėjo, galvutės linktelėjimu parodė užpuolikus. Minė tikriausiai suprato, nes, vos vos pabėgėjusi sija, dribo... tiesiai į vešlius Želvioko gaurus.

- Vaje!!! - suriko puolimo nesitikėjęs mažasis medžiotojas. - Žvynė!

Gugis, nieko nelaukdamas, kaip strėlė nulėkė artimiausios daiktų krūvos link.

- Muškit, nuokvakos! - pastebėjęs sprunkančią auką, šūktelejo užpultasis, bet Gugis jau nėrė pro užpuolikų vado šoną. Vienas iš beždrų susikaupė, užsimojo ir trinktelėjo... Taikė į Minę, bet ši, išvydusi, kad Gugis jau ritasi per slenkstį ir dingsta po pamatu, stryktelėjo iš paskos, tad nieko keista, kad Želviokas vėl įsisimarkavo:

- Ką tu, dunda, darai? Kauką, ne mane! Žioply tu! - cypė trindamas ranka kylantį gumbą.

- Pats tu žioplys, - neiškentė tas. - Ir kauką berėkdamas paleidai!

- Ar aš paleidau?! - šoko Želviokas. - Tai jūs kaip mietą prariję stovėjote! Sakiau - muškit, kvaišos!

- Oi koks gudrus kaltinti! O žiurkės išsigandai taip, kad vos!.. - papriešgyniavo ir antras.

- Išsigandau!? Aš?! Tuoj kaip!.. - Želviokas grėsmingai žingtelėjo šaipūno link...

Gugis daugiau nesiklausė barnio, virtusio pasikirais šūkčiojimas: „Paleisk plaukus, paršo koja!“, „Bobulei pasiskūsiu!“, „Beeeee...“ ir visokiais taukšt, bumpt, šlept, po kurių medžiotojai jau trynėsi apkultas nosis, laižė nubrozdintus kelius...

„Ot varliamušiai... - prisiminė Ruokio mėgstamą žodelį. - Ne jums kauką nutverti, oi dar ne jums...“

- Pala, o kaukas kur? - staiga atitoko kažkuris.

- Po pamatu turbūt... - atsakė kitas.

- Bėkim Margio! Jis tai iškrapštys! - ir vėl Želviokas...

„Ėhè, čia jau negerai... - sujudo Gugis. Nors su šunimis jis be vargo sutardavo, bet jeigu užsiundytų - būtų nekas. - Reikia dingti“, - patarė pats sau.

Kažkas sukrebždėjo jam už nugaros. Kaukas atgaila ranka paglostė Minę ir meiliai subambėjo:

- Gelbėtoja... O juk per tave čia ir pakliuvau...

Raiboji stabtelėjo vidury kiemo, kojele dailiai pakapstė žemę ir iškalbingai dėbtelėjo į didelį juodą it derva ir didžiule raudona lyg kraujas skiautere gaidį. Bet šis net nevirptelėjo, tik ilgesingai žvelgė į saulę, neseniai išlindusią iš už girios. „Ir taip visada, – nuliūdo raiboji, – nors per galvą verskis, nors plunksnas išsipešiok...“

– Ko, ko, ko? – dar mėgino pakalbinti raiboji, bet juodasis net skiautere nekrestelėjo.

„Ne, teisybę man kitos sakė – jis – netikras... Netgi giedančio jo niekas negirdėjo... Et, teks ir vėl pas kaimyną eiti – bet kur matyta, pas svetimus... Sunki toji dalia dalužė... Ir į puodą pateksiu, jeigu vištukų vados neturėsiu...“

Girgžtelėjo besiveriančios durys – vištelė bailiai žvilgtelėjo ir nudūmė slėptis po serbentų krūmu – šeimininkui po kojomis geriau nesipainioti, o po krūmu jis bent lįsti bijos...

Taupėnas pasiražė, girgždindamas sąnarius, truktelėjo aukšty n kelnes, vis smunkančias nuo alaus boselio dydžio pilvo, apsidairė ir supūkštė:

– Uuuu, bus karšta dienele, taigis... – ir pasuko už tvarto.

Kiekvienas šeimininko žingsnis kiemo gyventojams aidėjo tarsi griaustinis – plūc, bumt, plūc. Kie-

kvienas, kuris dar nespėjo pasprukti į kokią saugesnę užuoglaudą, sustingo it įkastas, baimingai sekdamas – ar ne prie jo pasuks, ar spės pabėgti? Bet ne – šeimininkas pasuko už tvarto galo ir pri-tūpė. Visi lengviau atsipūtė ir vėl grįžo prie kasdienių darbų – kas grūdų lesti, kas pelių tykoti, kas srutose voliotis. Tik vienintelis juodasis gaidys net nepasijudino – stovėjo viduryje kiemo tarsi nagingo meistro išdrožtas.

Tik apsiriko daugelis, manydami, kad šeimininkas jų nemato – mažos, užvirtusios Taupėno akutės net ir pro tvarto kampą nelyg žiurkės šmirinėjo po visus užkaborius... Ir vargas perekšlei, nesuskubusiai pakraigėje dėti kiaušinių, Sargiui, panorusiam ją pavaikyti, Murkliui, tuo metu gvelbiančiam Sargiui padėtą kauliuką su mėsgalio prisiminimais...

Čia nė vienas nebūdavo pamirštas ir niekas neužmirštama, netgi primenama: perekšlei – kirviu, įsmeigtu ant aplipusios plunksnomis trinkos, Sargiui – virve, sutrumpinama tiek, kad dubenėlis su ėdesiu būtų visą dieną nepasiekiamas, o Murkliui – įmetimu į aruodą ir uždengimu sunkiu dide-liu dangčiu...

Bet ar galėjo kas pagalvoti, kad, vos atsistojęs, numetęs šonan gysločio lapą ir užsismaukęs kelnes, Taupėnas pasuks tiesiai prie juodo gaidžio?

- Mtaip... - murmtelėjo, žvelgdamas į paukštį, vis dar taip pat sustingusį viduryje kiemo. - Rods, tu šiandien balso taip ir neparodei, o aš pramigau... Negerai, oi negerai - juk savo priedermes žinai! Nieko, rasime vaistukų, patikėk, rasime...

Po akimirkos šeimininkas vėl atšlepsėjo prie gaidžio, nešinas ašotėliu ir šaukštu, į jį įvarvino kažkokio skysčio ir atkišo juodajam:

- Še, gerk, nes imi kelti įtarimų savo tylumu...

Tačiau paukštis tik kryptelėjo galvą į kitą pusę - išdidžiai, tarsi žmogus.

- Ne, - susiraukė Taupėnas, - tu, regis, žinai, kad turiu valių kai ką pakeisti, kai ką sukulti, kai ką perlaužti. Tad nesispyriok, o gerk, mikliai!

Gaidys krestelėjo skiauterę, bet prie šaukšto palinko.

- Mtaip... Protingas paukštukas, gerulis... - išsiwiepė Taupėnas. - O dabar lėk ant tvoros ir sugiedok kaip lakštutė, na, lėk! Pamatysi, dabar bus toks lengvumėlis - tik plast paplast...

Gaidys žingtelėjo porą žingsnių, susvyravo, suplakė sparnais, pakilo, bet šlioptelėjo žemėn, dar net nepriskridęs tvoros.

- Kaip čia taip? - nustebo susiraukdamas, - na, dar kartelį...

Juodaplunksnis sunkiai atsistojo, bet net nepapurtė plunksnų ir vėl suplakė sparnais. Tačiau ar tvora buvo per aukšta, ar šeimininko duotas gėrimas per daug traukė prie žemės, jam nepavyko nei antrą, nei trečią kartą. Perpykęs Taupėnas pribėgo, sugriebė gaidį už kaklo ir, pakėlęs prie pat nosies, subliuvo:

- Tu čia baik su manim žaisti! Baik žaisti, nes... - ir sviedė paukštį į šoną; nors šis spėjo išskleisti sparnus, bet vis tiek atsitrenkė į tvoros kuolą ir sunkiai pliumptelėjo ant žemės.

Ir jeigu Taupėnas nebūtų atgręžęs nugaros, jeigu nebūtų visas liulantis ir prunkščiantis nušleivojęs atgal į pirkią, gal jis būtų pastebėjęs, kaip iš apvalios paukščio akies išsirita... ašara.

- Štiš, bjaurybės! - Ruokienė pašluoste nuvijo vėl besitaikančias tūpti muses ir kruopščiai rankšluosčiu apdengė ragaišį. Tada nubraukė nuo stalo tru-

pinius, švystelėjo į paplavų kibirą, bet besisukdama užkliudė ir parvertė ant stalo puodynę su rūgpieniu.

- Oi, - šūktelėjo, išgirdusi dunkstelėjimą ir kliuksenimą.

Bet Gugio būta greitesnio - prišokęs jis mėgino indą pakelti, tačiau tuoj pat įsitikino, kad šis darbas - ne kauko jėgoms, tad bent jau uždengė nugarėle puodynės angą, veik panirdamas į rūgpienį.

Ruokienė, išvydusi gerus kauko norus, nusijuokė, vėl pastatė puodynę, čiuptelėjusi mazgotę, nuvalė kauko kiškeną, gūžtelėjo ir tarė:

- Et, nekokia diena - tave vaikiūkščiai medžioja, man šiaip viskas krinta iš rankų... - pasiguodė džiaudama pašluostę. - Tikrai nekokia... Bet ką darysi...

- Prasti jie medžiokliai, - šyptelėjo Gugis, - medžiojant reikia kiekvienam žinoti savo vietą, o ne vienas kito gaurus retinti, kol laimikis sprunka, - pasididžiavo savo žinojimu.

- Tai reikėjo pamokyti, tada būtų be vargo nutvėrę! - nepiktai pašiepė kauko išmintį moteriškė.

- O kas tada nutikimus pasakotų? - išsišiepdamas neliko skolingas ir Gugis.

Ruokienė nusijuokė:

- Na, gal tada už kokį saldėsį tą pasakorių iš medžiotojų išpirkčiau... Oi tu gudročiau girini... -

meiliai suvėlė kauko gaurus. – O kur dabar žiurkę padėjai? – pasiteiravo.

– Ai, laksto kur nors aplinkui... – numojo jis rankute. – Prisakiau, kad Želvio svirnan nosies nekištu, gal susipras...

– Ar kaukai su visais gyvulėliais taip lengvai susikalba? – susidomėjo moteriškė.

– Na, – Gugis pasikasė pakaušį, – susikalba – gal ne tas žodis... Tiesiog senolis Urkis mus daug mokė, kaip juos suprasti, o jų šnekos – ne, nesuprantam, tik kartais...

– Et, o kaip gerai būtų, kad Pagiriuose irgi gyventų toks išminčius kaip tavo senolis, kokie protingi vaikai augtų... Ar ne?

– Mmmm... Nežinau, – suabejojo Gugis, – ar kaukų išmintis tikrai būtų tinkama žmonėms...

– Yra išmintis, kuri tinka kiekvienam, bent man taip rodos, – atsakė moteriškė. – Ir taip norėtusi, kad visi jos gautų, kad kiekvienam šiek tiek įkrėstų kas nors... Bet nelemta, oi nelemta... Tada ir krinta viskas iš rankų, krinta... – Ruokienė palingavo galvą.

– Kažkas negera nutiko, motule? – sumojęs, kad neiįprastam šeimininkės liūdesiui privalo būti rimta priežastis, klustelėjo Gugis.

Bet Ruokienė atsakė ne iš karto – pirmiausia ji nusirišo prijuostę, paskui klestelėjo ant suolo, pasistūmė artyn puoduką pieno ir tik tada prabilo:

– Et, kaukuti... Kad ne tau mūsų, didelių žmonių, rūpesčiai... Neįdomūs jie, žinok – vis apie tą patį: kaip čia tos duonutės visada turėti, kaip vaikelius pamaitinti... – liūdnai nusišypsojo.

– Na, – Gugis atsiliepdamas vėl nusvardino kojas nuo stalo, – kad ir kaukų rūpesčiai panašūs, tik mūsų šeimai dar rūpi kokiam šešku ar lapei nepakliūti... O duonutės mes net neturim – vis šaknelės, o jeigu medžioklė pasiseka – šiek tiek mėsikės...

– Žinau, kaukuti, kad ir jūsų gyvenimas nelengvas, bet man vis rodos, kad kaukai bent vienas kito neskriaudžia, vienas kitam žalos vengia, nesinaudoja kito bėda... Tikriausiai ir kaukų išmintis tai draudžia – ar ne? O žmonės – jie kad tik užgyventų kito gerio... Štai yra toks Taupėnas, – tęsė moteriškė, – turi daug grūdų sukaupęs, iš kurių duonutė išauga, prašiau paskolinti – po javapjūtės su kaupu būtume atidavę, bet sako: „O kas žin taū, Ruokien, atiduosi ar ne; jeigu tą žiedą, kur tau vyrs iš Prūsų parnešė, atduosi – tada ir paskolinsiu, bet vis tiek su kaupu gražint turėsite...“

– Godišius! – pasipiktino Gugis.

- Bet labiausiai gailu ne to žiedo, ne kaupo, kuri reikėtų gražinti, - tęsė Ruokienė, - gailu, kad ne savo rankomis, ne savo darbu Taupėnas tuos grūdus sukauptė, o aitvaras jam visą gerą sunešė...

- Aitvaras? - suklušo kaukas.

- Aitvaras, - linktelėjo moteriškė, - nežinia, iš kur jis jį gavo, sako, rado aitvarų lizdą, paėmė iš ten kiaušinių ir išsiperino, tam reikalui net juodą gaidį nusipirko - ko daugiau tereikia... Ir nuo to laiko - kaip ant mielių... Ir taip šykštus žmogus buvo, o kai aitvarą įsigijo - iš viso nebesukalbamas... Visko turi - bet elgiasi it spyna: nei pats valgo, nei kitiems duoda...

- Ghm, - gurgtelėjo Gugis, - o kaip aitvaras atrodo?

- Oi, - gūžtelėjo Ruokienė, - kad aitvarą labai sunku pamatyti. Vieni sako, kad jis juodas kaip degutas, kiti - kad sidabrinis ir žvynuotas, vieni pasakoja, kad gyvatė, oru lakiojanti, kiti - kad ungurys sparnuotas... Tik turbūt niekas iš tiesų nežino, bet supranta, kad jeigu vidurnaktį virš trobos plyksčioja, trinka ir bilda - ne kitaip, aitvaras atlėkė...

- O virš Taupėno trobos plyksčioja?

- Kasnakt... - linktelėjo moteriškė. - Kiekvieną naktelę. Ir taip iki pirmų gaidžių...

- Reikia ant stogo tą aitvarą patykoti, nutverti, surišti - štai ir baigtas kriukis, - pasiūlė kaukas. - O tada nunešti ir į laisvę paleisti, Taupėnas tegul savo rankomis duonutę užsiaugina...

- Cha cha, - nusijuokė Ruokienė, - oi, Gugi, koks tu greitas ir miklus... Sako, aitvaro net paliesti negali - jis karštas it liepsna. Jeigu aitvarą būtų taip lengva sugauti - patikėk, tikrai kas nors būtų bandęs, bet kažin kodėl nebando - matyt, ne veltui... O dar rūgpienio nenorėtum? - susirūpino moteriškė, pamačiusi, kad kauko dubenėlis jau tuščias, ir įpylė net nesulaukusi atsakymo.

- Oi, ačiū, gana! - padėkojo Gugis, pamatęs, kad vėl kaupas, o jo pilvelis jau apypilnis...

- Negaila, - nusišypsojo moteriškė, - kol turim - tau visada rasim...

Gugis įnardino šaukštą, o galvelėje tuo metu skambėjo senolio Urkio žodžiai: „Pabandyti - geriausias kelias sužinoti, ką gali ir ko ne. Žinoma... Jeigu mėginsite tampyti už ūsų lapę, tada bent prisiminkite kerus, kurių mokė motutė Gubė...“

Rūgštelė maloniai vilgė gomurį, tad dubenėlis vėl spėriai tuštėjo, o Ruokienė susimąsčiusi žvelgė į pirnios kertę. Bet tylą truko tik tol, kol pro duris suvirto vidun Beržas su Ryčiu. Iki pat alkūnių purvinos ran-

kos rodė, kad mažžmogiai arba ieškojo lobių, arba ritinėjosi kartu su paršais. Išvydusi šį vaizdą, Ruokienė jau žiojosi bartis, bet Beržas buvo greitesnis:

- Gugi, Gugi! Želvis gyrėsi, kad tavęs svirne vos nepagavo! Ar tikrai?!

Raudonas saulės obuolys nusirito už žemės krašto. Temo, bet žvaigždės žiebėsi nenoriai – mat nuo girios slenkantis debesis grobėsi vis daugiau padangės. Gal net lyti pradės. „Brrr... Nnnenorėčiau“, – sunerimo Gugis. Jis jau ilgokai tūnojo krūmyne, laukdamas, kol visai sutems, bet kiekvieną akimirką drąsės mažo – nors kaukas ir gerai matė tamsoje, bet kaimas skleidė daug girios gyventojų ausiai neįprastų garsų, šiugždesių ir šlamesių – kas žino, kuris iš jų gali būti pavojingas? Iki šiol jis nebuvo pasilikęs Pagiriuose per naktį, oi, namie bus triukšmo... „Reikėjo Minę pasiimti, – apgailestavo, – bent jau būtų su kuo žodeliu persimesti. Nors... Ne, šis žygis per daug rimtas...“ – nusprendė.

Tačiau kolei kas bent jau sekėsi. Malkų rietuvė siekė net pastogę, tad per jas užsiropšti buvo vienas juokas. „Tik jeigu pradėtų lyti – nekiurksosi gi visas šlapias, žygį tektų atidėti...“ – rioglandamasis mintijo kaukas. Pasiekus stogo šiaudus tapo dar len-

gviau, tad Gugis netrukus įsitaisė ant paties viršaus. „O, jeigu dabar būtų žvaigždžių – galėčiau drybsoti ir vėpsoti... Prisiminčiau, ką motulė Gubė apie jas pasakojo...“

Gugis be krašto mėgo klausytis kaukų žiniuonės pasakojimų apie žvaigždes: štai ten – du broliukai buožgalviai – vienas didesnis, kitas – mažesnis. Nepaklaūšė mamos varlės, pamatė šokinėjančius upėtakius, panoro iššokti iki debesų, taip ir liko skliaute... O ten – angis baltoji išsirangiusi, saugo, kad niekas juodosios angies, kuri ryja viską: žemę, vandenį, netgi saulės spindulius praryti gali – nepažadintų...

Tačiau žvaigždės taip ir nepasirodė. Pagiriai nutilo, užgeso paskutiniai žiburėliai, tik kartais vamptelėdavo kieno nors šuo ar suūbaudavo pelėda. Pasidarė tamsu, taip tamsu, kad net ir kaukas vos bematė stogo kraštą. „O jeigu tas aitvaras mane pagaus ir nusineš į padebesius? Liksiu ten kaip broliukai buožgalviai? O gal jis kanda? Bet ne, senolis Urkis sakydavo, kad aitvarai taikūs, gal ir nieko nedarys... O gal geriau sprukti, kol dar nevelu? Bet kaip dabar nusirebeždinti žemyn, kai nieko nematyti? Brrrr... – brovėsi nerimastingos mintys. – O jeigu taip reikės visą naktį pralaukti – sušalsiu...“

O jeigu šiandakt neatskris? O jeigu... Ne, jeigu ką nors pradėjai – turi baigti...” – prisiminė pamokymą. „Jeigu tas aitvaras bus labai baisus, apsimėsiu nepastebėjęs... O jeigu jis pastebės? Tada apsimėsiu negyvas! O jeigu pastebės ir apsimetusį? Tada... Tada...” – kaukas pasičiupinėjo maišelį prie juostos su pačiais naudingiausiais daiktais: šeško plaukais, zuikio spiromis, angies išnaros skutais ir laumių pirštų gabaliukais, ne, šį sykį jau nepamiršo į žygį pasiimti!

Kiek laiko jau ištūnota ant stogo, suskaičiuoti negalėjo – gal pusė nakties, o gal daugiau, nors galėjo būti ir mažiau – kaukas net nepastebėjo, kaip prisnūdo, o snausdamas, žinoma, nesuprasi, kiek laiko prabėgo. Bet staiga kad sutrinko, subildo, sušvito! Gugis vos susilaikė nešūktelėjęs iš netikėtumo, kai ant kraigo, sudrebindamas visą stogą, nutūpė didžiulis padaras. „O jau gražumas!“ – net išsižiojęs apstulbo.

Ir iš tiesų – storą kaip trobos rąstą, žaltišką aitvaro kūną apdengę žvynai blyksėjo visomis vairykštės spalvomis, spinduliavo didelės it varnalėšos lapai žalsvai gelsvos akys ir raudonavo didžiulis tarsi statinė gūžys! „Oi ne, tokio tai jau tikrai nusiųpsiu...” – sumojo Gugis. Truputėlį lukterėjęs, tarsi

vogčiomis apsidairęs, padaras išsitiesė ir įkišo galvą pro klėties aukštinio langą. Pasklido keistas garsas – tarsi iš kibiro kažkas paplavas piltų, o aitvaras ėmė... mažėti akyse!

Kaukas negalėjo patikėti, ką regi – mat kai padaro galva išlindo, ji tebuvo vos žmogaus rankos storio, gūžio net nebuvo matyti, o švytėjimas prigeso tarsi nekurstytas ugniakuras! Dyvų dyvai! Be to, iki didelės skraidančios dešros sumažėjęs aitvaras, tarsi sunkiausią darbą dirbęs, išsitiesė ant stogo ir ėmė keistai šnypščioti – kaip pavargęs žmogus alsuoti...

„O tokį gal ir nulaikyčiau...“ Nužiūrėdamas, už ko galėtų nusitverti, vėl grįžo prie drąsaus sumanymo kaukas. Tačiau ilgai stebėtis visomis keistybėmis neteko – kiek pašnypštavęs aitvaras kilstelėjo galvą, apsidairė ir, susirangęs žiedu, vėl spriegė į viršų ir lyg vos regima švieselė išnyko debesyse...

„Bet iš tiesų – nei gyvatė, nei sparnuotas ungu-rys, o primena šiek tiek ir tą, ir kitą... – mintijo Gugis. – Įdomu, ar greitai vėl atskris?“ Jis pasislinko dar arčiau kraigo: kai tik tas gražuolis susitrauks – stvers, ir tebūna, kas bus!

Tačiau aitvaras grįžti neskubėjo, tad kaukas vėl turėjo ilgai, netgi šiek tiek šturpdamas – vis dėlto naktis – tūnoti stogo šiauduose... Bet štai ir

vėl sutrinko – subildo – suspindo! Štai ir vėl pasilenkė kišdamas galvą... Ir vėl ėmė mažėti. Pamačius, kad aitvaras jau sumažėjo tiek, kiek pirmą sykį, Gugis stryktelėjo jam ant uodegos! Akimirką gyvis sustingo, tada ištraukė iš langelio galvą ir pažvelgė į užpuoliką.

Gugiui net širdį suspaudė – prigesusiose žalsvai gelsvose akyse nebuvo nei pykčio, nei didelės nuostabos – tik didelis, gilus ir graudus liūdesys. Atrodė, visa padaro esybė tik ir taikėsi išsilieti viena didele didele ir labai sūria ašara. Jo akys tarsi kalbėjo: „Kodėl gi taip? Juk aš pats liūdniausias, nelaimingiausias ir nuskriausčiausias aitvaras pasaulyje, o dar kažkas sėda ant mano gležno ir skriaudžiamo kūnelio...“

Kaukas sutriko ir paleido uodegą, ne tik spėtą apžergti, bet ir sugriebtą rankutėmis, nes jau norėjo klausti: „Kas gi tau nutiko, vargšeli?“ Bet aitvaras nesnaudė – vos pajutęs, kad paslaptingas užpuolikas atlaisvino gniaužtus, jis stipriai vikstelėjo uodega. Gugis tik pajuto, kad jis jau spėriai skrenda aukštyne, ore apsiverčia ir vėl lekia žemyn, dunksteli į šiaudus bei ritasi nuo stogo. Bet čia rankutės, sumataravusios kaip kritusio į vandenį, už kažko spėjo nusitverti... Tas kažkas sujudėjo ir ėmė rangytis, bet

kaukas įsitvėrė kaip tik galėjo ir nebepaleido. Kartu su sučiuptu padaru juodu čiuožė stogu, aitvaras raitėsi, visaip taikėsi nusimesti, bet Gugis, įsitikinęs, kad į jo odos klostes galima tvirtai įsitverti, grobio paleisti net nemanė.

Tik staiga... Tvarte užgiedojo gaidys. Gugis pajuto, kad aitvaras tarsi ėmė keistis, nes laikyti pasidarė dar patogiau, tik iš kažkur atsirado šlepsėjimo plasnojimo garsai... Besirisdami jie jau pasiekė stogo kraštą ir kartu dribo į varnalėšas. Dunkstelėjus žemėn taip, kad žvaigždutės sumirgėjo bent jau kauko akyse, padaras pasipiktinęs sukudakavo, kaptelėjo jam kažkoku smailiu, į snapą panašiu daiktu ir nuskuodė, palikęs medžioklį gaivelėtis...

Munamukis gyveno ten, kur didysis akivaras, matyt, kažkada buvęs ežeriuku ar jo užtakiu, atsiremia į smėlėtą šlaitą; čia svyra šimtametės pušys. Tiesą sakant, retas žmogus, žvėris ar kitas padaras, įbridęs į pelkę, šį kampilį pasiekdavo – todėl maumų šeimynėlei sutrukdydavo nebent kokia nieko apie šią vietą nežinanti antis, žąsis ar kragas. Tačiau išnešti sveikas plunksnas pavykdavo tik retam – mat tiek Munamukis, tiek jo pati paukštienos neniekino, o maumų rajumas buvo tapęs netgi priežodžiais...

Gugis čia lankėsi tik antrą sykį. Pirmą kartą jis atplaukė ant maumo nugaros, tvirtai laikydamas alučio statinę. Mat kaukai, nors ir labai apibambėti, kilniaširdiškai atsilygino Munamukiui už geležinių žmonių gąsdinimą – juk maumas vos sveiką kailį išnešė! Kaukas netgi šiek tiek abejojo, ar sugebės šią vietą rasti vien pėstute, bet vis dėlto jam pavyko!

Į Munamukio olą, tamsuojančią po išsikėtojusiomis pušų šaknimis, buvo galima patekti tiktai vandeniui arba turint sparnus, mat nors maumai ir galėjo vaikščioti sausuma, tačiau vengė, kiek tik galėjo, ir vis bambėdavo: „Mūsų letenos trumpos, padai švelnūs, o kankorėžiai oi kaip badosi, mau!“ Kaukas persiropštė per šaknų raizgalynę, įsitaisė virš olos ir sukľuso – kokie iš ten sklinda garsai?

– Maum, – amtelėjo Munamukis, – jeigu pasakiau, kad plauksiu vienas, vadinasi, plauksiu vienas!

– Tai tada gali atgal negrįžti! – atkirto Maumulė. – Kur tai matyta – jis vėl gers, linksminsis, o aš turėsiu namie lindėti? Kad tu nesulauktum, glitena juodaode!

– Na, na, – pasišiaušė šis, – kieno oda juodesnė, dar pasivaržyti reikėtų!

– Būta čia ko varžytis – tuoj į plunksnas kai įversiu, būsi kaip gulbė!

- Mau, na, nepyk gi taip, aš tau ko nors parnešiu!
Saldėsi kokį...

- O kodėl nenori manęs pasiimti? - nerimo Maumulė, - kodėl? Kas ten bus?

- Na, gegužinė kaukų - tu gi žinai, jie mane visada dainuoti kviečia...

„Oho! Nežinojau...“ - išsišiepė Gugis.

- O tai tu kada nors susitark, kad ir mane pakviestų! Maumiausias mano, juk aš irgi tavęs paklaustyti noriu!

- O ar mažai aš tau namie maumoju? Mažai, na, sakyk, mažai?

- Nemažai, nemažai, - Maumulė jau burbėjo tikiu, - bet...

- Gerai, mau. Paklausiu senojo Urkio, ką jis galvotų, jeigu dar ir tave kitą kartą atsivesčiau. O gal sutiks? Gerai, mau?

„Chi chi chi, - sukikeno Gugis, - šitai tikrai kada nors maumui priminsiu, oi priminsiu...“

- Gerai gerai... - oloje pasigirdo čepsėjimas, pliauškėjimas, niurzgaliavimas.

Gugis kiek palūkėjo ir šūktelėjo:

- Muuuunamuki!

Čepsėjimas nutilo.

- Munamuuuuki! - dar kartą šūktelėjo kaukas. - Eiii, ar yra kas nors? - pasitikslino.

Vanduo prie olos angos suraibuliavo, akivaizdžiai nepatenkintas maumas apsisuko, suplakdamas vandenį, ir dėbtelėjo į triukšmadarį:

- A... Gugis, mau. Na, ir sugebi pasirodyti pačiu netinkamiausiu laiku, - sumurmėjo.

- O kuo gi tas laikas toks netinkamas? - kuo nuoširdžiausiai nustebo kaukas. - Ar miegojai?

- Gal ir miegojai, mau, - atšovė Munamukis, - tai kokie vėjai tave čia, kaukiūkšti, atnešė?

- O, kaukas! - Maumulė irgi išplaukė iš olos, - ar šitas ir yra Gugis? - pasiteiravo vyro.

- Šitas šitas, mau, - subambėjo tas, - argi dar rasi kaukų, kurie, šeško nevejami, patys į pelkes lįstų?..

- Oi, kaukuti, - užsuokė Maumulė, - o man daug apie tave priburbėjo, pasigyre, - bet tu neimk į širdį, jis visada toks, burbantis murmantis ant visų, maumr... - sumurkė Maumulė, pasitrindama į Muna-
mukio šoną. - Bet šiaip jis geras, nepikti tie jo bambesiai...

- Aš irgi daug apie jus girdėjau, - Gugis nusišypsavo maumo pačiai. „Bet ką girdėjau - geriau nesa-kysiu“, - vyptelėjo sau.

- Kaukuti, bet tu pasakyk, - nerimo Maumulė, - argi teisinga, kad jį vis kviečiate ir kviečiate į gegužines, o manęs - ne? Na, pasakyk?

- Tai kad mes... - pradėjo Gugis ir tyčia nutilo, nes maumas tuo metu supliuškeno vandenį ir taip gailiai dėbtelėjo į kauką žvilgsniu, kuriame sumišo maldavimas neišduoti, baimė būti atskleistam, kad šis tuoj pat prisiminė, ko atėjęs, ir noras eilinį sykį paerzinti Munamukį buvo nugalėtas:

- Manėme, kad jūs saugosite namus ir pati nenorėsite... - baigė, akies krašteliu matydamas, kaip pelkių melagis iš to palengvėjimo dunksteli į kupstą, apsiverčia ir prunkščia, purkšdamas netyčia įsiurbtą vandenį...

- Ak, ir kaukai taip pat galvoja, mau... - nuliūdo Maumulė, - visi jūs, vyrai, vienodi, visiems jums rūpi moteriškes prie židinio laikyti, o kad ir jos nori pasilinksminti - nė motais, vai, mau, vai...

- Na, nemaumsėk čia, - vėl murmtelėjo Munamukis, - kaukas, regis, su reikalu pas mane atėjo, leisk mums pasišnekėti, mau.

- Ak, šnekėkit jau, šnekėkit, - Maumulė vikstelėjo uodegą ir nuplaukė atgal į olą, - kam čia mums, moteriškėms, vyrų kalbos... Vai, mau, vai...

- Ačiū... - šnibžtelėjo maumas, - tai, mau... Ko dabar Urkiui prireikė?

- Oi, ne, nebijok, - išsišiepė Gugis, - šįsyk tikrai neteks tau ko nors daryti.

- Ar ne? - Munamukis dėbtelėjo vis tiek nepatinkliai. - O ką teks?

- Ai... Man tiesiog rūpi kai ką sužinoti...

- Jeigu parūpo pelkių lobiai - nesakysiu, - pasi-pūtė maumas, - ne tu pirmas toks gudrus.

- Kokie pelkių lobiai? - sukľuso Gugis.

- Mmmummm... - suniurzgė, supratęs, kad netyčiom išsitarė, bet vis tiek atsakė: - Ai, daug kas prisigalvoja, kad pelkėse slypi visokiausių užkerėtų daiktų. Net ir tavo žmonės bando pagaliais dugną šiūruoti, gąsdina ramiai miegančius gyvius, o jauni žmogiokai varles tuntais gaudo ir prisideda prie burnos, paliečia, bet kažkodėl nevalgo. Paskui vargšės keletą dienų negali kurkti, mau...

- A, tada neįdomu, - prunkštelėjo Gugis, - ir baik žmones vadinti mano: jie sau, o aš sau.

- Taip labai sau, kad iš tų Pagirių per dienas neišlendi... - vyptelėjo Munamukis. - Sakiau - visa giria tauškia, kad radosi toks trenktas kaukas, ir dabar jeigu kas kokią nesąmonę iškrečia, tuoj sako - gugiškai padarei, - išsišiepė patenkintas.

- O ką giria tauškia apie girtuoklį ir melagį Munamukį, gal irgi girdėjai, a? - tyčia kalbėdamas garšiau ir priversdamas maumą karpyti ausimis - kad tik Maumulė neišgirstų, - atsikirto Gugis.

- Tsss... - sujudo šis, - na, gerai, gerai, nesipykim, mau. Tai ką norėjai sužinoti? - paklausė, taisydama sis ant kupsto.

- Ką tu žinai apie aitvarus? - Gugis irgi atsisėdo.

- Aitvarus? Oooo, mau... - murmtelėjo maumas, - paslaptingi jie padarai...

- Žinau, kad paslaptingi, o dar?

- Gyvena medžiuose, lizdus suka...

- O kaip juos galima pagauti?

- Pagauti? - Munamukis išsprogino akis. - Ne, mau, tu, kaukiūkšti, tikrai prietranka - kokio galo tau aitvaro prireikė?

- Tsss, - dabar ramino jau Gugis, - man aitvaro tikrai niekam nereikia, man tik žinoti rūpi. Na, gerai, ne pagauti, prisijaukinti kaip galima?

Maumas, vis dar nustebeęs ar bent vaidindamas toki, atvėpė lūpą:

- Mfkmm... Na, sako, kad jeigu numaumsinsi aitvaro kiaušinį ir jį išsiperinsi, tai aitvariūkštis ir prijunks...

- Ir tiek? - vyptelėjo Gugis.

- Tiek, maum, - prunkštelėjo pelkinis, - aitvarą išsiperinti - tai ne balon niurktelėti: sako, jis perinamas septynerius metus, be to, tam reikia turėti juodą gaidį... Tik žmonės tokiais niekais ir gali užsimti...

- O iš kur visa tai žinai? - pasidomėjo Gugis, iš tiesų nustebęs, kad maumas tiek išmano.

- Maumo ausys didelės, akys plačios, - didžiavosi Munamukis, raivydamasis ir kasydamasis į samanas nugarą.

- Ir liežuvis iki bambos, - neiškentė neleptelėjęs kaukas, - tai sakai - maurosi mūsų gegužinėj? O kada ji bus? - išsišiepė.

- Tsss... - vėl burbtelėjo šis, - nebūk toks mažvaidis, nekelk nereikalingo triukšmo, - subarė. - Vyr'ai visada turi savo paslapčių - užaugsi - suprasi... Na, gal pargabenti tave atgalios, jeigu jau viską sužinojai, mau? - pasisiūlė.

Erdvi senojo Urkio ola kvepėjo palubėmis išdžiaustytais žolynėliais ir burbuliuojančiu ant ugnelės viralu. Gugis pajuto, kaip suurzgė pilvelis - juk, visą dieną po pelkę bastydamasis, liko nevalgęs, bet, žinodamas, kad netrukus parlėks namo, ir ten motutė tikrai ko nors turės, alkį nuvijo. Urtė, senolio duktė, pridėjo pirštą prie lūpų ir šnipštelėjo:

- Tsss...

Gugis supratingai linktelėjo – senolis, žinoma, snaudė... Kaukė mentele mostelėjo puodo link, bet kaukas papurtė galvą. Ši gūžtelėjo pečiaus, paėmė dubenėlį, prikretė viralo ir, nunešusi prie guolio, pastatė šalia ir negarsiai pašaukė:

- Senoli, senoli – pabusk truputį, valgyti laikas!

Urkis iš lėto pramerkė akį, išvydęs dukrą, nusišypsojo ir nustūmė apklotą:

- Ot tai ačiū... Ačiū, Urtel, – padėkojo sėsdamas ir imdamas dubenėlį.

Gugis, įtraukęs pilvą, kad šis negurgėtų, priėjo šiek tiek arčiau.

- Senoli, Gugis atėjo, sako – pasikalbėti nori, – tarė kaukė.

- Gugis?.. – nustebo Urkis. – Koks Gugis? A... Gugis... – sumojo ir apsidairęs išvydo laukiantį jaunėlį. – Tai eikš arčiau, arčiau eikš, – pakvietė, – Urtel, įpilk ir jam viralo – matai, visas persisukęs...

- Kad dėkui, senoli, – kaukas mandagiai linktelėjo, – viralo aš ir namie gausiu, ačiū.

- Ai, ai... O juk negražu atsakyti, kai vaišina... – sugėdino. – Bet jeigu jau taip prakalbai... Matyt, kažkas svarbesnio tave tokį jauną pas mane, tokį seną ir žilą, atvijo, ar ne? – tęsė neskubėdamas.

- Taip, senoli, tikrai, - linktelėjo Gugis, - pasiklausti norėjau...

- Taip, pamenu, pamenu... - Urkis mostelėjo ranka, net viralą pamiršęs, - mokyklėlėje tavo klausimų atsiginti nespėdavau... Smalsus tu kaukiokas... Labai, - tarsi pagyrė.

- Tėvuk, tu gi valgyk, atauš, - susirūpino Urtė, - o tu, Gugi, palauk, kol senolis pavakarieniaus, argi taip gražu - iš karto su savo klausimais? - subarė.

Sutrikęs kaukas nuleido galvą.

- Na, Urtel... - senolis pažvelgė į dukrą. - Vaikiui kažkas taip rūpi, o tu bariesi... Tam aš išmintį metų metais ir kaupiau, kad su kuo nors ja pasidalyčiau, - žilojo kauko akys blykstelėjo, - o tas, kas daug žino - niekada neprapuls.

- Ak, taip jau ir neprapuls, - nenorėjo pasiduoti Urtė, - tik kad tas Gugis labai daug rūpesčių ėmė kelti - net tėvai skundėsi, kad pagalbą prisišaukti negali, kad jam tik Pagiriai ir žmonės galvoje... Sakė, vakar net namo negrižo. O jaunimėlis jau net žmogakaukiu praminė...

„Taip taip, kaip dar mane apskūsi?“ - apurzgė mintyse bambančią moteriškę Gugis.

- Baik, Urtel, baik... - dabar jau subarė pats Urkis. - Gugis - kaukiokas sumanus, drąsus ir

miklus... Taip, taip. Prisimink, kodėl tas didelis žmogus mums visą stirną sumedžiotą padovanojo? Ai... – senolis mostelėjo ranka, braukdamas nuo akių krintančias sruogas, – vis jums kad tik blogą ką pamatyti, tuoj taip ir žmonėmis virsite... Nagi, sėsk, sėsk, Gugi, – dar kartą paragino.

Urtė burbėdama nuslinko į šalį, Gugis prisėdo greta senolio. Šis, išsriaubęs dar keletą šaukštų, tarė:

– Na, tai klausk, klausk... Jei žinosiu – atsakysiu... Moku dar kalbėti ir valgydamas, chi chi, – sukikeno.

– Senoli, – susikaupė Gugis, – ar galėtumei papasakoti apie aitvarus?

– O... – Urkis net užmiršo rankoje turimą šaukštą. – Aitvarus... Sakai, aitvarus... – svajingai nutęsė.

– Aha, – linktelėjo Gugis, nedrįsdamas rodyti nekantravimo.

– Taip... Aitvarai... O... Sena giminė, labai sena... Ir graži – oi kokia graži! Bet reta... Taip, dabar jau labai reta... – visas it paniręs į praeities ūkanas, porino senolis. – Sako, dar nebūta nei kaukų, nei žmonių, o aitvarai jau nakties padange lakiojo, žvynais blyksėjo! O... Pažinojau jaunystėje ne vieną – lizdus nelabai toli nuo čia suko... Tik kad seniai apie

juos nieko negirdėti... Mažta jų, oi kaip mažta. Tik vieną, vos vieną kiaušinį padeda kas trylika metų ir peri trejus... Mažas aitvariukas tarsi gluodenas koks - uodegėle vikst, pro šalį švilpt... O jau smagūs, o jau išdykę! Tik žmonės - žmonės labai negražiai daro, oi kaip negražiai... Už aitvaro kiaušinį pasirenkę kits kitam kailį nunerti, mat aitvaras jau toks padaras - prijunkytas gali būti visko išmokytas... Ar žinai, kad aitvarai girias augina?

- Ne... - prisipažino apstulbęs Gugis.

- Taip taip, chi chi, nesprogink čia akių, - sukikeno senolis, - jų gūžiai be galo talpūs, mažas aitvaras gali tiek vandens prisisiurbti, kad storio kaip medžio kamienas pasidaryti... Tai va, jei užaina sausra - aitvaras lekia į artimiausią ežerą, prisigeria vandens ir tada laisto džiūstančius jaunos medelius - todėl jų žvynai net ir mėnesienoje vairykšte švyti! - net šuktelėjo senolis. - Taip... Labai graži, labai nuostabi giminė... Todėl žmonės juos ir gaudo...

Mat aitvarą - jį prijunkyti lengva, tereikia kiaušinį, iš kurio išsiritu, turėti... Aitvaras kažin kodėl negali labai nutolti nuo savo kiaušinio - jis kaip labai, labai didelė sraigė, chi chi... - vėl sukikeno senolis, - turi kas kiek laiko vis atgal, iki savo lukšto,

sugrižti, taip motulė gamta sutvarkė, todėl saugo, labai saugo aitvarai savo kiaušinius... Bet žmonės – jie gudrūs, Gugi. Oi, kokie gudrūs, – liūdnai palin-gavo galvą senolis, – išmoko ir budrius aitvarus apgauti... Todėl jų ir mažta, todėl čia lizdų ir nebe-suka, o į dar didesnes girių gūdumas pasitraukia... Tai ką... Pagiriuose aitvarą matei, ar ne? – šyptelėjo įžvalgus senolis.

Antrą kartą keberiotis ant stogo jau buvo daug drąsiau – ir malkos nebeatrodė taip netvirtai sudėtos, ir šiaudai ne per slidūs, netgi įsižiebė žvaigždės! Tad patogiai, tarsi savame guolyje įsitaisęs, Gugis vėl ėmė laukti... Patekėjo mėnulis – dar plonas it plaukas, vėl nutilo kaimas, netgi miegas ėmė kabintis, bet štai, štai – sutrinko, subildo, sušvito! Tačiau šį sykį mirgantis margantis aitvaras leistis neskubėjo: jis ilgokai kabėjo virš stogo, žvalgydamasis žalsvai geltonomis akimis, bet Gugis tai jau buvo numatęs ir visas sulindo į šiaudus.

Pagaliau stogas dunkstelėjo, aitvaras nutūpė ir įkišo galvą pro aukštinio langą. Gugis išlindo ir laukė. Skraiduolio kūnas vėl ėmė trauktis, švytėjimas – gesti, šnopavimas – garsėti... „O dabar metas

ir pasirodyti“, - nusprendė Gugis, kepštelėdamas padaro uodegą.

- Sveikas! - šūktelėjo. - Nebijok, aš - draugas... - tarė. Aitvaras dėl visa ko patraukė uodegą kiek toliau ir įsmeigė liūdnas akis į kauką, bet nieko neatsakė, tikriausiai tikėdamasis sužinoti daugiau. O gal aitvarai nemokėjo kalbėti?

- Aš girių kaukas, Gugis, o tu? - tęsė prisistatymą.

Padaras sumirksėjo, jo kūnu nubėgo virpulio banga.

- Vipš... - šnypštelėjo bealsuodamas.

- Nesupratau... - sukľuso Gugis.

- Vipštaš... Tvaraš... - tarsi išgirdo.

- Tavo... vardas Vipštas? - pasitikslino kaukas.

Aitvaras linktelėjo.

- Aš žinau, kad tu čia nelaisvėje, - vėl prabilo Gugis. - Kad tave išnaudoja, skriaudžia tas negeras žmogus... O tu juk turėtum lakioti laisvas, girias auginti... - ištaręs paskutinius žodžius, kaukas išvydo, kaip iš aitvaro akių ritasi didelės ašaros. - Ko verki? - nustebo.

- Miškaš... - sušnypštė Vipštas.

- Tu grįši į mišką, grįši, - paskubėjo patikinti Gugis, - pamatysi, aš tau padėsiu...

- Škrišti... - vėl sušnypštė.
- Skristi? - perklausė Gugis. - Kur?
- Škrišti - nešti...

Aitvaro šneka iš tiesų buvo sudėtinga ir nelabai rišli, todėl Gugis vėl laukė, bet padaras vėl tylėjo, tik žiūrėjo į kauką šnopšdamas.

- Ar tu mane supranti? - ryžosi pasiklausti Gugis. Vipštas linktelėjo.

- Ar mes galime pasikalbėti, kaip tau padėti? Aitvaras vėl linktelėjo.

- Aš sugalvosiu, kaip atgauti tavo kiaušinį, ir tu galėsi skristi su juo kur panorėjęs, supranti?

Vipštas papurtė galvą.

- Nesupranti? Hmm, keista... - nustebo kaukas.

- Škrišti - nešti... - vėl sušnypštė padaras.

- Ką, kur? - Gugis stengėsi išlikti kantrus.

- Višką... Višką...

- Et, sunku man tave suprasti, - pasiguodė, - tu dabar turi skristi?

Aitvaras linktelėjo.

- O kodėl?

- Mušššš... - sušnypštė vėl gailiai.

- Kas? - nustebo Gugis.

- Šeimininkaššššš...

- O nuo jo pabėgti negali?

Vipštas vēl papurtē galva.

- Kodēl? - negalējo suprastī Gugis, - juk tu moki skraidyti!

- Naktišššš... - šnypštelējo ir sujudo, - škrišsti - nešsti... Šiena - vaiksčiotišššš...

- Šienas? Neši šienā? - išsižiojo kaukas.

Aitvaras sumojavo galva ir vēl šnypštelējo:

- Šiena... Šaulē... Šaikščiot... Naktiš - škrišti...

- Dienā - vaikštai, naktī - skraidai? - suvokē Gugis.

Vipšto snukelyje šmēkštelējo kažkas panašaus ī džiaugsmā, kai ilgos pastangos atneša vaisiū. Jis sumataravo galva ir vikstelējo uodega.

- O kur dienā tave rasti? Aš ateisiu!

- Juodašš... Liūdnaš... Šaukštiš... - kaukas aki-mirkā mēgino suprastī paskutini žodi, bet aitvaras vēl švilptelējo: - Škrišti - nešti? - lyg tai paklausē.

Gugis, vis dar susimāstēs, linktelējo, ir Vipštas stryktelējo ī orā...

- Ei, pala! - šūktelējo kaukas, tikrai nenorēdamas, kad būtu suprastas kaip baigēs pašnekesī, bet aitvaras jau pavirto vos matoma kibirkštēle...

„Kad jī kur šeškas! - keiktelējo kaukas. - Ir kas gi tas juodas? Liūdnas? Šaukštiš?“

Sargis kilstelėjo nosį. Ne, jis nesirengė gąsdinti vapsvos, jau kurį laiką ropinėjančios jo dubenėliu, tiesiog kvapas, ką tik pasiekęs šuns uoslę, buvo visiškai nepažįstamas. Be to, jis judėjo – judėjo kažkur po klėties pamatais, ir netgi gana greitai. Sargis tingiai pasikėlė ir dar kartą pauostė – taip, to nežinomo kvapo šaltinis buvo visai netoli, tiesiai už pamato akmens. Šuns ausis pasiekė ir krebždėjimas... Sargis apsisuko ir stryktelėjo labai staugiai, net nesuurzgęs. Bet Gugis buvo atsargus ir ne mažiau mikliai smuko į šoną. Virvė įsitempė, mazgas įsiveržė, bet šuo vis tiek urzgė, šiepdamas dantis.

– Na, nepyk, nepyk, – kalbino kaukas, žvelgdamas jam į akis. – Aš gi mažas, nieko bloga nepadarysiu...

„O gal tikrai nepadarys?“ – švystelėjo mintis šuns galvoje, ir jis jau ramiau vamptelėjo tik rodydamas, kad čia – jo plotai, tad tegul svečias elgiasi pagarbiai.

– Tikrai, tikrai, – patikino Gugis, – pamatysi...

Pasitvirtinęs sau, kad būtent jis yra šeimininkas, Sargis vėl atsigulė ir padėjo galvą ant letenų – vapsva vis dar ropinėjo po jo dubenėlį – o gal ją ir nuvyti?

„Gerai, kad ne katinas“, – atsiduso Gugis. Su tais padarais taip lengvai sutarti nesisekdavo... Dabar

jis beveik ramus dairėsi po kiemą, žvalgydamasis, ar nepamatys ko nors juodo, liūdno, šaukščio.

O Taupėno kieme tuo metu vyko įprastinis gyvenimas – kas žemę kapstė, kas girgsėjo, kriuksėjo ar kudakavo. Vienintelis juodas it derva gaidys tarsi akmeninis stovėjo net nesidairydamas prie tvoros puodynėmis nudžiaustytais basliais. „Šaukštiš... Šaukštiš... – skambėjo Gugio galvoje. – Juk negalėjo jis kalbėti apie šaukštą... Didelis, juodas, šaukštis...“ Kauko akutės vis grįždavo ir grįždavo prie gaidžio – didelio juodo...

„Paukštis! – staiga blykstelėjo žvaigždutė minčių brūzgyne: – Didelis juodas paukštis!“ Tačiau abejonės ir vėl netruko apnikti, juk jeigu tikėtum visų pasakojimais, tai – tik gaidys, kuris išperino Vipštą... „Na, gerai, vis vien pamėginsiu“, – nusprendė kaukas, dairydamasis, kaip čia saugiai nusigauti į priešingą kiemo galą – juk aplinkui plytėjo svetimi plotai. Vos išlindusį jį tuoj pat pastebėtų tuntas vištų, pulkas žąsų, šuo, pora kiaulių ir aibė kitų padarų, su kuriais kaukas susitikti nenorėjo, maža kas jiems šaus į galvą – čia ne atsargūs miško žvėrys, o smalsūs naminiai...

„Et, teks tapnoti didelį ratą, – vis žvalgydamasis mintijo kaukas. – Pirmiausia išlįsiu ten, prie kelio, tada apeisiu namą per kitą pusę, perbėgsiu sodelį ir palei tvorą nuslinksiu beveik iki jo...“ Kaip tarė – taip padarė. Tačiau, keliaudamas palei namo sieną, netyčiom įmaknojo į kažkokius siaubingai aitriai kvepiančius augalus – negana to, kai pamėgino nurauti – nutraukė kotą ir apsitaškė geltonu skysčiu, kuris dar ir degino! „Tpfu, tpfu, tpfu! – spjaudėsi, – ir kas gali tokią šlykštynę auginti?“ Gerai, kad, išlindęs iš tų bjaurių krūmų, pateko tiesiai į geltonus, mėlynus, rausvus žiedelius, tad skuodė, uodė ir negalėjo atsiuostyti... Netruko pasiekti ir tvorą, viso labo išbaidęs vienintelę vištą. Žinoma, kaukas atsidūrė prie tvoros iš priešingos pusės, nei stovėjo juodasis gaidys, tačiau pinučiai nebuvo labai tankūs, ir pasistiebus galėjai žvalgytis. Prislinkęs prie pat juodo gaidžio, Gugis šnypstelėjo į plyšį:

– Pšššš! Pššš!

Bet šis net galvos nekryptelėjo, nors tikrai turėjo išgirsti... „Na, gerai, pamėginsiu kitaip...“

– Vipššššštai! Vipšššštai! – kiek garsiau šūktelėjo.

Gaidys labai lėtai pasuko galvą tvoros link.

– Vipštai, čia aš, Gugis, kaukas!

Paukščio akys nepaukštiškai išsiplėtė – atrodo, jis pažino!

- Ateik arčiau prie tvoros, ateik! – pakvietė.

Gaidys kryptelėjo galvą į kairę, į dešinę ir, tarytum būtų prastai išdegtas bijantis sudužti molinis puodukas, žingtelėjo artyn.

- Tu Vipštas, ar ne? – dar kartą pasitikslino kaukas.

Paukštis linktelėjo.

- O aitvaras tada kur?

- Ko ko ko? – tarsi paklausė juodis.

- Na, jeigu tu – Vipštas, tai kur dingio aitvaras? – negalėjo suprasti Gugis.

- Ko ko kaktį kaitvaras, kieną kaukkštis, ko ko...

- A... – susivokė kaukas ir pats sau pagalvojo: „Tai bent... Juk šito niekas nežinojo! Gal reikia ir dėl kitų dalykų pasitikslinti?“

- Ar žinai, kur šeimininkas laiko kiaušinio lukštą?

Gaidys sulinksėjo.

- Kur?

- Ko ko kė...

- Kur? – nesuprato Gugis.

- Ko... ko... kėll... klėtyje... – šiaip ne taip išspaudė.

- A, klėtyje! „Tai gerai - klėtyje dažnai nebūna žmonių...“ - sau pagalvojo.

- O kur klėtyje? - toliau tikslinosi kaukas.

- Ku ku ku...

„Na, na“, - Gugis taip norėjo padėti vargšui padarui, įkalintam ne savo pavidale, bet vis tiek kantriai laukė, kol šis iškudakuos dar vieną žodį.

- Ku ku kupare! - pagaliau pavyko.

- Gerai! - šūktelėjo Gugis. - Aš... - ir nutilo, nes pastebėjo, kad paukštis pakreipė galvą ir ėmė visas tirtėti, o jo link slinko didelis didelis šešėlis.

- Ne, gaidžiuk, ne, ne, - sušvokštė žmogus, - aš gi tau sakiau - ne slėptis už tvoros, o mokytis giedoti... Taigi kakariūkū?

Vipštas vis dar tylėjo.

- Kakariūkū, kakariūkū! - pakartojo Taupėnas pasilenkdamas.

- Ko... ko... ka... kriek... kriek... kriek... - pamėgino išspausti supaukštėjęs aitvaras, bet nesisekė.

- Oi negreitai tada savo lukštą atgausi, oi negreitai, - grūmodamas pirštu, subambėjo žmogus.

- Šššššššššš... Šššššššššš... - staiga atsklido iš už kauko nugaros. Gugis mikliai atsisuko, ir jo žvilgsnis susidūrė su... katino! Štai šitie žvėrys Gugiui nepatiko, kaip ir didieji jų giminaičiai, lakstantys giriose -

labai daug klastos slypėjo tose akyse, o ir vikrumu jie kauką pranoko, be to, į medžius lipdavo...

- Šššššš... Šššššš... - šnypštė nugarą išrietęs baisuoklis, atkišdamas aštrias iltis.

- Škac, - murmtelėjo kaukas, prisiminęs, kaip žmonės juos veja, bet, matyt, ištarė nepakankamai baisia, nes katinas vėl sušnypštė:

- Ššššš... Ššššš...

- Škac gi! - jis irgi išsišiepė, kad padaras pamatyti jo dantukus - taip pat ne visai bukus...

- Murkly, kas čia dabar? - sudundėjo balsas virš galvos. - O!.. - ir nustebimo šūksnis.

Gugis tik pajuto, kad kažkas jį stveria už pakarpos ir kelia aukštyn. Kaukas sumataravo kojomis, nors žinojo, kad taip išsivaduoti nepavyks, bet bent išreiškė begalinį pasipiktinimą!

- Cho cho, - net taškydamasis seilėmis, apsidžiaugė Taupėnas, - nagi, kaukas! Tikras kaukas! O gerai!

„Nieko čia gero!“ - siuto muistydamasis Gugis.

- Miauuuuu! - teises į radinį pareiškė ir Murklys.

- Tik eik iš čia neskandalijęs! - žmogus mėgino paspirti katiną, bet šis įgudusiai išvengė kojos ir atsitraukė, nors geidžiančių akių nuo kauko nenuleido...

- Taip taip... - Taupėnas jį sukinėjo iš visų pusių ir apžiūrinėjo, - taip taip... Na, nespurdėk, nespurdėk taip... Oiiiiiii! - netikėtai užspiegė, paleisdamas kauką. Šis krito į žolę, o katinas tik to ir telaukė - dryktelejo vienu ilgu šuoliu ten, kur kaukas turėjo nukristi. Turėjo, tačiau nenukrito - mat patvoryje augančio pelyno lapai kritimą sulėtino, ir Gugis nudribo... Tiesiai ant Murklio!

- Miauuuuuuuuuuuu! - šįsyk katinas jau pasipiktino nelauktu jojiku, bet šis vos pajutęs, kad nusileido sėkmingai, nusirito į šoną ir paknopstom puolė į serbentų krūmyną.

- Kur? Kur jis?! - dairėsi Taupėnas, bet Gugis nesidairydamas skuodė kuo toliau - tik kojos mirgėjo tarp šakų ir žolių...

Neberadęs kauko, Taupėnas atsigręžė į gaidį, taip išdavikiškai kirtusį šeimininkui į koją. Vipštas stovėjo tiesus ir išdidus. Jo juodos plunksnos ir raudona skiauterė vos vos virpėjo, bet tikriausiai dėl vėjuko gūsių. Užvirtusios žmogaus akutės tarsį gražtai susmigo į paukštį - žmogus kol kas tylėjo, bet galėjai justį, kaip tvinksta visas, tarsį juostantis audros debesis, rodė, kad net jo šešėlis auga...

- Tu, niekše! - užbliuvo jis, čiupdamas paukštį už kaklo, keldamas ir purtydamas, - tu bjaurybe! Aš tave auginau, maitinau, o tu! O tu!

Bet paukštis net sparnų neskleidė, kabojo tarsi skuduras, tik vis labiau sprogino visai ne paukštiškas akis... Tik kai iš snapo išsprūdo kažkokie keisti garsai - tarsi iš smaugiamao žmogaus, Taupėnas nudrėbė jį žemėn ir pasisukęs nulervojo šonan - negi galabytų savo aitvarą?

Šis Gugio sumanymas buvo labai įžūlus. Bet, kaip kad mokė senolis Urkis, pažadų reikėjo laikytis, nes kiekvienas neišpildytas pažadas yra kaip akmuo ant kupros, kuris kada nors įmurkdys tave į purvą... „Tai taip, Mine, - murmėjo sau panosėje, viena ranka kasydamas žiurkei paausį, o kita ritinėdamas laumės pirštą, - bet jeigu ką nors padarai netikėtai, sulauki daug daugiau sėkmės, negu mėgindamas įprastai... Kaipgi kitaip sugebėčiau iš kuparo tą kiaušinį išimti?!“ Tačiau reikėjo labai gerai viską apgalvoti ir netgi šį bei tą pamėginti. Tik su kuo?

- Būūū! - šūktelėjo kažkas prie ausies, bet Gugis net nekrūptelėjo - jis jau seniai akies krašteliu stebėjo, kad Beržas, išlindęs iš klojimo ir apkibęs šiaudais, sėlina artyn - matyt, vėl šokinėjo nuo skersinio.

- Mhm, būūū... - sulinksėjo kaukas, labai nuvil-damas vaikį.

- Aš taip nežaidžiu, - papūtė lūpas Beržas, sės-damas greta.

- Aš irgi, - atsigrėžė Gugis, ir Ruokio sūnelis pastebėjo, kad kauko akutėse tiesiog siaučia vel-niukai.

- Ką veiki? Kas čia? - susidomėjęs Beržas nužvelgė laumės pirštą.

- Čia - ginklas! - atsakė šis.

- Na na, - suniekino jį vaikas, - koks čia ginklas? Nei įdursi, nei įpjausi... Va kalavijas - tai ginklas! Tėtis oho kokį kalaviją turi - iš kryžioko plikomis rankomis atėmė!

- Geras ginklas, - Gugis iškėlė prieš saulę, ir lau-mės piršto viduje kažkas suspindo - tarsi gintaras ar liepsnelė... - galiu ant tavęs išbandyti? - paklausė.

- O... skaudės? - susirūpino Beržas.

- Ne, - išsišiepė Gugis, - tikrai tikrai neskaudės!

- Na, gerai, - sutiko. - Užsimerkti?

- Nebūtinai, - kaukas susikaupė ir įsmeigė žvilgsnį į vaiko akis...

Raudonų ir geltonų gėlių žiedų kilimėliai, apkloję patvorius, geltonavo ir zyzė bitėmis. Purptelėjo žvir-bliai, keldami dulkių debesį, o šių vikrumu nusivy-

lęš katinas labai įdėmiai nusekė keistą porą – mažą žmogų ir dar mažesnę ne žmogų.

Naujieji Taupėno trobesiai švietė iš tolo – spindėjo dar nebaigę džiūti sakai, kai kur net nebuvo nuvalyti ant rąstų anglimi nupaišyti ženklai. Na, o tokio dydžio klėties, užrakintos tokio dydžio spyna, tikrai neturėjo nė vienas Pagirių gyventojas. Vieintelė daržinė dar tebuvo likusi sena – pajuodusi, susmukusi.

– Au, vau, au! – pratrūko Sargis, tempdamas virvę.

Jie abu sustojo prie Taupėno kiemo, susižvalgė, šyptelėjo vienas kitam ir, susiėmę už rankučių, drąsiai žengė į priekį, stumdami vartelius. Kiemo gyventojai nustebę pažvelgė – kas gi čia atėjo tokie išdidūs? Juk pas jų šeiminingą paprastai visiėjo susilenkę trilinki ir gniaužydami rankose kepures arba lininių marškinių kampus... Vištos akimirką nustojo ieškoti lesalo, žąsis paslydo ant savo pačios ką tik palikto pyragėlio, net ir šuo staiga užkimo – tikrai, labai keistai atrodė ta mažųjų porelė. Bet už visus įdėmiau kauką ir vaiką stebėjo didelis, juodas it naktis gaidys raudona skiautere...

Pasigirdo krenkštimas, pūkšimas, šlepsėjimas – Taupėnas, nešinas virš kelnių kyšančiu pilvu ir dide-

liu balto sūrio gabalu, kurio nukąsto kampo likučiai dar buvo matyti ant viršutinę lūpą dengiančio ūsų šepečio, išrėpliojo į priėangį. Kadangi saulė spiginio tiesiai iš priekio, jis ilgokai markstėsi, tai keldamas delnà, tai persikreipdamas – vienaip ir kitaip mėgindamas išvelgti, ko čia Sargis užsiskalijo, o kai pagaliau pamatė – visas nušvito it saulėgraža, priėjo artyn ir truputį pasilenkęs sušvokštė:

– Kauką suradai? – čia, matyt, jis klausė Beržo, – žinok, jis nuo manęs pabėgo! Tai kiek norėtum už jį?

Berniūkštis stovėjo susiraukęs, jo geltonas garbanas kedeno vėjas, jis apsilaižė džiūstančias lūpas, bet nieko neatsakė.

„Nagi, nagi – drąsiau!“ – paragino Gugis, spustelėdamas jo rankà. Tiesà sakant, dabar kaukas jau visai nebijojo to didelio ir pikto žmogaus – laumės pirštas, sugniaužtas kitame kumštyje, teikė begalinės jėgos ir pasitikėjimo.

– Paleisk Vipštà! – sušuko truputį virptelėjusiu balsiuku.

– Kà? – išsižiojo Taupėnas. – Kà paleisti?

– Vipštà... – jau bailiau pakartėjo Beržas.

– O kas tas Vipštas? – Taupėnas išsitiesė ir vėl išaugo dideliu kalnu.

- Vipštas yra aitvaras, kurį tu laikai pagautą... - vaiko balsas ir išūlumas tirpo regint, kaip artėja vienas prie kito Taupėno antakiai.

„Berže, tu gi Ruokio sūnus, o tavo tėtė kalavijus iš kryžiuokų plikomis rankomis atima! Ką, negali drąsiai pasakyti - paleisk Vipštą?“ - net pyktelėjo Gugis.

- Ak, aitvarą laikau pagautą... - urgztelėjo, tarsi virsdamas į didelį šerną žmogus.

- Taip! - Gugis žengė į priekį, - laisvę aitvarams! - šūktelėjo iškeldamas kumštį, kuriame tarp smiliaus ir didžiojo piršto kyšojo ir laumės pirštas.

- Oooo... Jis dar ir kalba! - sušvokštė Taupėnas, - tai aš jį ir pasiimsiu! - šūktelėjo, mėgindamas griebti kauką, bet šis stryktelėjo atgal ir, žiūrėdamas žmogui į akis, išbėrė:

- Kuti kuti kuti, pagavo jį laumutė, pagavo jį laumutė ir kuti kuti kuti!

Iš pradžių Taupėnas suurzgė ir dar kartą mėgino sučiupti kauką. Tik staiga sumataravo rankomis, išsilenkė, prunkštelėjo, išsprogino akis, čiuptelėjosi už pažasties, už šono, stryktelėjo, atsilošė, susirietė, pakėlė padą - vieną, kitą, apsisuko, pasikasė, kažką lyg ir ėmė gaudyti... Beržas ir visi, kas tik turėjo akis, sekė šį keistą šokį - kiemo šeimininkas kol kas tylėjo, tik matei, kaip trūkčioja jo lūpos, kaip jis lyg

ir nori ką sakyti, bet jam neišeina. Galiausiai žmogus nebeišlaikė:

- Chi chi chi, - sukikeno.

Ne, juoko garsas šiam kiemui nebuvo svetimas - tik Taupėnas niekada nesijuokdavo TAIP - skardžiai, linksmi ir visas kretėdamas. Šeimininko juokas dažniausiai būdavo piktas, kandus arba net grasinantis, kai jam - juokinga, o kitiems - jau nebelabai...

- Cho cho cho, cha cha cha, chu chu chu, - prunkštė žmogus, strikinėdamas ir mataruodamas po pusę kiemo.

Pirmoji Beržo šypsėnėlė buvo dar atsargi - bet, žvilgtelėjęs į Gugį ir išvydęs, kad šis išsišiepęs iki pat ausų, tik nekvalo, jis sukikeno. Tada dar sykį ir dar, ir dar - taip, kol iš akių pradėjo trykšti ašaros.

Smagi šeimininko ir svečių nuotaika ėmė džiuginti ir kitus kiemo gyventojus - štai šoktelėjo ir sukudakavo višta, sparnais suplasnojo žąsis, kriuktelėjo atbėgęs paršelis - net ir juodasis gaidys ėmė sūpuotis ant kojų, o jo keistose akyse suspindo smagios kibirkštėlės!

- Oi, cha cha, kas čia, cho, darosi, che che, uk, kutena, cha cha cha, - žvengė Taupėnas, - baikit, cha, mirsiu, baikit, chuchu!

- Kur Vipšto kiaušinis? - paklausė kaukas.

- Nesakysiu, chi chi, nesakysiu, - kikeno Taupėnas, - viskas, tik ne tai... Cha, cho, chi, chu, che, chrrr...

- Kur Vipšto kiaušinis? - kiek palaukęs vėl paklausė Gugis, nors jam reikėjo rėkti, kad žmogus jį išgirstų.

- Kauke, cha, baik, nustosiu juoktis - užmuuušiu, che chi!

Beržas jau nebeturėjo jėgų juoktis - jis tik žiopčiodamas gaudė orą ir laikėsi už pilvo...

- Pasakyk, kur klėties spynos raktas! - spaudė Gugis jau nebesišypsodamas.

- Cha, che, uiiii, uff, - žmogaus juokas ėmė virsti švokštimu, - po pagalve, che, oi, cha, pagalve!

- Subėgiok, - Gugis linktelėjo Beržui, - na, bėk gi! - kaukas žinojo juoko galią, o numarinti, nors ir blogo žmogaus, nenorėjo...

Beržas smuko į pirkia, po kelių akimirku išniro šaukdamas „RADAU!“ ir nubėgo prie spynos.

- Kiaušinis - kupare? - vėl paklausė kaukas.

Taupėnas, jau raitydamasis ant žemės, tik kažką sušvokštė patvirtindamas. Beržas įpuolė į klėtį, pasigirdo veriamo dangčio dunkstelėjimas, sušlamėjo drobė, ir vaikas, vėl šaukdamas „Čia!“, išlėkė atgal

į kiemą, abiejose rankose nešinas saulės zuikučiais spindinčiu kiaušiniu!

Vipštas stryktelėjo, suplasnojo ir... virš kiemo nuaidėjo garsus garsus „Ka-ka-rie-kū!!!“ Akimirksnį visus juokus tarsi kas nutraukė – Taupėnas, net ir tas, be garso žioptelėjo, žiūrėdamas į gaidį, o vištų pulkelis sustingo it akmuo... Bet Gugis ilgai stebėtis neleido:

– Beržai, Vipštai, bėkit miško link, aš jus pavysiu! Bėkit! – dar kartą šūktelėjo, o galvelėje išdidžiai blykstelėjo: „Ir kuo aš ne Snarkis – kaukavadis!?“

Vaikas ir paukštis tarsi įgelti nukūrė, tik dulkės parūko...

Kaukas atsigręžė į besiraitantį žmogų ir, vis dar laikydamas rankoje iškeltą laumės pirštą, bet jau lėtai traukdamasis atpakaliais, šaukė:

– Žinok, aitvarų gaudyti negalima! Žinok, aitvarai turi auginti girias, o ne tau svetimą gerą nešti! Ir žinok – jeigu dar kartą pamėginsi nugvelbti aitvaro kiaušinį, aš ir vėl ateisiu! – o mintyse, žavėdamasis savimi, dar pridėjo: „Taip! Taip! Be abejo!“ ir, sugniaužęs laumės pirštą kumštyje, pasipustė padus...

Taupėnas išsitiesė ant žemės kaip ilgas ir sustingo. Tik kuriam laikui prabėgus, kai prie šei-

mininko atsargiai prisėlino Sargis, šuo išgirdo, kad žmogus kūkčioja...

Laukymėje, kur susitiko žmogutis, kaukas ir aitvaras, vasara išsiskleidė margaspalvių žiedelių lovatiese ir sultingos žolės stiebais – juk tuoj Rasos! Čia jie galėjo nieko nebijoti – Taupėnas po tokių linksmybių tikrai negalėjo atšliaužti, o jeigu kas nors ir pasirodytų – juk Gugis vėl galėtų ką nors užkerėti... Bent taip atrodė Beržui, nors pats Gugis atrodė labiau pavargęs nei linksmas. Tik kauko akys šypsojosi, žvelgdamos, kaip Vipštas, abiem sparnais apglėbęs kiaušinį, linguoja ir tyliai kartoja: „Ko, ko, ko, ko...“

– Bet keista, – lyg pats sau murmtelėjo kaukas, – juk čia – ne lukštas, o visas kiaušinis... O senolis Urkis sakė...

– Ką sakė? – sukluso Beržas.

– Sakė, kad aitvarai labai saugo savo kiaušinius, kai išsiritą, ir negali nuo jų nutolti, tarsi didelės sraigės...

– Ko, ko, ko... – nerimo paukštis.

– Tai tu jo paklausti gali, – pasiūlė vaikas.

– Ko, ko? – matyt, pokalbį nugirdo ir Vipštas.

– Vipštai... Juk tas kiaušinis... Jis netuščias? – Gugis paklausė žmogučio patarimo.

- Ko, ko, - sulinksėjo Vipštas, - netuščias, - iš džiaugsmo, atrodo, net žodžius ėmė lengviau tarti...

- Ir iš jo... išsiris paukščiukas? - pašoko Beržas.

- Ko, no, ko, kaitvariukas, aitvariukas, ko, išsikris! - jis suplakė sparnais.

Gugis net išsižiojo - viskas staiga tapo aišku: žmonės vogdavo kiaušinius, ne norėdami išsiperinti aitvarų, o priversti sau tarnauti pačius aitvarus, kurie galėdavo padaryti viską, jei žmogus pažadėdavo kiaušinių gražinti! Štai kodėl aitvarų niekas nematydavo dieną - jie būdavo paukščiais, nes žalčiai, tegul ir padangiu, kiaušinių perėti nemoka!

- Gugi, Gugi! - Beržas negailestingai tampė kauką už rankos.

Kaukas brūkštelėjo rankute per gaurus, nubraukdamas netyčiom ištryškusių ašarėlę...

- Gugi, kas tau? - šūktelejo vaikas, pastebėjęs tą drėgmės lašelį.

- Nieko, nieko, tikrai nieko, cha cha! - nusikvatojo kaukas. - Tiesiog man labai, labai smagu! O... Jeigu tai žinotų senolis Urkis, Munamukis! Cha cha, lukštas, cha!

- Gugi, tu užsikerėjai? - Beržas vėl taikėsi išsigąsti, įtardamas, kad kaukas tuoj pradės šokti tą

klaikų juoko šoki, bet Gugis tik valiūkiškai žvilgtelėjo į vaikį ir tarė:

- Žinai ką?

- Ką?

- Sulaukim saulélaidos ir paprašykim Vipšto, kad padange paskraidintų!

- Ko, ko, - sulinksėjo aitvaras, - kū, būtinai! - ir suplakė sparnais. Netgi juodos kaip naktis plunksnos negalėjo paslėpti, kad paukščio papilvė žaidžia visais vaivorykštės atspindžiais!

Trečiasis pasakojimas apie Gugį, didkaukius ir didvyrius

Saulutės spinduliai, prasibrovę pro tamsią lapiją, niro į žaižaruojančias Kaukaupio vilnis. Upeliukas, nebeištverdamas vidurdienio kaitros, gurgė, taškė purslus, kaip įmanydamas gynėsi nuo įkyrių saulės zuikučių maudynių. Jis ir labai skubėjo, o kelyje vis trukdydavo akmeniokai, įkritę pagaliūkščiai, bebrų užtvankos. Tik peršokęs jas, upeliūkštis išsiliedavo į platesnę srovę, sekliu užtakiu sukdamo pro Kaukašlaitį ir vėl skubėjo gilyn į tankmę.

Gugis markstydamasis gulėjo, išsidrėbęs prie pat olos, nuo spindulių užsidengęs ant kelių sukryžiuotų medgalių užmesta kiškėna. Net ir valiūkiškai prikąsta smilgelė, slenkanti tai į vieną, tai į kitą pusę, neleido apsirikti – kaukas kažką labai įtemptai galvojo, taip įtemptai, kad mintys priversdavo judėti

lūpas, ir šios murmėjo: „Vasara bėga kaip stirna... Ne, vasara negali bėgti kaip stirna, stirna per daug baikšti, – papurtė galvą. – Vasara bėga kaip upelis... ne, upelis bėga visą laiką, o vasara prabėga...“ „Aha, prabėga“, – tarsi patvirtino smilgelė, linktelėdama į dešinę.

Staiga kažkas pliaukštelėjo per vandenį, sukryštavo ir kaukas: kryptelėjęs galvą, išvydo, kaip Kaukaupio seklumoje siaučia kaukučiai, o vienas iš jų – ar tik ne Darbio dukrytė – ką tik nušlepsėjo per šlapią smėlį šaukdama: „Aš debesėlis! Aš debesėlis!“ „O kodėl gi vasarai nebėgti kaip kaukutei? – toptelėjo Gugiuui. – Iš tiesų – kaip gražu: vasara bėga tarsi kaukutė basakojė, spinduliais taškosi... hmmm... nelaboji... Ir vėl kažkas ne taip. Et, bet Gražei patiks ir pati pradžia – ji taip mėgsta tokias kalbeles, o kai pasakai – tik priglunda, niurnėti pradeda, ausin krimsteli... tik nepamiršti, nepamiršti“. Kaukas apsidairė, ieškodamas, kur pasižymėti, kad nepamirštų, bet nespėjo, mat kaukučių spygavimus ir valiavimus pertraukė šaižus švilpesys, verčiantis atsistoti kiekvieną kailiuko plaukelį:

– Lapė, fiiiiiiiiiiiiii, lapė! – vėl nuaidėjo pavojaus ženklas per Kaukašlaitį.

Gugis stryktelėjo, šveitė į šoną kiškeną, čiupo smeiguolį, kuris laikė jo pavėsinę, ir bėgte pasileido į riksmą, taip pat švilpdamas ir rėkdamas:

- Lapė, fiiiiiiiiii, lapė!

- Kur lapė!? - gurgučiu iš uolos išriedėjo motulė Ugnė.

- Dar nežinau! - spėjo šūktelėti Gugis, skutantis tolyn.

- Kaukučiai, - suplojo delnais motulė, - tuoj pat atgal į olas, tuoj pat! Darbe, Muli, ar girdite? Tuoj pat!

Iš olų, iš miško paunksmės, metę darbus ir poilsį, link ten, iš kur pasigirdo švilpimas, lėkė kaukavyriai - kas smeiguoliu, kas pagaliu, kas akmeniu nešini. Tolimajame Kaukašlaičio gale kaukų giminė laikė juodos dienos ir žiemos atsargas, taip pat duonutę, duonutę, gautą iš žmonių!

- Štai ji! - sušuko kažkas, - į mėsinę įsisuko, rudoji, uodegą matau!

- Supkit ją, supkit! - pasigirdo Snarkio nurodymai, - atkirskit kelius! Tankiu ratu!

Po akimirkos kaukavyrių būrys susidūrė su žvėrelio, ką tik ramiai dorojusio džiovinamą mėsą, žibančiomis akutėmis. „Tik pagalvok, kokia tinginė - viduryje vasaros nesusimedžioja grobio“, - pasipik-

tino Gugis. Vagilė iššiepė nasrus. Baltų ilčių smailumas privertė šiurptelėti ne vieną kaukavyrį, bet kai visi kartu – argi išsigąsi lapės? Akimirką rudoji ir atsargų savininkai dėbsojo vieni į kitą. Kaukai stipriau sugniaužė turimus ginklus, laputė įtempė raumenis.

– Smeiguolius, atstatykite smeiguolius! – užriko Snarkis, – ji tuoj šoks! – Tačiau nurodymas nuskambėjo kiek per vėlai, vagilė stryktelėjo tiesiai ant Smilgiaus, plono, aukšto kauko, rankose teturinčio akmenį, jo net nespėjo švystelėti, o žvėries iltys kaukštelėjo prieš pat nosį! Ir atrodo, kad rudoji jau tuoj paspruks, tik uodega pamojuos iš pamiškės krūmyno, bet čia plėšikei kelią perkirto Pukis, kuris dar tik bėgo į gaudynes. Tačiau pamatęs, kad jau pavėlavo – ne sutriko, o šoko prie sprunkančios vagilės ir, klykdamas it skerdžiamas, sviedė smeiguolį, pats lėkdamas beveik kartu su juo. Žvėris sucypė ir dribo ant šono, Pukis stryktelėjo ant jo.

– Padėt! – Snarkis puolė grumtynių link, o iš paskos – visas kaukavyrių būrys. Plėšikei vilties išgelbėti sveiką kailį nebeliko, net ir suspėjus grybštelėti dantimis vieną ar kitą užpuoliką...

Kai lapė nustojo purtytis, kaukai atsitraukė, vėl sustojo ratu. Pukis brūkštelėjo pradrekstą kaktą,

valydamasis kraują, kiti irgi lyžtelėjo ilčių paliktas žaizdas ar nusivalė kruvinus įdrėskimus. Bet štai visi nurimo, Snarkis nulenkė galvą, juo pasekė visa kaukavyrija ir prabilo:

- O lapute rudoji, plėšike vagile, nenorėjome tavęs galabyti, bet pati atėjai į mūsų olas maisto vogti, kas mums beliko. Tad žinok, kad tavo kailis mums bus šiluma gilią žiemą, dantys tavo - smeiguolių antgaliai aštrūs... Ilsėkis dausose ir patark savo sesėms daugiau į Kaukašlaitį nosies nekišti, ei!

- Ei! - aidu pakartojo kaukai.

- Grobį dalys senasis Urkis! - garsiai paskelbė Snarkis, trinktelėdamas smeiguolio kotu žemėn, - Puki! - šūktelėjo.

- Aš čia, - jaunasis kaukas tuoj pat atsirado prie vado, visas išsišiepęs, nors žandu ritosi kraujo lašas.

- Kodėl neleidai žvėrei pabėgti? Kodėl puolei?

- Aš... - sutriko medžioklis.

- Ar žinai, kad ji tavo sprandą galėjo vienu krimstelėjimu sudoroti? Ar žinai? - blykstelėjo kaukų vado akys. - O ką tada būtų dariusi motinėle, kas jai maistą būtų nešęs? Kas? Gugis?

- Bet pamaniau... - sumykė Pukis.

- Ką pamanei? Čia juk ne medžioklė - ne maistą kaupėm, o tik sandėlį gynėm. Urkis tave mokė nežudyti be reikalo, o tu?

- Bet ji galėjo duonutę suėsti! - išsikeidęs dėl tokio nepelnyto barimo, piktai murmtelėjo kaukas.

Gugis šyptelėjo, Snarkis prunkstelėjo:

- Nuokvaka tu, lapės duonutės neėda... Ek, reikės tave kartu su kaukučiais pas Urkį vėl moksluosna leisti - esi drąsus, bet kvailas, - Snarkis palingavo galvą.

- Gerai, neimk per daug į gaurus, - mostelėjo ranka, - bet kitą kartą nelisk pavojui tiesiai į nasrus... Tempiam rudąją pas Urkį, - paliepė kaukaviriams.

Griždamas prie savo olos, Gugis stabtelėjo netoliese vagilės medžioklę garsiai aptarinėjančių kaukaičių ratelio ir sukľuso. Garsiausiai už visas, be abejo, klykavo Spangė:

- O Pukis, it koks baisulis, kad šoks tai baisei ant nugaros, kad bes su smeiguoliu! Maniau, iš baimės mirsiu!

„Nei tu matei, nei ką - oloje lindėjai“, - vyptelėjo sau kaukas, bet niekam ne paslaptis, ką akimis Spangė sekioja... Tačiau dabar ir kitų kaukaičių akys

spindėjo, beklausant ir žvalgantis – gal tas Pukis išlįs ir parodys, kokius randus paliko ilčių grybšniai!

– Graže, – Gugis kepštelėjo priėjęs.

– O, Gugis! – suspigo Spangė, – mačiau, jis irgi matė, Gugi, papasakok...

„Ė... tik to dar trūksta“, – susiraukė kaukas.

– Papasakok, papasakok, – sučiauško kitos.

– Tai kad viską žinote, – gūžtelėjo pečiais. – Pukis, it koks baisulis, kad šoks tai žvėrei ant nugaros, kad bes su smeiguoliu... – cyptelėjo.

– Chi chi chi, – juokais išvirto kaukaitės, tik Spangė susiraukė ir užklykė:

– O tu Pukiui dabar pavydi! Pavydi, kad jis sumedžiojo rudąją, o ne tu!

– O ko čia pavydėti, – šyptelėjo Gugis, atsiremdamas į smeiguolį, – jeigu ne kiti, suskubę pagalbon, jau seniai tavo Pukio tik kauleliai ir nageliai būtų likę...

– Bet jis užtat drąsus! Tikras didkaukis! – Spangė įsisprendė rankas į šonus.

– Ir kvailas... – vyptelėjo Gugis.

– Ką?!

„Ei, ji man akis iškabins“, – dingtelėjo kaukui išvydus, kaip persikreipė Spangės veidelis ir išsi-skėtė pirštai.

- Ne aš taip sakiau, Snarkis, - paskubėjo apsiginti Gugis, dairydamasis, kaip čia pasprukti iš moteriško ratelio ir dar Gražę kartu nusitempti...

- Tu negeras, - Gražė peštelėjo gaurus.

- Kodėl? - nustebė Gugis, burna gaudydamas avietę, kabančią ant šakelės, kurią virš jo nosies vedžiojo kaukaitės ranka.

- Kam sakei Spangei, kad Pukis kvailas? Jis iš tiesų drąsus! Šokti ant lapės! Tu gi neišdrįstum!

Kaukas captelėjo uogą ir pažvelgė aukštin, tiesiai į Gražės akutes.

- Supranti, - pasikasė pakaušį, - drąsa - tai dar ne viskas, ta lapė galėjo ramiausiai pabėgti, niekam nieko bloga nepadariusi. Mes nuvyti ją norėjome, o ne nugalabyti...

- Bet neišdrįstum! - mygė Gražė.

- Neišdrįščiau, neišdrįščiau, - suniurzgė Gugis, apsimetęs suirzęs, - aš gi ne didkaukis, aš tik Gugis. Tiesiog Gugis.

- Bet man tu ir toks mielas, - prigludo kaukutė, nardindama pirštus į jo gaurus, - toks Gugugugugis! - sugageno.

- O! - staiga atsiminė kaukas, - paklausk: „Vasara bėga it kaukutė basakojė, žaidžia vandeniū it gegužė raiboji...“

Gugio ausis jau jautė mielųjų dantukų prisilietimą, bet išgirdo:

„Gegužė? Vandeniū? Ne... Tu čia ne taip sudėliojai...“

Gugis išniro iš pomiškio - prieš kauko akis driekėsi slėnis, apstatytas trobesiais, kurių pasieniais lekavo liežuvius iškišę šunes, o pasieniais šildėsi senoliai. Na, ir vaikai - nesvarbu, ar jie kaukų ar žmonių - klykavo, žvygavo, pešėsi... Žvelgti į kaimą Gugiuvi visą laiką buvo keista - atrodo, tie žmonės - tokie dideli, tokie gudrūs, tokie draugiški... O, žiūrėk, po akimirkos - pikti kaip šeškai, įmanytų vienas kitą, o ir neatsargų kauką užtvatytų... Kaip ten senolis Urkis sako - prieštaringi, va, koks geras žodis. Kaukas pagremžė pakaušį - įdomu, Jaunius šiandien pasirodys? „Ką gi, - atsiduso, braukdamas prakaitą, - rasiu nerasiu, bent pienelio gausiu“, - apsilaižė ir nulapnojo kaimo link...

- O, ką gi mano akys regi! Ar tik ne didžiavyris Gugis mus vėl aplankė! - nusišypsojo Ruokienė, išvydusi kauką tarpduryje.

- Labas, motule, - kaukas mandagiai sustojo anapus slenkščio, žinodamas, kad nekviestam žengti į vidų - negražu.

- Na, užėik, užėik, - pakvietė moteris, šluostydamosi rankas į prijuostę, - pienelio gersi? - pasiteiravo.

- O... - nesugebėjo paslėpti džiaugsmo Gugis, - žinoma! Ačiū... - išsišiepęs iki ausų, kaukas žengė vidun.

- Prašom prašom, - Ruokienė padėjo dubenėlį pieno, pasilenkė ir užkėlė kauką ant stalo. „Žinoma, aš ir pats moku užlipti, - patikino save Gugis, - bet jeigu padeda - nieko bloga...“

- O tu toks sunkus pasidarei! - nusistebėjo šeiminkė.

- Vasarą pilvas pilnas - tai ir sunkus, - šyptelėjo jis, - oi kaip ačiū, mamule, - prieš puldamas prie pieno, dar kartą padėjo kaukas, kuri Ruokio šeima jau laikė savu. Godžiai išgėręs pusę dubenėlio, staiga atitoko:

- O gal man užkamšyti žiurkių urvus svirne? Arba sutvarkyti stogo kampa? - susirūpino, kad nebūtų laikomas vien veltėdžiu - pieno ir duonutės prašytoju... Žinoma, Beržas visiems apskalambijo, kaip Taupėnas aitvaro neteko, tik ar daug kas patikėjo?

- Tai kad nieko nereikia, Gugi, - Ruokienė prisėdo ant suolo, - geriau paporink koki nors nutikimą, kaip kaukai gyvena. Arba apie maumus, bezdukus, laumes, - ką jau ką, bet pasakojimus Ruokienė labai mėgo, o Gugis nebuvo iš tyliųjų ir liežuviau malti netingėjo.

- Na, gerai, - linktelėjo kaukas, - papasakosiu apie maumus, - šyptelėjo, - jų visas gyvenimas ištišos pasakos, - sukikeno.

- Gali ir apie maumus, - sutiko moteriškė.

- Gerai. Papasakosiu nutikimą, kaip nerangus gli-tena Munamukis pridarė kaukams daug daug vargo. Vieną dieną, - įprastai pradėjo Gugis, - kaukai kėlė gegužinę...

Staiga tarsi viesulas pro duris įvirto Rytis:

- Mamule! Mamule! Kunigas į kaimą atjoja! Su palyda!

- Vajetau, ar Rumbaudas? - pašoko Ruokienė. - Tai bėk į lydimus, pašauk tėvą, kad suburtų vyriją.

- Bėgu. Tik Beržą kartu pasiimsiu!

- Gerai! Ir greičiau bėk, - apsukusi vaiką, paliepė moteris. Šis taip pat staigiai išnyko kaip buvo atsiradęs. Moteriškė skėstelėjo rankomis:

- Ak, mažuli. Nepavyko paklausti tavo poringės. Kitą kartą... Eisiu paklausti, kokių žinių kunigas

atnešė... Et, nesilanko jis su geromis žiniomis, oi nesilanko, – susirūpinusi murmėjo Ruokienė, pranykdama tarpduryje.

Gugis išsriaubė paskutinius pieno lašus, stryktelėjo ant suolo, paskui – ant aslos ir nutipeno link durų, už kurių jau buvo girdėti didelis erzelis, žirgų prunkštimas, geležies skimbčiojimas. Šviesa šiek tiek apakino kauką, ir jis ilgokai marksojo, kol pagaliau akyse išryškėjo ginkluotų vyrų būrelis, iš kurių išsiskyrė ant žemaituko sėdintis stipriai sudėtas, griežtų veido bruožų vidutinio amžiaus vyras. „Hmm... Ir jis spindinčia krūtine? – nustebė Gugis. – O, čiagi kunigas Rumbaudas... Galbūt tie, kurie daugiau valdžios turi, tų ir krūtinės spindi?“ – pasvarstė.

Tačiau tuojau pat jo dėmesį patraukė ir kitas netoliese trypčiojantis žirgas, ant kurio sėdėjo visiška bajoro priešingybė: tėvas, švelnokų bruožų, bet balne tiesiai besilaikantis jaunuolis. Jo ginkluotė spindėjo ne menkiau nei kunigo, tačiau puikiai matei, kaip jam buvo dar nejauku karių būryje. „Štai Jaunius kur užsiropštė, ir kaip jį aptaisė, – iš nustebimo žagtelėjo Gugis, – čia tai bent...“

Vengdamas susidurti su visur besimalančiais vaikigaliais, kaukas bandė prislinkti arčiau, kur jau skėsčiojo rankomis ir dudeno iš laukų grįžęs Ruo-

kis bei kiti vyrai. „Kad taip visada žmonės nežiūrėtų į žemę“, – pasidžiaugė Gugis, slinkdamas „po minia“. Jis išniro tiesiai po bajoro karių žirgais. Erzelis darėsi suprantamesnis:

– Į prūsų žemę? Vadovaujant Kęstučiui? – pasitiksliino kažkuris.

– Rengia kryževiviai didelį žygį. Didysis kunigas nori jiems sutrukdyti, – paaiškino bajoras, – o jeigu skubės grįžti – patykosim...

„Oho. Patys puls geležinius žmones?“ – nusistebėjo kaukas.

– Kiek dienų susiruošti? – niūriu veidu pasiteiravo Ruokis.

– Su būriu turi atvykti į pilį po trijų dienų, – pasakė bajoras. – Ar viską supratai?

– Supratau, kunige, – linktelėjo Ruokis.

– Gerai. Žinai, kas gresia, jeigu neatvyksit? – įrėmęs akis, griežtai paklausė.

Ruokis, atlaikęs žvilgsnį, atšovė:

– Ne tavo grasinimų išsigandę, kunige, atvyksim, o norėdami kryževivius mušti. Kaip meškas urvuose išdusinsim, – Ruokio akys tarsį pasikeitė. – Būk ramus. Turės Kęstutis kariaunos.

- Tai iki susitikimo, vyrai, - šūktelėjo bajoras, mostelėdamas savo būriui. - Ko snaudi, Jauniau? - šūktelėjo jaunuoliui. - Jojam pas meškininkus, no!

Kaukas mikliai pasitraukė nuo būrio tako saugiu atstumu. Ruokis ir vyrai apie kažką garsiai šnekėjosi, moterų veidus iškreipė nauji rūpesčiai ir baimė. Ant kaimo vėl leidosi grėsmės šešėlis. „Nelengva žmogaus dalia, - palingavo galvelę Gugis, - jeigu nedirba žemės, tai kapoja vienas kitą, jeigu ne vienas kitą - tai medžioja miško žvėris, jeigu ne žvėris - tai... tai... Ir vėl vienas kitą, - nusprendė kaukas. - Ir taip nuolatos. Brrr... turėtų jų likti mažai, kai taip vis skerđžiasi. Kažką Urkis ir apie tai sakė...“

- Gugi, eime slėpynių! - žvilgsnis susitiko su žviriomis Beržo akutėmis.

- Vaike, leisk man su kauku šnektelėti, - staiga išgirdo Ruokio balsą, ir žmogus priklaupė ant kelio šalimais. Matyt, Ruokienė jiems abiem apie svečią pasakė.

- Na, mažuli... O tu bėk, bėk, - plekštelėjo jis sūnui, - ar girdėjai, apie ką su kunigu kalbėjom?

- Girdėjau, - atsiliepė kaukas. - Kunigaikštis Kunstutis renka kariuomenę nuo geležinių žmonių, kryževiu, gintis.

Ruokis nusikvatojo:

- Cha cha! Gerai, mažuli, tik ne Kunstutis, o Kęstutis, ir ne gintis, o mušti. Pulsim. Turi kunigaikštis žinių, kad kryževiai žygiuos į Junigedą. O mes tada žygiuosim pas juos, - Ruokio akys blizgėjo ryžtu, rimtumu ir lyg linksmumu kartu. - Ir netikėtai į šoną ka-ad smeigsim. Lygiai taip pat kaip tu tam kryževiu su smeiguoliu. Cha cha cha, - nusikvatojo iš visų plaučių. - Tai akis vartė, kai tave pamatė, pameni? Cha cha cha! Taigi, mažuli, - staiga surimtėjo, - gal nori keliauti į žygį? Dievaž, tu man labai praverstum!

Gugiui siūlymas net žadą užėmė. Krūtinėje vienu metu susigrūmė begalinis noras, nuotykių troškimas, nors protingą žodį taikėsi tarti ir baimė.

- Nesiskubink atsakyti, - paplekšnojo jam per pečius Ruokis. - Mes judėsime pas kunigą, kaip tu girdėjai, tik po trijų dienų. Tad galvok - juk tau susiruošti daug laiko nereikia, ar ne?

Gugis tyliai linktelėjo galvą.

- Na, tai pasakyk, kai sugalvosi, - ir lokio žingsniu nušleivojo per kiemą.

„Še tau kad nori, - kaukas prisėdo čia pat ant žemės. - Eiti į žygį... Su žmonėmis... Pas kryževius... Brrr... Nors įdomu, oi kaip įdomu... O Jaučiau šią dieną nebepamatysiu?“

Gugis išlindo į pamiškę, pasitaisė kiškeną ir apsidairė – štai ir Jaunius! Vaikinas pusiau sėdom drybsojo išlakios pušies šešėlyje. Greta žolę skabė nedukas gauruotas arklys, retkarčiais apsidairantis ir prunkštelintis. „Šit kaip, snaudi...“ – apsidžiaugė kaukas ir tylesnis už angį nusliūkino artyn. Žvitrios akutės rinkosi grobį: apsiausto segė – neištrauks, per gerai laikosi, smeiguolis – šitas kiek per didelis. O! Maišelis – ar tik ne duonutė ten? Patikrinsim... Smalsios rankutės jau tiesėsi mazgo link, kai šeimininko ranka stvėrė kauką už čiuprynos:

- Praradai budrumą, vagili! – ir pakėlė jį nuo žemės.

- Tuoj pat nuleisk, – pareikalavo Gugis, – nes aitvarą prišauksiu!

- Oho? – Jaunius vyptelėjo. – O aš tavo aitvarą sugausiu, pažabosiu ir skrisiu į medžioklę!

- Pašvilpsi, o ne sugausi, – pasišaipė kaukas, – apdegins snukelį, ir bėgiosi visas raudonas kaip bruknė.

- Na, gerai, įtikinai, – vaikinas pastatė kauką ant žemės. – Nešauk aitvaro.

- Taip jau geriau, – Gugis timptelėjo kiškeną, – ir pasišnekėti kaip žmonės galim.

- Žmonės, che, - išsišiepė Jaunius, - kai kam iki žmonių reikia dar augti ir augti...

- Taigi taigi, - patvirtino kaukas, - kai kuriems jaunučiams iki žmonių reikia dar augti ir augti...

Ir valiūkiškai žvilgtelėjo į vaikiną - ar nesusierzino? Jaunius nelabai mėgo savo vardą - mat gavo jį būdamas jauniausias, penktasis kunigo Rumbaudo sūnus, o jauniausio sūnaus dalia...

Bet šis tik vėl atsirėmė į pušį ir tarė:

- Žinai, tėvas vėl joja į žygį...

- Žinau, - linktelėjo Gugis. - Buvau Pagiriuose, mačiau, kaip kariauną rinko...

- O manęs neima... - pasiguodė.

- Kaipgi neima? Juk buvai Pagiriuose su blizgančia krūtine... - nustebo kaukas.

- Buvau... Bet čia tik šiaip... Nors Vykintas už mane tik dvejais metais vyresnis...

- Tai Vykintą ima? - pasitikslino kaukas.

- Ima... - linktelėjo Jaunius, - o man sako - kas motina pasirūpins, jeigu mes negrišim...

„Geriau net nesakysiu, kad man Ruokis siūlė eiti kartu, visai nuliūs“, - nutylėjo Gugis.

- Be to, į pilį atvyko kunigas Žalsvys, - tęsė vaikinai, - o kartu su juo - ir žmona bei dukra, Audrė... - tardamas šį vardą, Jaunius lyg ir stabtelėjo, išsiklau-

sydamas, kaip skamba. – Tai tėvas vėl sako – liksi ir ginsi moteris... Tai taip pat garbinga!

„Štai ko niekada nesuprasiu – tai tos nelaimingos garbės“, – sumintijo Gugis, bet balsu pasakė ką kita – paguodė:

– Oho, kaip tėtis tavimi pasitiki!

Jaunius gaižiai šyptelėjo:

– Pasitiki... Kokia čia garbė lindėti už kuorų, kai broliai ant žirgų tuos išgamas kapoja...

– O kodėl tas, na, kunigas, kur sakei, čia atvežė savo moteris, ar jis pilies neturi? – pamėgino nusukti kalbą nuo sunkiai suvokiamos garbės kaukas.

– Turi pilį, – Jaunius nuspriegė gurgutį, – bet sūnų neturi... Šimtininkui pilį ginti palieka, o tėvui sako – va, tu ažuolus augini, tai tegu pagloboja ir mano liepužėles...

– O tau... nepatinka globoti? – bandė suvokti Gugis.

– Ne... – numykė jaunuolis. – Bet, supranti, kaipgi aš jas globosiu, jeigu dar nėra vieno žygdarbio neatlikau...

– Žygdarbio? – visai nustebo kaukas.

– Žygdarbio – na, didelio, tokio ypatingo darbo... – mėgino paaiškinti Jaunius.

– A... darbo... Na, tai...

- Ne, tu turbūt nesupratai. Žygdarbis - tai toks... Svarbus, didingas reikalas. Kad ir..., ai, na, joti į karą - tai jau žygdarbis!

- Mmmm... - numykė kaukas ir vėl paklausė: - O be karo jokių žygdarbių nebūna?

- Na, - Jaunius spragtelėjo pirštais, - būna... Būna, kai, pavyzdžiui, medžioklėje ką nors užpuola lokys, o tu jį pasmaugi plikomis rankomis...

- Oho! - kaukas net šoktelėjo. - Lokį? Plikomis rankomis?

- Aha, - linktelėjo vaikas, - yra tokių... Štai ir Žalsvys sako, kad jam vieną kartą teko...

- Na, na, - nenorėjo patikėti kaukas, be to, matė, kad Jaunius tokio žygdarbio nepadarytų. - O gal ir be medžioklės dar yra žygdarbių? - neatstojo.

- Na... Iš viso, jeigu kas nors ką nors išgelbsti, kai būna kas nors bloga, irgi sako, kad žygdarbis... Iš gaisro, vandens...

- Šit kaip! - šitokie žygdarbiai Gugiui atrodė jau protingesni, nei joti į karą ar smaugti lokius plikomis rankomis. - Na, tai tada tau reikia ką nors išgelbėti, ir baigtas kriukis - turėsi savo žygdarbį!

- Cha, - šyptelėjo Jaunius, - o ką siūlytum man išgelbėti? Gal tave?

- Mane? - nustebo kaukas. - Nuo ko?

- Na, pavyzdžiui, nuo... Ai, juokauju.
- Aha, - Gugis linktelėjo. - O aš ne, - kauko galvoje radosi gudrus sumanymas, ir jis pasiūlė: - Pagalvok, ką tu labiausiai norėtum išgelbėti?
- Et... - Jaunius kiek patylėjo, tada atmetė plaukus atgal ir, pažvelgęs į kauką, išpylė:
- Svajoti tai svajoti... Norėčiau Audrę išgelbėti! Žinok, patinka ji man, labai patinka... Jaučiuosi kaip nesavas, kai šalia - nesąmonės visokias darau, - tarsi patvirtindamas žodžius, jis pagriebė saują senų spyglių ir susibėrė sau ant galvos, - ar kaukams taip būna?
- Būna, - Gugis išsišiepė. - Oi, kaip būna, - sukikeno, prisiminęs, kaip ir pats taikydavosi pasipainioti Gražei ant kelio kiekviena įmanoma proga...
- Tai va, jeigu išgelbėčiau Audrę, - tęsė jaunuolis, - būčiau didvyris. Nedidelis, bet...
- Vadinasi, teliko sugalvoti, nuo ko ją reikėtų gelbėti, - stryktelejo kaukas. - Ar ji mėgsta eiti į girią?
- Ne... Bent... nemačiau, ji čia tik antra diena...
- Gaila... - lengviausią kelią teko atmesti. - O ką ji dar mėgsta?
- Ji... Mėgsta... - Jaunius netikėtai sutriko ir raus-telejo, - maudytis...

- Kur? - dalykiškai tikslinosi Gugis, aiškinimasi, ko gi taip pasikeitė bičiulio veido spalva, palikęs ateičiai.

- Kur kur? - pyktelėjo bajoraitis, - upėje, žinoma.

- Upėje... Upėje!?! - kaukas nušvito.

- Aha, o ką?

- Gerai... - Gugis patrynė delniukus, - netgi puiku!

- Kas čia puikaus? - nustebeęs klustelėjo Jaunius. - Nors... - ir vėl nuraudo, bet kaukas to nebepastebėjo, o tik trynė rankutėmis, kažką galvoje dėliodamas ir kikendamas.

Gugis strikinėjo nuo kupsto ant kupsto, jau net pykdamas - kurgi tie akivarai prašapo? Išdžiūvo? O tada Munamukis kur dėjos? Negi teks ir vėl iki jo irštvos vilktis? Bet dėl draugų - ko gi nepadarysi?

Saulė jau pasuko žemyn nuo padangės, o maumo surasti vis dar nesisekė. Beveik praradęs viltį, kaukas nusprendė nueiti į dar vieną pakraštį, kur kaip tik vakarop samanose Munamukis mėgdavo voliotis, gąsdindamas besišildančias angis. Tačiau tai būdavo taip retai - mat glitena labai tingėdavo judėti kur nors toliau akivaro, nebent kas ypatinga nutiktų... Ir, prasibrovęs pro keletą krūmų, Gugis vos necyp-

telėjo iš džiaugsmo: giliai įsmukęs į samanas, kad net išspaustas vanduo susiliejo į balutę aplinkui, tarsį didžiulis juodas kupstas prieš jo akis drybsojo maumas. „Liūdnas kaip jaunas mėnulis...“ – įvertino kaukas, atidžiau žvilgtelėjęs į nuleistas ausis, surauktą nosį... Munamukis tyliai maurojo:

- Mau... Mau... ak, ir nesiseka gi vargšui mau-mui... Juk tik pažiūrėti norėjau, tik pažiūrėti... Ot, nelabosios!

- Sveikas, Munamuki, kas gi atsitiko, kad ausis nuleidęs? – patogiai atsiremdamas į nediduką berželį, paklausė kaukas.

- A... Gugis... Žmogakaukis... – dėbčiodamas viena akimi, subambėjo maumas. „Čia tai bent, – nusistebėjo kaukas, – jau ir čia mane taip vadina...“

- O tave kas į liūną atnešė? Girdėjau, pas žmones įsitaisėi... Vagiliauji, kaip ir visa jūsų padermė...

- Blogai girdėjai, – atkirto kaukas, – mūsų padermė nevagiliauja! Tu čia žmonių taip klausai ar ta kvaiša Spangė ko nors pricypavo, a?

- Kas pricypavo – tas, – bambėjo maumas, – šarkos ant uodegų nešioja, va, mau.

- Mažiau klausyk šarkų, glitena, paskui vėl pri-tarkš, kad girtuoklės valgomos – tuomet ir vėl dai-

nuosi taip, kad visi briedžiai atbėgs varžovų ieškodami, – sukikeno kaukas.

– Vai, mau, koks gudrus – ar tik ne Zubris primokė iš maumų šaipytis; tuoj kai maumtelėsiu, tai...

– Tingėsi... – bet Gugis dėl visa ko žengė žingsnį atgal, maža kas tam padarui šaus į galvą. „Nereikia jo erzinti tiek daug, paskui atsisakys padėti...“ – sudraudė save.

– O ko tu vėl dejuoji? Maumulė išvarė? – paklausė tarsi susirūpinęs.

– Mau... Ne maumulė išvarė, kaukiūkšti, ne maumulė... Laumės nuskriaudė, nosį nusvilino... Pažiūrėk, kokia jautri!.. Mauuuuu!!! – sustugo maumas ant viso raisto, kai Gugis vos vos palytėjo jo nosį.

– Tai vėl slapčiomis jų ratelius stebėjai? O gal net pagauti bandei?

– Nebandžiau pagauti... Tik žiūrėjau... Bet jos vis tiek supyko ir kad šle-ept su Vaivos juosta per nosį, per akis, štai ir bijau visas apsvilintas maumulei rodytis... mau, mau, mauuu...

– Oi tu maume maume, – vėl susilaikydamas nuo pašiepiamos šnekos, auklėjo Gugis, – taigi žinai, kad laumės nemėgsta, kai kas nors jų ratelius trukdo. Tai kam vis bandai?

- Patinka man tos žvitriaakės. Ak, kaip patinka... Jos tokios šviesios, tokios baltos, o maumai visi tokie juodi, tokie tamsūs... - liūdnas linksėjo maumas.

- Nežiūrės jos į tave, pelkių glitena, nežiūrės, - patikino Gugis, bet tuoj atitoko, kad vėl erzina Munamukį, todėl pridūrė: - Žinok, jos ir į kaukus nežiūri, o bezdukus gaudo ir taip kutena, kad nebez-dėtų, mat labai smarvės nemėgsta, jog tie vargšeliai net kojas pakrato... O tu juk turi savo maumulę ir džiaukis, kad ne vienas po pelkes klajoji.

- Džiaugiuosi... - sutiko maumas.

- Klausyk, Munamuki, - Gugis surimtėjo, - o tu moki paslaptis saugoti?

- Paslaptis? Kokias? - maumo ausys tuoj pat pakilo, o akys sužibo.

- Ne... Tu man pirma atsakyk, ar moki, - pareikalavo kaukas.

- Maumas - akmuo! Maumas - tamsus akivaras! Maumas - tylus it žemė, maumas - nuverstas rąstas, mau! - išbėrė Munamukis.

- Hmmm, - susiraukė Gugis, - taip ir neatsakei - moki ar ne.

- Ot kaukiūkštis, - maumas net tekštelėjo letena. - Žinoma, kad moku.

- O šarkos? - prisimerkė kaukas.

- Šarkos? Aš su jomis net nesikalbu!
- Na, gerai, tada klausyk įdėmiai...
- Mau, - Munamukis atsuko ausį.
- Supranti, - pašnibždomis ir dairydamasis aplinkui dėstė Gugis, - ten, už miško, stūkso bajoro Rumbaudo pilis. Pro ją teka upė, o toje upėje... toje upėje...

„Kas ten, po šimts šeškų, gali būti??“ - karštligiškai stengėsi sugalvoti kaukas...

- Ten daug visokių labai įdomių dalykėlių, atsimeni mano smeiguolį - tą kalaviją?

- Mmmm... prisimenu... - per daug nesusižavėjęs, murmtelėjo maumas.

- Ten plauko pulkai... pulkai auksinių žuvelių, - toliau skiedė Gugis net neįsivaizduodamas, kur toliau pasakėlės nuves: dabar buvo svarbiausia šitą tinginį sudominti...

- Auksinių, mau? - nustebo maumas.

„Oi, jis net nežino, kas tas auksas, ne su žmogum juk kalbu“, - norėjo sau taukštelėti per kaktą kaukas, bet mėgino paaiškinti:

- Na, auksas - tai toks dalykas, kuris labai labai gražiai blizga... Tarsi... tarsi... rasos lašas!

- A, rasos lašas, - maumas vyptelėjo, ir Gugis suprato nepataikęs.

- Bet, matai, - skubėjo taisyti padėti, - rasa blizga tik saulėje, o auksas - visada. Štai ir įsivaizduok žuvį, kuri blizga tarsi rasos lašas visą laiką. Norėtum tokią pagauti?

- Mau, gal ir norėčiau... Jeigu jos skanios. O gal ir ne... - panašu, Munamukis nesiruošė kibti ant meškerės; ką čia dar sugalvojus? Et...

- Tai va, jeigu nori - papasakosiu, kaip ten nuplaukti...

- Na, papasakok... - be didelio noro sutiko.

Tačiau buvo aišku, kad pasakojimas per vieną ausį įeis, o per kitą išeis, net jeigu šioji abejingai nuleista. Reikia dar ką sugalvoti, tik ką? O! Toptelėjusi mintis galėjo tikti...

- Bet žuvelės - ir tai dar ne viskas, - kiek galima paslaptینگiau vėl pradėjo kaukas. - Kiekvieną vakarą ten ateina labai graži mergaitė, ar tau teko regėti žmonių mergaites?

- Teko, - linktelėjo maumas. - Jos mažos, purvinos ir cypia.

„Ui, - Gugis net susiraukė, - tai bent glitenos griežtumas...“

- Ė, tu klysti, - puolė aiškinti. - Žinok, žmonių mergaitės net už laumes gražesnės - laumės ir mažos, ir kanopėtos, o žmonių - tarsi gulbės...

- Gulbės... - apsilaižė maumas.

„Ot nelaimė! Negi man reikės gulbes gaudyti? Pamėginsiu dar syki...“ - pasiryžo.

- Be to, toji, kuri ateina - nepaprasta! Ji kunigo duktė, pusiau laumė!

„O va čia jau visai meluoju“, - pats sau niurgz-telėjo kaukas.

- Graži tarsi aušra... - neryžtingai pridėjo, supras-damas, kad turbūt teks traukti ieškoti gulbių...

- Sakai, pusiau laumė? - maumas plačiai atsi-merkė.

„Nejaugi?“ - nurijo tramdomą džiaugsmą Gugis.

- Aha, balta, aukšta, o lengvumas - kaip plunks-nelės... - kaukas net stryktelėjo ir sumojavo ranko-mis, rodydamas tą plunksnelę.

- Kaukiūkšti... - pasirangė Munamukis, liulinda-mas samanas...

- Ką? - vėl sukluso Gugis, bet maumas, atsukda-mas vakaro saulei kitą šoną, tik pašaipiai dėbtelėjo į kauką ir amtelėjo:

- Gražiai kalbėti tu moki, bet dabar aiškiai sakyk, dėl ko tau prireikė, kad ten nuplaukčiau?

Gugis bejėgiškai nuleido rankas - še tau kad nori... Dabar maumo be atlygio neįkalbėsi...

Gugis užsiglaudė už krūmo. Audrė lėtais žingsneliais leidosi prie vandens. Suvirpėjusios kiek toliau augančio krūmo šakos žinančiam būtų išdavę Jauniaus buvimo vietą, bet Audrė juk nesitikėjo čia dar ką nors rasti! Mergaitė apsidairė, pasikaišė sijoną ir įbrido. Gaivi srovė apsviję jos kojas beveik iki pat kelių... Gugis pliaukštelėjo vytele, duodamas ženklą, ir mintyse paragino: „Nagi, lįsk, glitena!“ Jie vis dėlto susitarė – tik maumas už tai paprašė nei daug, nei mažai – statinaitės alučio! „Nieko, kaip nors gausiu“, – raminosi kaukas.

Upė suraibuliavo, išniro juoda maumo galva, varanti dideles, geltonas tarsi gintarai akis.

– Mauuu! – pareiškė apie savo pasirodymą Muna-mukis.

Aodrė sustingo it įkasta, pakėlusi rieškutes su vandeniū. Pro delnų plyšelį kapsėdamas jis spruko atgal į upelį. Kurį laiką jie vienas į kitą tik spoksojo – maumas tikrino, ar Gugis tikrai nemelavo, o Audrė – žinoma, iš begalinio nustebimo. „Na, daryk gi ką nors! – mintimis padaršino Gugis. – Cypk, šauk pagalbos! Ar maumų nebijai? O jeigu iš tiesų...“ Ėėė, tokios kliūtis jis tikrai nebuvo numatęs... Tuo tarpu maumas, matyt, užmiršęs, kad jo užduotis gąsdinti, antrą kartą sumaurojo visai draugiškai:

- Mauuu, u! - ir slinktelėjo arčiau prie žmogės, iš tiesų taip primenančios laumę, tik neapsijuosusios Vaivos juosta ir turinčios kojų pabaigas daug panašesnes į jo letenas nei į kanopas... Bet čia mergaitė atsitokėjo:

- Vai!! - sukliko ji ir puolė į krantą.

- Mau? - nustebė Munamukis, nebesuvokdamas, kodėl ši gražuolė staiga pakeitė savo požiūrį ir nebeturi net susipažinti. Bet laiko aiškintis ir mėginti ištaisyti nesusipratimą jam neliko - mat Jaunius, riaumodamas it lokys, gavęs bitininkų trinka į kuprą, skriste nuskriejo tuos keletą sieksnių, skiriančių jo užuoglaudą nuo upės, ir stryktelėjo tiesiai... ant maumo! „Vaje! - išsižiojo Gugis, - mat buvo jo eilė nustebti. - Mes... taip nesitarėme!!! Oi, kas dabar bus...“ Kaukas net užsimerkė, nujausdamas, kad maumas, iš pažiūros nerangus, gali pridaryti ir nemaža rūpesčio - mat jėgos padarui netrūko.

O Munamukis tokios kiaulystės ir dar niekšingo trečio pašalinio (ką tuos kaukus skaičiuosi - jie gi vos už kiškius didesni) puolimo iš šono tikrai nesitikėjo. Kažkas tik turėjo smeiguoliu prieš nosį pamajuoti ar kitaip, kaip ten kaukiūkštis sugalvojo... Tad kol dingtelėjo, kad kažkas nori ant jo joti, prabėgo keletas akimirų, bet kai jos prabėgo...

„Ką daryti, ką daryti?“ – pyškėjo kauko mintys. Jauniui irgi pasitaikė proga nustepti – mat maumas nebuvo tai, ką galima sugriebti ir išlaikyti, ne veltui jį kaukai vadino pelkių glitena. Slidus it ungu-rys Munamukis netruko išslysti iš užpuoliko glėbio, bet, priešingai nei Gugis vylėsi, nesiruošė gėdingai sprukti, o tik vikstelėjo uodega, apsisuko ir, suurzgęs karingą „MAU!“, pats drykstelėjo ant Jauniaus.

Vaikinas parvirto į vandenį. Audrė, paknopstom išpuolusi į krantą, klykdama nuskuto papilio link, pamiršusi net pasidomėti, kas gi vandenyje dedasi. Gerai, kad kova virė jau visiškoje seklumoje... Tačiau Gugis žinojo, jog įpykęs maumas – ne juokai. Jauniui vis dar galėjo baigtis blogai, nors jis ir nustūmė Munamukį, akiai vožtelėdamas kumščiu taip, kad tas net kiauktelėjo. Nieko nebesumodamas geresnio, kaukas išpuolė iš už krūmo ir užriko:

– Munamuki, plauk iš čia, greičiau! Nerk, nes tuoj daugiau žmonių atbėgs! Su pagaliais ir smeiguoliais! – ir iš tiesų nuo papilio vis geriau buvo girdėti bėgančių žingsnių tapnojimas...

– Mau! – apsidairęs Munamukis jau daug greičiau įvertino padėties pokrypį ne savo naudai ir niurktelejo į srovę. Tiek jį ir tematė.

Jaunius, šlapias it viščiukas, išsvirduliavo ant kranto ir priekaištingai pažvelgė į Gugį:

- Tu juk nesakei...

Kaukas tik palingavo galvelę - na, negi dabar barsies ant to kvailelio, kuris turėjo maumą tik nuvyti, o ne mėginti sugauti... Dar vienas didkaukis, ne, didžmogis pasirodo... Ir ką jam dabar pasakyti? Gal tiesą, bet ne taip tiesiai?

- Koveisi šauniai... - atsiduso Gugis.

- Tikrai? - Jauniaus akys sužibo.

- Beveik šauniai... Tik maumų niekada niekas nepuola tol, kol jie vandenyje...

- Dabar jau žinau kodėl, - burbtelėjo vaikinai.

- O juk būtų užtekę tik išgelbėti Audrę... Dabar ji pabėgo, tu likai šlapias, o man reikės sugalvoti, kaip susitaikyti su Munamukiu. Gerai, kad maumai net ir keršyti tingi... Bet kam tau jį reikėjo gaudyti?

Tačiau atsakymo išgirsti nespėjo, nes nuo šlaito jau leidosi atbėgę į pagalbos klyksmą žmonės. „Nesirodysiu“, - nusprendė kaukas ir išsitiesė žolėje. Pirmasis atbėgęs vyras piktai žvilgtelėjo į Jaunių, bet veidas tuoj pat persimainė, ir jis pagarbiai nusilenkė:

- O, kunigaitis Jaunius...

- Kas gi čia dėjosi? - paklausė pribėgęs kitas, žvelgdamas į šlapią vaikiną ir mintydamas kažkokių įtarimų, kodėl mergiotė klykdama it skerdžiama pabėgo. - Ė, kunigaitis... - irgi atpažino.

- Maumas norėjo Audrę nusitempti, - niūriai tars-telėjo Jaunius, sviesdamas į vandenį akmenėlių.

- Maumas? - kažkuris pasitikslino.

- Aha... Toks didelis, juodas ir... glitus, fe, - bajo-raitis pasibjaurėdamas žvilgtelėjo į rankas, išteptas tamsiomis gleivėmis.

- Bet maumai upėse?.. - vėl suabejojo kažkas.

- Būna, - kitas patvirtindamas linktelėjo, - mačiau kažkada, kaip žvejokliui už kojos čiupo... Tiek ir tematėme.

- O gal ne maumas ten buvo, o šamas? - atsirado dar vienas gudruolis. - Ar su ūsais buvo, kunigaiti?

- Be ūsų, - Jaunius atsistojo, - tai buvo pats tikriausias maumas, bet dabar jau turbūt parplaukė atgal į pelkę, todėl galite iš čia keliauti ramūs... Ačiū, kad atskubėjote.

- Prašom, - atsiliepė tas, kuris atbėgo pirmasis. - Žinote, mergikė visa klykianti atlekia - upėj žvėris, upėj žvėris, tai mes ir paknopstom...

- Tikrai labai ačiū, - Jaunius net nusišypsojo. - Bet dabar jau galite drąsiai grįžti prie darbų.

- O jeigu vėl atplauks? Ir ko čia maumui galėjo reikėti... - vėl kažkuris susidomėjo.

- Bet gal tai vis dėlto buvo šamas? - kito būta atkaklaus.

- Tu, kvėša, nei šamo, anei maumo nematęs, todėl nelįsk čia su savo šamais, - trečias niekinamai numojo ranka.

- Ar aš nematęs? - pašoko negražiai pavadintas. - Tai čia tu aklas ir nevoki, kad maumai veisiasi tik kūdrose ir pelkėse, bus tau upėje maumas...

- O ko jam nebūti, ar vanduo kitoks?

- Ogi taip, vanduo kitoks - tekantis! Žinai, va toks bėėėėėėėgantis, - šamininkas sumakalavo rankomis. - Bėėėėėgantis!

„Vajejau“, - Gugiui kilo begalinis noras užsikimšti ausis, taip žmonės įsigarsėjo...

- Vai vai vai, bėgantis vanduo, - išsišiepė trečiasis. - O tu nosį bėgančią nusivalyk, nes ir iš ten šamai ims lįsti.

Nugriaudėjo juokas, suniekintas šamininkas pūkštelėjo porą sykių, vis žiodamasis atsikirsti, bet nesugalvojo nieko pakankamai aršaus, tad perbraukė rankove panosį ir liko stovėti susiraukęs.

- Na, - pamatęs, kad pagalbininkų taip lengvai atsikratyti nepavyks, vėl prabilo Jaunius, - jeigu jūs norite - tykokite, o aš jau keliausiu.

- Tykosim - netykosim, o bent jau nusimaudysime - tai tikrai, - tarė kažkuris ir tuoj puolė įgyvendinti sumanymą, vilkdamasis marškinius.

Gugis sekė Jaunių šiek tiek atsilikęs, nesirodydamas žmonėms, kol maudynė liko tolokai už nugarų.

- Gugi, ateik, - pakvietė Jaunius, sėsdamas ant žemės ir nuskindamas smilgelę.

- Aha, - kaukas irgi prisėdo greta.

- Keliausi su Ruokiu?

- O... Net nežinau...

- O aš keliausiu! - Jaunius krestelėjo galvą ir išmeigė žvilgsnį į tolumoje mėlynuojančias neaprepiamas girias.

- Betgi tėvas tavęs dar neleidžia, - priminė Gugis.

- Padarysiu taip, kad jis net nepastebėtų. Kai kariauna susiruoš, patyliukais prisidėsiu - apsimesiu broliu... Nukniauksiu jo šalną... Nėra čia man dėl ko pasilikti, - vaikas piktai kramtė smilgelę, - nėra! - trinktelėjo kumščiu į žemę.

Kaukas net nežinojo, ką atsakyti - pritarti sumanymui, kai pats neapsisprendęs, atkalbinėti? Jis juk jautė, kad Jauniaus lūpomis kalba nepavykęs

jūdviejų sumanymas, ir todėl ką nors patarinėti bent jau kol kas – beprasmiška... Bet štai žvitrios kauko akutės pastebėjo dar kai ką, ir jis vėl šmurkštelėjo į žolę.

– Jauniau, – nuskambėjo greta.

Jaunuolis, netikėdamas savo ausimis, pašoko. Čia pat stovėjo Audrė! Ji iš po nuleistų blakstienų dėb-
telėjo į vaikiną ir sumindžikavus tarė:

– Ačiū...

Jaunius neatsakė nieko – bet ne todėl, kad būtų prarijęs liežuvį, vos išvydęs tą, dėl kurios taip stengėsi, o todėl, kad nenaudėlis žvilgsnis netikėtai niekaip nenorėjo trauktis nuo nespėjusių išdžiūti, prigludusių ploniausios drobės mergaitės marškinėlių...

– Kad... – išlemeno.

Mergina, pastebėjusi jo smalsumą, staigiai sukryžiuo rankas ant krūtinės ir karingai krestelėjo galvą, mėgindama nuvyti raudimą.

– Nėr už ką, – vaikiną pagaliau atsitokėjo ir šyp-
telėjo.

– Yra, – netikėtai karštai užginčijo Audrė, – tas pabaisa mane nusitempti galėjo, o tu jį...

- Aš jam nieko nepadariau, - Jaunius gūžtelėjo pečiais. - Maumo taip lengvai nenutversi, jis slidesnis už ungurį...

- Bet tu taip drąsiai jį puolei, o aš pradžioje net nesupratau, kas dedasi... - neleido jam kuklintis mergina.

„Tu dar paklausk, ką jis ten veikė“, - patyliukais išsiviepė Gugis.

- Na, man atrodė, kad tu jo labai išsigandai... - vaikas pažvelgė tiesiai į akis, tarsi ieškodamas patvirtinimo. Audrė nusuko žvilgsnį ir murmtelėjo:

- Na...

- Ką aš matau! - nugriaudėjo dar vienas balsas, - ar tik ne didvyris - maumų medžioklis šnekasi su išgelbėta karalaite?!

Gugis jau keletą akimirką stebėjo šį didelį vyrą, atskubantį nuo pilies, bet net nemanė, kad jis eina čia...

- Šaunuolis, Jauniau, šaunuolis, - kratė vaikino ranką žmogus, - išgelbėjai man dukrą, nes Audrė būtų tapusi maumų karaliene! Cho cho! - dundėjo tarsi iš statinės.

„A, tai čia Audrės tėvas, - sumojo Gugis, - kunigas... Žalsvys, ar kaip jį ten?“

Jaunius nusišypsojo:

- Tokią puikią dukrą kaip jūsų saugoti tiesiog būtina, nes... - ir nebaigė sakinio, pastebėjęs, kad Žalsvys, kramtydamas lūpų kampučius ir tramdydamas kikenimą, žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą jaunuolį.

- Na na, aš klausau, nes... - paragino.

- Nes ji tarsi... - pabandė tęsti vaikiną, bet Audrė, stovėjusi nuleista galva, staiga treptelėjo koja ir... pasileido tekina atgal į pilį.

„Va tai tau“, - susikrimto Gugis, bet merginos tėvas, panašu, visai nesusirūpino, o tik šypsodamasis dar sykį patapšnojo per petį Jauniui:

- O tu, pasirodo, gražbylys! Teisingai, prie merginų be gražbylystės - nė per žingsnį neprieisi... Et, tai ką, - varstydamas jaunuolį žvilgsniu, nuo kurio šis norėjo sulįsti į patį giliausią kurmrausį, - vyras tęsė: - Po metelių kitų gal ir piršlių teks laukti? Neišvyčiau... Gal...

Žalsvys plačiai nusišypsojo ir mostelėjo ranka:

- Bet apie tai kada nors vėliau... Eime, pietūs jau laukia, - pasakė. - Ir motina tavęs ieškojo.

Palaukęs, kol vyrai kiek nutols, Gugis atsistojo. Širdelėje daužėsi netvardomas linksmumas - štai taip, kai kas vis dėlto pavyko! Lengvas Jauniaus žingsnis, atskardantis bajoro kvatojimas - visa tai

džiugino, juokino, tarsi kutulys būtų apsigyvenęs ore. Ir tada kaukas sušuko – sau, upei, saulei, miškui, piliai, Munamukiui – visiems:

– E-hei! Ir į joki žygį tu nebejosi! – o tai buvo skirta jau tik Jauniui. Nors kai džiaugsmas šiek tiek atslūgo, kaukas pagalvojo ir apie save – jau ir taip tėvas vis paniurzga, kad mažai pagalbos iš sūnaus sulaukia. O vasarėlė – trumpa, reikia sukaupti daug atsargų žiemai, kiekvienos rankos svarbios! Ne, ne laikas ir jam keliauti į tolimus kraštus. Dar ne laikas!

Paskutiniai žmonės dingo posūkyje, bet dulkių debesis dar ilgai ženklino tą vietą, kur medžiai paslėpė būrį nuo išlydinčiųjų žvilgsnių. Rytas dar tik turėjo džiovinėti rasą, bet tokiomis dienomis net ir rasa krisdavo sausesnė... Gugis žvelgė į papilį, sugrižusį prie savų darbų, į girią – tylią ir paslaptinę, į pilį – niūrią ir smailiakuorę.

Jis atsiminė taikų Ruokio atodūsi: „Na, iš tiesų ką aš čia sugalvojau...“, kai kaukas pasakė, kad į žygį neis. Paraudusias Ruokienės akis, kai į skepetą rišo duonutę, medų, bėrė žemės grumstą. Tarsi jauną vilkiūkštį savame kailyje nesitveriantį Jaunių, iki rankos pabalimo suspaudusį kalaviją, kai, šalia stovint Audrey, jis padėjo kunigui Žalsviui įlipti į balną

ir išgirdo: „Jeigu dievai lems ir negrišiu – pasirūpink ja ir būkit laimingi.“ ...O tada tarsį iš miglos atplaukė senojo Urkio ištarmė, sprendžiant, kam atiteks rudosios plėšikės kailis. Išminčius, išdalijęs visa kita, ilgai galvojo ir galiausiai susirinkusiems tarė: „Didkaukiu būti lengva... Sunkiau būti šalia jo“, – ir atidavė kailį Pukio motinėlei.

Ketvirtasis, didysis, pasakojimas apie Gugio žygį

I. IŠĖJIMAS

Vasara prabėgo. Ruduo apkramtė medžius. Žinoma, spyglių jis nemėgo, tad eglės ir pušys styrojo tokios pačios tamsios ir žalios, tačiau beržų guotas, suleidęs šaknis ten, kur radosi truputis priemolio, jau rymojo plikut plikutėlis. Nors čia, girios tankmėje, vėjai neūkavo it sužeisti briedžiai, tačiau sparčiai vėstantis oras vijo kaukus į olas, tad lakstyti ar dirbti tekdavo vis spėriau – kaip ir kuo spėriau sugrįžti prie ugnelės...

Net ir iš debesų patalo kyštelėjus saulutei, ja pasidžiaugti jau nebeišlįsdavo nei senasis Urkis, nei kiti vyresni Kaukašlaičio gyventojai. Ir kuo čia

džiaugsiesi, jei padangių močiutė, kad ir garbiausiais žodžiais prašoma, šviečia, bet nebešildo... Vis šaltėjantis rudens glėbys buvo nė motais vien tik kaukčiams – jie vis taip pat smagiai siautė, keldami geltonai rausvą lapų pūgą, tik nebesitaškė Kaukaičio pursluose, nors varlės, susiruošusios ilgai miegoti, saugios dar nesijautė...

Gugis šlioptelėjo stropiai atitemptą gilių maišą prie podėlio ir nusibraukė prakaitą. „Ufff, tie ažuolai taip toli, kad juos kur šernas...“ Nors šernų čia geriau neminėti – dryžuoti paršai kaukų nemėgo, mat manė, kad gilių visiems neužteks, todėl susidūrimai su didžiaisiais kriukšiais dažnai baigdavosi greitų kojų ir aukštų medžių išbandymu... „Viskas, šiandien man jau užteks“, – nusprendė kaukas, dairdamasis, kur pasidėjo Kupris, prižiūrintis atsargas.

– Tik vienas maišas? – iš olos gelmės netruko pasirodyti bambantis Kupris.

– Užtat koks, – vyptelėjo Gugis, – pasverk, temčiau visas suplukęs...

– Taip taip, suplukęs... Matyti, – irzliai dėbtelėjo. – O kiti, manai, plunksnelės nešioja, a, stipruoli?

– Ką kiti nešioja – kitų reikalas, – atšovė jis, – o aš trūkio gauti nesiruošiu – man dar visas gyvenimas prieš akis!

- Matai, matai... Gyvenimas jam... Ir kas tokių gudrių kalbų primokė, ar tik ne žmonės, a, kaukavyri? Labai gražu senam kaukui akis draskyti, oi kaip gražu, a?

- Gal ir žmonės, - Gugis visai nenorėjo ginčytis su senu niurzgliu. - Iki, garbusis Kupri, man metas...

- Taip, taip... Sunkus... Hmm... Iš tiesų sunkus... Kaip čia taip, a, Kupri, kaip? - išgirdo saugotojo murmėjimą, bet pyktelėjęs nebenorėjo ateiti į pagalbą, todėl paspartino žingsnį... Deja, nepakankamai...

- Ei, Gugi, tuoj pat sugrįžk, a, Gugi? Padėk nutempti - kaulai mano nebe tie, rankos nebe tokios... - pasiskundė Kupris. - Et, o jaunas ne tokius tampiau, vai ne tokius, a... - vėl sau sumurmėjo.

Kaukas atsisuko, krimstelėjo lūpą. „Vis tiek nebeilgai“, - pasiguodė ir grįžo prie olos.

- Vaikel! Ar tau protas mąstyklėje užšalo? - sušuko iš nuostabos net atsistodama motulė, kai Gugis ramiai pasakė savo sumanymą.

- Kur tai matyta? Jaunas kaukas, pačiame jėgų antplūdyje, eis pas žmones reikalo neprispirtas? Ką pasakys bendrakraujai? Ką protėviai pagalvos? Vaikel, kaukus gi žmonės pjudo šunimis, katėmis, ati-

duoda vaikams kaip žaislelius, sako, netgi medžioja ir valgo, jeigu prireikia...

„Vai, ir vėl tie patys niekai...“ – nuliūdo Gugis, sunkiai atsidusdamas.

– Mama, bet tai senolio Urkio pasakos! – bandė paaiškinti. – Žmonės nėra tokie blogi, neskriaudžia kaukų. Be to, tikras kaukas atsigins ir nuo katės, ir nuo šuns. Žmonės turi duonutės, o ne vien ropių ir kitokių šaknelių, žiemą jie nekenčia nei šalčio, anei bado... Kodėl tad vieną žiemą negaliu pabandyti? Aš jus lankysiu! Jums duonutės atnešiu!

– Kas čia dedasi? Ko triukšmaujate? – pasigirdo pro kelių kiškių kailių olos užsklandą įeinančio tėvo balsas.

– Tėvai, tėvai, – šoko motulė, – tu tik paklausyk, ką mūsų vaikiuks sumanė! Eiti pas žmones žiemauti!!!

– Na... Sakai... Ką?! – tėvas atitoko ir dėbtelėjo į Gugį. – Žiemauti, pas žmones?!

Gugis patyliukais linktelėjo.

– Taigi sakiau, kad tas sėdėjimas Pagiriuose nieko gera neduos! – panosėje subambėjo tėvas ir kreipėsi į sūnų: – Na, varliau, tai kokį čia nieką sumanei?

– Tai ne niekas, – nurijęs skaudų „varlių“, atsi-
kirto Gugis.

- Kiek galima tūnoti Kaukašlaičio skylėse, kiek galima žiemą drebėti iš šalčio ir bado. Jeigu, kaip sako senolis Urkis, kaukų mažta, kodėl tad nepradėti gyventi kartu su žmonėmis, jie ir sotesni, ir linksmesni, ir duonutės visus metus turi...

- Tai štai kaip! Gimtieji namai tau jau „skylės“! - visai užsirūstinęs sugriaudėjo tėvas. - Lengvo edalo užsimanei, taip? Tai va, žinok, sūneli, kad lengvo edalo ir žmogui nebūna, kitaip neitų pasakos, kad aitvarai ir kaukai turtus neša. Kad būtų tos duonutės, žmonės turi ilgai žemę prižiūrėti, medžius deginti, sėti, daug visokios sunkenos daryti. Ir tu manai, kad žmonės nebadauja, nekenčia? Oi kaip badauja, oi kaip kenčia! Pabuvo keletą sykių pas žmogų ir jo dalios gudruolis panoro. Aš tau su tavo paties smeiguoliu tuoj taip kailį iškaršiu, kad visi Pagiriai ir žmonės iš galvos išdulkės, ir man daugiau tokių kvailysčių motinai nešnekėsi! - barėsi tėvas.

- Matėm tokių kaukažmogių. Pirmą katiną pamatęs Kaukašlaitin parbėgsi. Cic, kad man daugiau nė žodžio apie jokus žiemojimus, - dar kartą riktelėjo, pastebėjęs, kad Gugis jau žiojasi prieštarauti.

- Bet...

- Jokių bet! Marš į lauką kailių luoti ir kad man daugiau į Pagirius nė nago nekeltum. Sužinosiu – taip išdirbsiu kailį, kad jokio žiemojimo nebereikės...

- Tėvai, tėvai... – bandė raminti įsismarkavusį vyrą motina, – nagi vaikas paikas dar...

- O ir tu tylėk! – vėl riktelėjo. – Mokys čia mane, kaip vaikį auginti. Ko stovi lyg mieta prarijęs? Sakiau, marš dirbti!

Gugis lėtai sliūkino kiemu, o galvoje stukseno viena mintis: „Išeisiu! Būtinai išėisiu. Pabėgsiu – ir nieko man nepadarysit. Juk sakė Ruokis – „Jei nori, mažuli, žiemop apsigyvenk pas mus. Sutilpsim visi, pieno ir duonutės taip pat pakaks“. Nors jis ir žinojo, kad tėvo žodžiuose yra tiesos apie nelengvą žmogaus būtį, vis tiek... Visą žiemą pralindėti Kaukašlaityje, kai ten, Pagiriuose, verda toks gyvenimas! Kaukas pačiupinėjo mažutį duonutės gniutulėlį prie juostos ir sunkiai atsiduso, užuosdamas šviežio kraujo, kurį skleidė lupamas laimikis, kvapą... Sukandęs dantis, pasilenkė pasiimti gremžtuko.

Po darbų grįžus į olą jo laukė nauja staigmena. Jau besiruošiant gultis, tėvas ir motina susižvalgę prabilo:

- Gugi, vaikeli, tu užaugai jau didelis ir stiprus, gražus kaukas. Pats metas būtų ir poros pasieškoti, savo olą rausti, - tariančios paskutinius žodžius motulės akys sublizgėjo nuo drėgmės. Gugis iš nuostabos net išmetė tošinę su tyre.

- Ir aš pagalvojau, - tęsė kalbą tėvas, - kad mielai pakalbėčiau su Doriu dėl Gražės... Graži kaukutė...

Jeigu Gugio rankose dar kas nors būtų buvę, tai tikrai būtų taip pat atsidūrę ant žemės. Še tau kad nori!

- Tai kaip, sūnel, ar neužsuktume kurią nors dieną su žarija ir grumsteliu pas Dorius? Rudenį naktelės ilgos, šilčiau dviese būtų... - nenurimo tėvas.

„Tai štai kaip jie nusprendė mane sulaikyti...“ - sumojo Gugi, skubiai rinkdamas žodžius atsakymui... „Savo olą rausti... O kad tau šeškas!“ Net ir švelniausius žodžiukus Gražei šnibždėdamas, apie bendrą olą Gugi nesusimąstydavo... Juk jam dar tik dešimtas saulės ratas, ir net į kaukavyrius jo dar nepriėmė, tik kitą pavasarį... kitą pavasarį... Be to, jis nusprendė eiti žiemoti pas žmones...

- Bet, tėtuli... Juk dar niekas iš mūsų būrio... Net Pukis... - išsižiojo švelniausiam prieštaravimui.

- Visada būna pirmas, - tarsi to ir telaukdamas, nusišypsojo tėvas, - juk tu pirmas ir žmonėms žinią

apie geležinius žmones neš... – pajutęs priekaištingą motinos žvilgsnį, sumikčiojo tėvas. – O juk tik suau-gęs kaukas tai gali. Vadinasi – tu jau tikras kauka-vyris! – skambiai baigė.

„Aha, – Gugis tuojau pat įvertino iš pažiūros nekaltą miktelėjimą. – Vadinasi, nieko apie žmones girdėti nebenorit, taigi čia būdas mane atitraukti, – dabar jau galutinai nusprendė kaukas. – Tada ir aš pažaisiu...“

– Tėvel, motule, labai ačiū už rūpestį, bet jis toks netikėtas, leiskite man pagalvoti... truputį?

– Gerai, sūnau, galvok, – linktelėjo tėvas, – bet atmink – anksti kėlęs, anksti porą radęs – nesigai-lėsi.

„Maumas mane žino“, – mintyse vyptelėjo Gugis.

– Eisiu dar į lauką žvaigždžių paskaičiuoti, – tars-telėjo slysdamas olos angos link. Jį atsivijo motinos žodžiai: „O Gražė, girdėjau, gera kaukaitė, tvar-kinga...“, „Ir paimti yra už kur“, – sududeno pašai-pus tėvo bosas. Gugis sugniaužė kumšteliu: „Na, na... Ir nepavyks...“

Kaukaupio srovė šnekučiavosi su šalta naktimi, ir atrodė, kad vos girdimas čiurlenimas kviečia sekti iš paskos, toli toli, iki pat didžiosios upės, apie kurią

pasakodavo senasis Urkis... Peršokęs akmenėlius, kaukas praskleidė keletą šakelių ir pateko į nedidelę olą, kur pamažėle ruošėsi išėjimui.

Čia jis susinešė negausius, svarbius daiktus – iš geležinio žmogaus atimtą smeiguolį, motulės Gubės užkerėtą pakabuką, šeško plaukus, angies odos lopinėlius ir kita. Kaukas žinojo: per prievartą jo atgal niekas neparves, bet ar belauks sugrižtančio? „Gražė – ji gal ir lauks?“ – nusmelkė giliai ir vėl prieš akis supleveno jos linksmos akutės ir ten atsispindintys bruknių karoliukai... „Šunimis pjudo, katėmis siundo, spragilais tvatija...“ – sugrižo senojo Urkio žodžiai, ir dėl tos senolio sakomos netiesos kaukas net prunkštelėjo – juk Ruokio šeimyna jį visada pasitikdavo taip meiliai, taip draugingai... O berniūkščiai... Jie visur vienodi!

Gugis žvilgtelėjo į ramiai gulintį prie sienos ir rūpestingai suneštomis samanomis šiek tiek pridengtą smeiguolį. Akimirksnį prieš akis sumirgo vaizdas su olos viduje spragančiu ugniakuru, puode tyrę maišančia Graže ir aplinkui bėgiojančiais kaukučiais. „Ne! – papurtė jis galvą. – Nenoriu ramybės, nenoriu tylos, nenoriu apkiautėti it koks samannotas akmenpalaikis!“ Burtas mestas. Jis palieka Kaukašlaitį. Ir kuo greičiau – tuo geriau. „O tėvelius

lankysiu – tegul pyksta, bet lankysiu“, – nusprendė ir, sunkiai atsidusęs, Gugis ir vėl išlindo į lauką. Kadangi vėjai debesis nuvaikė, iš padangės dėbtelėjo apskrita kaip blynas mėnulio pilnatis. „Va, kaip gerai, – šyptelėjo Gugis, – dabar kelias daug geriau bus matyti...“ Ir grįžo į savo olą susirinkti daiktų.

* * *

Beržas suplojo delnais:

– Tu nežinai, kaip džiaugiuosi, kad žiemosi pas mus, – prisipažino vaikas. – Bus smagu, labai labai smagu!

– Tikriausiai, – sutiko Gugis.

– Kur norėtum gyventi? Gal po mano lova? Būk geras, gyvenk po mano lova!

– Po mūsų lova, – pataisė susiraukdamas Rytis.

– Gerai gerai, po mūsų, – sutiko Beržas.

– Šiaip tai po lova mažoka vietos, gal kuriame nors kamputyje galėčiau? – per daug nesikuklino kaukas.

– Žinoma! – džiaugsmingai šūktelėjo Beržas. – Taisykis kuriame nori kampe. Mūsų namai – tavo namai!

- Eisiu gal Brisių pašersiu... - tarė Rytis. - O tu, Beržuliuk, pasirūpink svečiu.

- Dar kartą mane taip pavadinsi!!! - Beržas pagrūmojo kumščiu brolio nugarai.

- Vaikai, vaikai, nesibarkit, - įsiterpė ir Ruokienė. - Ryčiau, grįždamas parnešk iš klėties lovatiesę, padarysim Gugiui gražų ir šiltą guolį šalia ugniakuro.

„Gal be reikalo čia atsitrenkiau? Juk užsikarsiu dabar Ruokiams ant sprando, o jie ir savo vaikų turi...“ - prabėgo mintis, matyt, pabudinta nelabai draugiško Ryčio elgesio.

- Aš galėčiau ir klėtyje gyventi, - pasisiūlė kaukas. - Ten tai tikrai niekam netrukdyčiau...

- Gugi... - pažvelgė priekaištingai Ruokienė. - Šiuose namuose tu niekad niekam nieko netrukdysi. Per daug nuveikei gera visų labui, kad tau ko nors atsakytume. Gaila, kiti pagirėnai taip greitai užmiršo, kas galėjo nutikti, jeigu ne tavo sumanymas... Tu mažas, iš pažiūros silpnas, bet didelius darbus nuveiki. Mes nepamiršome. Žiemok pas mus. Būk. Gyvenk kartu.

Gugis tik pajuto, kad kaista žandai, o jis šypsosi - laimingas laimingutėlis, tarsi tada, rodytūsi, taip

seniai, kai nugvelbė gražųjį geležinio žmogaus smei-
guolį!

Tamsa, klodama vis ilgėjančios nakties patalą,
užliejo girią šešėliais. Šen bei ten ūktelėjo pelėda,
viauktelėjo lapė. Gugis stovėjo dvejudamas – jo kojų
pirštukai rausinėjo smėlį, o rankos, atrodė, neži-
nojo kur besidėti. Pagaliau jis apsisprendė, išlindo
iš paparčių, perlipo kauburį, priėjo artyn prie olos
ir pusbalsiu pašaukė:

– Motute Gube... Motute Gube...

Žilut žilutėlė kaukė, virš ugniakuro maišiusi
viralą, atsisuko ir iš netikėtumo vos neišmetė iš
rankų kadaginės mentelės:

– Gugi, vaikiau, tu?

– Aš, motute, aš... – kaukas žengė dar žingsnelį.

– Protėvių vėlės... Ir ką gi tu čia veiki, juk jau
naktis? O tu ne pas žmones, ne?

– Pas jus, motule, atėjau. Tik tėveliams nesaky-
kite... – paprašė.

– Jeigu jau atėjai, – atsitokėjusi kaukė nukėlė nuo
ugnies indą, – tai užaik į vidų, nestovėsime lauke...
Ag, ir keistas tu kaukas, Gugi...

Nurijęs keletą gurkšnelių žiniuonės pasiūlyto karštymo, Gugis vėl sujudo ir, nerimdamas bei krenkšdamas, kreipėsi:

- Motute Gube...

- Na? - paragino ji.

- Motute Gube, juk visi kaukavyriai žino daug kerų. Visokių... Ar galėtumei ir mane išmokyti?

- Ag štai kas tave atvijo... - žiniuonė liūdnai žvilgtelėjo į Gugį. - O aš maniau, kad tu vis dėlto sugrįžti sumanei ir prašysi manęs, kad tėvelius įkalbėčiau nepykti...

- Ne, motute, ne! - paprieštaravo, ir jame vėl pabudo atskalūno išdidumas: jis išsitiesė, varžymosi neliko nei ženkle. Tyliu, bet nevirpančiu balsu pasakė:

- Aš labai noriu pamatyti, kaip iš tiesų gyvena žmonės... Aš noriu pamatyti, ką mato jie, aš noriu... Noriu keliauti su jais į tolimus kraštus, ten, kur saulutė pateka, kur mėnuo leidžiasi...

- Vaikiau vaikiau... - ji palingavo galvą, - na, kam tau to reikia? Štai matau - suaugai per vasarą, tikru kaukavyriu tapai - tvirtas, sumanus, išvaizdus. Ir kaukutės į tave meiliai žvilgčioja. Gyventum, medžiotum, žvejojtum, savo kaukučius augintum... Kam gi tau tie žmonės? Jau nuo seno žmonės

gyvuoja sau, o kaukai – sau. Taip jau yra. Kaukai dar geriau už žmones gyvuoja – nesipyksta, nesipjauna...

– Netiesa, motut, kad žmonės vien tik pjaunasi... – prieštaravo Gugis. – Jie turi daug labai gražių, įdomių daiktų, jie stato namus ir pilis, jie draugauja su gyvuliais ir gauna iš jų pienelio... Motute, o gal aš... koks nors kitoks nei visi?

– Oi, Gugi Gugi, – nusišypsojo žiniuonė, – juk kiekvienas yra šiek tiek kitoks negu visi kiti... Dvieju vienodų nei kaukų, nei žemuogių nėra...

– Motute, man patinka pas žmones, net nežinau kodėl, bet patinka, – aiškino Gugis. – Kaukai tokie ramūs, tokie nepastebimi – na, nebent tas Pukis pajodžarga, o žmonės... Jie kalba garsiai, eina greitai, daro visko daug ir gražiai... Aš irgi norėčiau taip išmokti...

Gubė tik liūdnai sulinksėjo:

– Ak, vaikuti, kad tu žinotum, kiek tie žmonės su savo garsiomis kalbomis, greitomis kojomis ir neapgalvotais žingsniais bloga prisidaro... Vai vai, plaukai šiurpsta... Ag, nepasakojo jums Urkis, kodėl kaukai nuo žmonių pabėgo, oi nepasakojo...

– O kodėl, motute, kodėl? – sublizgo Gugio akys.

– Ilga pasaka, Gugi, labai ilga, – ėmė išsisukinėti žiniuonė, – neužtektų ir visos nakties jai... Kada nors

kitąsyk. Žinoma, nieko bloga pas žmones žiemauti, tikrai nieko bloga, – nusuko šneką, – tačiau žinok, vaike, kad negalima būti tuo, kuo nesi, net jeigu labai norisi... Visada atmink, kad, net gyvendamas pas žmones, tu netapsi žmogumi, o vis tiek jiems būsi kaukas: gudrus, tačiau mažas, silpnas padarėlis... Nepamiršk to, gerai?

„Mažas? Silpnas? Juk ką tik sakė, kad aš – tvirtas, sumanus...“ – jau žiojosi prieštarauti kiek pasipiktinęs Gugis, bet persigalvojo. Prisiminė, kad kažkaip panašiai kalbėjo ir Ruokienė, be to – ne ginčytis čia atėjo, todėl vėl paklausė:

– Tai, motute... pamokysi mane kerų ar man atgal į Pagirius keliauti?

– Oi tu, kerėtojai, oi tu, priešgyna... – vėl nusišypsojo Gubė, mat pro jos akis neprasprūdo kauko sujudimas.

– Na, gerai, žiūrėk, klausykis ir įsidėmėk...

Kaukas pasitrynė kumšteliais akis: kas gi čia per dyvų dyvai? Ten, kur baigiasi slapukaujančių spanguolių kupstai ir virš pelkės nusidriekia klampus, liulantis paviršius, kuri bet koks sunkesnis padaras geriau apeina šonu, Munamukis, atsistojęs ant užpakalinių kojų, išdarinėjo keistus dalykus: krypt

į vieną šoną, krypt į kitą, pašoka, sumakaluoja letenomis, žengia porą žingsnių ir vėl pradeda iš naujo.

Gugis sustingo it sausuolis. „Arba jam ne visi namie, arba vienas iš dviejų“, – murmtelėjo sau, stebėdamas maumo išsidirbinėjimus ir patyliukais slinkdamas artyn. Tačiau visai arti atsidurti nepavyko – nepaklusni koja užkliuvo žolių raizgalyne, jis prarado pusiausvyrą ir žnektelejo į tarpkupstį. Maumas, sukarpęs ausimis, stryktelejo ir pūkštelejo į vandenį tarsi pabaidyta varlė.

– Po šimts šeškų, – keiktelejo Gugis, keldamasis ir valydamasis nuo kailiuko prikibusios žolės kuokštus, pernykščius lapus ir kitus kibius vasaros likučius.

– Munamuki, nesibaidyk, čia aš, Gugis, – šūktelejo žvalgydamasis ir jau nebesislapstydamas eidamas artyn.

Vanduo baloje suraibuliavo, maumas kyštelejo gelsvas akis, tada neskubėdamas prisiyrė prie kranto, užsikabino priekinėmis letenomis, bet visas į krantą nelipo. Trumpas padaro plaukas sveikai blizgėjo, tarsi lokio, prikaupusio užtektinai atsargų žiemai. Iš tiesų maumas ir lokys skyrėsi tik dydžiu ir gyvenimo įpročiais, tačiau žiemą jie abu saldžiai miegodavo, tik nežinia, ar maumas čiulpdavo leteną – labai jos buvo trumpos tokiam užsiėmimui...

- Na, tai sveikas, - pasisveikino kaukas, stabtelėjęs netoliese ir vengdamas lipti ant tos liulančios supančios klampynės.

- Mau... - murmtelėjo Munamukis, žvelgdamas lyg ir pro šalį.

- Kas nutiko? - kiek nustebejęs dėl įtartino maumo nekalbumo, klustelėjo Gugis.

Tačiau šis tik suplakė uodega vandenį, bet ir vėl nieko neatsakė.

„Hmm... Na ir kas galėjo nutikti? - mėgino susivokti Gugis. - Nosis lyg jau ir sugijus, visas atsipeinėjęs ir į išiliūdėjusį nepanašus...“

- Na, gerai, - kaukas gūžtelėjo, - jeigu jau toks rimtas ir nekalbus, tai eisiu, - tarsi išįžeidęs dėl nesvetingo padaro elgesio, tarstelėjo Gugis.

- Tu juk niekam nepasakosi, ar ne? - staiga sumurmėjo maumas, dėbsodamas kažkur virš mažyčių, susisukusių ir susivijusių beržiukų, klausiamai kilstelėjo vieną antakį.

- Ko? - nesuprato kaukas.

- Kaip šokau, mau?

Gugis prikando iš karto abi lūpas, tramdydamas šypsena, bet būtų buvę dar labai neblogai sukąsti ir kitką, nes viskas - nuo rankų iki kojų taip ir taikėsi kratytis iš juoko - tai mat kas čia buvo!.. Šiaip ne

taip prarijęs juoko bangą ir įprotį eilini kartą pasi-
šaipyti iš maumo, Gugis užtikrino:

- Ne, tikrai ne... Nebijok, - pridėjo, šyptelėdamas
pačiu pačiu lūpų kampučiu, - nepasakosiu... Tik...
Tau patinka šokti? - pasiteiravo.

- Ne, mau, - Munamukis papurtė galvą, - bet...
taip.

- Kaip? - nesuprato Gugis, - taigi negali būti ir
taip, ir ne vienu metu?

- Negali, - linktelėjo maumas.

- Tai kaip tada išeina? - tikslinosi kaukas.

- Et, kaukiūkšti kaukiūkšti, - atsiduso maumas, -
viską tau žinoti reikia, visur įlįsti, viską pamatyti...

Dabar Gugis neatsakė, laukdamas, ką čia Muna-
mukis išdūsaus.

- Matai, šimet per rudens lygiadienį... Tą naktį...
Tą naktį, kai laumės renkasi didžiojo ratelio šokti...
Daug renkasi... - jis vėl nutilo.

- Tai pasakok, pasakok, jeigu pradėjai, - para-
gino kaukas.

- Bet tik tarp mūsų, gerai? - maumas vėl įtariai
dėbtelejo.

- Tarp mūsų, nesirūpink, - patikino. - Vis tiek
aš... - dabar Gugis sumindžikavo, - vis tiek aš atsi-
sveikinti atėjau.

- Kaip - atsisveikinti? - nustebo Munamukis.
- Papasakosiu, bet pirma tu baik apie laumes... - gražino šneką į ankstesnę vagą kaukas.
- Tai va... Ir tada, lygiadienį, mau... Jos... Jos mane pagavo - nes vėl atlindau ratelių pažiūrėti... Ir tarėsi, ką daryti - nusvilinti kailį, padžiauti medyje, užkasti į skruzdėlyną...
- „Brrr...“ - pasipurtė Gugis.
- Kokios žiaurios! - dar ir pasibaisėjo balsu.
- Mau... - maumas linktelėjo pritardamas, - aš tada labai labai išsigandau... Prašiau prašiau, kad nieko man nedarytų, kad aš ne iš piktos valios, kad man tik patinka į jas žiūrėti... Kad jos tokios baltos, tokios gražios, šviesios, o maumai ir pelkės tokios juodos, tokios tamsios, mau!.. Ir tada, tada...
- Tada? - bandė pagreitinti pasakojimą kaukas.
- Tada... Jos man prisakė išmokti... Šokti, mau, - gailiai vyptelėjo maumas. - Iki pavasario lygiadienio, - pridėjo.
- Oho! - švilptelėjo Gugis.
- Sakė, jeigu išmoksiu - pakvies į ratelį...
- Šit kaip... Chi chi, - sukikeno kaukas.
- Nekikenk, mau, - murmtelėjo Munamukis, - jeigu tave pažadėtų užkasti skruzdėlyne...

- Žinau, - linktelėjo Gugis, - dar ne tai padaryčiau. Bet tai juk nieko bloga - išmoksi šokti, galėsi nekliudomas žiūrėti... - padrąsino.

- Aha, išmoksi, mau, manai, lengva? Maumo kojos trumpos, maumo uodega sunki, mau...

- Pamatysi, išmoksi, - patikino Gugis, - aš žinau. O ir laiko daug...

- Daug, - sutiko Munamukis, - tik žiemą juk miegosiu...

- Žinau, - linktelėjo Gugis, - tiesą sakant, todėl ir atėjau. Sudiev pasakyti.

- Bet... aš dar neinu miegoti, mau? - nustebo maumas.

- Bet aš išeinu, išeinu žiemoti pas žmones... Tad iki pavasario nebepasimatysim... - paaiškino kaukas.

- Kur? - maumas išsprogino akis.

- Pas žmones. Į Pagirius...

- Kaukiūkšti, tau galva suvirė? - šoktelėjo Munamukis, net suliuindamas pelkę.

- Niekas man nesuvirė, - atkirto Gugis, krestelėdamas galvą. - Tiesiog... Na, taip reikia, - nesileido į ilgus aiškinimus.

- Nieko sau, mau, - Munamukis kraipė ausis, - tu tikrai labai keistas...

- Ne mažiau, nei šokti besimokantys maumai, - atšovė susiraukdamas kaukas.

- Maumh, - prunkštelėjo pelkių padaras, - na, gerai, nesipykim, - taikiai pasiūlė. - Nusprendei - tai nusprendei, ne veltui tave žmogakaukiu pravardžiavo. Bet... Nebijai? Žmonės... Jie net man didoki atrodo, o tau, hmm, mau...

- Nebijau, - vyptelėjo Gugis, - jie mano draugai... Ir, patikėk, nei spragilais jaujose muša, nei šunimis siundo...

- O kas yra spragilas? - susidomėjo maumas.

- Spragilas - tai... Hmm...

„Iš tiesų, kas gi tas spragilas?“ - pats savęs pasiklausė kaukas, bet teko prisipažinti, kad atsakyti negali.

- Na... - pamėgino ką nors sugalvoti, - tai toks...

- Toks?.. - klausiamai vyptelėjo maumas.

- Spragsintis toks... - murmtelėjo Gugis, - va...

- A, sakai, spragsintis, mau... - supratingai pakinkavo galva Munamukis, - ir ar labai spragsi?

- Na, spragsi...

- Matai, kaip įdomu... - nutęsė maumas.

- Kas įdomu? - nustebo Gugis.

- Įdomu, - išsišiepė maumas, - kad kaukas, kuris drąsiai eina pas žmones, net nežino, kaip atrodo

tas daiktas, kurio jam reikėtų saugotis. Na, tikrai įdomu, mau...

„Oi oi, koks pelkių glitenos gudrumas išlindo“, – mintyse niurgztelėjo Gugis, bet balsu tik pasiteisino:

– Aš gi negaliu visko žinoti... Žmonės – jie turi labai daug daiktų, visų net pavadinimus sunku išmokti...

– Žinau, – linktelėjo Munamukis, – gudrūs tie baltaodžiai...

Jiedu dar ilgai šnekėjosi – apie žmones, apie pelkes, apie laukiančią žiemą... O kai trumpėjančios dienos saulė smigtelėjo ant aukščiausių medžių šakų, neįprasti draugai atsimojavo. Kiekvienas nuėjo ar nuplaukė savais keliais – Gugis atgal į Pagirius, o maumas... Et, kas gi supaisys tuos maumus – gal ieškoti dar geriau nuo visų akių paslėpto plotelio, kur galėtų toliau mokytis laumių užduoties, kol žiemos miegas galutinai sulipdys akis...

II. DAINORIAI

Žirgų kanopos caksėjo tai į ledą, tai į pašalo sukaustytus kupstus. Balnakrepšis – Gugio žygio būstas – lengvai sūpavosi, švelniai dunksėdamas į

arklio šoną. Kaukas mielai būtų snaudęs, bet darėsi vis vėsiau. Gugis iškišo galvą į lauką ir apsidairė. Giedra, šalta diena pamažėle geso tolimais gaisais. Šalia žirgo, galvą įtraukęs į pečius, žingsniavo Ruokis. Stebėdamas šį didelį, stiprų ir, rodos, niekada nepavargstantį žmogų, Gugis vis susimąstydavo – na, ir kokio galo jis, toks mažas padaras, sugalvojo trenktis kažkur su šitais dičkais? Ką, neužteko nepažinto gyvenimo Pagiriuose? Mintyse sugrižo toji lemtinga diena...

Beržas ir Rytis, išsišiepę iki ausų, raudonais žandais nuo jau spustelėjusio šaltuko, įvirto trobon. Vaikiūkščių akys degė – sukišę galvas užkrosnin, jie vienas per kitą skubėjo dalytis naujiena:

– Gugi! Gugi! Kaime buvo kunigo Rumbaudo žygūnas!

– Tai bent! – stryktelėjo kaukas. – O Jaunių irgi matėte?

– Matėme, matėme! – sulinksėjo broliai. – O, sako, ir vėl bus didelis didelis žygis! Maskolius mušim!

Tarpduryje pasirodė lokiškas tėvo pavidalas. Ruokienė pasitiko jį klausiamu žvilgsniu. Prie šonų bejėgiškai nukarusios moters rankos vos vos tirtėjo.

- Vaikai, laukan, - paliepė Ruokis. Paliepė tokiu balsu, kad berniūkščiai išnyko be mažiausio kiauktelėjimo.

- Aš tuoj! - dar spėjo sušukti Gugis jiems iš paskos.

Vyras ir žmona, rodės, užmiršę visa kita aplinkui, žvelgė vienas į kitą. Pirmoji neatlaikė moteris:

- Dievuliau manasis, tėvai, tu!.. - pritrūkusi žodžių ji apsidairė, tartum ieškodama, kurgi jie galėjo pasidėti.

- Motin, motin, - bandė raminti Ruokis, - taigi neilgam...

- Neilgam?! Tik rugsėjį iš prūsų sugrižai, randas tik užgijo - o tu ir vėl... Pas maskolius! Ar nori, kad vaikai našlaičiai liktų? Pats galo ieškai? Kas gi tau? Namų nebemyli? - gailiai rypavo moteris.

- Na, nebliauk, - sumurmėjo Ruokis, - nebliauk, - apkabino žmoną, pastebėjęs, kad šiosios lūpų kampučiai trūkčioja tarsi šaltienos drebutis. - Mane kunigas viršesniu nori skirti... Aš tau... Pameni, tą šilko skarą, kurią iš Prūsų parvežiau? Maskolijoje dar gražesnių yra, pamatysi, oi, kokios gražios!

- Nereikia man skarų, - kniaubdamasi į vyro petį, gailiai sukūččiojo moteris, - kas gi man iš tavo skarų, jei pats nežinia kur galvą paguldysi, jei nebus

kam Beržo ir Ryčio užauginti... O juk ir pagrandukas kelyje jau...

- Ką? - Ruokis išsprogino akis.

Ruokienė tik dar stipriau sugriebė vyro marškinius ir dar labiau įsikniaubė. Nieko nesakydamas, jis įnardino jai į plaukus ranką ir ilgai, labai stipriai glostė, kramtydamas lūpas...

Galiausiai moteris pakėlė ašarotas akis ir pažvelgė į vyrą, pašnibžda klausdama:

- Tai?..

- Laimut... Uogele tu mano... Na, negaliu nevykti, negaliu... O jei supyks kunigas, kas tuomet - kur tada dėsime? Čia juk nėra taip, kad nori eiti - nori neiti... Didysis kunigas šaukia Rumbaudą, Rumbaudas šaukia savo vyrus... Taip jau pasaulis sutvarkytas, deja... Dabar aš būsiu viršesnysis, o viršesniam ir didesnė dalis, nusišypsojus sėkmei, teks... Maželiui plonus kaip miglelė vystyklėlius parvešiu, tau - žiedą, apyranę auksinę, pamatysi, gyvensim, oi, kaip gyvensim! Aš gi stiprus, juk žinai - manęs kryževiai nepriveikia, tai ką čia maskoliai, jie, vos mūsų pulkus pamatę, tuoj puola mūrines sienas statyti... Na, neberaudok, nusiramink...

- Tu stiprus, - sušniurkščiojo Ruokienė, - labai stiprus... - ir vėl įsikniaubė kūkčiodama...

Ruokis sunkiai atsiduso.

Gugis, mėgindamas vis dar likti nepastebėtu pakampio šešėliu, be galo atsargiai nukiūtino durų link. Ir koks buvo kauko nustebimas, kai kieme rado... Jaunių!

- O aš tavęs atėjau ieškoti! - pareiškė vaikinai, visas švytintis, kaip kruopščiai nušveistas šarvų antkrūtinis.

- Vadinasi, šįsyk ir tave ima? - sumojo Gugis, prisiminęs draugo vasaros liūdesį ir jo „didvyriavimą“.

- Taip! Šįsyk keliauju ir aš! Nebereikės lindėti pilyje! Oi, prilups didysis kunigas Algirdas maskolius! Ilgam atsimins, kaip į mūsų žemes liūsti! Grobikai prakeikti! Tarytum mums su kryževiviais mažai vargų būtų!

- O Audrė kaip? - kuo nekalčiausiai pasiteiravo kaukas.

- Audrė... - suniuoro vaikinai, - Audrė pas tėvą. Tvarkosi savo pilyje, padeda motinai, kaip moteriai ir dera. Seniai mačiau... Bet štai grįšiu iš žygio, parnešiu jai aukso žiedą - josiu aplankyti!

- O, kunigaitis! - pagarbiai nusilenkė netikėtam svečiui iš trobos vėl į lauką išėjęs Ruokis. - Smagu matyti mūsų kuklioje pastogėje!

- Ir man, Ruoki. Štai Gugį gundau...

„Mane?“ – apstulbo kaukas.

– Cha, – suprunkštė vyras, – jį galima sugundyti nebent pienu, duona ir pasakojimais. O jūs kuo gundote?

– Sakau, reikėtų jį pasiimti į žygį, – mirktelejo Jaunius. – Tik pagalvok, koks būtų puikus žvalgas! Nei kas pagaus, nei pastebės! Galėtume maskoliams tokių netikėtumų pakišti – ilgam atsimintų! Kad ir lankų temples supjaustytume prieš mūšį!

– Taip, neblogas sumanymas... – Ruokis pasikasė pakaušį. – Aš kai ką panašaus buvau vasarą pagalvojęs, kai į prūsus traukėm, bet tuomet jis atsisakė... O dabar... Žiema bus ilga, nuobodi, šalta. Gugi, kodėl tau nepamėginti?

„Ak ačiū, kad atsiminėtė...“ – mintyse urgztelejo ant įsikalbėjusių žmonių kaukas.

– Aha, Gugi. Traukiam! Ten tai bus nuotykių! Laužai, dainos, kovos! – žadėjo Jaunius. – O čia... Siau-bas – vėpūtiniai, dūmai, balanos! Ką gi tu čia veiksi! Spėsi prisibūti grįžęs!

– Pagalvosiu... – prižadėjo Gugis.

– Iš tiesų skubėti neverta, – sutiko ir Ruokis. – Pasverk viską ir pasakyk...

Ruokis stabtelėjo, apsižvalgė, atsiduso. Turbūt ne vienas karys iš bajoro Rumbaudo pulkų gailėjosi nesąs arklys – juk kanopomis liesti gruodą neturėtų būti šalta, o kaip šalta kojoms, nuvargusioms per ilgą trumpos dienos žygį! Rimčiau pašalo visai neseniai, tad per Gudijos pelkes kariai judėjo atsargiai, tarsi moterys, nešančios pilnus skreitus kiaušinių, per kiemą. Bet pagaliau tolumoje supilkavo miško siena, vedlio veidas nušvito, ir jis linksmi mojo bajorui, girdamasis: „Kaip tik iki saulėlydžio spėjom, kaip tik...“

Iškeliauti į žygį Gugis taip pat nusprendė saulėlydžio metu. Dar dieną pats su savimi sutarė taip: jeigu saulutė leisis į debesį – bus blogas ženklas, ir jis liks tiesiog žiemoti Pagiriuose. Draugaus su Beržu ir Ryčiu, padės Ruokienei, susiras, tikrai susiras, ką veikti. O štai jeigu saulutė slėpsis už žemės krašto, vadinasi, jis turi išeiti jos ieškoti. Juk įdomu būtų pamatyti tas vietas, kur saulė ilsisi! Kas ten gyvena? Ar yra kaukų? Žmonių?! To juk nežinojo net senolis Urkis – tik kartą prasitarė, kad žmonių yra visur. Kur eisi – niekur nuo diškių nepabėgsi. O va kaukai... Retesnė, gerokai retesnė giminė. Nors, sakė, giminaičių irgi turi...

Karių būrį priglobė aukštų eglių bokštai. Rumbaudas sustabdė žirgą, pakėlė ranką, ir šimtinė vyrų, stebėjusi vado mostą, įsitempė it verpalo siūlai: gal pagaliau stos, gal leis susišildyti? Kiekgi galima žygiuoti, na, ir kas, kad kolei kas dievai buvo maloningi ir neprivertė sniego lig ausų, bet tas šaltis, šaltis, įžūliai lendantis pro storiausius kailius! O juk dar tik vėlyvas lapkritis!

- Paskirt sargybas! - nugriaudėjo sodrus kunigaikščio balsas, - pasirūpinti laužais, stojam nakčiai!

Nors po tokio nurodymo nebuvo priimta šaukti „valio“, bet jis užstrigo ne vieno kario, drebiančio sunkią mantą ant žemės, lūpose. Netrukus girios laukymėje suskambėjo titnagas, pakvipo svylančia pintimi. „Gabija, Gabijute, šventoji ugnele...“ - murmėjo vyrai, įkalbinėdami liepsną kuo skubiau griebti kuo storesnius sausuolius. Bet ugnelė, tarsi jauna mergelė, buvo įnoringa: vieną klausė tuojau pat, vis drąsiau laižydama rąstigalius, o kitiems pašaipiai kyščiojo liežuvukus, tai pasirodydama, tai vėl pasislėpdama tarp žabų. Bet netrukus ant sniego sublizgo liepsnos atšvaitai, vis aukščiau kilo žiežirbos, ir ilga žiemos nakties tamsa, jau beįsitaisanti laukymėje, vėl turėjo gėdingai sprukti į girios tankmę...

Mėlyna eglyno siena atmušinėjo žirgų žvingtelėjimus, garsiau išstartus šiurkštesnius žodžius, o negausiose sniegų kepurėse, užkritusiose ant šakų, žaidė liepsnų atspindžiai.

- Laužas laužu, bet dar truputis tokio šalčio, ir išdvėsime kaip musės... - nusispjovė karys, dėl raudonuojančios barzdos pramintas Rudoku, - jau geriau eiti, nei stovėti... - sumurmėjo, tiesdamas rankas į liepsną.

Ruokis, ką tik grįžęs iš pasitarimo pas Rumbaudą ir sėsdamas į vyrų būrį, brūkstelėjo apšarmojančius antakius:

- Matyt, teks čia praleisti vieną dieną. Gavo žinutę - eiti negalima. Reikia sulaukti didžiojo kunigo Algirdo vyrų... Maskoliai, sako, didelius pulkus surinko - būtų kvaila kaip žebenkštims spąstuosna lįsti, - paaiškino.

- Tikiuosi, kunigas nepaklydo, - murmtelėjo ir Raubis.

- Džiaukis, kad dar laužus leidžia kūrenti, - prunkstelėjo Rudokas, - o man vieną sykį teko su Kenstučiu prūsuosna traukti - taip slaptai, kad jau susitaikėm, jog į karą tik varvekliais stosime... Bet paskui, kai vieną kryžiuokų maldyklą pakūrėme, tai

susišildēme taip, kad ilgai atsiminēme, – vyras plēšriai išsišiepē.

– Ir nusilakei it telias, – pašiepē Gailius, – kiek paskui liepē rykščių įkrėsti, kai rikiuotėje nepastovėjai, a?..

– Aš tau tuoj parodysiu rykštes! – šokosi raudonbarzdis. Bet Ruokis sunkia rankos liže pasodino jį atgal.

– Nesipeškit, vyrai, – paliepē. – Gailiau, neerzink Rudžio, jis karštas ne tik žodį ištarti, bet ir kirsti... – išpėjo. – O man vaidų nereikia!

– Ot tai bijau jo kirčio, – Gailius mėgino prunkštelėti, bet pavyko tik sušnypšti, mat šnervės buvo irgi varvekliuotos, – aš ir pats, Ruoki, žinok, nepėsčias!

– Žinau, kad nepėsčias, – šyptelėjo Ruokis, – dėl to ir žvilgtelėk į žirgus, kaip ten jie?

– Ė, Ruoki, – šyptelėjo Gailius, – žirgus prižiūri Švendris. Pamiršai, a?

Ruokis piktokai dėbtelėjo į priešgyną – jis viršesnysis, jis geriau ir žino, nurodymai vykdytini, o ne svarstytini, ne veltui bajoras būtent jį, Ruokį, paskyrė... Bet... Et, ką čia kivirčysies, juk iš tiesų buvo anaip sutarta, tad tik murmtelėjo kitam kariui:

– Švendri, broleli, žvilgtelėk...

Šis net neburbtelėjęs atsistojo ir nužingsniavo.

- Ruoki, o kur tavo kaukas? - staiga susidomėjo Rudokas, - nesušalo į gniūžtę dar, ar ne?

- Nesušalau, - Gugis kyštelėjo nosį iš šalia padėto balnamaišio, - kaukai dar ne tokius šalčius atlaiko! - pasigyрэ. Nors karšta tikrai nebuvo...

- Cho cho, - juktelėjo rudabarzdis, - atrodo, jo kalbumo nei užšaldysi, nei užsiūsi.

- Kas jau tiesa - tas tiesa, - vyptelėjo ir Ruokis. - Oi, kaip su mano žmona jie gerai sutardavo: toji tārška patārška ir šitas pliurpa bekraštis...

Gugis susiraukė. Pastebėjęs kauko išraišką, Rudokas prapliupo kvatotis:

- Cho cho cho... Chu chu chu, - žvingavo, - o jau piktas koks, koks piktas!

„Ak šit kaip! - pyktelėjo kaukas ir vėl susirietė balnamaišyje. - Eikit tad stumbrams uodegų kapot... Kai pasakojimų - tai, Gugi, pasakok, o dabar - plepys, pliurpa...“

Ruokis pasikėlė, išsitraukė didelį, sunkų briedkriaunį, apžiūrėjo ir apuostė ant ugnies kepančią stirnos koją, patraukė iešmą, išrinko gabaliuką ir atpjovė.

- Gugi, ei, Gugi, - šuktelėjo balnamaišio linkui, bet kaukas neatsiliepė.

Rudabarzdis pašaipiai šypsojo, stebėdamas susitaikymo pastangas.

- Na, kaip nori, - šis gūžtelėjo pečiais, - kumpis ir mums patiems skanus. Minkštutėlis kaip samana, - pagyrė.

- Kumpis? - vėl išlindo kauko veidelis, - noriu! - pareiškė užmiršęs išdidumą.

Rudokas vėl taikėsi prajukti, bet Ruokis į jį taip dėbtelėjo, kad anas juoką prarijo, prikrimsdamas lūpa.

- Na, tai imk, - ištiesė Ruokis gabaliuką mėsos, - sotinkis. Nors ir ne tokius šalčius pakeli, - šyptelėjo.

- Ačiū, - padėkojo kaukas ir, išsiropštęs iš balnamaišio, įsitaisė į vyrų ratą.

Netrukus stirniena dorėjo ne tik kaukas, bet ir visa Ruokio dešimtinė - Rudokas, Gailius, Daugilas, Baltrus, Dainius, Raubis, Jundas bei Plikis. Netruko prisidėti ir grįžęs Švendris. Laukymę užplūdo toks garsus čepsėjimas, skanus urzgėjimas, kad sujudo vyrai ir prie kitų laužų - kas tikrinti, o kas jau irgi doroti kepsnių.

Dar nebaigęs čiaumoti paskutinio kąsnio, kaukas brūkstelėjo per lūpas ir paklausė:

- Ruoki, o kodėl kunigai į žygį žiemą sumanė eiti? Juk šalta...

- Va va, - pritariamai sulinksėjo Rudabarzdis, - ir man būtų įdomu sužinoti, kokio velnio į Maskoliją tempiamės per gruodą? Palauktume vasarėlės ir mostelėtume...

Ruokis gurkstelėjo kąsnį, pasidairė, pas kurį vyrą boselis su midumi, ir atsakė:

- Matai, maskolių kunigas nelabai laukė, kol vasara sugriš, o mostelėjo per pačią žiemą į Tverę. O žiemą... Žiemą ir upės, ir pelkės užšalusios - kariuomenei kliūčių lyg ir nėra - tik šaltis ir maistas.

„Et, o ką dabar Munamukis veikia? A... Snaudžia, žiema juk...“ - sumojo Gugis.

- O jie gudrūs - iš vasaros pasiruošė... - tęsė Ruokis. - Va ir suskubo mūsų kunigai Tverės kunigo vaduoti, va, ir pašaukė mus...

- Tad ir kiurksom čia, - baigė Rudokas, - net į kaimus neleidžia, kur krosnys ir barščiai...

- Jokių kaimų! - blykstelėjo staiga nustojusio kramtyti Ruokio akys, - žinau aš jus - tik paleisi kaip šunį nuo virvės, tai tuoj prisilaksit ir eisit bobų kutenti... Paskui man galva nuo pečių lėks. Manote, ten kaimuose labai jie jūsų laukia? Duona visiems vienodai skalsi ir vienodai jos trūksta...

- Gerai gerai, Ruoki, nesikarščiuok, - ramino jį Gailius, - mes ne pienburniai, ne vieną žygį matę,

žinome, kas leista... Nors kaip čia – savos žemės, savi žmonės, o slepiamės girioje it kokie plėšikai...

– Taip reikia, – niūriai atkirto Ruokis, – plėšikai ne plėšikai, bet maskolių liežuviai gal aplink laigo, o kuo netikėčiau juos pričiupsim, tuo mums geriau bus. Ir galvų mažiau paguldysime...

– Štai tada ir atsigriebsime! – šūktelėjo Rudokas, kratydamas nebaigtą graužti kaulą, – na, vade, maktelėkite už mus! – ištiesė gėralą.

– Ačiū, vyrai, – padėkojo Ruokis ir užsivertė boselį. „Kliuk, kliuk, gurkt, gurkt, – išgirdo Gugis. – O jis visą Kaukaupį galėtų išgerti“, – žvilgtelėjęs į Ruokio gurkšnius, pasibaimino kaukas.

– Uuuu... Skanus gi, bjaurybė... Stiprus, bet skanus! – šluostydamasis ūsus, pagyrė Ruokis ir taip gardžiai raugtelėjo, kad kaukui net pasidingojo, jog čia lokys sumaurojo. Gailius paslaptinai nusišypsojo, Rudokas vyptelėjo:

– Žinoma, kad skanus, čia, taip sakant, mano ypatingasis, mano mielasis! – ir staiga paklausė:

– Ruoki, o tu mums dabar kaip kovos broliams tark – ar tikrai kaukas sėkmę neša?

Gugis, nustojęs kramtyti, nedraugiškai dėbtelėjo į rudabarzdį – ir vėl tos žmonių pasakos, vis jiems kas nors turi laimę nešti, – patys dirbtų ir tą laimę

turėtų... Tačiau didžiulė Ruokio plaštaka labai švelniai patapšnojo kaukui per petį, ir vyras tarė:

- O kaipgi kitaip? Žinoma, neša! Negi manote, kad kunigas mane šiaip jūsų prižiūrėti būtų paskyręs?

Vyrai susižvalgė, svarstydami - ar reikėtų juoktis, ar šypsotis, o gal - labai rimtai apmąstyti tai, kas pasakyta? Bet čia pats Ruokis suprunkštė ir nusi-kvatojo visa gerkle, net prie gretimų laužų atsisuko:

- Cha cha cha!

Netrukus visa dešimtinė jau laikėsi už pilvų, žvendama, prunkšdama, kretėdama ir tirtėdama. Gugis irgi kikelėjo kartą kitą, nes pradžioje jis tikrai nesuprato, kas gi taip juokinga buvo pasakyta, bet paskui, kai juoko banga išguldė visą ratą, kaukas irgi neatsilaikė - tik, žinoma, jo plono balselio žemabalsių sutartinėje niekas net girdėti negalėjo...

Pagaliau kvatojimas kiek aprimo, ir Rudokas, ranka nubraukęs ištryškusias ašaras, tarstelėjo:

- Matai kaip... Vadinasi, reikės ir man kokią kauką pasigauti...

Šiluma, sklidusi nuo laužo, vėl maža, o vis garsėjantis knarkimas tikrai negalėjo jos pakeisti, netgi atvirkščiai...

Gugis persivertė ant kito šono ir pamėgino užsikimšti ausis. Kur tau – didingą Ruokio „chrrrrrpiššš“ ne tik girdėjo – atrodė, netgi virpa balnamaišio sienelės. „Uuuuu...“ – pasipurtė nebeapsikęsdamas kaukas. O kišti nosies į šaltį taip nesinorėjo... „Bet teks, nes kitaip visą naktį bluosto nesudėsiu“, – apsisprendė. Praskleidęs odos klostes, jis išlindo į lauką, patyliukais niurzgėdamas ant Ruokio, jo vyrų ir visų, kurie nemoka miegodami užsičiaupti... „Dievaž, būtų mūsų – pagaučiau ir primesčiau“, – piktybiškai nusišiepė, žvelgdamas į pusiau pravirą Ruokio burną.

Žiemovidžio padangė pasitiko kauką pabirusiais žvaigždžių trupiniais, kuriuose tarsi trys žėručio šukės spindėjo Šienpjovio diržas. Tiesa, senolis Urkis šias žvaigždes vadindavo „triakiu“ ir pasakojo, kad jos atsirado, kai didkaukis Barzdys nugalejo baisų visa regintį triakį vilką Vilkakį, o jo akis paaukojo protėviams, kad šie, dausose gyvendami, galėtų visada žemėn pasižiūrėti ir savo ainius pamatyti...

„Et, kaip jie ten laikosi – ar nešąla, ar maisto turi?..“ – suvirpo širdelė, kai prisiminimai apie senelio pamokymus netruko pažadinti prisiminimų apie gimtąją olą, apie Kaukašlaitį... Bet, vos nuvijus ilge-

sio šešėlių, sugrįžo iš visų pusių gurgsintis, kriokiantis, urzgiantis knarkimas. Tačiau, geriau apsidairęs ir įsiklausęs, kaukas pastebėjo kai ką keista. Neabejotina – daugiau nei pusę to garso kėlė Ruokis, bet gausus atitarimas atsklisdavo iš vos vos toliau, o šalia nebuvo beveik nieko – kitoje laužo pusėje, susisukęs į kailius, gulėjo tik Švendris...

„Kurgi jie prašapo?“ – nustebęs Gugis, aplenkdamas numestą boselį, kurį dar neseniai kliukino visi vyrai... Jis pauostė čia pat numestą kaištį – kvepėjo medumi, žolelėmis ir dar kažkuo – tai keistai kuteno šnerves ir priversdavo atitraukti nosį... „Ir vis dėlto... Kaip čia taip?“ – vėl nusistebėjo kaukas, žvelgdamas į sniegą, kuriame aiškiai buvo matyti nuo laužo į mišką nueinančios pėdos. „Juk naktimis paprastai jie niekur nevaikščiodavo...“

Buvo ir dar viena keistybė – aplink laužą juk gulėta ne vieno, o pėdos – tik vienos. „Juk negalėjo oru išskristi... O gal... Medinis pačiupo?“ Nuo šios minties nukrėtė šiurpas – Gugiu nebuvo tekę sutikti Medinio, bet kaukai pasakodavo, kad jis didelis kaip lokys ir piktas kaip šeškas, vietoj rankų turintis ąžuolo strampus, o žemiau juosmens – kelmą, iš kurio driekiasi šaknys – kojos, daug kojų... Ir vargas tam, kas sutrikdydavo Medinio ramybę –

nesvarbu, žvėris, kaukas ar žmogus tai būdavo: Medinis jį pavydavo ir, apraizgęs šakomis, pakabindavo medžiuose... „Pala, – sustabdė prisiminimus. – Medinis turi daug kojų, o čia dvi... Tik dvi... Reikia pažadinti Ruokį, gal tikrai kas negera, – nusprendė kaukas. – Kartu ir knarkti nustos...“ – dar pasidžiaugė.

Tačiau Ruokį pažadinti, pasirodo, buvo gerokai sunkiau, nei tai sumanyti. Kaukas visaip stengėsi: bandė kalbėti į ausį, kepšnoti petį, įsidrąsinęs netgi ūsus patampė, bet kur tau – žmogus net nemanė busti, tik sumurmėdavo per miegus, išsišiepdavo, suprunkšdavo ir vėl užknarkdavo taip, kad jeigu miške būtų likę lapų, jie seniai būtų užkritę ir palaidoję visą kunigo Rumbaudo pulką. „Tada žadinsiu Švendrį“, – pyktelejo kaukas ir nutapnojo į kitą laužo pusę. Bet kur tau! Ar žmonės kažkaip kitaip miegojo nei kaukai, ar jis kažko nemokėjo – Švendris lygiai taip pat prunkštė, raivėsi, netgi mostelėdavo ranka, vydamas žadintoją, bet nebudo, nebudo – ir nors tu sprog paausėje – niekas nepadėjo. „Na, gerai, – suniurzgė. – Eisiu ir pats viską išsiaiškinsiu. Mediniai tikrai neturi dviejų kojų“, – dar kartą save patikino ir nutapnojo sniego pluta, beveik nedumbančia nuo kauko svorio...

- Nafania! Nafania!

Vyrėlesnis, liesas, raukšlių išvagota kakta naminukas išlindo iš rąstigalių plyšio, išsitraukė iš paskos įstrigusius marškinius ir puolė bartis:

- Na, ko, Kuzia, ko? Kas gi vėl? Žiurkė? Kaip veršis? Su šešiom uodegom?

- Ne, ne, - jaunas, nedidukas naminukas, pavadintas Kuzia, šiaudų spalvos plaukų kupeta ir blizgančiomis akutėmis, sumosavo rankomis:

- Ne žiurkė, be to, uodegų ne šešios ten buvo, o devynios, ir apskritai... - staiga nutilo, matyt, užmiršęs, ką gi norėjo pasakyti.

- Tai gal vėl einam miegoti, a? - žiovaudamas pasiūlė Nafania, čiupinėdamas savo ožio barzdele.

- Taip, taip, - Kuzia vėl sumosavo, - bet... ne, ne! Pas šeimininką, bėgam pas šeimininką!

- Gal tave kas nors su irklu šlioptelėjo? - pyktelėjo Nafania. - Šeimininkas miega, tuoj pat skusk miegoti ir tu! O tai...

- Ne, ne! Šeimininkas nemiega, šeimininkas nemiega, pas šeimininką svečiai, keisti svečiai, dideli svečiai, daug daug svečių!

- Na, na, - nepatikėjęs susiraukė Nafania, - kas gi svečiuojasi taip vėlai? Ką čia vėl susigalvojai?

- Einam, Nafania, einam, - ragino Kuzia. - Pamatysi, keisti svečiai, keisti svečiai, kalba keistai, kalba ne taip, kalba kitaip!

- Na, palauk, - ropšdamasis žemyn, sumurmėjo senasis, - jeigu apgausi - taip ir žinok, šermukšnine vytele išvanosiu, oi cypsi!

- Ne, ne, neapgaudinėju, neapgaudinėju, einam, einam, - ragino jaunylis.

Sunkiai atsidusęs, Nafania nusekė pasieniu skubantį Kuzią...

- Žiūrėk, žiūrėk, matai? - naminukas mostelėjo rankute į kitą kambario kampą.

Ten, prie stalo, sėdėjo šeimininkas, o jam iš abiejų pusių buvo įsitaisę dideli kailiais apsitaisę vyrai. Ant stalo stovėjo keletas ąsočių, mėtėsi pora didelių bryzų lašinių. Iš ąsočių svečiai ir patys maukė, ir šeimininkui kišo, o jeigu šis pamėgindavo atsakyti - tuoj pat visi užbaubdavo taip, kad šeimininkas, vis vogčiomis apsidairydamas, irgi maktelėdavo. Drumstose žmonių akyse tavaravo balanos liepsna ir kažkoks nejaukus linksmumas... Vienas iš svečių, apžėlęs tankia ruda barzda, priekaištingai pateliuskavo ąsotį ir prabilo naminukams nesuprantama kalba:

- Na, seni, kaip čia taip? Geriam geriam, o nedainuojam?

- *Da, da*⁸, - šeimininkas sulinksėjo, - *da...*

- Negerai, - Rudokas trinktelėjo kumščiu į stalą taip, kad ąsotis net šoktelėjo, ir tęsė: - Kai vyrai geria - vyrai ir dainuoja, ar ne? O jeigu vyrai geria ir nedainuoja, tai jie yra ne vyrai, o kiaulės, tiesą kalbu!?

- Mhm, - pilna burna atsiliepė vienas iš vyrų, - dainos - gerai!

- *Da, da*, - šeimininkas vėl sulinksėjo, gailiai žiūrėdamas į mažėjančius lašinius.

- Reikia jį mūsų dainų išmokyti, Rudi, - pasiūlė Dainius, godžiai spoksantis į ąsotį, bet nedrįsdamas stverti, kol jo nepaleido rudo dičchio letenos kaip duonos kepalas.

- Teisingai! - išsišiepė Rudis, - o jis čia vis: da, da, da... Da da da, da da da, - uždainavo.

Nustebęs šeimininkas dėbtelėjo į pragydušį svečią.

- Vadinas, taip! - paskelbė Rudokas. - Dainuokime apie klevelį! Tryyyys keturi!

- Aaaaaaaaugo kieme klevelyyyyyyys! Augo kieme... - iš karto užbliovė keletas įkaušusių balsų.

---

⁸ Taip (*rus.*).

- Tu irgi, irgi dainuok, - Rudis paragino šeiminką niuksu, bet šis tik žvalgėsi į baubiančius vyrus, nieko nebesuprasdamas.

- Dainuok! - tiesiai į veidą užbaubė nekviestas svečias, čiupdamas žmogelį už marga juosteles apsiuvinėtų marškinių, - da!

- Da... - blykšdamas tesugebėjo išlementi šeiminkas...

- Nafania, ei, Nafania, matai, matai, nemelavau, nemelavau! - Kuzia negailestingai tapė vyresnią naminuką už rankovės. - Oi, oi, kaip įsirėkė, kaip įsirėkė, - stebėjosi, grūsdamas į ausį kito delno pirštą.

Nafania mostelėjo ranka, it vydamas įkyrią musę. Keletą sykių susiraukęs, čiuptelėjęs už barzdelės, pasikrapštęs pakaušį ir, piktai dėbtelėjęs į įkyruolį, nusispjovė ir murmtelėjo:

- Matau, kad nemelavai... Tik ar žinai, kas tie svečiai, a?

- Svečiai? - nustebo Kuzia, - ogi žmonės, žmonės! Viens, du, trys... Oi, oi, tamsa, tamsa žmonių!

- O kokie žmonės, ar žinai?

- Dideli, labai dideli? - spėjo Kuzia.

- Ne.

- Alkani, labai alkani? - dar kartą pabandė.

- Gal, tpfu, - Nafania vėl nusispjovė ir čiupo Kuzią už peties: - Žiūrėk gerai, jaunuoli. Tai - lietuviai. Girti lietuviai.

- Lietuviai? - Kuzia išsprogino akis.

- Taip, lietuviai, - linktelėjo Nafania, - tik įdomu, iš kur jie čia atsirado vidury nakties?

- Oi, kaip įdomu, Nafania, kaip įdomu! - suspirgėjo Kuzia. - O kas, kas tie lietuviai?

- Kas? - piktai vyptelėjo senasis naminukas. - Ogi bandos didžiulių rėksnių. Kai jie užaina - gero nelauk, o jeigu dar išgeria to rudo skysčio - visai pasiunta: gvelbia lašinius, grobia gyvulius... Žodžiu, šeimininkai sako: „Lietuviška netvarka“. Oi, bėda mūsų šeimininkui, bėda... - Nafania liūdnai palingavo galvą.

- O mes... - susirūpino Kuzia, - gal galime jam kuo nors padėti, padėti, a, Nafania? Juk gera mūsų šeimininkė, šeimininkė gera! Žiūrėk, kokius man marškinėlius išsiuvinėjo, štai išsiuvinėjo!

- Žinau, kad gera, Kuzia, žinau. O kaip pagelbėti - sugalvosim, - naminukas vėl pasikasė pakaušį, - tik dabar tss! Reikia šeimininkei pasakyti, kad nosies nekištų, kol šitie čia... Nes visada pirma prisiryja, prisilaka, o tada eina durų daužyti... Gal prisilakę išsinešdins...

„Svarbiausia – kerą tarti greitai, išberti kaip žirnius ir būtinai, būtinai žiūrėti į kerimąjį...“ – sekdamas pėdsakais, patyliukais kartojo motulės Gubės pamokas Gugis. „Bet kaip reikėtų žiūrėti į Medinį, jeigu jis toks baisus?“ – nedavė ramybės mintis. Nors kuo toliau – tuo mažiau atrodė, kad Ruokio dešimtinę kas nors būtų pagrobęs, mat pėdsakai vedė tolyn iš miško ir greitai vietoj vienu pėdų atsirado daugiau, tačiau visos driekėsi viena kryptimi – tolyn.

Miškas netrukus baigėsi, ir žvitrios kauko akys aptiko slėnyje nusidriekusį kaimelį. „O-o! – susivokė Gugis. – Taigi į kaimą išlapnojo, štai kokie... O Ruokis juk nenorėjo leisti... Reikia grįžti, reikia pasakyti...“ – bet tuoj pat jis atsiminė, kaip tik ką mėgino prikelti Ruokį, Švendrį ir kuo tai baigėsi. „Et, išsiaiškinsiu pats, ką jie veikia, o jeigu ką – greitai greitai parbėgsiu...“

Knarkimas, rodė, kilnoja pirkios stogo šiaudus. Kuzia pauostinėjo orą ir susiraukė – šeimininkė ir jos dukra vakarienės valgė raugintų kopūstų, o jam nepaliko nė žiupsnelio. Tai godišės!

- Kuzia, keberiokis ant skrynios, nuo jos užšok ant patalo ir prikėl šeimninę, - paliepė Nafania.

- Gerai gerai, - linktelėjo naminukas ir, kabindamasis už rankenos, spynos ir dar ko papuola, užsirangė aukštyn.

- Viens, du, trys - opa! - šūktelėjo, stryktelėdamas ant antklodės ir bėgdamas ja iki krašto, iš už kurio kyšojo miegančios moters galva.

- O dabar? - pasiklausė jaunėlis.

- Dabar atsargiai papūsk į nosį, - toliau vadovavo Nafania.

- O, nosin! Fiiii... Fiii... Fiii, - stengėsi Kuzia, pasilenkęs ir vamzdeliu sudėjęs lūpas...

- Dabar... Kad tave! Aš gi sakiau - atsargiai! Atgal! Atgal! - šūktelėjo vyresnysis naminukas, pastebėjęs kažką įtartina.

- O kodėl, kodėl atgal? - pamėgino dar domėtis pūtikas, bet tuo metu nuaidėjo garsus garsus „Aaa-aaaapči!“, ir iš šeimninės nosies ir burnos išsiveržusi oro srovė bloškė Kuzią į lovūgalio lentas taip, kad akyse net žiežirbos suspragsėjo...

- Oi, oi, oi... - suvaitojo naminukas.

- Uuuuu... - čiuptelėjęs už barzdelės, palingavo galvą Nafania.

Šeimininkė, pažadinta čiaudulio, atsisėdo lovoje ir marškinių rankove perbraukė panosę.

- Še tai tau... - sumurmėjo pati sau.

Tuo tarpu Nafania skubėdamas ropštėsi ant skrynios, o moteriškė, dar pasidairiusi, kumščiais patrynusi akis bei pasitaisiusi patalus, vėl ruošėsi gultis. Tačiau štai ji išgirdo ir iš kažkur atsklindantį nedarnų vyriškų balsų gaudimą...

- Čia dabar kas, - pasikrapštė ausį, mėgindama geriau įsiklausyti...

- Kche! Kche! - kostelėjo dar tebesitiesdamas Nafania.

Dubenėliais virtusios moters akys ir pražiota burna geriau už bet ką bylojo, kad naminukas pastebėtas, tad šis laiko negaišo:

- Šeimininke, tik nepradėkite rėkti... - apdairiai pradėjo Nafania.

- Nami... Naminukas? - suvapėjo apstulbusi moteriškė.

- Taip, - jis nusilenkė, - susipažinkime - esu Nafania Itytičius, jūsų pirkios vyresnysis naminukas. O ten, lovūgalyje, yra mano jaunėlis Kuzia.

- Oi, oi, oi... - vėl sudejavo Kuzia, mėgindamas atsisėsti...

- Aleksandra... Aleksandra Vorfolomejevna... - vis dar per daug nustebusi, kad kaip reikiant susigaudytų, atsakė moteris.

- Labai, labai malonu, šeimininke Aleksandra... Žinote, kai mano tėvas gyveno pas bojariną Špikovenką, tai mes, jaunesnieji...

- Mama, kas nutiko? - pakėlė galvą gretimoje lovoje miegojusi jauna mergina. Bet motina neatsiliepė, o dukra, ant savo kraičio skrynios pastebėjusi du nedidelius padarus, irgi išsižiojusi sustingo iš nuostabos.

„Ant kalno mūūūūūrai...“ - pasikartojo baubimas iš pirkios, ir moteriškė vėl suklušo. Tai ir Nafaniai priminė, ko gi jis atėjo, tad, metęs į šalį prisiminimus, naminukas tarė:

- Jūs nekreipkite dėmesio, tiesiog pas šeimininką atėjo ne visai įprastų svečių, kurie...

- Svečių! - atitokusi šoktelėjo moteriškė. - Ak tas senas girtuoklis, tas palaidūnas! Tuoj aš jam parodysiu svečius! - sukliko ir šveitė į šoną antklodę. Nafania persigandęs išvydo, kaip užkloto kraštas artėja į jį it koks debesis ir nušluoja nuo skrynios.

- Tuoj aš jį ir jo svečius kaip nešiu lauk! - dar spėjo išgirsti prieš pat trinktelint durims.

„Brrrrr... O vis dėlto - vėsoka“, - Gugis stipriau susiveržė bebreną, kurią jam taip šauniai susiuvo Ruokienė prieš žygį. Atėjęs iki artimiausios kaimo, į kurią vedė pėdsakai, pirkios, jis nusprendė pirmiausia gerai apsidairyti, pagalvoti ir tik tada ko nors imtis. Šaltukas, pajutęs, kad kaukas nustojo judėti, taip ir taikėsi įgnybti... O pirkia buvo ne bet kokia - didelė, tvirtai suręsta ir apdailinta, be to, šalia pirkios stovėjo svirnas ir klojimas, o Pagiriuose tokius erdvius trobesius teturėjo godusis Taupėnas, o jam, kaip Gugis anąsyk pats įsitikino, turtą nešė aitvaras Vipštas. Tačiau dabar kaukas neturėjo laiko net trumpam prisiminti šio nutikimo, todėl ir mes apie jį papasakosime kitą sykį, mat Gugio ausis taip pat pasiekė garsus žmonių baubimas.

„Taip... Dainuoja... Na, kol dainuoja - vadinasi, nieko bloga, - lyg ir nudžiugo Gugis. - Ir ko čia griebtis? Pirmiausia reikia žvilgtelėti į vidų...“ Tačiau, vos pasiryžus žengti žingsnį, girgždėdamos praviro klėties durys, ir į sniegą šlumštelėjo labai, labai didelė žmogė. „Vai, - kaukas mikliai šastelėjo šalin, - kad tik nesumindytų!“ Bet žmogė net nepastebėjo - ir kaipgi kitaip, ji skubėjo, labai skubėjo: žmonės juk niekada žiemą nekiša laukan nosies ar užpakalio, prieš tai neapsivynioję visais įmanomais

būdais. O žmogė buvo su paprastais drobės marškiniiais iki kelių, tik apsitūlojusi didžiule skara ir išokusi į veltinius... Nors ir kluptelėjusi, ji bematant pašoko ir, burbėdama begalę nesuprantamų žodžių, nuskubėjo trobos link.

- Oi, oi, oi oi, - vėl sudejavo Kuzia, atsisėdęs lovūgalyje ir apčiuopęs galvoje iškilusį didžiulį, gal net sulig žirniu, gumbą!

Tuo metu niurgzdamas ir urgzdamas Nafania mėgino išlipti iš už skrynios, bet kur tau! Mat ją Vasilisos kraičiui kaupti pagamino ne bet kas, o pats Jemelia Msistlavičius, geriausias viso kaimo dailidė, tad lentos buvo suleistos taip kruopščiai, kad net maži naminuko pirštai nerado už ko užsikabinti.

- Kuzia! - piktai šūktelėjo į nemalonius spąstus patekęs vyresnysis, vėl nugirdęs jaunėlio inkštimą, - Kuzia, po šimts blusų, baik inkšti ir ateik pagalbon, nes vos išlipęs rykštę paimsiu!

- Nafania? - Kuzia kilstelėjo galvą ir apsidairė, bet nepamatė, iš kur sklinda balsas.

- Žinoma, kad Nafania, negi žiurkė devynuo degė, - vėl nuaidėjo iš kažkur, - ateik pagalbon, girdi!

- Nafania! Nafania, bet kur tu? - vis dar nesu-prasdamas žvalgėsi Kuzia.

- Kur kur, lipk ant skrynios ir pamatysi, kad tave katinas nujotų!

Kuzia nerangiai atsistojo, šlubčiodamas perėjo sujauktu patalu ir vėl apsidairė:

- Čia tavęs irgi nėra...

- Lipk gi ant skrynios, pasakiau! - neapsikęsdamas vėl riktelėjo Nafania.

- Gerai gerai, lipu, lipu, tik ko taip šaukti, šaukti kam taip?.. - murmėjo jaunylio, rangydamasis aukštyn.

- Na, dabar matai? - pastebėjęs Kuzios akučių blizgesį, murmtelėjo vyresnysis, raivydamasis tarp sienos ir skrynios.

- Oi... - Kuzia net susvyravo. - Nafania Nafania, tau skauda, skauda? Taip, skauda? Oi, ką daryti, Nafania, oi! - puldinėdamas nuo vieno skrynios dangčio krašto prie kito, cypčiojo naminukas.

- Ištraukti! - Nafania ir vėl neapsikentė, - padėti man išlipti, po galais!

- Ištraukti, ištraukti, - susirūpino Kuzia, - bet aš nepasieksiu, tu giliai giliai!

- Virvę surask kokią, virvę, - patarinėjo Nafania.

- Čia nėra jokių virvių, virvių jokių, Nafania, nėra!

- Tada skepetą kokią surask - šeiminkės skepetą!

- O... Radau, Nafania, radau! Oi, kokia skepeta, skepeta kokia, graži kokia!

- Nešk čia, greičiau, greičiau, - ragino, - ir leisk, leisk... Taip, gerai...

Sugriebęs medžiagą, Nafania šiaip ne taip išsiropštė ant skrynios dangčio.

- Ufff, - murmtelėjo atsisėsdamas, - tai moteriškės neramumas...

Šeimininkas paslaugiai uždegė dar vieną balaną. Lietuviai, panašu, nešdintis net nesiruošė. Iziaslavas Vasiljevičius tik sunkiai atsiduso: mat kažkelintas ašotis ir vėl parodė dugną, o jeigu prisimintų dar ir ką tik nuo stalo nubrauktą iš lašinių palties belikusią odą, skilandžio likučius... „Tai gyvuliai, viską man supus... Negi kaimynus kelti, kad kartu išvytume? Bet kaip? Oi, kaip baisu... Kad taip nepastebėtam išslydus ir prikėlus Sašą prikalbinti pas kaimynus nubėgti... Kaip čia jiems pasakius, kad man į lauką reikia?..“

- Kokių dainų dar mokame, a, vyrai? - Rudokas nužvelgė beždrus.

- Apie gegužėlę! - šūktelėjo Daugilas.

- Apie karklus! - atitarė Plikis.

- O aš moku tokią, - pasigyrė Dainius:

„Aš alučio negeriu, kopūstų nevalgau, senų bobų nemyliu, jaunų nepagaunu!“

- Cho cho cho, - nusikvatojo Rudokas.

- Che che che, - įsiteikiamai sukikeno ir šeimininkas. „Tuoį vėl baubs... Et, teks palaukti, kol nusilaks iki aslos graibymo, ir nieku gyvu neglostyti jų prieš plauką - Dievas žino, kas gali į galvą šauti!“ - pasisaugojo mintyse.

- Sakai, bobų nepagauni... Nevikrus tu, Dainiau, oi, nevikrus... - pašiepė Gailius.

- O tu džiauķis, - siekdamas ąsočio, atkirto tas, - nors ką ten, tavo bobos ir gaudyti neverta...

- Ką pasakei? Pakartok! - užbliuvo stodamasis Gailius. Bet atsakymo išgirsti nespėjo: trinktelėjo pirkios durys. Visi kaip vienas sužiuro.

- O! - išsiviepė Dainius, - tai bent!

Ne, Aleksandra Varfolomejevna tikrai nesitikėjo čia išvysti tiek daug tokios keistos vyriškosios padermės, niekuo neprimenančios įprastinių Iziaslavo Vasiljevičiaus draugužių, todėl visi iš anksto sugalvoti meilūs žodžiai apie ožius, kiaules, mulķius, girtuoklius, niekdarius kažkur išsilakstė. Moteriškė sustingo, paklaikusiomis akimis lakstydamu nuo vieno nepažįstamo veido prie kito. Kas tokie?

Iš kur? Kodėl? Akimirką tvyrojo tyla ir abipusis žvalgymas.

- Kad mane griausmas! Kokia gražuolė! - pirmas pagyrė Rudokas.

- Nuo kada čia gudai tau gražūs?! - pasipiktino Plikis.

- Ot tai tokią... Pakutenti!.. - net apsilaižė Dainius.

Iziaslavui net nebereikėjo suprasti atėjūnų žvilgsnių, o ką sakyti apie juokus, kad toptelėtų, kas gali nutikti. Jis nubalo tarsi pirmas sniegas, dėbtelėjo į migla aptrauktas svečių akis, į baimingai besidairančią žmoną ir, gailiai cyptelėjęs, čiupo Rudoko ranką, prispaudė prie lūpų, kažką nerišliai berdamas svetima kalba.

- Čiagi kas, - Rudokas papurtė ranką, mėginamas išlaisvinti plaštaką, bet šeimininkas ją dar stipriau suspaudė, - baik gi, sakau, baik, dink, po perkūnais! - ir stumtelėjo taip, kad anas net nulėkė nuo suolo ir trinktelėjo pakaušiu į grindis.

- Vyyyyyyyyyyyyyy! - suspigo moteriškė, puldama atgal pro duris, - yyyyy!

Klaikus daugiabalsis baubimas nutrūko, kai tik žmogę paslėpė užsiveriančios durys. Gugis, jau prieš-

jęs visai prie pat pirkios, vėl apdairiai stabtelėjo. Kai žmonės nedainuoja, jeigu jų baubimą galima pavadinti dainomis, jie daug pastabesni, o kaukas vis dar nieku būdu nenorėjo būti pamatytas. Tačiau pirkios durys, kiek jam pavyko pastebėti, buvo užtrenktos kruopščiai – ko norėti, kai šitaip šalta, sako, žmonės netgi katinams uodegas nukapoja, brrr...; o langai – gana aukštai, nors ir pasiekiami, jeigu palypėti... Bet čia durys vėl atsivėrė, ir į sniegą šlumstelėjo... ta pati žmogė, tik šįsyk cypdama ir klykdama „yyyyyyyyyy, vyyyyyyy“ ir panašiai, paknopstom, net užmiršusi krintančią skarą, nulėkė atgal iki klėties, įbėgo vidun ir užtrenkė duris, už kurių pasigirdo stumiamo sklėsčio krebždėjimas. „Oho, ir kas čia buvo? – vos spėjęs atšokti į šoną ir prisiglausti prie sienos, nustebo Gugis. – Matyt, kažkas negera“.

Staigus moteriškės padų pasipustymas sukėlė tokią juoko audrą, kad kai kurie iš svečių jau net nebesikvatojo, o tik žiopčiojo tarsi žuvys ant kranto, laikydami už pilvų ir kratydamiesi. Rudokas brūkštelėjo per ašarotas akis ir vėl dėbtelėjo į ąsočio dugną:

- Nieko nesuprantu, - suprunkštė, - geriau, o negirtėju? Ar taip greitai blaivėju? Ei, Iziaslavai, kokį čia marmalą mums kiši?

Bet ant grindų išsikėtojęs šeimininkas neatsiliepė.

- Tpfu, - nusispjovė Plikis, - turbūt apsimeta gudo išpera, kad gėralo nereikėtų duoti. Šykštuolis...

- Na, gerai, jūs jį prikelkite arba paieškokite ėdalo, o aš einu kokio kampo palaistyti, - rąžydamasis atsistojo Rudokas, bet susvyravo ir tuoj turėjo griebtis už stalo kampo. „Che, ne toks jau aš ir blaivus...“ - sumurmėjo sau, tačiau tik pasipurtė, išsitiesė, pasitaisė kailį ir nušlitiniavo durų link.

Rudokas, smagiai pasišvilpaudamas ir mindžikuodamas nuo vienos kojos ant kitos, gelsvą srovę kraipė visomis kryptimis. Baigęs atsargas, truktelėjo kelnes aukštyr, suveržė diržą ir, žvelgdamas žemyn, pasižavėjo atliktu darbu:

- Neblogai, tikrai neblogai... - grioveliai ir taškečiai sniege pynėsi tarsi paties nagingiausio meistro pjaustinių raštai, tiesa, kiek per daug netolygaus dydžio, bet kam gi tai galėjo rūpėti...

Gugis atsargiai kyštelėjo galvą iš už kampo - rudabarzdis, atrodo, kol kas nesiruošė grįžti į pir-

kią. Ir šaltuko nejuto – dairėsi po dangų, pūkštė, murmėjo, kol jo žvilgsnį patraukė klėtis ir jos lange vos matoma mirksinti švieselė.

– Hmmm... – suniurnėjo, kasydamasis pakaušį. Nelabai tvirtu žingsniu jis nušlitiniavo prie langelio ir bandė pro jį ką nors išžiūrėti. Gugis, naudodamasis proga, perbėgo į kitą pusę, kad geriau matytų, ką tas rudis sugalvos... O klėtyje kažkas spygtelėjo, bet tuoj pat nutilo.

– O! – rudabarzdis išsiviepė parodydamas net dantis, – o! – pakartojo, nerangiai keldamas koją ant girnos, viena ranka atsiremdamas į klėties duris, o kita klebendamas rankeną.

Gugis prislinko dar arčiau. Tuo tarpu Rudokas, paleidęs rankeną, porą kartų stuktelėjo kumščiu į duris. Niekas neatsakė. Tada jis dar sykį, bet jau gerokai stipriau, patrankė riktelėdamas:

– Ei, moteriške mieliausioji! Įleisk gerąjį žmogų – jei ne, duris išlaušiu! – įspėjo.

Bet atsiliepė tik kažkokio sunkaus stumiamo daikto dundesys.

„Metas tai baigti! – nusprendė kaukas, – Ruokis juk jiems sakė, kad jokių ėjimų į kaimus, matyt, reikia priminti!“

Jis įkvėpė pilnus plaučius oro, žingtelėjo pirmyn ir čiuptelėjo pasislėpusios žmogės ramybės drums-tėją už kojos:

- Rudokai! - sušuko, nors žmogui jo šauksmas tepasigirdo kaip cyptelėjimas.

- O, net mano vardą žino! - išsišiepė rudis ir dar atkakliau puolė belsti. - Nagi, įleiskite!

- Rudokai! - dar kartą užriko Gugis, duodamas niuksą į koją.

Šįsyk, panašu, vyras kažką pajuto, todėl kai, jam dėbtelėjus žemyn, vaizdas pagaliau išryškėjo, jo drumstos akys išsiplėtė, lūpa atvipo, ir jis, besdamas pirštu, sumurmėjo:

- O... kaukas... Geras...

„Ir kas čia gera?“ - suprunkštė Gugis.

- Tuoj pat grįžkite į stovyklą! Jums nebuvo galima eiti į kaimą! Kodėl neklausėte Ruokio? - išbėrė taip griežtai, tarsi pats būtų viršesnysis.

Tačiau rudabarzdis, užuot ką nors atsakęs, tik sumurmėjo:

- O tą kauką tuoj pagausiu - ir tada turėsiu...

„Ką!?“ - nepatikėjo ausimis Gugis. Bet dar mažiau tikėtina buvo tai, kad nemenkas rudžio kūnas gali taip staigiai lenktis ir... oi - sauja praskrieti prieš

pat nosį. Ir tik todėl ne į nosį, kad kaukas spėjo atšokti...

- Ką darai!.. - sucypė jis, sprukdamas jau nuo antro mėginimo jį sugauti.

- Ot... Koks vikrus, na? Eikš... Ciu ciu ciu...

„Vajetau, taigi jis nesupranta, kas aš toks!“ - top-telėjo.

- Rudokai! Čiagi aš, Gugis, - dar kartą šūktelėjo jis, vėl sprukdamas nuo artėjančios rankos.

- Sugausiu!.. - tik atsakė šis, griūdamas ant kelių ir čiupdamas rankomis sniegą ten, kur ką tik būta kauko.

„Maumas!“ - keiktelėjo Gugis, sumojęs, kad susišnekėti nepavyks - tas rudas skystis visai apkvailino žmogus... Negana to, nuovoka atkakliai siūlė pasirūpinti ir savo kailiu, kol kokio nors stebuklo dėka dičkis jo nenutvėrė. Tad kaukas drąsiai... šmurkštelėjo po pamatais. „Kaip gerai, kad tiek nedaug sniego...“ - pasidžiaugė išsitiesęs, nors ir sunkiai alsuodamas.

- Ei, na... Kurgi tu... Ciu... ciu... cip... cip... kac... - vapo Rudokas.

„Išgraužk“, - niurgztelėjo Gugis, nujęs norą parodyti ilgą liežuvį - vis tiek nepamatytų...

Dar kiek palemenęs, rudis nuleido galvą. Ir kaukas vėl nepatikėjo savo ausimis – tas didelis it kalnas žmogus ėmė... šniurkščioti ir kūkčioti, rypuodamas:

– Ak, nelaimingas, aš nelaimingas... Oi, man laimė nelemta... Vai, nelemta...

Iš pradžių kaukas vis dar laikėsi atokiai, bet kai anas visai įsisriūbavo, atsiduso: „Pamėginsiu dar kartą šnektelėti...“ Nespėjo – iš pirkios išvirto rudžio beūdrai ir užbliovė:

– Rudokai, Rudokai!

Šis neatsiliepė, tačiau Gailius netruko prišokti ir papurtyti už peties. Rudokas dėbtelėjo į jį įraudusiomis akimis, bet tas net nepastebėjo nieko keista, tik drebančiu, bet jau blaiviu balsu išstenėjo:

– Rudokai... Tu... Atrodo... Senis nejuda...

Bet rudabarzdis tik mostelėjo ranka, it vydamas uodą, ir, atrodytų, ruošėsi vėl įsigilinti į tai, koks jis nelaimingas. Bet kiti nebeleido:

– Rudokai, girdi? – prišoko ir Dainius, ir Raubis. – Tu senį nugalabijai! Nešdintis reikia!

Rudis šiaip ne taip atsistojo ir apsidairė prilupto šuns akimis – panašu, jam buvo visiškai neaišku, kodėl gi visi tokie sunerimę... Bet pagaliau ištarti žodžiai prisikasė ir iki jo sąmonės, tad akyse vėl įsižiebė suvokimo kibirkštėlės.

- Imam jį ir dingstam, - murmtelėjo Dainius, kišdamas petį, bet čia Raubis sumirksėjo ir stuktelėjo jam į šoną:

- Pala... O ji? - bedė pirštu į klėties duris.

- O, velnias! - nusikeikė Gailius, supratęs, apie ką kalba.

Šviesos tebuvo tiek, kiek krito mėnesienos pro du mažučius langelius, užtrauktus kiaulės pūsle. Aleksandra Varfolomejevna ir jos dukra Vasilisa sėdėjo ant grindų, nugara įsirėmusios į užstumtą skrynią. Sunkus ažuolinis skląstis ir ši skrynia galbūt neleistų išlaužti durų, bent jau norėjosi tuo tikėti... It stygos įsitempusios moterys virpčiojo klausydamosi iš kiemo atsklindančių garsų: nesuprantamų šūksnių ir barnių, sniego čezėjimo po nekviestų svečių kojomis, kažkokio dunksenimo... „Ir kodėl gi nudvėsė Čižikas, jis būtų visą kaimą ant kojų sukėlęs... - pagailėjo rudagaurio šunelio moteriškė. - O koks vikrus buvo, koks sargus! Ir reikėjo tam persilakusiam kvailiui Jemeliai kratytis vežimu nelemtą valandą, klykiant „Lydekai paliepus, yk! Man panorėjus, yk!..“

Vasilisa dar labiau apsitūlojo skara ir prisiglaudė prie motinos. Ši paglostė merginos plaukus ir mėgino guosti:

- Tu nebijok, tėvas tuoj sugalvos, kaip pagalbos pasišaukti - o kai sulėks kaimynai, tai tie bjaurybės nešdinsis taip, kad net dulkės parūks... Jie tik prieš beginklį žmogų drąsūs...

Dukra linktelėjo, dar labiau glausdamasi. O lauke, rodės, visai pasiuto: ėmė čėžinti šieną, kažką stumdyti, tampyti. Galiausiai į duris porą kartų kažkas stipriai dunkstelėjo.

„Ką jie čia daro? Užremia? - nustebo moteriškė. - Bet juk durys... Et, ko iš girtų norėti...“

- Nafania, ei, Nafania... - Kuzia tampė vėl susimąšiusio vyresniojo naminuko marškinių rankovę.

- Netrukdyk, Kuzia, galvoju, - burbtelėjo šis, nusi-sukdamas į kitą pusę.

- Nafania, na, kiek tu gali galvoti, galvoti, na? - nerimo jaunylis, - aš tai jau sugalvojau, sugalvojau, žinok!

- Sakiau, netrukdyk, nes rykštę šermukšninę...

- Rykštę, rykštę... - sumurmėjo Kuzia, - kai iš už skrynios traukti - tai Kuzia, o kai kalbėti - tai rykštė, rykštė, taip...

- Na, gerai! - urgzteleđdamas atsisuko Nafania, - tik sakyk greitai. Ir trumpai!

Kieme kilo nemenkas šurmulyš – vyrai, būriu apsupę ant sniego išsikėtojusį Rudoką, karingai ginčijosi. Tiesa, apgalvočiau karingas visame pulke buvo likę tik Gailius, visi kiti sunkiai laikėsi ant kojų, todėl stovėjo susikabinę, svyruodami, nors perrekti vienas kitą irgi kartais sugebėdavo. Pasislėpusį kauką pradžioje pasiekdavo vien ginčo nuotrupos: „To niekas negalės sužinoti, tiesiog dingstam!“, „O jeigu?“, „Kunigas mus ant šakos...“, „Laužkim velniop tas duris, tempiam bobą į mišką...“

Supratęs, kad bent jau kurį laiką jo tikrai niekas nebegaudys ir, be abejo, susidomėjęs ginčininkų sumanymais, Gugis išlindo iš po pamato ir atsargiai nutipeno arčiau. Lyg tyčia pastatytas viduryje kiemo čia visai neblogą užuoglaudą teikė šulinio rentinys. Nors vieną akimirką kaukui buvo net kilusi mintis įsiropšti į svirties stulpą, kad ne tik viską girdėtų, bet ir matytų, tačiau, atidžiau žvilgtelėjęs, išvydo, kad ir svirtis, ir stulpas apledėję, tad reikėtų turėti bent šeško nagus, o ne kauko nagučius... O ginčas net nesiruošė blėsti – teliko įtempti ausis:

– Tyliau gi, avigalviai! Jeigu mėginsime laužti duris, čia tuoj subėgs visas kaimas – ir taip baubiate, kaip išromyti jaučiai! – Gailius įspėjamai pridėjo pirštą prie lūpų.

- Ot tegul tik atbėga! Tegul pabando! - it gaidys pamėgino išpūsti krūtinę Plikis, kurio galvos išvaizda jau seniai tapo vardu, ir jis gal net neatsiminė, kaip jį pavadino tėvai. - O, kaip seniai gudams snukius daužiau! - pakratė iškėlęs kumščius.

- Aš tas duris vienu... yk... Vienu spyriu nuo vyrių nušokdinsiu! - taip pat gan garsiai patikino Raubis, - boba net žvygteleči nespės, kaip maišan kišim!

Gailius pašaipiai vyptelėjo, mintyse išvydęs Raubį su visu spyriu, it kamuolį atšokantį nuo tvirtų ažuolinių durų - mat jis jau buvo spėjęs apžiūrėti jas ir matė, kad ne veltui klėties langeliai buvo tokie maži - už šitų durų galėjai jaustis kaip pilyje, nebent...

- Va, raudoną gaidį paleisti - būtų kitas reikalas... - mintį baigė balsu.

„Čia dabar gi kas? - nustebo Gugis. - Ir iš kur jie gaus tą raudoną gaidį? Negi žino, kad šeiminkai turi tokį? Ir kam jį leisti? Ką gi jis gali padaryti?“

- Oho! - šūktelėjo Dainius, - čia tai bent sumanymas! Pati gi išlįs tada! O galva, tai bent galva!

- Nuokvaka tu, - suniekino jį Daugilas, - kol išlįs, pasidarys taip karšta, kad subinę nusvils!

- Aha, leidžiam gaidį, ir baigtas kriukis! - vėl įsi-kišo Plikis. - Tų gudų kaip utėlių, niekas net nepastebės!

- Jūs iš proto išsikraustėte! - staiga šūktelėjo tyliausias iš vyrų, Baltrumi vadinamas, - dar visai jaunas vaikinukas su vos pradėjusiais želti ūsiukais. - Bėgam iš čia, kol Ruokis nei kunigas ko nors nesužinojo...

- Ėgi, snarglius prabilo, - išsišiepė Dainius, - kelnės turbūt jau pilnos? Oi, - užspaudė pirštais nosį, - na, ir krūvelė bus! Kaip buliuko kokio!

Vaikinas tylomis prarijo įžeidimą, už juostos užkištą kirvį spustelėjo taip, kad pabalo plaštaka.

- Na, gerai, nesikasom, dirbam, viens du, - paragino Gailius, - kas turit skiltuvą?

- Aš neleisiu! - Baltrus žengė pirmyn ir čiupo Raubį už ištiestos rankos su titnagu, - jūs elgiatės kaip... kaip... žvėrys! - pagaliau surado tinkamą žodį vaikinukas.

- Paleisk geruoju ir pasitrauk į šalį, - šaltai pasiūlė Gailius, paimdamas iš nustebusio Raubio delno titnągą.

Dainius, kreivai šypsodamasis, pagniaužiojo už nugaros rankose staiga atsiradusį pagalį ir žingtelėjęs atsistojo Baltrui už nugaros.

Gugis jau buvo kai ką panašaus matęs, kai Pagiriuose susikivirčio jaunimas – dabar anas trenks šitam ir...

– Kartoju – paleisk ir eik šalin, – dar kartą tyliai, bet žiūrėdamas tiesiai jauniui į akis, pakartojo Gailius. – Čia vyrų reikalas, – dar pridėjo.

Vaikinukas nubalo, tačiau vis tiek išdaužė:

– Ne!

Gugis mintyse jau regėjo, kaip kyla to stovinčio už nugaros pagalys ir žiebia vargšui priešgyniautojui į pakaušį... „Turiu sutrukdyti! Šitas Gailius tikrai sugalvojo kažką labai negera! – sumojo kaukas. – Tik ką, ką padaryti?“ Jis čiuptelėjo prie juosmens kabantį maišelį su visokiais naudingais dalykėliais – zuikio spiromis, angies išnaros gabalėliais, šeško plaukais. Bet kuris keras galėtų tikti? Angies žvilgnis? Bezdalas? O tas trečias... Kaip jis??

– Ei! – staiga šūktelėjo Plikis, – oi, ar man akyse tavaruoja, žėkit, vyrai!

Išgirdę šūktelėjimą, dauguma žvilgtelėjo mosto kryptimi. Dainius išsižiojo, Plikis patrynė kumščiais akis.

– Kad mane perkūnas, – murmtelėjo Raubis, – kaukai! Gudijoj! Kas per dyvų dyvai?

Ir iš tiesų – netoli Plikio ant sniego stovėjo du nedideli pavidalai ir mojavo, strykčiojo bei cypčiojo.

– Padau... ginau? – pats savęs paklausė Jundas, gnybdamas į ranką, – ei, ten jų... du? – pasitikslino.

– Du, bet tsss! Ramiai! – puse lūpų sušnypštė Gailius. – Jokių staigumų, ram...

– O tada... Kurioje eill... eilėje? – nerimo Jundas, bet Dainius jam taip trinktelėjo į paširdžius, kad šis tik susirietė, žiopčiodamas it žuvis ant smėlio. Nebebuvo didelės bėdos smalsuolį nustumti į šoną ir pačiam priėti arčiau. Jis net nekryptelėjo, kai Jundas susmuko į sniegą. Kaukai irgi tarytum nieko nepastebėjo – malėsi, vaipėsi, kraipėsi.

– Su jais reikia kalbėtis, – pareiškė Plikis pasilenkdamas, – tada jie nebijos ir duosis pagaunami... – kario akys sublizgo goduliu. – O kai pagausiu... Kaukučiai, mažučiai, kaip begyvenate, a? – išsišiepė.

– Va tas plikas tuoj šoks ant mūsų, – šnipštelėjo Nafania. – Tu bėgsi klojimo link, o aš – pirkios link. Apsuksim ratą ir vėl susitiksime – supratai?

– Supratau, Nafania, supratau, – patikino Kuzia. – Jis klojimo link, o aš link... Tpfu, tai tu klojimo link, o aš pirkios link, pirkios link...

– Viens du...

Plikis stryktelėjo pirmyn, abiem rankomis mėgin-
damas stverti padarėlius, matyt, įtardamas esąs
koks vilkas ar bent jau katinas. Jo plikė šauniai
blykstelėjo mėnesienoje, bet kojos slystelėjo, ir
ištiestos rankos tik sumataravo ore prieš šeimini-
kui taip tėškiantis į žemę, kad aplinkui akimirką kilo
suledėjusių snieguolių pūgelė...

Naminukai, apibėgę ratą, sustojo – šįsyk netoli
Raubio ir vėl ėmė vaipytis bei cypauti.

„Užtvosiu šakaliu, o tada susirinksiu kaip kriau-
šes“, – toptelėjo kariui neprilygstama mintis. Jis šyp-
sodamasis ištiesė ranką su varvekliu, kita spausda-
mas sudžiūvusią beržo šakelę.

– Šitas gudresnis, – įvertino Nafania, nepamiršda-
mas kaišioti liežuvio ir kitaip vaipytis, – mano, kad
neskiriame varveklį nuo ėdesio, kita taikydamasis pri-
daužti... Prisileidžiam arti, o man šūktelėjus, tu sprunki
klėties link, o aš jam – pro tarpkoją. Po rato susitin-
kame – prie to dilbos, kuris dar prie trobos. Aišku?

– Tikrai aišku, aišku, Nafania!

– Na, ateikit, ateikit, – pasilenkęs Raubis tiesė
ledokšniį tarsi kokią morką, – žiūrėkit, čia toks įdo-
mus daiktelis, toks įdomus, na, ateikit... – kalbino.

Nafania žingtelėjo dar arčiau rankos... Šmaukšt!

- Uuuu! - neišlaikęs cyptelėjo medžioklis, kratydamas plaštaką, - mat pats sau kirto per delną, nes kai šakalys pasiekė vietą, kur ką tik stovėjo naminukas, jo ten nebebuvo...

- Cha cha cha, - nusižvengė Gailius, žvelgdamas į besisėdantį sniege ir čiupinėjantį kaktą Plikį bei pučiantį ranką ir patyliukais besikeikiantį Raubį. - Atrodo, kaukai jus mausto, gerieji žmonės...

- Chi chi chi! - pritariamai sukrykštė ir naminukai, vėl pradėdami savo keistą šokį.

- Neteisingai darote, sūneliai, - Gailius, tarsi nekreipdamas dėmesio į padarus, atsirėmė į staktą, - su jais reikia elgtis kitaip...

Gugio nustebimui irgi nebuvo ribų - nežinia iš kur išdygę padarėliai, labai primenantys kaukus, tik vilkintys kaip žmonės, spėjo sukelti tokį šurmulį, kad net gražu žiūrėti! Užmiršę blogus darbus, žmogai puolė jų gaudyti, tarsi dešimt vilkų vieną bitę... Du iš medžioklių jau spjaudėsi, įdomu, kas laukia trečio?

- Nafania, man jau nusibodo šokinėti! Gal užteks? Gal šeimininkė jau pabėgo?

- Šokinėk, - liepė vyresnysis, - namus ginti -
visada garbinga!

- Bet, Nafania?!

- Šokinėk! - pyktelėjo šis, - nes pagaus, o tada
dar išsikeps ir suės! Atmink, čia lietuviai!

- Bet... - išblyško jaunėlis.

- Šokinėk! - kumštelėjo Nafania. - Šokinėk ir
nežiopsok! O-pa! O-pa! Beeee! - ir kyštelėjo ilgą
raudoną liežuvį.

- Veeeeee! - prisidėjo Kuzia, rankomis mataruodamas
aplink ausis. - Meeee! Buuuuuu! - bliovė
visais žinomais balsais.

Tačiau Gailius, rodė, net nesiruošė ko nors imtis,
jis, tik gudriai šypsodamas, stebėjo naminukų šoki.

- Gailiau, jeigu tu negaudai - leisk man pabandyti!
- šokosi Dainius, bet Gailius jį nutvėrė už
pakarpos ir sugrąžino į vietą, pusbalsiu murmtelėdamas:

- Netrukdyk. Nekreipkite į juos dėmesio, tegul
praranda budrumą...

- Budrumą? - nustebo šis.

- Geriau dideliu ratu, - nesiteikęs paaiškinti,
nurodė Gailius, - apeik juos ir atsidurk už nugaros,
bet pakankamai toli, kad neišsigąstų... Jokių paga-

lių! Daugilai, ir tu – apsupkime juos, o po mano ženklo, – jis spragtelėjo pirštais, – ne puolate prie jų, o spiriate į juos sniegą. Supratote? O kol jie valysis sniegą – pričiupsim, – nusišypsojo. – Tik neskubėkit. Labai ramiai, apsimeskite, kad juos gaudyti visai nerūpi – o aš pakalbinsiu... Pliki ir Raubi, – likite vietoje ir kad nė krust! Jūs savo laimę jau bandėte! – piktokai šūktelejo, pastebėjęs, kad medžiotojai nevykėliai irgi norėtų prisidėti.

Dainius švilpaudamas švystelėjo pagalį ir nusliūkino į šoną. Daugilas pasikasė pakaušį, žvilgtelėjo šen, žvilgtelėjo ten, supratingai linktelėjo ir pasuko klėties link.

Kuzia ir Nafania vaipydamiesi ir kraipydamiesi priėjo dar arčiau. „Nepatinka man jo šypsėnėlė, – mintijo Nafania, žiūrėdamas į „draugiškai“ išsiviepusį Gailių. – Reikia būti labai atsargiems, šitas tikrai gali būti ne iš pelkės trauktas...“

– Kuzia, jeigu priartės per šuolį, – sprunkam iš karto, – pamokė.

Tuo tarpu Gailius sugrūdo ranką į užantį, išsitraukė dešrigalį, pats nukando didžiulį kąsnį, o kas liko – ištiesė naminukams:

– Štai, žiūrėkit. Čia ne koks varveklis, čia tikra dešrytė. Niamniam, – sučepsėjo, – oi, kokia niam!

- Ne, kas bus - tas, bet aš jiems neleisiu, - Gugis mikliai išsitraukė iš maišelio angies išnaros gabalėlį, dantimis ir nagais sudraskė į keletą skiltelių, tris pasiėmė į delną, kitas rūpestingai užsikišo už austos juosmens juostelės - dar vienos Ruokienės dovanėlės...

- Nafania, o gal tą dešrą čiumpam ir bėgam greitutėliai, gerai? - sublizgo Kuzios akys.

- Tu jos nečiupsi ir nebėgsi, - meiliu balsu atkirto Nafania, tarytum didžiai susidomėjęs dešrigaliu.

Gailius išsitraukė peilį, atpjovė griežinėlį ir švystelėjo naminukų link, bet šis perskrido padarėlius ir nukrito už kokio sieksnio.

- Ai, ai, - skėstelėjo rankomis Gailius, - ir kaip aš čia taip - nevėkšliškai... Nieko, dar vieną atpjausiu, - tarė, vėl imdamas į ranką peilį.

- Na, šitą gabalėlį tai tikrai op ir pasiimsiu! - šūktelėjo Kuzia apsisukdamas. Sudrausminti jaunėlio Nafania nebesuspėjo - Gailius spragtelėjo pirštais, ir į naminuko veidą staiga trenkė pūga!

- Bėk, Kuzia! - dar cyptelėjo Nafania, risdamasis į šoną nuo žemę drebinančio nepataikiusios rankos smūgio. Atrodo, juos pergudravo...

„Metas!“ – pats sau šūktelėjo Gugis ir, it devynių šeškų vejamas, nukūrė sniegu. Jo ausis pervėrė vieno jau sugauto padarėlio cypimas, kuris kiekvienam mąstančiam padarui būtų pataręs – bėk IŠ ČIA kiek turi ir kiek neturi jėgų! Bet kaukas bėgo kitur – jis bėgo Į ČIA!

Ne, diškiai neatšoko, neišsigando atlekiančio ir tarsi didvyrio, puolančio į patį mūšio sūkurį, Gugio. Ne, jie nesustingo išgąščio išplėstomis akimis ir virpančiomis kinkomis. Tiesą sakant, tie dideli, triukšmingi ir godūs padarai net nepastebėjo, kad kaukas jau čia, kol šis užriko visu turimu balsu:

– Ei! Čia žiūrėkite, čia!

Gailius, vienoje rankoje suspaudęs spurdantį Kuzią, kažką nugirdęs, kilstelėjo galvą ir vėl išsproginio akis: dar vienas kaukas! Bet teižtarė:

– Oho!

– Čia, žiūrėkite čia! – dar kartą suspigo Gugis, kumštelyje iškėlęs angies išnaros gabalėlius.

– O... šitas moka lietuviškai! – nusistebėjo Dainius.

– Čia! Čia žiūrėkite! – kaukas pakvietė trečią kartą ir, kai tik pamatė, kad visų trijų – Gailiaus, Dainiaus ir Daugilo – akys susmeigtos į jį, išbėrė:

- Šnypščia šnypštuolė - varto veizolą, regi takelį - nežiūrėti negali!

Ir sviedė visus gabaliukus į šoną, o šie atsiskyrė ir nupleveno kas sau...

Žmonės išplėstomis akimis sekė angies išnaros skiltelių skrydį - vienas vieną, kitas - kitą, trečias - trečią. O kai mėgino žiūrėti į ką nors kita, juto, kad tiesiog... nebegali! Kad akys it būtų prilipusios prie tų odos skutų, kad, net ir kraipant galvą, akies žvilgsnis lieka TEN - tarsi prikaltas. Ne veltui ši kerą kaukai vadino „angies žvilgsniu“ - apkerėto žvėries, šliužo ar žmogaus akys ilgai nebeklausydavo šeimininko ir, nors ir ašarodamos, rausdamos ar kitaip besipriešindamos, vis tiek turėdavo dėbsoti į išnaros gabalėlį...

- Ufff, - atsiduso braukdamas prakaitą nuo kaktos Gugis, - pavyko!

- Ai! - suspigo Gailius - mat Kuzia ne snaudė, o suleido dantukus žmogui į delną, ir gniaužtus šis atlaisvino. Naminukui tik to ir reikėjo...

- Kas čia dedasi... - suvapeno Dainius, mėgindamas suktis ratu ir jusdamas, kad akys įsitempia ir didžiai skauda.

- Uiiii... - suvaitojo ir Daugilas. - Ijjjj, - suinkštė, žengdamas žingsnį, nes turėjo eiti skersas it blogo meistro vyta pinučių tvora...

Bet Gugis dar neskubėjo kryžštauti – juk apkerėti tik trys, o kiti vis dar galėjo pridaryti rūpesčių! Tad jis skubiai delne suspaudė dar vieną iš už juostos išsitrauktą angies išnaros skiautę ir apsidairė, ieškodamas, iš kur gali ateiti naujas pavojus.

Pavojaus kaukui tarsi nebuvo, tačiau prie vartų į kiemą iš nežinia kur ėmė eiti vis daugiau žmonių, nusitvėrusių dalgius, šakes ar tiesiog baslius. Ant sniego sublizgo deglų atšvaitai. Minia grėsmingai užė ir varstė akimis pirkios sienos link besitraukiančią ir baimingai besižvalgančią „svečių“ trijulę: Baltru, Plikį ir Raubi, o už atėjusių nugarų lyg ir šmėkščiojo... Taip, toji pati dideliausia žmogė, kuri slėpėsi klėtyje!

Gailius, Dainius ir Daugilas gal ir girdėjo vis garšėjančius kaimiečių balsus, bet galėjo tik nujausti, kas tai – mat keras vis dar nebuvo išgaravęs...

- Nafania? Nafania? Nafania, ar tu čia esi? Esi? – pusbalsiu šūkčiojo Kuzia, dairydamasis po klėties pamatais.

Staiga kažkas iš tamsos stvėrė naminuką už ramos ir timptelėjo.

- Vai!!! - sukliko šis.

- Tsss! - subarė pažįstamas vyresniojo balsas, - netriukšmauk, geriau žiūrėk!

Abiejų naminukų žvilgsniai nubėgo per šeimininko sodybos kiemą, pasišokinėdami sniegu, bet aplenkdami viduryje betrypinėjančius medžiotojus nevykėlius, beveik nepastebėdami sustingusių prie sienos ir vis dar besivoliojančių kitų dviejų. Mat juos daug labiau domino tas vos už juos aukštesnis padaras, taip pat skubiai besižvalgantis.

- Kas jis, Nafania? Kas? - sujudo Kuzia.

- Nežinau, - murmtelėjo šis, čiupinėdamas barzdelę, - bet jis labai panašus į mus...

- Aha, - sutiko jaunėlis, - o kas ten triukšmauja?

- Kaimynai! Oi, iškarš jie dabar kailį tiems niekdariams!

- Perkūne Dievaiti, netrenk į žemaitį, o trenki į gudą, kaip šunį rudą! - drąsindamas save, sumurmėjo Plikis, dar tvirčiau spausdamas kirvį.

- Ateikit, na, ateikit, šunys! Išbandykite mano geležį! - užriko, iškeldamas ginklą virš galvos.

Baltrus, sukandęs lūpas, apsidairė ir dar pasičiupo į pirkios sieną atremtą kuolą, Raubis, vienintelis turįs kalaviją, irgi pasirengė kovai... Ne, nė

vienas iš nakties iškylautojų nesitikėjo, kad viskas baigsis TAIP, gal net kruvinai... Net ir apkerėtieji, lyg pajutę, kad tuoj bus kas negera, nustojo inkšti ir plūstis, kraipydami galvas, kiek leidžia kėras, ir mėgindami įsiklausyti.

- Reikia stotis prie jų, - sušnibždėjo Baltrus, - juk jie dabar bejėgiai!

- Tylėk, snargliau, ir rūpinkis savim, - atkirto Raubis, akimis varstydamas minią ir mėgindamas išvysti, ar tik kas nors neturi lanko... - Jiems nebe padėsi, dabar melskis bent kailį sveiką išnešti!

- Tada gal mėginti kalbėtis... - pasiūlė jaunuolis, - juk niekas kautis nenori...

- O šuniškai, tpfu, gudiškai moki? - dar spėjo pasišaipyti Plikis, irgi nenuleisdamas žvilgsnio nuo minios.

- Ne, bet jie juk irgi žmonės! Galima susitarti, nors...

Tačiau kodėl Baltrus dar pridėjo ir „nors“, jie išsiaiškinti nebespėjo, mat keletas jaunų kaimiečių pastūmė vartus ir staugdami „Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!“ pasileido jų link su iškeltais kirviais ir atstatytais šakių smaigaliais.

„Ką jūs darote!“ – norėjo sušukti Gugis, bet riksmas užstrigo gomuryje, toks baidus buvo tas žudyti lekiančių ir gintis pasirengusių žmonių iškreiptais veidais vaizdas! Kaukas, supratęs, kad dabar jis jau tikrai nieko nebegalės padaryti ir išgelbėti, užsimerkė, iš anksto pašiurpdamas...

Staiga puolančiųjų klyksmą ir atsakomąjį Plikio ir Raubio riaumojimą perskrodė skardus žvengimas – iš girios krašto tamsos tarsė iš nebūties į tą mažytį plotelį, likusį nubėgti keršto ištroškusiems baudėjams, nusileido trys žirgai, patyrusių raitelių vadelių stabdomi akimirksniu ir besistojantys piestu. Vienas iš atjojusių, vilkintis brangius sabalo kailinius, po kuriais deglų šviesoje blykčiojo geležinė krūtinė, didele ir sunkia kuoka voždamas per labiausiai atkištas šakes taip, kad šios iškrito iš puoliko rankų, užriko:

– STOT!

– Kunigas Rumbaudas! – sušuko, it pilnatis nušvisdamas, Baltrus.

– Žmonės, nurimkite! – svetimiškai paprašė, lengvai stryktelėdamas nuo žirgo kunigaikštis. Tačiau nepakeičiamos kuokos iš rankų dar nepaleido. Greta

jo tuoj pat atsirado Jaunius, iš kito šono – netgi du raiteliai, joję trečiu žirgu – Švendris ir Ruokis.

– O... Šitas bent mūsiškai kalba... – kažkas nusistebėjo minioje, ir baudėjai, nors vis dar giliai alsuodami ir įraudusiais veidais, šiek tiek atsipalaidavo, nuleido kovai paruoštus padargus. Baltrus su palengvėjimu atsiduso.

– Kas man paaiškins, kas čia darosi? – kunigas suraukė antakius ir išmeigė žvilgsnį į minią, ši, rodos, net žingtelėjo atgal, pajutusi šio žmogaus jėgą.

Bet štai priekyje stovinčius į šonus negailestingais niuksais išstumdė toji pati didžioji žmogė ir sukliko:

– Štai šitie svieta perėjūnai, – negailestingai pirštais badė visus buvusius kieme, – atsigrūdo į mūsų namus, prisilakė it kiaulės, primušė mano vyrą, laužėsi į mano dukros klėtį! Gerai, kad spėjome duris užremti, o kol šitos girtos kiaulių galvos sugalvojo, kaip mus iškrapštyti, spėjau per aukštinį pabėgti ir kaimynėlius atvesti!

– Kas... čia dedasi? Oi, kokia netvarka... – staiga nusistebėjo kažkas, ir pasisukęs Rumbaudas pamatė iš pirkios išsvirduliuojantį susivėlusį ir išsipešusiais marškiniais vyriškį.

- Kas jis? - paklausė moteriškės.
- Oi! - ši nušvito, - čiagi vyras mano! Izia! Tu gyvas!
- Ot... Boba! - prunkštelėjo Iziaslavas Vasiljevičius, - žinoma, gyvas! Aš dar ne tiek po tavo sijonu išgverau, kad poros ąsočių nepakelčiau!
- Žmogau, ar jie tave mušė? - vėl kreipėsi kunigas.
- Mušė? - nustebė šeimininkas. - Ne... Bet mes... Gėrėm... Gerai gėrėm! Dainavom... Gerai dainavom! Jie mane net saviškų dainų išmokino - augoooo kjeme kliavialyyyyyys! - užbaubė Iziaslavas.
- Kunigaikštis gaižiai vyptelėjo, įvertindamas šeimininko dainavimo dovaną, ir vėl šūktelėjo:
- Ruoki!
- Aš čia, kunige! - Ruokis žingtelėjo į priekį ir linktelėjo galva.
- Ar pažįsti šiuos karius? - prisimerkdamas paklausė kunigas.
- Taip, kunige.
- Iš kieno jie dešimtinės?
- Mano.
- Tai kodėl jie čia gąsdina žmones, laka lyg kiaulės, laužiasi į klėtis?

- Kaltas, kunige, - Ruokis nuleido galvą, - nesu-
žiūrėjau...

Jaunius jau žiojosi užtarti, bet tėvas rankos mostu
parodė, kad šis nesikištų. Tuomet vėl apsidairė,
kilstelėjo antakius, dėbtelėdamas į kiemo viduryje
suzmekusią trijulę, ir užriko:

- Rikiuot!

Baltrus, Raubis ir Plikis išsitempė it tvoros
pagaikščiai, Švendris taip pat išoko į gretą.

- Rikiuot! - dar kartą užriko kunigaikštis, dabar
atsisukęs į kiemo vidurį, tačiau, net ir pamėginę
stotis ir žengti žingsnį, Gailius, Dainius ir Daugilas
tuoj pat suinkštė ir vėl sudribo. Na, o Rudoko miego
net ir ant šalto sniego patalo, panašu, niekas nege-
bėjo sutrukdyti.

- Kas jiems? - nusistebėjo, kuoka rodydamas į
nevykėlius medžiotojus.

- Kunige... - nedrąsiai atsiliepė Baltrus. - Juos...
kaukai užkerėjo!

- Ką? Kas kas užkerėjo? - nepatikėjo Rumbaudas.

- Kaukai, kunige. Tikrai, nemeluojam, - puolė
įtikinėti ir Plikis, - tie gudų kaukai velnių priėdę -
pamėginom pagauti, o jie!..

- Tai nebuvo gudu kaukai, - pertraukė jį Baltrus, - tai buvo kažkoks trečias... kitas - rudas, aukštesnis...

Ruokis lyg lūšis luoktelėjo prie rikiuotės ir čiupo Baltrų už krūtinės:

- Koks rudas? Koks aukštesnis? Mano kaukas? Gugis?

- Ne... Nežinau, - sutrikęs ir krūptelėjęs sumurmėjo šis, - nors... Oi, taigi gali būti, kad ir jis!

- O dabar jis kur?! - užriaumojo tiesiai į veidą Ruokis. - Ką jam padarėte?

- Nieko... Nieko nedarėme, - blykšdamas mėgino įtikinti Baltrus, - jis... Čia buvo, kažkur... - viltingai apsidairė, tikėdamasis pamatyti kauką.

Suurzgęs Ruokis paleido Baltrų, šis, giliai alsuodamas, atsirėmė į sieną, kad nesusmuktų.

- Ruoki, tai kas čia įvyko? - vėl paklausė kunigaikštis.

- Nežinau, kunige, - prisipažino karys, - bet gali būti, kad kaukas iš tiesų juos užkerėjo. Jis moka tokių pokštų! - vos šyptelėdamas pasididžiavo.

- Tai, po perkūnais, - sugriaudėjo žygio vadas, - ieškok savo kauko, tegul atkeri tuos nevėkšlas! Nestovėsime čia per naktį!

- Gerai, kunige, - linktelėjo Ruokis.

- O jūs... - Rumbaudas atsisuko į stovinčius prie sienos, - o jūs... Švendri, lauk iš rikiuotės! Kiti - ant kelių! Mikliai!

Vyrai be prieštaravimų smuktelėjo į šaltą sniegą.

Kunigas atsisuko į erzeliuojančią minią ir vėl prabilo gudiškai:

- Mieloji moteriške, ateik ir trinktelėk šiems po porą sykių per žandus. O jūs man kad net necyp-telėtumėte! - pagrasino lietuviškai vėl atsiklaupu-siems...

Gugis, grįžęs prie šulinio rentinio, patyliukais stebėjo vyksmą. Moteriškė kiek paabejojusi priėjo prie klūpančių vyrų. Užsimojo. Baltrus mirksėda-mas sukando lūpas... Bet antausio pliaukštelėjimo taip niekas ir neišgirdo. Aleksandra Varfolomejevna, niekinamu žvilgsniu perbėgusi visus tris, tik nusi-spjovė po kojų ir apsisukusi nukrypavo pirkios link. Rumbaudas, įdėmiai stebėjęs moteriškę, nebandė nei skatinti, nei trukdyti, o kai moteriškė pasišalino, tyliai, bet griežtai nurodė:

- Eikit ir prikelkit tuos išlūžusius. Mikliai.

Staiga kažkas švilptelėjo. Tačiau žmonės taip švilpti negalėjo - šitaip švilpti mokėjo tik kaukai, ir Gugis net krūptelėjo - iš kur? Bet, žvilgtelėjęs į garso pusę, pamatė, kad po klėties pamatais stovi

tie du padarai, su kuriais jis taip šauniai vaikė po kiemą žmogus... „Na, vis tiek reikia susipažinti“, – nusprendė, žengdamas jų link. Netrukus vienas prieš kitą sustojo girių kaukas, apsitaisęs tvirtai susiūtais bebro kailinukais, susijuosęs dailiai austa juosta, ir du naminukai: vyresnysis, liesas, rimtas, su ožio barzdele ir raukšlių išvagota kakta, bei jaunesnysis su kupeta šiaudų spalvos plaukų, apvalus ir labai žvitriomis akutėmis. Abu jie vilkėjo puikiai siuvinėtus marškinius, užleistus ant drobinių kelnyčių.

– Nafania, – ištiesė ranką vyresnysis.

– Gugis, – spustelėjo kaukas.

– Kuzia, Kuzia! – nebelaukdamas savo eilės ir dėdamas letenėlę ant viršaus, spirgėjo jaunėlis.

– Gerai, mes čia... – šyptelėjo Gugis, rankute mostelėdamas į kiemą.

– Mhm, – linktelėjo Nafania, čiuptelėdamas už barzdelės, – *kruto*⁹...

Balnamaišis švelniai dunkstelėjo ir nebejudėjo. Gugis iškišo nosį į lauką. Ruokis nusviedė nuo pečių nešulį ir trinktelėjo į žemę. Šalia stovintis Švendris žvelgė į toli, pridėjęs delną virš akių. Kaukas pasekė

---

⁹ Čia: šauniai (*rus.*).

žmogaus žvilgsnį. Ten, toli, už sniego nugultos lygumos, dunksojo kažkas... Kažkas... Na, kažkas toks... Didelis. Gal kiek primenantis Pagirius ir kitus kaimus, tik nepalyginti didesnis. O į abu kraštus driekėsi žmonių ir žirgų ežeras, grėsmingai gaudžiantis it debesį prieš vėtrą. Ruokis, mostelėjęs ranka, paaiškino:

- Tverė...

„Vadinasi, tai ir yra miestas“, - rado vardą tam toluomoje dunksančiam dalykui Gugis ir paklausė balsu:

- O kas bus rytoj?

Ruokis atsiduso ir brūkstelėjo per šarmojančius ūsus:

- Mūšis, Gugi. Didelis mūšis. Daug kraujo. Et, gaila, kad aš nebe vyresnysis...

- Džiaukis, Ruoki, kad tik tuo atsipirkai, - atsiskuko Švendris, - o juk galėjo kunigas ir nesusimylėti...

- Galėjo, - linktelėjo šis, - bet jau toks jis - Rumbaudas. Griežtas ir teisingas. Tik Baltraus gaila - jaunas vaikas, o turės pirmose eilėse eiti...

- Karas - jaunų dalia, - nusišypsojo Švendris, - kad raukšlių per anksti neatsirastų...

„Nuo karo atsiranda raukšlių? Bet... Nejaugi senolis Urkis irgi kažkada kariavo? – prisiminęs raukšlėmis ir raukšlelėmis išvagotą kaukų išminčiaus veidą, nusistebėjo Gugis. – Nieko, netrukus viską sužinosiu... Karas. Kraujas. Skamba bjauriai! Bet įdomu...“

III. ŠIUŠA

Jauniaus ir jo vedamo būrio žirgai risnojo tarp tebestyrančių nuodėgulių, byrančių vos palietus ieties smaigaliu. Priepilis degė ilgai. Dūmų kamuočiai, taršomi šiaurės vėjo, dar bjaurojo apniukusią padangę iki pat vidurdienio. O ant ledu blizgančių pylimų išdidžiai stūksojo moliu aplopytos, sniego nubalintos storų rąstų pilies, vadinamos kremliumi, sienos. Aukščiau tų sienų į nusidriekusią kariuomenę žvelgė didelis keturkampis raudono mūro bokštas.

Jaunius stryktelėjo žemėn, nusviedė pavadžius. Juos tuoj pat pagavo Gedgaudas – kunigaikštuko būrio vadas, vienas iš vyresnių karių, ne kartą lankęs ir prūsų, ir maskolių žemes. Vaikinas staigiu judesiu nusitraukė nuo galvos kailiu pamuštą šalną,

išlaisvino ilgus šviesius plaukus ir spėriai nužingsniavo palapinės link. Į savo palydą net nepažvelgė.

Ruokis sunkiai atsiduso, patapšnojo žirgo snukį, užmovė abrakinę, bet nenubalnojo – maža kada vėl prireiks šokti į balną. Dabar viskas vėl priklausė nuo to, ką nuspręs Rumbaudas: mat Jauniui kariai ką tik neleido įsivelti į mūšį su maskolių pulku, bandžiusiu prasibrauti prie apsupto miesto, ir vaikas labai labai supyko. „Ir kodėl gi mane kunigas jaunėliui atidavė“, – mintijo buvęs vyresnysis. Juk kunigas Rumbaudas privalėjo jį rūščiai nubausti už nesužiūrėtus dainininkus, kad juos kur griausmas! Tačiau netruko išaiškėti, kad Rudokas į gėralą buvo kažkokių kvaišinančių žolių primetęs. O Ruokis – atsidavęs, ryžtingas ir sumanus. Tačiau juk dabar – karas, o kare vadas visada atsako už savo valdinius... Nejaugi jis tinkamas tik kaukams prižiūrėti? Et, apmaudu ir pikta!..

Įžengęs palapinę, kurios viduryje ramiai ruseno ugniakuras, Jaunius nutrenkė į šoną kailinius, susidėjo rankas ant krūtinės ir keletą akimirkų nieko nedarė – tik kramtė lūpas. Kunigaikštukas visas virpėjo ir vos neverkė – kodėl, kodėl tokia neteisybė? Kai priekinis būrys susirėmė su maskoliais, ir jie

galėjo padėti, smogdami į šoną, Gedgaudas apsimetė nesupratęs jaunojo vado siūlymo ir, priminęs, kad Jaunius turėjo pusiaudienį susitikti su tėvu, būrį apgrėžė! Nujojo į šalį! Tuomet, kai sužvango geležis!.. Ką jis pasakys Vytautui? Tas jau gyrėsi bent tuziną priešų nusmeigęs, o jis... Jis tik jodinėja aplink, jodinėja aplink, jodinėja aplink!

- Na, kodėl, kodėl taip! - užriko vaikinai nežinia kam. - Mane pasijodinėti paėmė?! Ne, jeigu dar kartą norės sulaikyti - turės pasistengti! - iškėlė aukštyn sugniaužtus kumščius.

Gugis, patogiai įsitaisęs tarp kailių, jautė, kad kol kas ne metas pasirodyti, todėl laukė, kol Jaunius šiek tiek nurims. O vaikinai išsirikę ir pamosikavę ėmėsi tvarkos - pakėlė ir atrėmė numestą kalaviją, šalmą pasikabino ant vidurio baslio, laikančio palapinės medžiagą, iškyšos, tvarkingai paguldė kailinius. Tuomet pakėlė ąsotį, truktelėjo gerą gurkšnį...

- Sveikas, Jauniau, - pasilabino Gugis.

Vaikinai atsisuko, pamatę kauką, šyptelėjo ir mostelėjo:

- Vėl slapukauji? Eikš artyn, - pakvietė, sėsdamas prie ugniakuro.

Gugis atitipeno artyn. Per žygį kauko ir jaunuolio draugystė tvirtėjo ne dienomis - valandomis. Iki

pat miesto Gugis atkeliavo Ruokio kelionkrepšyje tik iš mandagumo. Mat nors plačiapetis žemaitis iš Pagirių ir nuoširdžiai rūpinosi mažuoju keleiviu, bet burną šnekoms praverdavo tik retkarčiais. O su Jauniumi būdavo galima taukšti apie tiek visokiausių įdomių dalykų: nebūtus kraštus, girdėtus ir išgalvotus nutikimus, nepažįstamus girios gyventojus...

- Nori užkrimsti? - paklausė Jaunius, maudamas ant iešmo mėsos gabalėlį ir tiesdamas virš žarijų.

Kaukas nurijo seilę ir linktelėjo.

- Gerai, pasidarysim... Dumčius kažkur išlėkė, - suniurzgė ant savo virėjo, - bet čia daug gudrumo nereikia.

- Kas nutiko, ko pyksti? - parūpo kaukui.

- Ai, - Jaunius prunkštelėjo, papūtė ugniakurą ir atsakė: - Kokio, kaip tu sakai, šeško, mane reikėjo imti į žygį, jeigu esu saugomas kaip viščiukas? Po perkūnais, kalavijais tėvą pergaliu, lanku man irgi mažai kas prilygsta! Ir vos maskoliai ant nosies, Gedgaudas tik šnio visus ratu, ir, matai, jau risnojame į stovyklą! Prie sienų - ne, valdovui nedera pačiam pulti, tai - karių darbas. O kas valdovas? Ne karys? - liejo kartėlį vaikiną. - Kaip galima vesti kitus į mūšį, pačiam nepabuvus, kaip? Tėvas pasakojo, jog nuo dešimties metų augo balne - o man,

man penkiolika! Bet kautis neleidžia! Kodėl, Gugi, kodėl?

- Nežinau, - kaukas palingavo galvelę, - gal jis tiesiog tavim labai rūpinasi, labai saugo... Brangus tu jam...

- Žinau, - Jaunius apvertė iešmą, - ir aš jam brangus, ir Audrė brangi, bet... Gugi, aš gi karys, mano lemtis - kautis. Jis labai klysta - ir aš tai įrodysiu! A! - cyptelėjo, neatsargiai palietęs karštą iešmo geležį.

„Aha, a... - mintyse subambėjo kaukas. - O kaip su manim elgiatės - tai užmiršti... kary“, - bet balsiai padrąsino:

- Žinoma, įrodysi. Kai ateis tavo valanda, gal net ir žygdarbį atliksi!

Jaunius dėbtelėjo į kauką ir išsiviepė:

- Žygdarbį? O kur tu čia maumų rasi, a? Ar jau irgi pažintis užmezgei? Oi, gerai tada jį apdorojau! - išsišiepė.

- Aha, - linktelėjo Gugis, - gerai jis tada tave apdorojo!

- Na, na, - susiraukė Jaunius, - ar tik nenori pasakyti, kad aš, o ne jis iš kovos spruko?

- Nieko nenoriu, - taikiai šyptelėjo kaukas, - va, versk - mėsikė pridegs! Tik, matai, - tęsė, - tavimi

rūpinasi tėvas, na, o judu su Ruokiu rūpinatės manimi. Verčiate stovykloje nuolat trintis tarp prakaitu dvokiančių karių... Manai, labai smagu?

- Gugi, bet tu juk mažas! - priminė Jaunius. - Tave net žirgas sutrypti gali! Ką gi tu veiktum prie sienų?!

- Taip, taip, mažas, silpnas kaukas... O kas Pagi-riuose svaigo - štai paleisime Gugi, jis priešų lankų temples nutraukios!

- Cha cha! - nusikvatojo vaikas. - Tai kuris čia iš mūsų žygdarbių ieško?!

- Man ir nuotykių užtektų! Tu manęs tiesiog neįvertini! Abu su Ruokiu - kaip susimokę!

- Aš tave saugau, Gugi! - net pašoko Jaunius. - Ar nori prapulti šitoje šaltoje, nesvetingoje žemėje?

- Jauniau! Aš gi jau kaukavyris! - nenorėjo nusi-leisti Gugis. - Tai aš kryžveivius pelkėje paklaidinau - pameni?!

- Paklaidinti tai paklaidinai, bet sumurkdyti į aki-varus mes, žmonės, turėjome! Kokia tau čia širšė įkando?! Ko dabar taip užsigeidei į mūšį?! Negi tau kelionės nuotykių maža?!

Kaukas įdėmiai pažvelgė bičiuliui į akis. Taip rim-tai, taip priekaištingai, kad tas net sutriko... Ir tuo-

met Gugis sukikeno. O netrukus ir garsiai nusikva-
tojo:

- Cha cha cha! Cha cha cha!

Netgi griuvo ant žemės, springdamas juoku.

Jaunius tankiai mirksėjo, mėgindamas suprasti,
kas gi taip prajuokino mažąjį bičiulį, o sumojęs -
supyko:

- Ak, tu paršo koja! Tyčiojiesi, taip?! Mėgdžioji
tėvą ir mane?! Tuoj aš tau!

Bet Gugis buvo greitesnis - vengdamas Jauniaus
rankos, nusirito į šoną ir vis dar kikendamas užlindo
už medinio kibiro. Jaunius apsidairė, ieškodamas
kokio įnagio mikliam kaukui pričiupti, bet netruko
ataušti.

- Gerai, tavo viršus... - pripažino, vėl sėsdamas
prie ugniakuro. - Bet rūpestis turi turėti ribą! - liū-
dnai atsiduso.

- Žinai, mano nuojauta šnabžda, kad dar turėsime
nuotykių, - kaukas artyn slinko atsargiai, tikėdama-
sis, kad susitaikymas gali būti tik jaunuolio gudrybė.
Bet Jaunius iš tiesų nerodė jokių kėslių.

- Užkrimskim, - vaikinai paėmė iešmą. - O pako-
voti dar spėsime. Mes gi jauni!

- Ir sumanūs! - pritarė Gugis.

- Gražūs!

- Protingi!
- Narsūs!
- Vikrūs!
- Em...
- Cha cha! Ėdrūs!

Po kelių akimirų bičiuliai suleido dantis į nelabai iškepusį, bet sultingą kepsnį. Nors už storų palapinės kailių užavo kaulus stingdantis žiemys, bet ugnelė maloniai spragsėjo, skrandis džiaugėsi, ir vėl viskas buvo puiku!

Sniego pluta atšliūkinusi naktis įsitaisė visuose pakampiuose. Tačiau laužų, į visas puses spjaudančių žiežirbas, ji vengė. Bet stovykla dar netilo – vieni garsiai sriaubė karštymą, kiti švitrino ginklus, bandydami ašmenis nago pakraščiu, treči šukavo žirgus, painiojo pavadžius, ketvirti, apsėdę laužus, porino apie būtus ir nebūtus žygdarbius. Gugis, be abejonės, buvo įsitaisęs tarp pasakorių ir klausėsi net ištempęs ausis. Vienas iš jų – aukštas, šviesus, apyjaunis, mosuodamas rankomis it sparnais, įsijautęs bėrė:

- Tada išlenda žuvėdas – ir kad suriks, kad puls akis vartyti, kirviu mosuoti! Ir kaaad puls visas staugdamas! Aš žvilgt žvilgt – nēr kuo prisidengti,

tai skobnis pakėliau, o jis kaad žiebs kirviu – ir skobnys per pusę!..

– Hmmm, – nepatikliai numykė kažkuris klausytojas.

– Dievai mato, nemeluoju! – šokosi pasakotojas, – likau stovėti su dviem gabalais! Ir jau žiūriu – kirvis tiesiai į nosį ateina...

„Taip, taip, – vyptelėjo Gugis, – o dabar tu padarysi ką nors gudraus ir žuvėdą pergalėsi...“

– Tai aš tais dviem gabalais jam per abi ausis kaaai lupau! Šalmas tik kaip varpas dindilin, ir anas tarsį rąstas plumpt! Tik koją timpttimpt... Timpt... timpt...

Klausytojai pratrūko kvatoti – labai vaizdžiai pasakotojas rodė tą „timpt“. Tik vienas, sėdėjęs greta, žinomas ginčininkas ir peštukas, nusišluostęs ašarotas akis, netruko pašiepti:

– Oi, Pesly, ir mėgsti tu kisielių už apykaklių pilti... Kad, man regis, nepakeltum taip lengvai skobnių. Gal bent jau suolas ten buvo, a?

– Nepakelčiau?! – Peslys susiraukė, ir dabar kaukas pamatė, kaip tiksliai parinktas vardas – truputį pakumpęs, riesta nosis – iš tiesų tikras peslys, ir dar tas mostagavimas...

- Nepakeltum, - ramiai linktelėjo pirmasis, - gal nori derėtis? - išsišiepė, gilių rudų akių žvilgsniu varstydamas suirzusį Peslį.

- Prakiši paskutinį grašį, Domantai, - išpėjo Peslys, sunerdamas pirštus ir truktelėdamas rankas taip, kad net trekstelėjo.

- Mano grašiai, ne tavo, - atkirto šis, - na, tai pripažįsti, kad tai ne skobnys buvo?

- Buvo skobnys! - šūktelėjo Peslys, - o jei netiki - galim susiremti!

- Būta čia dėl ko remtis, - prunkstelėjo Domantas, - tu tiesiog pakelk mane viena ranka - tada patikėsime!

- Tai kad tu kaip keturios skobnys sveri! - vyptelėjo Peslys, - ir dar dvoki kaip ožys!

Dabar jau Domantas susiraukė, kasydamasis pakaušį:

- Negražiai, oi negražiai kalbi, - tarsį pasiskundė ir šveitė atgalia ranka Pesliui ausin!

Šis drėbėsi it pakirstas medis, bet tuoj pat pašoko ir stvėrėsi už kirvio staugdamas:

- Užmušiu, šliuže!

- Na, na, ateik, ateik, taip plunksneles pake-densiu, kad ilgam atsiminsi, - plėšriai išsišiepė

Domantas, nutverdamas po ranka pirmą pasitaičiusį pagaikštį.

- Jokių ginklų! - du vyrai išlupo iš Peslio rankų kirvį, davė pagali ir stumtelėjo Domanto link. Vyrai pajuto pramogą - jie tuoj sukilo nuo rąstų, apsupo ginčininkus ratu. Akimirksniu prasidėjo lažybos, švilpimai, drąsinimai. Gugis dėl visa ko atsitraukė kiek toliau - bet kad viską matytų. Peslys ir Domantas tarsi du gaidžiaiėjo ratu, bet nė vienas nesiryžo pulti - abu laukė tinkamos akimirkos... Ir ji atėjo - mat staiga per visą stovyklą nuaidėjo rago garsas. Peslys neapdairiai sukluso - Domantas to ir telaukė: pagaikštis it žaibas žiebė Pesliui į šoną, ir šis nuskrido tiesiai ant sunerimusią žiūrovų rato rankų. Rago gausmas dar kartą pasikartojė. Kažkuris iš karių susirūpino:

- Ar čia tik ne... pavojus?

- Prie ginklų! Puola! - atsklido riksmas iš kažkurio šono.

Vyrai puolė į šonus - tiesa, per tokią sumaištį pradžioje keli susidūrė, apsibarė, bet netrukus Gugis matė tik Domantą, prispaudusį keliu prie žemės Peslį ir šnypščiantį:

- Na, prisipažink - suolas ten buvo, suolas!

Bet pamatyti, ar Peslys prisipažino, jis nebesirengė – visu greičiu skuodė Jauniaus palapinės link, regėdamas, kad ten irgi sujudę rikiuoja žirgus.

– Kunigaiti, gal mes čia reikalingesni? – leido sau suabejoti Ruokis, pastebėjęs vaikino ryžtą šuoliuoti ten, kur aidėjo susirėmimo garsai. – Čia tikriausiai tik smūgis iš pilies...

– O man nusišvilpt, kas ten per smūgis – aš joju, o jūs – kaip sau norit, – žybtelėjo jaunuolio akys. – No! – paragino žirgą, bet Gedgaudas tuoj pat čiupo už žastų:

– Prašau, bent jau palaukite, kol mūsų būrys susirikiuos! Mikliau! – šūktelėjo, pastebėjęs, kad dar kažkas taisosi balno sagtį.

Gugis, ilgai nelaukęs ir nusprendęs nepraleisti progos pamatyti mūšį iš arčiau, užsikeberiojo Jauniaus gūnia, žinodamas, kad šitoje sumaištyje tikrai liks nepastebėtas, ir įsikabino į balno kraštą.

– Pirmyn! – užriko Jaunius, kulnais suduodamas žirgui į šonus. Pasaulis stryktelėjo iš vietos, ir vėjas sušvilpė kauko ausyse...

Ak, ir nepaprastas tai buvo lėkimas! Kaukas jau buvo plaukęs ant maumo nugaros, jojęs ant barsuko, bet skrydžio žirgu su ankstesniais potyriais nebuvo

net ko lyginti! Tiesa, pradžioje reikėjo labai tvirtai įsikibti, kad nenusiverstum, bet vis tiek – pasaulis virto tarsi juosta, švilpiančia pro akis ir ausis. Jaunius, prigludęs prie žirgo kaklo, kas keletą akimirku vis ragino juodbėrį. Jis netruko išsiveržti į priekį nuo būrio, o Gedgaudas ir Ruokis, nors ir stengėsi nuo kunigaikštuko neatsilikti – negebėjo, ką jau sakyti apie kitus karius. Vaikinas vis labiau artėjo ten, kur aidėjo riksmas, klyksmai, metalo žvangesys...

– Jeigu vaikiui kas nors nutiks – Rumbaudas mums sprandus nusukios! – mėgindamas perrėkti vėją, Gedgaudas šūktelėjo Ruokiui.

– Žinau! – atsiliepė šis, negailestingai ragindamas žirgą kulnų smūgiais. – Bet nešausi gi! Tuoj pavysim!

– Mušk kirsk! – užriko Jaunius, aukštai keldamas kalaviją.

Besikaunančius ir vaikiną teskyrė kokia dešimtis žirgo šuolių, ir po akimirkos jis tarsi viesulas įlėkė į smailiaviršių šalmų gretas. Iš tiesų tamsoje buvo sunku susigaudyti, kas čia per pulkas – ar išpuolis iš miesto, ar dar vienas bandymas pralaužti apsuptį. Nuo pirmo smūgio Jaunius mikliai prisidengė skydu, o kalavijo smaigaliu spėjo perrėžti neapsaugotą prieš žastą. Trykštelėjo kraujas.

- Varaaaa! - riaumodami it sužeistos meškos, atlėkė Ruokis su Gedgaudu, pirmasis iškėlęs kirvį, o antrasis - sunkią ąžuolinę kuoką...

Gugis tik dabar suprato, į kokią pragarą jis įlėkė - aplinkui darėsi nežinia kas. Žvengė ir kandžiojosi žirgai, traškėjo lūžtantys skydai, džeržgė kalavijų geležtės. Vienas rėkė, smeigdamas ietį, kitas klykė, trypiamas žirgo, trečias gokčiojo, plūsdamas krauju, švirksčiančiu iš perpjautos gerklės.

Kaukas taip troško užsimerkti, bet nebegalėjo: vokai tarsi prilipo prie antakių, ir jis žiūrėjo, žiūrėjo plačiai išplėstomis akimis į tas kraupias kirstynes...

O Jaunius jautėsi tarsi pats Perkūnas, nužengęs į maskolių pulką. Mūšio svaigulys jį pagavo, įsuko, uždegė. Kapodamas ir kirsdamas į visas puses, jis tarsi kamuolinis žaibas skrodė priešų gretas. Į pagalbą suskubusį jo būrį sutiko vis tankėjančios eilės... Netrukus į visas puses vanojantis kuoka Ruokis suvokė - jeigu jie neprasiverš iki jaunuolio, vaikiui - galas!

- Už žemę tėvų šventą - mušk maskolį! - užbliuvo Ruokis, mėgindamas padrąsinti saviškius.

Bet priešas lyg tyčia ėmė vengti veltis į mūšį, pamažu traukėsi ir tolimo vis dar švysčiojantį jau-

nojo kunigo kalaviją. Priešai artėjo prie išganingų kremliaus sienų...

Netrukus ir Jaunius pajuto, kad kažkas ne taip: užuot jį puolę, kariai taikėsi išvengti smūgių, stengdamiesi labiau apsiginti ir plėsdami tuščią ratą aplink kunigaikštuką. Netrukus jo arklys jau tik bergždžiai trypinėjo, kanopomis ir dantimis nebepasiekdamas priešo. Kalavijas taip pat tapo per trumpas, kad susidaužtų su maskolių ginklais. „Kas čia dedasi?“ – dar spėjo nustebti Jaunius, kai akmuo pataikė į smilkinį, ir nuo smūgio vaikas susverdėjo.

– Gyvą, gyvą imkit! Negi nematote, kad kažkokio kilmingojo atžala! – valdingai rėkė priešo pulkui vadovavęs karys.

Susigūžęs Gugis it amalas prilipo prie balno. Priešai negaišo – mitriai surišę neatsigaivelėjusį belaisvį, permetė per balną ir atsitraukimą tęsė. Netrukus juos paslėpė storos sienos, skubiai uždaromi vartai bei svaidomų iečių kruša, skirta atbaidyti atkakliems persekiotojams...

Strėlei įsmigus per sieksnį nuo žirgo, Ruokis apsuko žirgą ir dėbtelėjo į Gedgaudą, delnu brūkštelėdamas sau per kaklą. Šis tik niūriai linktelėjo. Ką šįsyk reikės pasakyti Rumbauidui?!

Sulinkęs nuo sunkaus nešulio, iš rūsio išlindo aukštas vyras ilgais baltais plaukais. Būrys karių, ką tik ramiai rymojuusių ant iečių, sujudo, rodydami pirštais ir kažką džiaugsmingai šūkaliodami. Nežinia iš kur susirinkę žiopiai dėbsojo į šį žmogų tarsi atėjusį iš kito pasaulio, kai kurie net baimingai žegnojosi. Išlindėlis nutrenkė atneštą žvėrį prie būrio vyresniojo kojų ir itin laibu balsu tarė:

- Štai, viršininke, kaip ir sakiau - basiliskas. Patelė... Melskitės, kad nespėjo vaikiūkščių atsi-vesti... O dabar - dėl ko susilažinome... - ir ištiesė ranką.

Žmogus, pavadintas viršininku, bato nosimi kilstelėjo žvynuotą baidyklės uodegą. Bailiai pažvelgė į sustingusią siauravyzdę akį. Nusispjovė ir atsiduso:

- Tikrai negyva, bjaurastis...

Tada taip dėbtelejo į baltaplaukį, tarsi norėtų jį čia pat persmeigti ir paguldyti šalia basilisko, bet numetė kapšeljį. Tiesa, ne į delną, o ant žemės. Vyras batu primynė atlygį, nusitraukė dirbtinius baltus plaukus, atidengdamas tankią juodą ševeliūrą, pamosavo pikčiurnai panosėje ir linksmai šūktelėjo:

- Aš gi sakiau, kad taip apsitaisiusio basiliskas manęs nuo nekaltos mergelės neatskirs! - o užsi-maukšlinęs draugų paduotą kailinę kepurę ir atsisu-

kęs į būrį pridėjo: – Vyrai, šiandien statau! Tikiuosi, lietuviai smuklės dar neužėmė? Viršininke, jūs irgi kviečiamas!

Klegantis būrys, tempiantis nudobta gyvį, nutolo gatve. Gugis išlindo iš už užuoglaudos. Jis nesi-ruošė čia užgaišti, juk ten, bokšte, uždarytas Jaunius. Tačiau klausy miškų gyventojų ausis nugirdo kažkokį pilies garsams neįprastą, tylų cypčiojimą. Antroji dienos pusė apsiaustame kremliuje jau buvo gerokai ramesnė.

Baimė, kad jį taikysis pagauti kiekvienas svetimasis, netruko pranykti. Žmonės turėjo tiek rūpesčių, jog beveik nesidairė sau po kojų – vis dėlto karas. Dažniausiai jie arba skubėdavo, garsiai rėkdami, mosuodami nešamais smeiguoliais, tempdami didžiulius puodus ir akmenų prikrautus vežimus, arba sliūkindavo išvargę, pajuodę ir ramstydami į sienas... Tik su viską matančiais vaikiūkščiais teko keletą kartų susidurti, bet ką tie jaunikliai – juos viens du ir apie pirštą apvynioji. Kaip gerai, kad kerų maišelis niekur per tą siaubingą sumaištį nepasimetė! Gal prireiks...

O kaip buvo baisu, kai už jo ir bežadžio Jauniaus nugarų užsivėrė pilies vartai! Svetimų karių pulkas jojo kažkur į tamsą, pasagos grėsiai kaukšėjo į

grindinio akmenis. Aplink tykojo dideli ir kampuoti šešėliai, niekada negirdėti garsai vertė krūpčioti su kiekvienu žirgo judesiu... Tačiau ten, giliai, kažkas šnibždėjo, kad būtų niekšinga dabar pabėgti, kai Jaunius, taip juo rūpinęsis visą žygį, pakliuvo į labai didelę bėdą. Ir kaukas, sukaupęs visą drąsą, nors ir šiurpdamas bei drebėdamas, balno krašto nepaleido...

Ten, iš kur neseniai išlindo žmogus, dar kartą kažkas tyliai ir gailiai sucypė. Nugara ir vėl perbėgo pagaugai – mat Gugis prisiminė tokį cypčiojimą. Kartą juodu su Pukiu rado išdraskytą lapių irštvą – tarp krauju permirkusio smėlio vartėsi, mosavo letenėlėmis ir cypčiojo lapiukas. Padarėlio, matyt, medžiokliai pasigailėjo, o gal jis buvo geriau pasislėpęs ir tik dabar iššliaužė. Gyvūnelis, žinoma, nesuprato, kas nutiko – juk jis buvo aklas ir išlindo tik paieškoti mamos papilvės. Kaukučiai bandė jam padėti – nešė ir vandens, ir mėsikės, tačiau lapiukas atsisakė ėsti ir galiausiai nudvėsė. Buvo gailu. Dabar gi, išgirdęs tą bejėgišką kažkokio mažo padaro cypčiojimą, Gugis negalėjo imti ir praeiti pro šalį. Palaukęs, kol aplink neliks svetimų akių, žengė ten – į žiojintį tamsų plyšį.

Tačiau lišti gilyn neskubėjo. Pirmiausia leido akims apsibrasti su prieblanda, kol pamažu išryškėjo įvairūs pavidalai – puslankiu lenktos lubos, sudėtos iš raudonų nedidelių keturkampių akmenų, pakopos, einančios gilyn. „O gal man tik pasigirdo? – pagalvojo pats sau, nes jau kuris laikas cypsėjimas buvo nutilęs. – Betgi negalėjo pasigirsti du sykius...“ – pasitikino ir, dėl visa ko apsidairęs, mėgino leistis žemyn.

Tačiau pakopomis leistis buvo ne juokas – tai žmogui jos – vienas žingsnis, o kaukui – nesibaigiantys, labai nepatogūs šuoliukai, kai turi saugotis, kad nenusiristum stačia galva. Su kiekvienu pažemėjimu vis tamsėjo – mat šviesa, veržusis pro angą, slopo, o pakopos, rodės, niekada nesibaigs... Dar kiek nusileidus sukirbo mintis – o gal grįžti? Tačiau gailus ir jau arčiau pasigirdęs cyptelėjimas vėl pašiurpino odą. Kaip tik ir pakopos baigėsi. Sucypė visai netoli... Tik kur? Žemyn kelio tarsi nebėra?

Pirmą žingsnį kaukas žengė labai atsargiai, antrą – taip pat, bet netruko įsitikinti, kad po kojomis – tikrai ne pakopa. Trečią ketvirtą žingsnius – jau drąsiau. Bet štai, padėjus koją penktam, pagrindas sujudėjo, subangavo... Gugis dar bandė ieškoti,

už ko nusitverti, bet, žinoma, nieko nepasitaikė, ir jis tiesiog prasmego į tamsą.

Ruokiui stiebtis beveik nereikėjo – mat daugumos kitų pakaušiai jam baigėsi ties ūsais, tad matė jis puikiai. Pasiuntinių būta trejeto ir visi tarsi parinkti: stotingi barzdoti vyrai blizgiais sabalų kailiniais ir kepurėmis. Jie oriai jojo ant išpuoselėtų žirgų, papuoštų margaspalvėmis gūniomis, o vyriausiojo amžiumi šarvų aptaisai spindėjo netgi auksu – maskolių bojarinas, ne kitaip. Pasiuntiniai įėjo didžiojon kunigaikščio Algirdo palapinėn, kurioje susirinko žygio vadai.

Gedgaudas kumštelėjo į šoną:

– Kaip manai, apie Jaunių žinių atnešė?

– Tikėsimės... – atsiduso Ruokis, nes žinojo, kad žinios gera nežadės. Ir taip stebuklas, kad jie vaikščioja: Rumbaudas, išgirdęs pasakojimą apie sūnaus drąsą ir jų negebėjimą pasipriešinti vaikinui užgaidoms, tik sunkiai atsiduso, priekaištingai pažvelgė į juodu, bet netarė nė žodžio – tiesiog nuėjo. Ir jau antra diena, kai nesikalbėjo. Be to, antra diena, kai jų būrys neturėjo ką veikti – lipti ant sienų jų nesiuntė, o saugoti nebuvo ko. Taip ir stūmė laiką –

kas ginklą aštrindamas, kas padėdamas rišti žabus grioviams užversti...

Pasiuntiniai ilgai neužtruko – matyt, jie atvyko tik perduoti žinių. Tad netrukus vėl pasirodė palapinės angoje – tokie pat išdidūs ir santūrūs. Oriai paėmė privestų žirgų pavadžius, užšoko lengvai tarsi jaunuoliai ir neskubiai nujojo, švytruojant žirgų uodegoms. Netrukus palapinės prieangyje pasirodė ir žygio vadai: didieji kunigaikščiai Algirdas, Kęstutis bei atskirų pulkų vadai. Vienas paskutinių išėjo Rumbaudas – ir Ruokis net prikando lūpą, pastebėjęs, kaip per dvi dienas kunigas pasikeitė: sukumpo, vėl ėmė matomai vilkti kažkada dar jaunystėje sužeistą dešinę koją. Tik akys tebedegė ugnimi, tačiau iš perkūniškos virstančia pikuliška...

Rumbaudas sustojo, apsidairė ir, pastebėjęs Ruokį su Gedgaudu, jiems mostelėjo. Kariai nebyliai nusekė paskui kunigaikštį. Parėjus iki jo būsto, kunigas atsigrėžė. Vyrai nuleido galvas. Kiekvienas Rumbaudo žodis krito tarsi kirvis į kaladę: aštrus, staigus ir toks, kuriam neprieštaraujama:

– Daug nekalbėsiu, – prabilo jis, akimis varstydamas abu karius.

– Jie dar neišsiaiškino, kas toks Jaunius. Jiems tai nebuvo pasakyta, pagaliau nelabai ir įdomu, tačiau

maskoliai supranta, kad jis – vieno iš mūsų didžiūnų vaikas. Ir štai ką mums pasakė... Jeigu iki ryt ryto nenutrauksime apsiausties, Jaunius bus pasodintas ant kuolo.

Ruokio dantys kaukštelėjo visiškoje tyloje.

– Tačiau šis miestas yra mūsų sąjungininkų, ir nusikalsčiau, jeigu dėl savo sūnaus bandyčiau prašyti atsitraukti. Pagaliau to niekas ir nedarytų, – kunigaikštis vos pastebimai liūdnai šyptelėjo, – nes Tėvynė reikalauja ir aukų. Tačiau jeigu Jaunius bus nukankintas, žinokite, privalėsiu nubausti ir tuos, kurie jo neišsaugojo. Viskas, – ir nuėjo.

Gedgaudas dėbtelėjo į Ruokį. Šis pasikrapštė pakaušį. Atrodo, iš žvaigždžių likimo spėlioti nebeteks: jis jau aiškus. Vos pradėjus puolimą, maskoliai pirmiausia išžudys įkaitus. Dabar Jaunių galėjo išgelbėti tik stebuklas. O vienintelis padaras, mokantis daryti kad ir nedidelius stebuklus, kurį Ruokis pažiņnojo, buvo kaukas, pradingęs kartu su kunigaikštuku... Keista, bet šis sutapimas staiga įžiebė viltį, kad gal dar ne viskas prarasta, ir Gedgaudas net išsižiojo, kai Ruokis jam papplekšņojo ranka per petį ir tarė:

– O gal dar viskas bus gerai...

Senasis karys taip dėbelėjo į Ruokį, kad ir viltis nublėso, tarsi ant laužo šliūkštelėjus kibirą vandens...

„Prapuoliau!..“ – pagailėjo savęs dar bekrisdamas kaukas ir užsimerkė. Tačiau po mirksnio minkšta kūno vieta nusileido ant visai neminkštos.

– Uiii! – cyptelėjo. – Turbūt prisitrenkiau... Bet skausmas labai greitai atlėgo.

„Rodos, neilgai kritau... Atsimerksiu!“ – ryžosi.

Pravėręs akis pamatė... kad nėra labai tamsu! Pro plyšį, per kurį įdribo, skverbėsi šiek tiek tolimos šviesos. Tačiau ką gali išvysti, gulėdamas ant nugaros? Gugis pajudino vieną koją – klausė. Tada kitą – irgi nesiožiavo. Sumostagavo rankomis – rodos, sveikas! „Stosiuos!“

Kaip tarė, taip ir padarė. Giliai įkvėpęs, apsidairė: toji mažutė švieselė spindėjo aukštokai... „O juk kažkaip reikės išsikeberioti...“ – nusmelkė baiminga mintis, bet tuoj buvo nuvyta, pamačius įvairius ryškėjančius pavidalus: akmenis, iš kurių sudėtos sienos, po kojomis besimėtančius kažkokius senus rakandus... Tačiau kurgi tas taip gailiai cypęs padaras? Gal jį pabaidė kritimas? Kaukas įtempė ausis –

bet buvo tylu, tik vos girdimu aidu dunksėjo gatve skubančių žmonių žingsniai...

Ir tada vienas iš akmenų sujudėjo. Kaukas šastelėjo į šoną. Akmenyje išsižiebė nedidelės geltonos akys. Gugis kyštelėjo ranką į kerų maišelį... Akmuo prasižiojo, ir nuaidėjo „cyyyyyyptt...“ Toks pats, kaip ir girdėtas prieš tai, tik gal šiek tiek garsesnis. „Cypiantis akmuo? Ne, ne, cypiančių akmenų nebūna. Tai kas čia tada?!“

Prisiminė Urkio mokymą: „Jeigu tas padaras su spygliais kaip ežys, riečiasi į kamuoliuką kaip ežys, pukši kaip ežys – matyt, tai ežys!“ „O šitas? – susimąstė Gugis. – Atrodo kaip akmuo, pilkas kaip akmuo, guli kaip akmuo, bet žiūri tai kaip?!. Vadinasi, tai ne akmuo. O kas tada?“

„Cyyyyypt!“ – ir vėl. Taip gailiai gailiai. Gugis žengė kelis žingsnelius artyn ir vėl įsispitrijo. Ne, vis dėlto tai – ne akmuo. Mat, geriau išžiūrėjęs, išvydo lyg ir žvynus, uodegą... „Oi, taigi tokį patį, tik labai didelį ištempė tas baltas žmogus! – sumojo. – Ar tik nebus čia vaikutis...“ Jis žengė dar arčiau ir sušuko:

– Ei!

Plačiau prasimerkė geltonos, siauravyzdės akys.

– Šššššš!

Gugis kaip nuplikytas stryktelėjo atgal, už kažko užkliuvo ir dribo ant nugaros. Tas padaras staiga padidėjo keletą sykių ir taikėsi jam įkasti aštriadante burna! Dabar kaukas vėl sumerkė akis kiek galėdamas. Mat atminė vieną iš svarbiausių senosios Gubės pamokėlių – jeigu nori apsisaugoti nuo žvėries ir nėra laiko panaudoti kerų – sustink, apsimesk, kad esi negyvas! Net nekvėpuok! Tai Gugis dabar ir stengėsi padaryti, kartu mėgindamas įsiklausyti – ar negirgžda virš jo mažo kūnelio baisių nasrų žandikauliai? Ir ką daryti, jeigu kąs?! Ristis į šoną? Bėgti? Tik kur? Bet nieko negirdėjo. Visiškai. Netgi pabaisos alsavimo!

„Atmerksiu bent vieną akį...“ – atsargiai atplėšė dešinę voką. Ne, ausys neapgavo. Jis gulėjo, bet šalia nematė jokių pabaisų ir, žinoma, jokių nasrų. Tik iš aukštumos sklindanti menkutė šviesa leido matyti paskutinę apgriuvusią laiptų pakopą...

„Gerai, atsisėsiu, apsidairysiu...“ Gal kuriam nors kampe tūno didysis žvėris?! Bet ne, visi kampai užversti kažkokiais rakandais, o ten netgi tas daiktas, kurį žmonės skobnimis vadina, numestas. Ir jokio didelio gyvio! Tik keistas mažius tebetūno savo vietoje, o jo vos vos pramerktos akys žiba lyg du pailgi geltoni žiedlapiai.

„Ir ką gi dabar daryti... Man iš čia labai reikėtų išsikrapštyti! Jukėjau aiškintis, kaip galėčiau padėti Jauniui, o dabar pats beveik į vilkduobę įvirtau...“

Kaukas vėl įdėmiai apžiūrėjo tą pabaisą, kiek buvo įmanoma tokioje prieblandoje ir tokiu atstumu. Ši, panašu, irgi nenuleido primerktų akių nuo nekviesto svečio. „Kas čia per padaras galėtų būti?“ – mėgino atspėti Gugis. Bet tesimatė ilga ilga uodega, susukta į keletą žiedų. Dar lyg ir keturios kojos. „Driežas? Labai peraugęs... O gal šituose kraštuose driežai milžinai veisiasi?“

Kaukas atsargiai žengė mažutį žingsnį pirmyn.
– Ššššššš! – nelaukė baidykliukė.

Gugis aiktelėjo, vos išsilaikydamas ant kojų – mažė ir vėl padidėjo, tačiau kažkaip... Pamėkliškai! Netikrai! Tarytumei, akyse būtų sutavaravęs didžiulio žvėries vaizdas...

„Atrodo, čia kažkokie kerai... – vis dar pašiurpęs, ėmė įtarti kaukas. – Turbūt šitie padarai taip ginasi nuo nedraugų!.. Ne kitaip – juk ir gulbės, kai gąsdina, šnypščia, sparnais plaka – atrodytų, ne gulbė, o viesulas! Vadinasi, geriau artyn nelįsti... Pakalbinsiu – o gal supras?!“

– Na, ko tu... – pratarė Gugis. – Aš tau nieko bloga nedarysiu. Aš – kaukas. O tu?

- Ššššššššš! - nenorėjo draugauti baidyklėlė. Bet šįsyk bent nepadidėjo. Matyt, įvertino, kad nekvies-tas svetys ne pats pavojingiausias.

- Aš esu kaukas. Gugis. Gu-gis, - dar kartą suskie-menavo, besdamas sau į krūtinę. - Iš Kaukašlaičio. Toli nuo čia... - stengėsi kalbėti labai ramiai ir tai-kiai. - Įkritau, - pasiguodė rodydamas aukštin. - Nenorėjau tavęs nei trukdyti, nei žadinti... Bet taip jau nutiko. O tu, kas tu? - smeigė smiliumi.

- Vzclcsskssssk... - padaras išleido labai įmantrų šnypštimą.

„Nieko nesuprantu, - nusivylė kaukas. - Vipštas daug aiškiau šnypšdavo...“ - atsiduso, prisiminęs nutikimą su godišiaus Taupėno įkalintu aitvaru.

- Mmm... Gal galėtum dar kartą pakartoti, kas tu? Tu? - Gugis klausiamai pažvelgė į įkypas akis, tarsį mintimis būtų tikėjęsis iškvosti.

Baidykliukė plačiai plačiai atsimerkė.

„Brrr... Tai bent spangės!“ - prisimerkė Gugis, bet akių neatitraukė.

- Vzclcsskssssk... - vėl sušnypštė padaras.

Makaulėje kažkas dilgtelėjo, nuovoka trumpai apsiblausė, o tuomet... Tuomet galvoje išryškėjo nepaprastas vaizdinys: didelė, žvynuota, skiauterėta ir aštrutėliais dantimis pabaisa! Tik šįsyk ji nekauk-

šėjo dantimis, negąsdino... Tarytum bandė prisistatyti – štai kokia aš!

„Tai bent...“ – apstulbęs Gugis gebėjo tik mirkėti. O jauniklė pabaisa nenuleido nuo jo akių.

„Ar nematei mano mamos?“ – tarsi sučiureno mintyse klausimas.

„Mamos... – atsiliepė kauko mintys. – Mamos... Trauk mane akivaran! Ši uodeguotoji... kalba mintimis!“ – nelauktai susivokė. Ir tik dabar pajuto, kad jo oda pašiurpusi, kad visas išpiltas prakaito, net drebantįs nuo naujų potyrių...

„Mamos... Mano mamos...“ – patvirtino požemio šeimininkė.

„Ma...mos nemačiau...“ – sumelavo Gugis, nežinodamas, ar dabar vertėtų pranešti mažiukei tokią liūdną naujieną...

„Keista... Ji tik sakė pažiūrėsianti, kas ten triukšmauja... Ten tu triukšmavai?“

„Ne, ne aš... Žmonės ten... Jų daug...“

Pabaisiukė užsimerkė. Šiuršenimas kauko mintyse liovėsi.

– Ei! – šūktelėjo jis, dar nenorėdamas nutraukti pokalbio. Ji vėl atsimerkė.

„Tai... Koks tavo vardas? Aš – Gugis“.

„Jau sakei. O kam tau mano vardo? Tu vis tiek pabėgsi, kai grįš mama...“

„Fi, – balsu prunkštelėjo kaukas. – Kaip aš pabėgsiu, jeigu čia įkritau? Skraidyti tai nemoku...“

„Visi pabėga, kai mama ateina...“ – nesuprasi, pabaisiukė didžiavosi ar liūdėjo.

„Aš nepabėgsiu, – užtikrino Gugis. – O jeigu pasakysi savo vardą, man nereikės tavęs visaip išgalvotai vadinti...“

„Na, gerai. Tu man mintis drumsti... Aš Šiuša... – nusileido pašnekovė. – O tu ir čirpių nebijai?“

„Ko ko? – nesuprato Gugis. – Kas tos čirpės?“

„Nepažįsti čirpių?! Tu gal iš viršaus nukritai?!“

„Chi chi, – sukikeno kaukas. – Aš tikrai nukritau iš viršaus, jau sakiau! Kaip tos čirpės atrodo?“

„Nedidelės, juodos, raudonomis akimis, bjauriomis uodegomis... Ir vis čyrp! Čyrpt! Jos piktos. Ir nekalba be žodžių! Jos lenda, kanda... Kartą net mamai skiauterę apkandžiojo!“

„Tu jų... bijai?“

„Jos šlykščios!“

„Hmmm.... – Gugis nusuko žvilgsnį. – Visai kaip ta Pukio įsižiūrėtoji dundukė Spangė – fe, gluodenas! Kokia šlykštynė!“

„Na, jeigu čia tos čirpės pasirodys... Ką nors sugalvosim! – pažadėjo, vėl pažiūrėdamas į Šiušos vyzdžius, kaukas. Mat dabar jis jau suvokė – mintimis galima kalbėtis tik tol, kol žiūri vienas kitam į akis. – Gal tu žinai, ar yra iš čia kokia landa į viršų?“

„Nežinau... Aš nebuvau viršuje. Ten žmonės, ten labai pavojinga. Mama taip sakė!“

„Ji neklydo, – patvirtino kaukas. – Žmonės tikrai pavojingi padarai. Bet ir įdomūs, žinok!“

„Keletą kartų čia žmonės įlindo. Tai mama juos iššnypštė! Sako, žmonės labai neskanūs... Netgi čirpės – tos bent jau dvokia mažiau...“

„Jūs... Ėdate žmones?“ – pasitikslino Gugis.

„Aš gi sakiau, kad jie bjauriai neskanūs! – irzliai priminė Šiuša. – Bet katinų ir šunų mama ne visada nutveria... Dar balandžiai visai neblogai, tik plunksnų daug, aplink gomurį veliasi, kutena...“

„O tu balsu kalbi kaip? Šnypšti?“

– Šššššssvpvpvpssssšš! – išvinguriavo šeiminkė.

– Šbščšmmmmzžžž, – atsiliepė Gugis.

„Fe, kaip tu negražiai šneki!“ – blykstelėjo Šiušos akys.

„O ką aš pasakiau?!“

„Pakasyk man...“

„Tikrai?!“

„Koks patiklus tu padaras! – Šiuša beveik nusišypsojo. – Ne, iš tiesų tu sušnypštei kai ką panašaus į „nagas tamsu“.

„Koks nagas?!“

„Taigi tu sakei, ne aš“.

„Tuomet pakartok. Pamėginsiu iššnypšti tiksliau. Hmm, o... Ką tu tada sakei?“

„Šššššssvpvpvpsssšš!“

– Čyyyyrp! – į judviejų susišnypštavimus įsiterpė dar vienas garsas. Tik čirptelėjo ne Šiuša, o kažkas iš už nugaros. Piktai, grėsliai. Gugis mikliai atsisuko. Į juodu stebeilijosi keletas porų mažų raudonų akių. „Žiurkės!“ – pažino kaukas. Ir, rodos, nedraugingai nusiteikusios. Akims vėl sutikus Šiušos žvilgsnį, galvelėje radosi „Čirpės! Šlykštu!“

– Ramiai! – įsakė kaukas pats sau. – Žiurkės, žinok, tai ne lapė. Geruoju ar bloguoju su jomis išsi-aiškinsiu. Jei ne raumenimis, tai kerais! – pasilenkęs pakėlė sunkoką akmenioką. O žvilgtelėjęs į Šiušą, dar spėjo perduoti: „Nebijok, aš tave apginsiu!“

– Čyyyyrp!

– Ššššššpšt! – piktai atsiliepė ir Šiuša.

– Siūlau susitarti geruoju – mes neliečiame jūsų, jūs – mūsų. Gyvenkime draugiškai! – pasiūlė Gugis.

– Čyrpt, čyrpt! – tarsį nusikvatojo raudonos akys.

- Aš jus įspėju, - susiraukė kaukas. - Nenorėkite, kad smeiguolį išsitraukčiau!

- Čyrpt!

- Nedrįskit... - surakino pirštukus ant smeiguolio rankenos.

- Čyyyyyrp! - drąsiausioji šoko į priekį.

Kaukas švystelėjo akmenį. Žinoma, pataikė. Neveltui juodu su Pukiu varnas apmėtydavo, kai šios per arti maisto podėlių liūdavo.

- Ypt ypt! - sucypė žiurkė, bet atšoko. - Čyrpt čyrp! - dar pikčiau atsiliepė kitos.

- Atgal! - riktelėjo Gugis, išsitraukdamas smeiguolį.

Per tamsą prasibrovęs dienos šviesos atšvaitas nuslydo ašmenimis.

Bet žiurkės nesiruošė atsisakyti iš pažiūros lengvo grobio - jos tik nebepuolė pulku, o ėmė artintis iš trijų pusių.

- Na, Šiuša, laikykis... - įspėjo Gugis. - Rodos, tuoj pakvips krauju!

- Varaaaaa! - užriko kaukas, prisiminęs Ruokio kovos šūksnį, ir drąsiai šoko į priekį.

Čiaukšt! - smeiguolis perskrodė orą. Arčiausiai buvusi žiurkė skaudžiai cieptelėjo. Dar vienas

čiaukšt – antroji užpuolikė jau atšoko pati. O tada...
Trečias čiaukšt!

Gugis akimirksnį sutriko – kas gi čia? Tik tada pastebėjo, kad Šiuša taip pat atsistojusi kovos stovėsenai – pusiau pasikėlusiai, geltonos akys liepsnoja, skiauterė ant sprando blyksi, o uodega... Čiaukšt! – sušvilpė oru ir pliaukštelėjo netoli žiurkių.

– Čyyyrpt, čyyyrp... – pamokytos plėšikės nenoriai traukėsi. O dvi iš jų liko gulėti nejudėdamos.

„Reikia iš čia nešdintis, – sumojo kaukas. – Jos taip lengvai nepasiduos...“

Krebždėjimas ir čirpimas nutilo. Raudonos akys užgeso. Nežinia ar ilgam.

– Na, šauniai čia mes! – pagyrė ir pasigyrė Gugis, vėl paslėpdamas smeiguolį dailiose Ruokio padarytose makštyse. Atsisuko į Šiušą. Ši kruopščiai uostinėjo savo uodegą ir vietomis nulaižydavo, nepamiršdama nuspjauti į kampa. Baigusi prausimąsi, pažvelgė į kauką: – Fe, kokios jos šlykščios! Dabar kol uodega išsivėdins!..

– O tu šauniai kauniesi, – dar kartą pagyrė Gugis. – Kaip mergaitė – tiesiog nuostabiai!

– Fi! – suprunkštė Šiuša. – Būtų čia mama, pamatytum, kaip ji kaunasi! Ir kur ji tiek užtruko?!

Kaukas staigiai nusigrėžė. „O vis dėlto reikėtų jai pasakyti tą liūdną žinią... Tik kaip?!“

Jaunius apėjo dar vieną ratą mažoje, nejaukioje celėje. Akmeninės sienos skleidė pragarišką šaltį. „Kche“, – atsikrenkštė. Bjauriai skaudėjo vėjų pertrauktą gerklę. „Ne, nieko čia neišvaikščiosiu“, – nusprendė. Prisitraukęs kailį, atsisėdo kamputyje, galvą pasidėjo ant kelių ir nugara vos vos prigludo prie glaudžiai sumūrytų akmenų.

Tik pamanyk – įkišo jį į bokštą, vienintelį mūrinį bokštą... Už ką tokia garbė? Jis jau patikrino kiekvieną sienos plotelį – jokių vilčių, kad kuri nors akmeninė plyta judėtų. Langelis... Langelis aukštai virš galvos – toks mažas, kad net Gugiui pro jį nepavyktų išlįsti.

„Įdomu, kaipgi jis gebės sugrižti... nors“, – šypstelėjo. Vaikinas nepaliovė stebėtis kauko drąsa – pirmiausia, kai jis išlindo iš celės kampo ir prisipažino... Kad jojo į mūšį ant jo žirgo! Kad nepabėgo, kai jį paėmė į nelaisvę! Kad sugebėjo šešėliu sekti visą jo kelią pilyje ir netgi įsmukti į celę! O Jaunius dar manė, kad čia jis – drąsuolis.

Žinoma, vaikinas be galo džiaugėsi nelaisvės draugu. Kai jį išvydo – vos sutvardė išdavikiškas

ašaras. Tačiau dabar ir vėl buvo neramu – mat Gugis išbėgo išžvalgyti galimų kelių pabėgti, o jis toks mažas, jį bet kas gali sutripti! Mieste ir šunų pilna, galima pakliūti po arklio kanopomis... Bet, aišku, čia sėdėdamas vaikas irgi niekuo negalėjo padėti.

Sugirgždėjo veriamos durys. Jaunius kilstelėjo galvą – į celę įėjo dviese: vienuolis ilga žila barzda, juodu abitu ir vidutinio amžiaus vyras, atrodo, sargybos viršininkas. Jis kažką pasakė maskolių kalba ir linktelėjo vienuoliui. Šis tarė:

– Jaunas žmogau, dabar tavo likimas Viešpaties Dievo ir tavo pagonio tėvo rankose. Tad žinok, jeigu lietuvių kariuomenė nuo miesto neatsitrauks, antrą kartą patekant saulei, būsi pasodintas ant kuolo. Kuolą iškels ant sienų taip, kad visi matytų.

Jaunius piktai vyptelėjo:

– Tik tiek tegalėjote sugalvoti? Antrą kartą patekant saulei, mūsų kariai jau jos šio miesto grindiniu, o jūs prašysite pasigailėti už priesaikos laužymą!

Sargybos vyresnysis kandžiai nusišypsojo, priėjo artyn ir, tarsį užjausdamas, norėjo patapšnoti vaikiniui galvą. Bet Jaunius piktai nustūmė jo ranką, pašoko, pasišiaušęs tarsį kautynėms pasiryžęs katinas, žvilgsniu degindamas priešą. Vienuolis šmurkš-

telėjo už kario. Sargybos vyresnysis susidėjo rankas ant krūtinės ir toliau pašaipiai žvelgė į vaikiną.

– Ateik, ateik! – pamojo Jaunius.

Karys gūžtelėjo pečiais ir žengė artyn. Jaunius taikėsi užvažiuoti šiam į pasmakrę, bet vyro būta nežioplo – atspėjęs smūgį, jis pagavo vaikino ranką ir užsuko. Skaudžiai užsuko. Jaunius sukando dantis, kad nesucyptų. Po kelių akimirų karys jaunuolio ranką paleido ir stipriai stumtelėjo. Jaunius trenkėsi į sieną ir sukniubo. Išgirdo, kaip užsiveria durys, ir nutyla tolstantys žingsniai.

Gugis koja stumtelėjo mūšio metu nudėtos žiurkės maitą. Panašu, kad šita „čyrpė“ tikrai nudvėsusi... Šiušos uodega smagiai kerta! Jis dar kartą išispitrijo į požemio gyventoją. Ji buvo keista, tikrai keista! Iš pirmo žvilgsnio sakytum – stora angis. Kaip koks tuzinas tokių, kokios Munamukio pelkėje ant kupstų šonus kaitintis saulutėje mėgsta. Bet turi keturias kojas, tad panašesnė į labai didelį driežą, nors driežo uodega žiedais nesivynioja, ir driežai ja pliaukšėti nemoka... Dar ir Šiušos akys ne angiškos, nors vyzdžiai pailgi. Protingos akys. Kaukiškos. O skiauterė, dabar vėl nupilkusi ir subliūškusi, tokia

didelė, kad pats didžiausias gaidys iš pavydo giedodamas paspringtų...

O pati pabaisiukė vis dar tebesidairė, matyt, laukė mamos... Kaukas giliai atsiduso ir pažvelgė į nerimstančias Šiušos akis:

„Paklausyk... - kreipėsi. - Aš...“

„Aha?!“ - nekantriai sujudo ji.

„Aš tau pamelavau. Mačiau tavo mamą“.

„Kur?!“ - klausimas kirto mintis lyg botago pliaukštelėjimas. Net suskaudo smilkinius.

„Ten, aukštai, iš kur įkritau. Ją... Toks žmogus netikrais plaukais ištempė. Ir, man rodos, ji buvo nebegyva“.

„Ką?! - kaukas atšlijo ir griebėsi už galvos, vos išsilaikydamas ant kojų. - Nedaryk taip!“ - rodos, net balsu sucypė, prašydamas liautis.

„Taip negali būti! Negali būti! Negali! - tarsi pasiuto Šiuša. - Tu meluoji, bjaurus mažiau! Meluoji! Meluoji! Meluoji!“

„Atgal, atgal, eit atgal, kad jos mintys nepasiektų! Nepasiektų! Ir užsimerkti, užsimerkti! Griausmas, aš jau ir taip užsimerkęs... Atgal, atgal, atgal!..“ - kojos atrodė tarsi nulipdytos iš šlyno, bet šiaip ne taip pakluso jo norams. Svilinantį Šiušos minčių viesulas šiek tiek prislopo. Be to, jis keitėsi - pabai-

sišką pyktį ėmė keisti baisus gailumas. Toks, kad net ir Gugiui suvirpėjo pasmakrė, tarsi ruoštusi verkti taip, jog užtvindytą visą rūšį! Bet nuovoka pamažu vėl grįžo.

„Šiuša, Šiuša... Paklausk... Aš nenorėjau tavęs taip skaudinti, bet sakau, kas buvo... Aš mačiau, kaip ją išvilko iš rūšio... Atsiprašau, kad anksčiau nutylėjau!“

„Tu bjaurus! Tu menkas, bjaurus, niekingas padariūkštis! Bėk iš čia, nes suėsiu! Suėsiu!!!“ – beveik iškūkčiojo pabaisiukė. Visai negrėsmingai – mat Gugis jautė, kad padarėlio mintyse susipynė siaubas, gėla ir dar daugybė įvardijamų jautimų.

„Kur, kur man bėgti... – Gugis atsisėdo. – Aš čia įkritau! O mano draugą tie žmonės, kurie išsitempė tavo mamą, uždarė ir nežinia, ką jam padarys“.

– Akivaran... – ištarė balsu. – Akivaran visą šitą žygį, miestą, žmones... – nuleido galvą.

Čirkšt čirkšt... Čirkšt čirkšt... Pilkas akmenukas slyščiojo ašmenų plienu. Švitrus buvo Ruokio kirvis, tačiau dabar karys burbėjo sau po nosimi – niekaip nesisekė padoriau išlyginti vienos išlaužos. Kažkurio maskoliaus smailiaviršis šalmas buvo labai kietas...

Net sugadino ginklą. Reikėtų gal kunigo ginklakalius pagalbos paprašyti?

- Ruoki! - dar už gerų dešimties žingsnių užriko Gedgaudas.

- Ko? - pažvelgė. Gedgaudas giliai alsavo - matyt, gerą galiuką pabėgėjo. Iš kur?

- Kunigai nusprendė kitą ankstyvą rytą pulti.

- Oho! - pašoko ir Ruokis. - Tikrai?!

- Pasitarę suprato, kad apsiausties su tokiu pasirėngimu ilgai nepalaikys... - Gedgaudas, linguodamas galvą, prisėdo greta. O po kelių akimirku pridūrė susirūpinęs: - Bet kaipgi taip - nei grioviai užversti, nei akmensvaidžių turime, nei šaulių užtekčiai... Pražūtinga pulti nepasiruošus! Karštos tos mūsų kunigų galvos - daug kaulelių pabersime prie Tverės sienų, oi, daug... Ir už ką? Juk ne už žemę gimtą - tik kad tą Mykolą į sostą sugrąžintume... - bambėdamas nunarino galvą.

Ruokis ištiesė ranką ir priekabiai nužvelgė liepsnų liežuvių šviesoje blyksinčius ašmenis. Nusišypsojo - beveik pavyko!

- Na, seni, neniurzgėk, - pagaliau atsiliepė. - Jeigu šįsyk maskolių neišvysim, tai jie visai įsidrąsins, žiūrėk, dar ir Lietuvon atsibels. Nepamiršk - kryžiokai irgi nesnaudžia... Sakai, mes nepasiruošę?

Pats mačiau, kiek jau žabų pririšta grioviams užversti... Jų ir įgula nedidelė, o bandžiusius praveržti į pagalbą jau sudorojome. Be to, pulsime netikėtai, tamsoje...

- Tamsoje, che, - karktelėjo pertraukdamas Gedgaudas, - kas iš tos tamsos, kai aplink sniegas baltuoja? Manai, šaulio akis neatskurs, kur kurapkėlių pulkas bėga, kur kariai sliūkina? O priedanga kur?

- Skydais prisidengsim.

- Skydais... Ai, Ruoki, neteko tau pilies imti, tikrai neteko, - nusprendė pašnekovas, rankiodamas iš savo žilos barzdos ledokšnius. - Būtų pirmas mano žygis su Algirdu, sakyčiau, dievai protą aptemdė. Čia maskoliai įpratę pilis imti tarsi smūgiu į kaktą, jiems niekada nerūpi, kiek žmogelių žus... Bet mūsiškiai kad taip žmones į pražūtį siųstų? O dar įkaitas!..

- Tai dėl įkaito juk ir puolam! Kai sumaištį sukelsim, tai vaiko gal nepasodins ant kuolo...

- Nepasodins, - sutiko Gedgaudas. - Tiesiog paskers. Ir tada jau mūsų niekas neišgelbės, net jeigu ir miestą paimsim. Duos Rumbaudas abiem po virvelę, galėsime ant vieno medžio sūpuotis...

- Eik tu, seni, su savo pranašavimais sliekams pažastų kasyti, - supyko Ruokis. - Patys vaiko nesu-

žiūrėjome, atmušti nespėjome, tai dabar bent kalte išpirkime. Manaisi esąs labai gudrus? O kunigai – kvaišos? Jeigu puola, vadinasi, tikisi laimėti. Nevėposime – ryt miduje maudysimės... Šįvakar geriau jau dievams pasimelstume, pagalbos paprašytume, kad strėlę juodaplunksnę nuo mūsų nukreiptų, kad koja ant krivino kopėčių skersinio nepaslystų, kad kalavijas neatšiptų... Paverkti visada suspėsime, – pridūrė stodamasis.

Gedgaudas dar žiojosi kažką atkirsti, bet, Ruokiui nusigrėžus, tik numojo ranka, atsiduso ir paėmė į gyslotas rankas švitrinimo akmenėlių...

Šiuša kūkčiojo – ir balsu, ir mintimis. Kaukas galėjo tik stebėtis, kad dabar jau net nebereikia žvelgti pabaisiukei į akis, kad jeigu ne girdėtų mintis, tai bent justų jos nuotaiką...

Netikėtai Gugis pajuto, kad Šiušos mintys tarsi ieško jo. Ir iš tiesų netrukus ji paklausė:

– O kaip tie žmonės nugalabijo mano mamą?

– Nežinau, – prisipažino kaukas. – Nemačiau jokio kraujo, nieko...

„Nematei kraujo?! – vėl įkaito Šiušos mintys. – Tikrai?!“

„Tikrai... Dabar pagalvojus – keista, tikrai nebuvo jokio kraujo“.

Staiga Šiušą iš galvos tarsi vėjas išpūtė. Tapo tuščia. Beveik šalta!

„Šiuša? – sunerimo Gugis. Jokio atsako. – Šiuša!“ – pašoko dairydamasis.

– Šiuša! – netgi pašaukė. Nieko! Apstulbęs kaukas pripuolė prie padaro, vėl tapusio neatskiriamai panašiu į akmenį. Pritūpė. Atsargiai palietė. Vėsu!

„Kas čia per?! Kas gi jai nutiko?! Nudvėsė?!“

„Žodžiu, nieko tu nesupratai!“ – smigtelėjo mintyse. Ji atsimerkė ir vėl „sugyvėjo“.

„Šiuša?!“ – net apsidžiaugė Gugis.

Ji mažliai pliaukštelėjo uodega ir pagaliau atsiliepė: „Na, ir išgąsdinai tu mane, Gugi... Jau mamą savo apraudojau... Suėst tave už tokius pokštus...“

„Ji... Gali būti gyva?!“ – suprato svečias.

„Tikriausiai... Mes jau tokie padarai – lengvai nugalabijami. Jeigu kyla pavojus – galime sunegyvėti, tada mūsų odos neprakąsi! Būnam kieti it akmenys. Galime ir kitus sunegyvinti! Štai šmaukštelėčiau uodega – ir taptum statula... Stovintis grobis daug lengviau pagaunamas. Tik paskui reikia laukti, kol sugyvės, kad suėsti galėtume... Mama

turbūt juos apgavo – nesugebėjo iššnypšti, teko sunegyveti...“

„Atsiprašau... – kaukas iš tiesų apgailestavo. – Aš nežinojau, kad jūsų giminė tokia gudri. Iš viso tokios giminės nepažįstu, apie ją turbūt net senolis Urkis negirdėjęs... O, kad taip mane kas nors iš čia irgi išneštų! Man draugą gelbėti reikia... O!“ – Gugis įsispitrijo į ilgą Šiušos uodegą.

„Kas gi?“

„Tavo uodega...“

„Kas jai, išsitečiau?!“

„Nieko... Tiesiog...“

„Ji tau negraži?!“

„Ne, ne. Ką tu – graži!“

„Neblizga?!“

„Ne, blizga! Ji... Ilga!“

„Žinoma, kad ilga! – didžiavosi Šiuša. – Ji labai ilga!“

„O tvirta?!“

„Žinoma, tvirta!“

„Leisk man ja...“

„Ką?!“

„Štai, matai, ta pakopa – nuo kurios įkritau?“

„Aha...“

„Tu gi galėtum ją pasiekti uodega?“

„O kam?! Be to, ten gali būti nešvaru...“

„Tada aš galėčiau ja užlipti aukštyr ir iš čia pasprukti“.

„Dar ko užsigeidei! Mano uodega tau ne kokia lipynė!“

„Kokia tu nedraugiška, – priekaištavo Gugis. – Man reikia gelbėti draugą, o čia sėdėdamas nieko negaliu padaryti – man reikia iš čia išlipti, išsinešdinti. Bet kaip nori – neduodi uodegos, sugalvosiu ką kita...“

„O tu... pasinaudosi mano uodega, ir tiek tave tematysiu! O kad mano mamą žmonės išsitempė, tau, žinoma, nė motais? Man čia reikės tūnoti, kol tu savo draugus vaduosi? Galėsiu čia nors akmenis graužti, galės nors tūtai čirpių atklysti ir mane suėsti... – neatsilik pabaisiukė. – Ir tai – draugiška? Labai?“

„Atleisk, nepagalvojau...“ – sutiko iš tiesų nejaukiai pasijutęs Gugis.

„Nepagalvojai... Kelintą kartą jau šiandien? Gerai, matuojam uodegą...“

Ji nurėpliojo keletą žingsnių iki virš galvos kabančios pakopos ir ėmė kelti dailią žvynuotą, storumo sulig kauko riešu, uodegą. Gugis džiaugsmingai sujudo – kad tik užtektų, kad tik užtektų! Valio,

pasiekė! Bet... Čia juk paprasčiausia driežo uodega!
Argi ja bus galima užsliuogti?!

„Na, tai lipk! – paragino Šiuša. – Draugas laukia...“

„O tau... neskaudės?“ – Gugis ištiesė ranką vis dar abejodamas.

„O akmeniui gali skaudėti? – tarsi nusišypsojo ji. – Truputį palauk, kol visai sunegyvensiu, tuomet lipk!“ – ir nuplaukė iš Gugio minčių. Kaukas atsargiai palietė uodegą. Ji buvo šalta, tvirta – tikrai tarsi akmuo. Sučiupo abiem rankom, stryktelėjo, apkabino kojomis ir kepeštai, kepeštai – aukštyn! Tačiau net ir lipant nerimo mintys: „Bet kaip taip... Jeigu ji gali suakmenėti, vadinasi... jokios žiurkės negali būti pavojingos! Vadinasi, mūšyje ji... gynė mane?!“

Pagaliau jis užsikeberiojo ant pakopos ir, sunkiai alsuodamas, nugara atsirėmė į kitą laiptą. „Valio! Dabar reikia skubėti pas Jaunių, nors... Ne, negalima jos čia palikti. Būtų labai nedraugiška“. Po kelių akimirku uodegą pabaisiukė nuleido. Gugis persisvėrė per kraštą ir pažvelgė žemyn. Ten jau geltonavo pažįstamos akys.

– Ei, Šiuša! – net balsu šūktelėjo.

„Tu dar čia?“ – nusistebėjo ji.

„Čia! Dabar dar turime sugalvoti, kaip tau išlipti. Juk nori surasti mamą?“

„Iššokti negaliu. Savo uodega sliuogti irgi nepavyks. Išskelti manęs niekas negali... – išmintingai suskaičiavo būdus. – Bet ačiū, kad norėjai pagelbėti...“

„Gal taip nepasiduokim iš karto? – šoko prieštarauti Gugis. – Nieko nėra neįmanoma, tik viską reikia sugalvoti!“

Ir tuomet kažkur aukščiau sušneko žmonės!

Dusliai dunkstelėjo ant grindų dedamas medinis dubenėlis. Į šnerves skverbėsi kažkokio viralo kvapas. Jaunius atsimerkė. Pajutęs maistą, suurzgė pilvas. „Valgyt – nevalgyt?!“ – švystelėjo mintis. Priešo siūlomo maisto valgyti nesinorėjo, bet alkis irgi ne brolis. „Ištversiu ir nevalgysiu, juk vis tiek rytoj teks mirti, – nusprendė. – Didieji kunigai neatitraukinės kariuomenės. Kas aš jiems? Vienas iš daugelio...“ Burna sudrėko nuo seilių. „Mirti... Tokiam jaunam... Ir ne mūšyje... Kaip mane pasitiks protėvių vėlės? O Audrė?“ – mintyse supleveno jos atvaizdas. Tuomet, kai bėgo iš vandens išgąsdinta maumo, o jis stačia galva puolė į kovą. „Mirti... Mirti. Nebūti... Nebūti... Manęs nebebus...“ – gyvuliška baimė sučiupo šal-

tais gniaužtais. „Nebūti... – šnabždėjo suskirdusios lūpos. – Nebūti... Nebūti... Nebūti!!!“

„Sustok! – atbudo valia. – Tu – kunigaikščio sūnus! Tu – žemaitis! Tu – karys! Karys mirties nebijo. Karys žvelgia mirčiai į akis ir ją niekina! Pažvelk ir tu! Pažvelk! Pažvelk! – ragino save. – Tu – dar gyvas ir dar gali tiek padaryti, kad maskoliai ir saviškiai ilgai atsimins! Pirmyn! Bent jau tą palaikį dubenį apversk!“

„Ne, vartydamas dubenis, nieko sau nepadėsiu... – jau ramiau susivokė. – Gal pavalgydinta galva sumąstys ką nors tinkamiau?“ Sąmonės kamputin išigraužusias mintis apie mirtį jis atkakliai vijo šalin. Be to, beprotiškai norėjosi kuo nors šiltesniu suvilgyti peršinčią gerklę. Nesikeldamas jis prišliaužė iki maisto. Skaudėjo sutrenktą šoną, bet gyventi dar buvo galima. Taip... Maistas neatrodė būsiantis skanus – skystame virale plaukiojo pora riebalų dėmelių ir keletas buroko gabalėlių. O kam gi iš viso šerti auką? Ką tie maskoliai sugalvojo? Jaunius prisivertė gurkštelėti – šilta... Net pats nepastebėjo, kaip dubenėlyje teliko vos ant dugno. Bent duonos žiauberę būtų pridėję... Šiaip ne taip susivaldęs ir prisiminęs, kad galbūt grįš Gugis, jis paliko tuos kelis šaukštus viralo ir vėl susirangė ant kailio.

Gugis mikliai apsidairė – po paraliais, nėra net kur pasislėpti! Gerai, kad šita atbraila šiek tiek už sienos užlenda! O žingsniai vis artėjo. Sutvisko deglo atspindžiai. Išgirdo tylus nepažįstama kalba šnekančių vyrų balsus – vienas sodrus, primenantis Ruokio bosiją, o kitas – laibas, šaižus. Vadinasi, leidosi dviese...

- Vaikine, aš gi tau sakau – ten buvo patelė! O tu net nepatikrinai, ar nėra atsivedusi vaikiūkščių! Juk basiliskai žiemos metu vaikuojasi! – dudeno vienas.

- Bet tik kas septintus metus, Gena! Kas tau sakė, kad šįmet – septinti, a? – atsiliepė antrasis.

- Iljuša, vis tiek verta patikrinti... Žinai, kiek žiniuonis už basilisko nuodus sumokės? Net jeigu lietuviai vėl Mykolą į sostą pasodins – iš bet ko ramų gyvenimą nusipirksim!

- Arklio uodegon tą ramų gyvenimą! Manęs ta basiliskė vos akmeniu nepavertė!

- Pasakos, balandėli, pasakos. Pirmiausia, kaip ir kiekvienas žvėris, jis stengiasi tave išgąsdinti. O gąsdina jie – sutinku – atsakančiai, pakinkliai nutirpsta, plaukai piestu stoja, širdis į kulnus ritas! Betgi tu nepasidavei baimei! O šiaip basiliskai yra lėti, nerangūs, tik uodegos miklios. Kaip manai – kodėl

patariau tau odines kelnes apsimauti? Svarbiausia, kad basiliskas uodega neužšniotų! Mintimis jis tavęs akmeniui nepavers, o va uodega – gali! Tačiau kai pamato, kad pavojus nesitraukia, o padaryti nieko negali – griebiasi kitos gudrybės: apmiršta. Štai tuomet gali jį imti plikomis rankomis! Tik sunkus pasidaro, trauk jį siurbėlės!

– O kodėl tuomet mane privertei dėtis tuos netikrus plaukus?!

– Ogi todėl, balandėli, kad basiliskai – gudrūs, sumanūs šliužai! Jie skiria vyrą nuo moters ir žino, kuris iš jų pavojingesnis. Moteriški plaukai tau tik palengvino medžioklę. Jis tavęs nepuolė, manė, kad praeisi pro šalį, ir suakmenėjo. O tu tada tik capt, o kai capt – per vėlu uodega mosuoti.

– Šit kaip... Atsargiai, čia tuoj laiptai baigsis! Leisk mane pirmą... Tik deglą laikyk, kad kaulų nepaberčiau!

Gugis visai prisiplojo prie sienos, vildamasis, jog atgal į požemį nenuvirs. Batuotos žmonių kojos buvo taip arti, kad prakaito ir odos kvapas tiesiog tvoskė tiesiai į šnerves. „Ko čia jiems prireikė? Kam tą tinklą atsinešė?.. Oi, jie gi turbūt atėjo Šiušos!? Šeškasnukiai! Tuo tarpu laibabalsis jau nušoko nuo laiptų

ir perėmė deglą. Antrasis, ilgai nelaukęs, taip pat nusikeberiojo į apačią.

„Kerą, kokį kerą galėčiau? Ir ko Šiuša laukia? Vanok juos savo uodega, vanok, vyk, nes ir tave kaip mamą išneš!“ Bet vietoj baimės kupinų žmonių klyksmų kaukas netruko nugirsti džiaugsmingą riktelėjimą. „Kodėl ji nesipriešina?! Ot, kvailelė! Na, nieko! Tuoji jiems bezdalu užkvepinsiu!“ – Gugis sugrabaliojo ant juostos kabančiame maišelyje šeško plaukų kuokštą. „Nors... Palauk, Gugi... Pagalvok! Che, taigi žmonės Šiušą iškels! Kaip tik tai, ko reikia! Neverta skubėti griebtis kerų!“

Netrukus ant atbrailos pasirodė žmogaus pirštai, jis prisitraukė ir užlipo. Atsistojo, pasilenkė. „Dabar taip jam čiaukštelėti per pakinklius! – piktai išsišiepė kaukas. – Nusiristų stačia galva atgalios...“ Laibabalsis iš apačios padavė tinklu apipančiotą Šiušą. Bet kad ji čia, kaukas nejautė – pabaisiukė nejudėjo, matyt, buvo suakmenėjusi, arba „sunegyvėjusi“, kaip sakydavo pati.

– Nagi, Iljuša, duok ranką, padėsiu išlipti. Bet ir gražus basiliskiūkštis! Jaunutis, dailutis. Gal, sakau, paauginti? – vėl prabilo vyresnysis.

– Tegul žiniuonis augina. O kaip jį priversi sugyvėti? Kietas dabar kaip titnagas!

- Ugnele, balandėli, ugnele! Kiekvienas gyvis ugnies nemėgsta - pasvilinsim papilvę, tuoj atgis!

„Nagi, lipkit aukštyn, lipkit! Neškit, dirbkit! - iš užuoglaudos vadovavo Gugis. - Greičiau, greičiau! Nestoviniuokit, na!“ - o pats rankose jau spaudė tošinę švilpynę, vadinamą ulbuonėle. „Tikiuosi, sparnuočių čia nestinga...“ - išsišiepė kaukas, prisiminęs motulės Gubės teikiamą švilpynę ir sakymą: „O jeigu nutiks bėda, gali ulbuonėle ir paukštelius į pagalbą prisišaukti. Jie draugai mūsų, atskubės, nubaidys priešą!“

Vyrai negaišavo - storabalsis persimetė per petį nešulį ir ėmė lipti aukštyn, laibabalsis nusekė iš paskos. Gugis neatsiliko, nors turėjo gerokai pavargti, kad neišsiduotų, ropšdamasis kaukui labai nepatogiais laiptais...

Besibraunančios šviesos daugėjo, matyti vis geriau, o štai ir landa! Pūkšdami, burnodami žmonės pro išlaužą išvirto į lauką. Gugis kiek palaukė, tuomet pralindo pro mažesnę skylę ir, daug nelaukęs, pridėjo prie lūpų ulbuonėlę. Suvinguriavo keista, net kelių paukščių čiulbesį iš karto primenantį poringę.

- Nagi, Iljuša, apžiūrėkime tą grožį dienos šviesoje! O, kokie žvynai! Kokia uodega! - žavėjosi sto-

rabalsis, ir šviesoje aiškiai matei, kad jis – vyresnis už bendrą.

O ant grobį taip pat apžiūrinčio pasilenkusio lababalsio peties kažkas tekštelėjo.

– Čia dabar kas?! – pyktelejo šis ir pažvelgė aukštytyn.

O iš ten vėl tekštelėjo – šįsyk į akis!

– Bjaurastis! – pasipurtė, nusisukdamas ir valydamasis kumščiu.

Tekštelėjo ir ant storabalsio – tik jau ne vienas, o keli iš karto.

– Štiššš, bjaurybės! – suriaumojo, pastebėjęs, kad virš jų ratus suka tuntas balandžių, kuosų ir kitokios žiemoti neišlėkusios paukštijos.

– Tekšt! Tekšt! Tekšt! Tekšt! – neišsigando plunksnuotieji.

Gugis patrynė delnus – nors ir toli nuo namų, ulbuonėlė suveikė!

– Gena, man akis perši! – subliuvo jaunėlis. – Kas čia dedasi?

– Negi nematai?! – atšovė tas. – Kakoja ant mūsų, Iljuša, kakoja! Tie velnio balandžiai! Gal kokį lizdą sumindėme?

– Tai ką daryti?! Smirda!

- Nezyzk! Lendam atgal po stogu, nuskris... Mesk tą baidyklę, niekur ji nepabėgs! - patarė vyresnysis ir niurktelėjo atgal į išlaužą.

- Kad mane... - keikdamasis ir siusdamas juo pasekė ir antrasis medžiotojas.

„Aha! - Gugis tik to ir laukė. Jis išsitraukė smei-guolį, čirkstelėjo per Šiušą painiojančio tinklo virves keletoje vietų. Prigludo, sukaupė visas savo mintis ir pamėgino lyg siųsti: „Busk! Busk! Mes išlipome!“

Prabėgo keletas akimirų. Pabaisiukės kūnelis virptelėjo, nubėgo tarsi šiurpulio banga, ir geltonos akys prasimerkė.

„Viskas, mes jau aukštai! - džiaugsmingai pranešė kaukas. - Tik reikia kuo greičiau iš čia dingti!“

„O žmonės?..“ - neskubėjo džiūgauti ji.

„Žmones pasaugos paukšteliai ir ulbuonėlė! Bėgam iš čia!“

Šviesa, besiskverbusi pro mažą grotuotą langelį aukštai virš galvos, visai prislopo. Netruko užgesti ir paskutiniai saulėlydžio atspindžiai, ką tik rausvinę sienos akmenis. „Gal paskutinis saulėlydis... - vėl suspaudė širdį Jauniui. - Nepasiduok. Nepasiduok!“ - dar kartą priminė valia.

Vienutę apgaubė prietema. Bokšte buvo tylu, tik kartais už durų sužlegėdavo sargybinio šarvai ar į žemę dunkstelėdavo koks daiktas – gal suolo koja, gal kalavijo makštys. Sargybinis neseniai kyštelėjo nosį pro duris, bet, pamatęs, kad kalinys dar nebaigė sriaubti dubenėlyje plaukiojančio viralo, į vienutę nežengė. Jaunius tai ir matė pro primerktas akis, nors ir apsimetė miegąs. Tik štai kažkas sučežėjo netoliese, gretimame pasienyje. Kalinys pakėlė galvą.

– Čia man? – pasigirdo pažįstamas negarsus balsas.

Vaikinas stryktelėjo ir susiraukė nuo skausmo, bet čia pat nusišypsojo. Gugis klestelėjo ant žemės prie pat dubenėlio.

– Kaip?! – patyliukais paklausė bičiulis.

Kaukas gūžtelėjo:

– Žmonės labai neakyli. O tiksliau – kitkuo užsiėmę. Tai galiu valgyti?

– Žinoma, juk tau ir palikau!

„Dievai, kaip šaunu, kad jis čia!“

– Ačiū... Lauke vėsoka... – pasiguodė kaukas, kibdamas į viralą.

- Žinau... - suniurnėjo Jaunius. - Todėl ir yra vil-
ties, kad mūsiškiai puls. Juk žiemą negali laikyti ilgai
tokios kariuomenės. Baigsis atsargos...

- Puls? Pilį? - susidomėjo Gugis, šliurpdamas jau
paskutinius lašus.

- Nežinau, - prisipažino jaunuolis. - Tikiuosi...
Kitaip...

- Kitaip?

- Ai, - Jaunius liūdnai nusišypsojo, - pirma papa-
sakok, kaip tau sekėsi...

- O, turėsi daug klausyti! Žinai, su kuo susitikau?!

Beklausant Gugio porinimo apie susitikimą su
Šiuša, ypač nupasakojus, kaip toji atrodė, Jauniaus
akys sužibo. Kaukas aiškiai matė, kad vaikinukas
baisingai nekantrauja, bet iš mandagumo leidžia
jam baigti pasakojimą, kaip paskui sugrįžo į bokštą.
Kaukui lyg ir baigus, Jaunius prabilo:

- Žinai, Gugi... Man rodos, sutikai pasakų žvėrį...

- Man ji panašesnė į kokią keistą gyvatę, o ne į
žvėrį... - nesutiko Gugis.

- Aha. Į gyvatę. Nes tai - basiliskas. Tikriau -
basilisko jauniklis. Pasakojo man apie juos kartą
Vytautas... Didžiojo Kęstučio sūnus. Sakė, Vilniaus

požemiuose vieną tokį aptikę... Ir žinai, ką dar pasakojo? Ogi kad jie ėda nekaltas mergeles.

- O kokios mergelės yra nekaltos? - parūpo Gugiui.

- Na... - Jaunius staiga sutriko, - ai, ne tai svarbu dabar. Daug svarbiau, kad basilisko žvilgsnis žmogų verčia akmeniu... Pagalvok - akmeniu!

- Akmeniu? - suprunktė Gugis. - Na, na... - nepatikliai pakraipė galvą. - Kad ji ir be žvilgsnio gali suakmenėti! O, žinok, uodega kaip tvatija!

- Nežinau, - prisipažino Jaunius, - bet žmonės sako, kad taip ir yra... Jeigu pažiūri basiliskui tiesiai į akis - suakmenėji...

- Ne, ne, - prieštaravo bičiulis, - su ja kalbėjaisi mintimis būtent žiūrėdamas į akis! O suakmenėti ji gali pati! Na, taip motulė gamta, matyt, prigalvojo. Tačiau ji moka pulti mintimis ir labai, labai išgąsdinti!

- Hmm... - dabar jau nepatikėjo Jaunius. - Kaipgi kalbėjai mintimis? Kaip - puolė mintimis?

- Ogi taip. Tarsi... Įsivaizduok, kad girdžiu ir suprantu tavo mintis. Ir galime jas vienas kitam perduoti!

- Pasakos...

- Apie kaukų kerus tau irgi buvo pasakos, - priminė kiek pasipiktinęs Gugis.

- Kerus... Sakai, kerus... - suniurnėjo vaikinai. - Kerus... - kaukas pastebėjo, kad bičiulis apie kažką labai įtemptai mąsto, tad nusprendė netrukdyti, bet Jaunius vėl prabilo pats:

- Gugi...

- Ką?

- O ten... Tuos Ruokio gvėras... Kaime... Tikrai tu užkerėjai?

- Tikrai. Jie norėjo padegti žmonių namus. Bjaurybės! - kaukas sugniaužė delnus į kumštelius, ir jo akys užsiliepsnojo. - Juk nieko nėra baisiau už ugnį ir jos niokojančią galią, kai šioji pasprunka iš ugniakurų!

- O tu daug kerų moki?

- Nedaug... - apgailestavo. - Vos keletą. Nespėjau daugėliau išmokti - juk žinai, pabėgau iš namų. Tik motutė Urtė susimylėjo, dar keletą pasakė... Bet ir tai jau šis tas. Nedraugui atbaidyti ir apsiginti - užtenka... Ulbuonėlė juk irgi beveik kerus!

- Gugi... - Jaunius pasirėmė ant alkūnės ir pažvelgė tiesiai į akis - tokias panašias į jo! - Žinai, man rodos, kad tu - vienintelis žmog... Tai yra kaukas, kuris galėtų mane išgelbėti. Jie nori mane pas-

dinti ant baslio. Ir pasodins, jeigu kunigai neatitrauks kariuomenės. O kunigai kariuomenės tikrai neatitrauks – juk maskoliai iš šito miesto išvijo mūsų draugą!

– Ant kuolo? Chi, bet ant jo taigi nepasėdėsi! – sukikeno kaukas. – Dvišakumon sulįs, cha!

Jaunius tik vos liūdnai vyptelėjo. Nustebęs Gugis metė kikenti ir įsmeigė klausiamą žvilgsnį.

– Tai vadinama kankinimu, – ištarė vaikas. – Žmogus miršta lėtai ir labai skausmingai... Jūsų gentis turbūt taip nedaro... – pridėjo visai patyliukais.

Gugiui perbėgo šurpas – motinėle gaūta, ką gi tu sukūrei?! Ne veltui senolis Urkis taip žmones vainojo, oi, ne veltui...

– O tavęs paskui... nesuės? – atsitokėjęs dar dėl visa ko pasiteiravo kaukas.

Čia Jaunius neišlaikė ir suprunkštė.

– Ne... Nesuės. Žmonės žmonių nevalgo, nebent per... Ai, nesvarbu, Gugi. Bet... – jis čiupo kauko ranką: – Aš nenoriu mirti! Aš dar toks jaunas. Manęs Audrė laukia... – bičiulio balsas virptelėjo. – Gal tavo kerai galėtų padėti? Gal padėsi man pabėgti?

– Tu nemirsi! – Gugis atsistojo, ryžtingai timptelėjo bebreną ir susiieškojo ant juostos kabantį kerų maišelį. – Mes iš čia pabėgsim. Tie žmonės – nea-

kyli, žiaurūs ir kvaili kaip briedžiai... – suniurnėjo panosėje. – Tik pamanyk, sodinti ant kuolo... Prietrankos... Aš suprantu – priešą nugalabyti! Tai bent reikalinga! Bet taip... – nerimo kaukas.

– Vadinasi, padėsi? Aš net peilio neturiu... – apgailėstavo Jaunius, nužvelgdamas prie kauko juostos kabantį durklą.

– Žinoma, padėsiu! „Ir nors turiu smeiguolį... – mintyse pridėjo kaukas. – Bet tau jo neduosiu, nes tik pridarysi bėdos. Čia reikės ne jėgos, o sumanumo... Kaip mokė senolis Urkis, jeigu nepadės lokio jėga, gal pagelbės lapės gudrumas...“

Jaunius kumščiais daužė metalu kaustytas duris ir rėkė:

– Atidarykit! Atidarykit! Atidarykit! Atidarykit, po velnių, – spyrė. – Nuokvakos! Gvėros! Mulksiai!

Prabėgo keletas akimirku. Čiūžtelėjo atstumiamas skląstis. Prasivėrė durys – sargybinis sužiuro į Jaunių:

– Na?!

– Ten! Ten! – šaukė jis, rodydamas kažkur aukštytyn. Susidomėjęs karys žengė per slenkstį. Tuo metu Gugis, trindamas šeško plauką į zuikio spirą, skubiai niurnėjo: „Bezdu bezdu bezdu puuuurpt!“

- Jau! - šūktelėjo Jauniui. Bet galėjo ir patylėti - mat pasklisti nepakeliama smarvė netruko...

Sargybinio veidas ištyso. Jis ėmė tankiai mirksėti, čiuposi už nosies, žiauktelėjo, susirietė ir ėmė pjauti ožius. Jaunius tarsi lūšiokas šoko ant besikaninančio žmogaus, jį pargriovė, iš nusilpusios rankos išlupo kalaviją ir... Nenorėdamas regėti, kaip blizgus plienas sulis į žmogaus kūną, Gugis užsimerkė. Pastebėjęs tai, Jaunius persigalvojo - ne smeigė ginklu, o tik stipriai trenkė sargybinio galvą į grindis, kad tas prarastų nuovoką.

- Nuimk kerą! Užverk duris! - dar šūktelėjo.

„Kaip aš tau nuimsiu?!“ - nustebo Gugis, bet duris užvėrė. Tuo metu iš vaikino nosies šnervės iškrito vienas kamšalas, padarytas iš nudrėksto marškinių kampo. Kunigaikštuko veidas irgi persimainė...

- Kvėpuok pro burną! - priminė Gugis.

Giliai alsuodamas, Jaunius pakėlė nuo žemės skutus ir vėl susigrūdo į nosį. Lengviau atsidusęs, nuėmė sargybinio šalną. Šviesūs vyro plaukai buvo sutepti šviežiu krauju - matyt, į akmenines grindis trinktelėta stipriai. Tačiau jis negaišo laiko apžiūroms, gyvas dar maskolis ar ne, tik įniko vilkti grandinius marškinius.

- Bus per dideli... - karštligišškai murmėjo. - Bet gal...

O mintyse tukseno: „Kad tik niekas nespėtų ateiti, kad tik niekas nespėtų ateiti!“

- Gugi, padėk... Padėk jį nurengti! - galiausiai paprašė.

Kaukas nukurnėjo pagelbėti.

- Ranką, ranką jo palaikyk! Išlaisvink rankovę...

Šaltis stingdė į ledokšni. Miegas tarsi medumi lipidė akis. Vyras, parimęs ant ilgos ieties, ryžtingai papurtė galvą, vydamas sapno vylius - jeigu vyresnybė aptiks snūduriuojantį - galvos neišsaugos. Plačiai nusižiovavo. Nužvelgė juoduojančias tolumias, kuriose saldžiai parpė knibždėlynė priešų - atsibeldė nelabieji lyg iš niekur... Ir net laužų nekūrena! Tik žiebiasi žvaigždės... Pala... Kokios žvaigždės? Čiagi ne dangus! Ir dar viena paskui kitą, eilute... Karys krestelėjo galvą ir kumščiu pasitrynė akis - kas per?!

- Taukšt! Fiūūūū! Taukšt! Fiūūū! - supliaukšėjo templės ir ugnimi žioruojančios strėlės, brėždamos puslankį, nulėkė virš aukštų smailiaviršių sienų.

Dabar puolantieji jau nebesislapstė – akimirką prieš apstulbusio sargybinio akis nutvisko pilies priegos, knibždančios skubančių karių.

„Puola! Pavojus!“ – suvirpusiomis rankomis sargybinis vos sugrabaliojo ragą. Ankstyvo ryto tylą perplėšė gūdas gausmas, skelbiantis pavojų.

Jaunius, akimirką metęs darbą, sukľuso. Nuskarđėjusiam ragui tuoj pat atliepė dar keletas. Ir vėl. Ir dar kartą! Po akimirkos nuaidėjo varpas. Kitas. Trečias!

– Puola! – džiaugsmingai šūktelėjo vaikinai. – Mūsiškiai puola! Greičiau, Gugi! Paskubam! Reikia jiems padėti! – net urgzdamas ėmėsi tempti nuo sargybinio grandinius marškinius. Kaukas tuo pačiu metu sugebėjo numauti vieną batą...

Gugis iš už durų išlindo pirmasis. Žingsniai, trepsėjimas, bėgiojimai girdėti – bet tik tolumoje. Iš kažkur dar atskrisdavo nepažįstamos kalbos nuotrupos, atkaklūs varpų dūžiai. Jaunius taip pat žengė pro tarpdurį, bet Gugis jį tuoj pat sustabdė.

– Aš eisiu pirmas, – pareiškė. – Apžiūrėsiu kelią. Jeigu laisvas – sušvilpsiu du sykius, tu žinai kaip. Jeigu ką išvysiu – sušvilpsiu vieną sykį, jeigu pri-

reiks – mesiu „angies žvilgsnį“, kad tu galėtumei prabėgti, – ir, Jauniui nespėjus paprieštarauti, nutur-seno pasieniu.

Vaikinas nekantraudamas mindžikavo – ak, kaip jis norėjo lėkti ir visus maskolius, pasipainiojusius ant kelio, pavaišinti kalavijo smygiais! Bet Gugis teisus – reikia atsargiai. Labai atsargiai! O tada... Tada reikia dar padėti saviškiams! Švilptelėjimas! Antras.

Netrukus juodu stovėjo ant laiptų. Gugis gan baugiai žvelgė į tamsą, juoduojančią žemiau, nors ir sklaidomą deglų liepsnos. Kas jų laukia apačioje?

– Bėgam! – patyliukais paragino Jaunius. – Dabar aš eisiu pirmas.

– Ne! – atsiliepė Gugis. – Aš tą kelią jau beveik žinau!.. Tu lauk! – ir stryktelėjo ant žemesnės pakopos. Paskui dar ant vienos.

Jaunius susiraukė, bet dar kartą mintyse perkalbėjo save, kad kaukas taip daro tik jo naudai. Sulaukęs dviejų, bet labai tylių švilptelėjimų, irgi ėmė lipti. Štai ir kitas aukštas.

Tik staiga kažkur žemiau sudundėjo žingsniai – keletas žmonių sparčiai lipo aukštyn. Kaukas įspėjamai švilptelėjo. Jaunius pabėgėjo į šoną ir prisiplojo prie sienos, rankoje spausdamas kalaviją. Gyvas nepasiduos!

Netrukus tarp aukštyn laiptais nudundėjusių karių kilo baisus erzelis – jie rėkė vienas ant kito, plūdosi, žvangino ginklais. Po akimirkos keletas jau bildėjo žemyn.

„Metas prisiminti viską, ko mokė tėvas!“ – Jaunius sukando dantis ir pasiruošė kautis. Iš laiptų aikštelės išpuolė keletas. Du pasuko į jo pusę, du – į kitą. Vaikinas dar labiau prisispaudė prie sienos – bet kur čia pasislėpsi tokioje siaurymėje! „Rausiuos pirmas, jie to nesitiki!“

– Kirsk! – suklykęs kovos šūkį, jis netikėtai užklupo vieną iš maskolių, pavaišino stipriu skydo smūgiu į galvą, o kitam susmeigė kalavijo geležtę. Pirmasis nulėkė keletą žingsnių atgalios ir nuriedėjo laiptais, antrasis, netaręs nė žodžio, susmuko it maišas.

„Pavyko! – net nustebo Jaunius. – Nors tuoj atbėgs iš kitos pusės... O kur kaukas?“

– Gugi! – šūktelėjo dairydamasis. – Gugi!

– Aš čia, – pusbalsiu atsiliepė kaukas, – paskubėkim!

– Ten dar du, – priminė Jaunius, – tuoj pasivys!

– Nepasivys, – nuramino bičiulis. – Jie turi ką veikti...

– Kaipgi?! – apstulbo vaikinas. – Ką jie turi veikti?

- Na, jie žiūri į vieną tašką. Ir žiūrės ilgai. Kaip tie kaime... - mirktelėjo Gugis. - Eime, žemyn kelias laisvas!

- Pala, reikia uždaryti ir užremti šitas duris, - Jaunius užvėrė laiptų duris. - Et, neturiu kaip užpleištuoti, - pasigailėjo.

Nusmeigtas karys sudejavo. Kraujo bala po juo plėtėsi, jis tankiai alsavo ir kažką vapaliojo.

- Dvėsk, šunie! - kunigaikštukas negailestingai spyrė žmogui į galvą.

Gugis suvirpėjęs nusigrėžė ir nušokčiojo žemyn.

Bet ten ir vėl sudundėjo žingsniai.

Šnabždesiai, kai nurodymai perduodami iš lūpų į lūpas tyliau už lūšis sėlinančių karių, baigėsi. Dabar jau nebebuvo reikalo slėptis, dabar reikėjo tik skubėti.

- Pirmyn! - šaukė Gedgaudas, vedantis vieną iš puolėjų pulkų. - Pirmyn! Greičiau! Mikliau!

- Saugokitės! - užriko kažkas, išgirdęs leduotu pylimu riedančio rasto dundesį.

Bet ar taip lengvai pasisaugosi, kai aplink tamsu - anei mėnulio, anei žvaigždės - tik kas keletas akimirku dangų perskrodžiančios ugninės strėlės!

- Kopėčias, kopėčias remkit! Įkalkit kaiščius! Skydais, skydais denkitės! Aukštyn! Sparčiau!

Žmonės tarsi atkaklios skruzdės aplipo pylimą, bet nieko gera nežadėjo smailiaviršūnė siena. Ore sušvilpė gynėjų strėlės, kažkas sudejavo ir nusirito žemyn, bet kiti vis lipo ir lipo... Ruokis užsimetė ant nugaros skydą ir jau irgi uždėjo koją ant skersinio, kai Gedgaudas palietė jo petį:

- Ruoki, neskubėk! Ką tik gavau žinią - tu turi skubiai keliauti kitur! Štai Valdas - jis tave nuves...

- Bet, Gedgaudai!.. - pasipiktino Ruokis.

- Vyresniojo įsakymas nesvarstomas! - užriau-mojo senasis karys. - Vykdyk!

Jaunius vėl prigludo prie sienos, gniauždamas kalavijo rankeną. Delnai prakaitavo, širdis daužėsi lyg žuvis tinkle. „Kiek jų atbėga? Kiek?!“

Tačiau siena, į kurią atsirėmė, ėmė slinkti atgal, ir vaikinai netruko įvirsti į kažkokią nišą. „Slaptos durys!“ - sumojo jis, kiek galima giliau įnerdamas į šešėlį. Po akimirkos pro šalį pradundėjo trys kariai. Jiems užbėgus laiptais, išgirdo garsius keiksmus ir plūdimąsi - matyt, rado nukautą saviškį. Įdomu, kas bus, kai ras Gugio užkerėtus? Tikrai turės ką veikti...

- Kur mes? - nuskambėjo greta.

Jaunius krūptelėjo - ne kaukas, o tiesiog šešėlis...

- Kaip čia atsiradai? - neiškentė nepasiteiravęs.
- Negi lauksiu, kol atlėks dar vienas būrys...
- O kur šie laiptai veda? - sušnabždėjo Jaunius, kai su tamsa apsipratusios akys pamatė keletą pakopų. - Į požemius?

- Iš kur galiu žinoti... - tyliai atsakė Gugis. - Juk tamsu... Ėjau kitu keliu...

- Reikėjo deglą paimti... - gailėjosi vaikinas. - Arba... Pala, tylu? Nieko negirdi?!

- Ne...

Jaunius delnu pastūmė sieną, kuriai atsivėrus, čia įlindo.

- Ką darai! - sušnypštė Gugis.

- Tsss! - subarė draugas ir, ištiesęs ranką, pačiupo nuo sienos deglą. Tuoj pat įslydo atgal ir vėl užvėrė duris.

- Dabar jau geriau! - apsidžiaugė. - Leidžiamės! - paragino.

- Aš pirmas! - pareiškė Gugis.

- Apsieisi. Čia slaptas takas, nieko vis tiek nesutiksime... - ir, nelaukęs atsakymo, Jaunius nuskubėjo laiptais žemyn.

„Begalvis!“ - suniurzgė Gugis ir nusivijo bičiulį.

Mūšis ant sienų jau virė visu nuožmumu - džeržgė kalavijų geležtės, švilpė strėlės, traškėjo skydų len-

tos, dejavo nuo pylimo nusiritę sužeistieji... Kremliaus gynėjai nesiruošė lengvai pasiduoti!

O jie, užuot ritinę maskoliams galvas, kažkur sliūkino pylimo pakraščiu! Ruokis nebesusigaudė – kas gi ir ką čia sugalvojo? Kur jie eina? Į kiekvieną Ruokio klausimą Valdas teatsakydavo pridėdamas pirštą prie lūpų, tad šiam teliko niurnėti paūsyje ir neatsilikti nuo eiklaus jaunuolio. Bet štai priešakyje išvydo tamsoje tūnantį būrį žmonių – nedaug, kokius tris tuzinus. Visi – tarsį tyčia parinkti: stambūs, tvirti... Kai kariai priėjo visai arti, vienas iš laukusiųjų atsuko ir paklausė:

– Atvedei?

– Kunige! – aikelėjo Ruokis, pažinęs žmogaus balsą. – Aš, Ruoki, aš, – tylomis atsiliepė Rumbaudas. – Manai, lauksiu, kol mano sūnų ant baslio sodins?

– Bet kodėl pasitraukėme nuo sienų? – nustebo karys. – Kaipgi...

– Patylėk ir klausyk! – nukirto kunigaikštis. – Ir visi klausykite! – pridūrė pusbalsiu. – Ir klausykit įdėmiai! Mūsų būrys turi pačią svarbiausią užduotį – slaptu įėjimu prasiskverbsime į pilį, ten mūsų laukia draugai. Jie ilgisi kunigaikščio Mykolo ir padės išmušti maskolius. Bet reikia paskubėti, nes jeigu

delsime – vyrai ant sienų žus bergždžiai. Taip pat atsiminkite, kad mūsų – nedaug, tad neskubėkime trauktis kalavijų. Gali būti, kad slaptąjį įėjimą maskoliai žino ir saugo, todėl tarpusavyje kalbėkimės maskoliškai. Kas nemoka – tyli, tarsi užsiūta burna. Supratote?

Kariai sulinksėjo.

– Deglus uždegtime tik įlinde į požemį. Nė akimirkos anksčiau! Eime! – pamojo Rumbaudas.

Slaptoji landa iš pradžių buvo labai siaura. Tokia siaura, kad Ruokiui teko eiti beveik šonu. Tačiau netrukus sienos atsitraukė, po kojomis vos girdimai sukaukšėjo grindinys. Ruokis nemanė, kad slaptasis kelias yra toks ilgas – jo manymu, būrys jau seniai turėjo būti kitoje sienos pusėje. Tačiau išėjimo niekur nebuvo matyti...

Rumbaudas pakėlė ranką ir sustabdė būrį. Deglo liepsna išplėšė iš tamsos du kelius – vienas suko dešiniau, kitas – kairiau. Vienas lyg ir leidosi gilyn, kitas kilo aukštyn. Kunigaikštis pamojo Valdui. Šiam pribėgus, kažką sušnibždėjo. Vaikinas apsidairė, trūktelėjo pečiais ir nedrąsiai bakstelėjo pirštu į kairę. Rumbaudas nepatikliai įsistebeilijo į juodą it akivaras angą, bet galiausiai mostelėjo būriui. Šiek

ties priekyje ir vėl žengė Valdas. Tačiau toli nueiti nespėjo.

- Aaaaa! - požemio tylą perplėšė klyksmas.

- Tylėt! - užriko Rumbaudas, bet veik lėkte parlekiančio, išsprogusiomis akimis Valdo vaizdas apstulbino net kunigaikštį.

- Kas?! - paklausė, gaudydamas karį į glėbį.

- Ten... Ten... - vos apversdamas liežuvį, sulėmė vaikas, - pabaisa!

Prišoko sunerimę pulko vyrai. Rumbaudas susiraukė ir griežtai vėl paklausė:

- Kokia pabaisa? Žvėris?

- Ne... Nežinau, tokios niekad... nebuvau sutikęs, - Valdas ėmė atgauti amą. - Iš pradžių pamačiau kažką švytintį. O tuomet kad šoks ant manęs - nasrus išplėtusi!

- Šoks?! - nusistebėjo kunigaikštis. - Bet juk nieko negirdėjom. Tu tik suklykei ir atlėkei!

- Kažkas prieš tai lyg ir sušnypštė! - pareiškė Bartas.

- Ar tik ne tu nosį iššnirpštei, - tuoj pat jį suniekino Giedrius.

- Tylos! - dar kartą pareikalavo Rumbaudas. - Jokių kvailų šnekų. Nagi, parodykite man tą pabaisą, - jis ryžtingai apnuogino kalaviją. - Bar-

tai, lanką. Ruoki, paskui mane! Rimvydai, – nurodė labiausiai patyrusiam būrio kariui, – lieki vyresniuoju. Laukite mūsų!

Trijulė pradingo tamsoje.

Kauko akys prie tamsos priprato labai greitai, tad dabar Jaunias nešamas deglas labiau trukdė, nei padėjo. Dar truputį nulipus, slaptieji laiptai baigėsi sunkiomis, gerai suleistų ažuolo lentų durimis. Jaunius jau mėgino jas pastumti, bet kaukas šnipštelėjo:

– Palauk! O gal už jų kas nors yra! – ir pridėjo ausį.

Jaunius irgi įtempė klausą, tačiau nieko neišgirdo. O jautrias kauko auseles suvirpino įvairūs požemio garsai: bėgančios žiurkės nagų skrebenimas, vos girdimas pelės cypčiojimas, lašų kapsėjimas. Vieną akimirksnį kaukui pasirodė, kad girdi ir dar kažką – lyg ir tylų balsą, o gal inkštimą? Tačiau šis garsas nesikartojo.

– Atrodo, žmonių ten nėra, – ištarė, atitraukdamas ausį.

Durys prasivėrė tyliai, kaip ir dera slaptoms. Tačiau, vos žengus pirmyn, jos tuoj pat klanktelėjo ir užsitrenkė, susiliedamos su siena.

Jaunius atsisukęs puolė ieškoti, kaip atidaryti, tačiau iš išorės nebuvo matyti jokios rankenos ar ko nors panašaus. O Gugis tuo metu stengėsi peržvelgti, kas gi ten, toliau, kur deglo šviesą rijo aklina tamsa? Taip pat apsiuostė – trenkė šlapimu, amžina drėgme ir dar kažkokiu smarvės mišiniu, nereikėjo nė „bezdalo“...

– Tuščia jų, – suniurnėjo vaikinas, metęs bergždžius bandymus atidaryti slaptas duris, – vis tiek reikės susirasti kitą išėjimą... Jis kilstelėjo deglą – akmeniniai skliautai nebuvo labai aukštai, tačiau pats požemis rodė didžiulis.

– Įdomu, kodėl jis toks tuščias? – balsu pasvarstė.

Dar nespėjo nutilti paskutinio žodžio aidas, kai požemyje pasigirdo tylus, tačiau skausmu persmelktas vaitojimas.

Ruokio akys suapvalėjo. Už dešimties žingsnių, požemiui vos užsukus, viduryje kelio vaipėsi šunytio dydžio, bet grėsmingai atrodanti baidyklė – nei peraugęs driežas, nei milžinė žiurkė, nei gaidys, nors ir turėjo didžiulę, išsipūtusią skiauterę. Geltonos akys žėrėjo piktai, o skiauterė spindėjo vario rausvumu, mesdama ryškius atšvaitus ant požemio sienų ir grindų.

- Tpfu, pabaisa! - niekinamai nusispjovė bajoras. - Tokios baisu nesumindyti!

Padaras grėsliai sušnypštė, ilga uodega šmaukštelėjo lyg botagas prie pat kunigaikščio kojų.

- Nagi, štiš tik! - Rumbaudas drąsiai žengė pirmyn.

Baidyklė, daug nelaukusi, dar kartą čiaukštelėjo uodega, šįsyk jau per kojas ir... liuoktelėjo ant karių! Liuoktelėjo, padidėjusi keletą kartų, išžiojusi bedugnįs, plačius, nuo sienos iki sienos, nasrus, tviskančius aštrių it ylos dantų eilėmis! Ruokis gindamasis kilstelėjo ranką, atsilošė, trinktelėjo galvą į sieną. Kario kojos susipynė, jis nugriuvo ir paknopstom puolė atgalios, jusdamas už nugaros karštą milžiniško žvėries alsavimą...

Būrio vyrai budėjo čia pat - jie tuoj pastvėrė išpuolusį Ruokį ir atrėmė į sieną šalia lygiai taip pat išgąsdinto ir pasprukusio Barto. Rimvydas tyliai paklausė:

- Tai... pabaisa?!

Ruokis dar rado jėgų linktelėti galvą, nors širdis daužėsi it išprotėjusi, iš akių nenyko žvėries vaizdinys - tai bent padarėlis!

- Kad mane griausmas... - suniurnėjo ir Bartas, - nedaug trūko...

Ir čia atitoko Valdas:

- Vyrai, o kur kunigas?!

Ką tik nuaidėjusį vaitojimą palydėjo vos girdimas skambtelėjimas, čežėjimas, atodūsis...

- Kas čia? - krūptelėjo Gugis.

Jauniaus oda nubėgo pagaugais.

- Nežinau, - atsiliepė patyliukais. - Gal... žmogus? - vaikinai net pagalvoti nenorėjo, kad požemyje tektų susitikti su kokia nors ramybės nerandančia vėle, vaiduokliu ar slogučiu... Maskolišku!

Vaitojimas pasikartojė - jau silpnėjęs, bet toks pats skausmingas.

- Žmogus, - patvirtino Gugis. - Štai... ten, - nurodė kryptį.

Jaunius prikando lūpa. „Nebijok, nebijok“, - barė save.

- Eime! - nelabai tvirtai ištarė, drebančiais pirštais stipriau spausdamas kalavijo rankeną.

Jie pasisuko kauko nurodyta kryptimi, žengė keletą žingsnių. Deglo šviesa pagaliau atsimušė į šoninę sieną ir apšvietė daugiau požemio sienų, sumūrytų iš didelių, sunkių akmenų. Vaikinas ir kaukas sustingo - pasieniais sėdėjo keletas žmonių. Jų rankos, sukaustytos sunkiom grandinėm, buvo lie-

sos ir žaizdotos. Kūno nuogybę vos dengė palaikiai skarmalai. Ilgi nešvarūs plaukai ir barzdos, besidriekiančios nuo bejėgiškai nusvirusių ant krūtinių galvų, beveik šlavė žemę.

- Fu... - pasibjaurėjo Jaunius.

Gugis tyliai priėjo artyn prie vieno iš nelaimingųjų ir iš apačios pažvelgė į veidą. Į kauką dėbsojo tuščios, nejudrios akys, o neiįprastai perkreiptoje burnoje tarp dantų žiojėjo skylė. Kaukas nespėjo paklausti, kas jie, nes tolėliau ir vėl pasigirdo vai-tojimas. Netgi grandinės skimbtelėjo. Jaunius, dėl visa ko deglu nušviesdamas kiekvieną nelaimėlį, nuskubėjo garso link. Kaukas sekė iš paskos.

Dabar jau sunkiai nusakomo amžiaus vyras nuo šviesos ėmė markstyti.

- Van... Van...Vandens! - sulemeno sukepusiomis lūpomis. Jo galva vėl nusviro ant krūtinės.

- Ką jis pasakė? Vandens? - neiškentė Gugis.

- Po galais! - Jaunius pasilenkė prie žmogaus. - Jis tarsi mūsiškis! Ei, žmogau! Ar girdi?

Kalinys sunkiai pramerkė traiškanotą akį ir vėl sušvogždė:

- Vand... Vanden!..

- Neturim vandens... - žiojosi aiškinti Gugis, bet Jaunius nutraukė:

- Gugi, palik jį. Mums reikia paskubėti... Reikia iš čia ištrūkti!
- O kaip jie?! - apstulbo kaukas.
- Jie... - Jaunius žvilgtelėjo ir į kitus žmones, pri-rakintus prie sienos. - Jie jau išėję anapilin...
- Kur išėję? Ar nematai - jie gi čia. Tavo gentainiai!
- Jie mirę, Gugi! Negi nematai?! Čia taip sakoma - išėjęs anapilin. Aišku?
- O šitas? - nepasidavė kaukas.
- O šitas... Gugi, - Jaunius timptelėjo jį į šoną ir ėmė aiškinti pašnibždomis: - Supranti, čia tikriausiai nusikaltėliai. Na, vagys, žudikai, plėšikai ir kitokie blogi žmonės, kuriuos įmeta į požemius už bausmę...
- Bet jis juk nori gerti! Jam trošku! O kas yra plėšikas?
- Gugi, o iš kur gausime vandens, a? - sušnypštė Jaunius. - Ar matei kur nors čia šulinį? Be to, mus gali bet kurią akimirką surasti, mums reikia kuo greičiau iš čia dumti, o ne rūpintis tokiomis dvoke-nomis... Eime!
- Jauniau, tu... Tu!.. - kaukas staiga pritrūko žodžių. - Bet kokie jūs, žmonės, esate niekam tikę! Žinai, jeigu kaukai taip gyventų - jie seniai seniai būtų išnykę! Ir taip jums ir reikėtų! - piktai pažėrė.

- Ką tu, kaukiūkšti, supranti apie žmones! - plyks-
telėjo ir Jaunius. - Lindite saujomis savo miškuose
ir lindėkite, tik žiūrėkite, kad koks arklys nesumin-
dytų ar vaikigaliai pagaliais neužtvatytų į svirnus
sulindusių!

- Ak, štai koks tu! Vadinasi, būtų buvę gerai,
jei tave taip būčiau palikęs? Ten, tame bokšte!
Gerai? „Gugi... Ten tokių kerų tu moki... Me... Be...
Gelbė...“ - ėmėsi mėgdžioti.

- Kai spirsiu tau! - visai įpyko Jaunius.

- Nagi, spirk! Spirk! - Gugis įsisprendė rankas į
juosmenį. - Parodyk, ką sugebi prieš mažą padarą!
Galėsi lakstyti po požemį vienas! Drąsiau, žmogau!

- Lietuviai... - netikėtai sušvogždė kalinys. -
Algirdas... - Ir po akimirkos vėl: - Gerti!

Jaunius giliai kvėpavo, bet kojos spyriui nepakėlė,
o išgirdęs žmogaus veblenimą - suklušo. Įveikęs
save, vėl pasisuko į kalinį:

- Žmogau! Žmogau! Jei girdi ir supranti mane -
linktelėk bent galvą!

Tas linktelėjo.

- Tu - lietuvis?

Ir vėl linktelėjo.

- Kas tave čia įmetė? Maskoliai?

Dar kartą linktelėjo.

- Už ką?
- Suk...
- Sukčiavai?

Dabar jau pakratė galvą neigdamas ir vėl sušvokštė:

- Suk... Sukilimas. Algirdas... Nepavy...ko.
- O, po galais! - šūktelėjo Jaunius ir atsigręžė į kauką: - Gugi, o gal tu moki prikerėti vandens?
- Ne, kaip?! Aš ne debesys... - suniurnėjo. „Tai bent norai!“

- Gaila... Šlamštas... Kaip jį dabar išvaduoti iš grandinių? Nors... - pasilenkęs puolė aiškinti: - Žmogau, mūsiškiai jau puola miestą. Su saule jie bus čia, todėl dar pakentėk truputį, - Jaunius suspaudė kalinio petį. - Mes kol kas tau nelabai kuo galime padėti, bet kai tik sutiksime saviškius - pažadu, tuoj pat atskubėsime! Ar supranti?

Vyras linktelėjo.

- Gerai... - Jaunius vėl atsigręžė į kauką: - Gugi... Na... Tu gal nepyk. Nenorom aš... - lyg ir atsiprašė.
- Gerai, gerai, - kaukas, nors iki galo ir neatlyžęs, bet nusileido, - visko nutinka.

Kariai, nieko geriau nebesugalvodami, ėmė sėstis pasieniais. Stovėti liko tik keletas. Rimvydas -

senasis karys, paliktas vyresniuoju – kramtė lūpas, neapsisprendamas, ką daryti. Akimirkos bėgo, kunigaikštis nesirodė. Buvo galima įtarti blogiausia...

– Gerai, einu, – pagaliau apsisprendė. – Kas su manimi?

– O kitas kelias? – pasiteiravo kažkuris.

– Netinkamas, – Valdas palingavo galvą. – Jis neina į miestą... Reikia šito.

– Velniava... – atsiliepė Kostas. – Rimvydai, gal dar nelįsk. Gal pagalvokime...

– Reikia pamėginti, arti nelendant, apžiūrėti tą baidyklę, – pasiūlė jau beatsigaunęs Ruokis. – Aš juk su lokiu esu plikomis rankomis ėmėsis, o dabar man kinkos iki šiol dreba, – prisipažino. – Reikia labai, labai atsargiai. Gal eisiu aš... Bent jau žinau, ko galima tikėtis. Kažkas čia keista!

– Gerai, einam kartu, – sutiko Rimvydas. – Jei ką – tave pridengsiu...

Požemio posūkį jie pasiekti netruko. Kaip begalėdami atsargiau pažvelgė iš už kampo.

– Tai čia šito padaro jūs išsigandote?! – pašnibždomis nusistebėjo Rimvydas. – Jis gi mažytis!

– Tsss... – suniurnėjo Ruokis. – Aš tau sakiau – čia kažkas ne taip! Gal didžioji pabaisa slypi kur nors giliau?! O, žvelk! Ten pasieny kunigas stovi!

- Aha, iš tiesų kunigas, - sutiko Rimvydas, stebėlydamas į šalia baidyklės sustingusią statulą su deglu rankoje. - Bet jis... Mūsų nemato?

- Kaip čia taip... Mes pasprukome, o jis liko stovėti?!

Kunigaikštis iš tiesų tylėjo. Ir ne tik tylėjo - nejudėjo. Nors deglai švietė prastai, bet buvo galima įžvelgti, kad nejuda nė vienas žmogaus raumenėlis. O ir veido spalva buvo tokia keistai nupilkusi, praradusi žmogiškąjį rausvumą.

„Tarsi akmeniu būtų virtęs...“ - nusistebėjo Ruokis.

- Ruoki... - Rimvydo pirštai surakino porininko pečius, - man rodos... Kad mane kur griausmas! Ar tik nebus šitas žvėris basiliskas?! Tas, kuris žmogų žvilgsniu paverčia akmeniu! - ir senojo kario akys kaip tik susidūrė su piktu pabaisos žvilgsniu.

- Vajetau... - sulemeno vyresnysis.

Ruokis sumirksėjo, įsisąmonindamas, kas pasakyta. O Rimvydas pažėrė:

- Ruoki! Jis į mane pažiūrėjo!.. Pažiūrėjo... Pažiūrėjo! Ruoki, jis į mane pažiūrėjo! - kario balse radosi siaubas. - Pažiūrėjo! Pažiūrėjo! - griebė kovos draugą už rankos, tarsi norėdamas įsitikinti, ar dar nesuakmenėjo.

- Ramiai ramiai, - puolė raminti jį porininkas, bet dėl visa ko tįmptelėjo atgal. - Grižtam!

Po kelių akimirų prie jūdviejų pripuolė netoliese laukę kiti. O neapsakomai persigandęs daugelyje mūšių užgrūdintas karys vis vapėjo: „Pažiūrėjo, pažiūrėjo, į mane pažiūrėjo...“

- Į jį basiliskas pažiūrėjo! - sušnypštė Ruokis. - Kas žinote, ką daryti? Koks priešnuodis?

- Pasitraukit! - tuoj pat smalsuolius išstumdė ir į priekį žengė garbanius Stumbrys, garsėjantis visokiausiomis žiniomis, užtat draugų kartais nepiktai pašiepiamas.

- Arčiau deglą! - nurodė.

Stumbrys ranka palietė persigandusio kario skruostą, kurį laiką įdėmiai žvelgė į akis, paieškojo rieše širdies tvinksnių... Rimvydas paklaikusiomis akimis sekė vyruko išraiškas. Galiausiai šis atsiduso:

- Nusiramink, Rimvydai. Man rodos, tau viskas gerai... Neakmenėji. Tikriausiai žvilgsnis buvo labai trumpas...

Palengvėjimo atodūsis nusirito per būrį. Rimvydas atsirėmė į sieną, netikėdamas savo laime.

- Ačiū dievams! - sušnabždėjo. - Neliksiu skolingas! - nubraukė kaktą išmušusio šalto prakaito lašus.

Sliūkindami didžiojo požemio – kalėjimo – pasieni-
niais, Gugis ir Jaunius pagaliau rado kitas duris, tos
jau nesunkiai atsidarė. Bet už jų – ir vėl tik tamsa.
Vaikinas pamakalavo deglu, tačiau nieko gera neiš-
vydo – tik neplataus tako sienas, šįsyk sutvirtintas
storais mediniais rąstais.

– Na... Einam? – nelabai ryžtingai pasiūlė.

– Einam... – atsiduso Gugis. – Gal kur nors išlįsim.
Netardami nė žodžio, juodu šlepseno kietai suplūкта
žeme. Po kiek laiko, takui lyg ir pasisukus, Gugis
sustojo ir suklušo. Jaunius pasekė bičiulio pavyzdžiu.

– Kas nutiko? – neiškentęs sušnabždėjo vaikinas.

– Man rodos, girdžiu žmonių balsus... Daug
balsų! – kaukas nutylėjo, kad tarp tų balsų jis išgirdo
ir kažkokį šnypštimą...

Jaunius irgi įtempė klausą – bet nieko neišgirdo,
tik deglo spragėjimą.

– Ar tikrai? – suabejojo.

– Tikrai... – Gugis dar keletą akimirų pasiklausė,
o tada tarė: – Žinai ką, pabėgėsiu į priekį vienas. O
tu eik iš paskos neskubėdamas. Jeigu sušvilpsiu –
stok. Ir liepsną geriau pridenk... Gal net iš viso
užpūsk... Ten jų daug!

Šis patarimas Jauniui nelabai patiko – nenorėjo likti vienas be deglo tamsiame požemyje, kas žino, kokie pavojai čia slypi... Tuo metu kaukas jau nuskuodė į priekį – tylus ir šešėlis. Jaunius šiek tiek luktelėjo, o tada neskubėdamas, deglą laikydamas kuo labiau už savęs, vėl sliūkinio pirmyn. Po kurio laiko ir jo ausys išgirdo prislopintą, tačiau aišką triukšmą. Sumojęs, kad nelaimės pačiam geriau neieškoti, sustingo, laukdamas kauko. O šis nesirodė...

Būryje tvyrojo visiška sumaištis. Eiti pas baidyklę daugiau savanorių neatsirado. Rimvydui vis dar virpėjo rankos, kiti sulindo klausyti viską išmanančio Stumbrio:

– Apie basiliskus žinoma labai nedaug. Mokslo žmonės juos vadina *Rex reptiliorum*¹⁰, įtariama, kad į mūsų kraštus jie pateko iš Graikijos. Iš išvaizdos primena ir gyvatę, ir driežą, tačiau, skirtingai nei driežai, turi keturias arba šešias kojas, nelygu veislė. Dauguma tvirtina, kad gyvatiškoji basilisko prigimtis yra stipresnė už driežiškąją. Labai paplitusi nuomonė, jog basiliskas žvilgsniu žmogų paver-

---

¹⁰ Roplių karalius (*lot.*).

čia į akmenį, todėl, norint basiliską nukauti, reikalingas veidrodis, kad nepažiūrėtų tiesiai... Hu! Kas turite veidrodį?

- Dar suknelės čia paieškok, - pasiūlė kažkuris aštraliežuvis.

- Na, kaip norit... - paskubėjo išsikeisti pasakotojas, - kaip sakoma, *subveniere non est necesse*¹¹...

- Kas... subinèrè?

- Baikit čia kvailioti, - įsikišo Ruokis. - Juk mums reikia kuo greičiau prasibrauti į miestą ir padėti kunigui Mykolui ištikimiams žmonėms! Prapuldytume vyrus ant sienų! Ir taip jau čia gaištam baisingai...

- O kas žino kitą kelią? - atsiliepė Bartas. - Tu, Ruoki? Pirmiausia reikia nugalaboti ar bent nubaidyti šitą požemio išperą!

- Taigi sakiau, - vėl atkuto Stumbrys, - veidrodžio reikia, veidrodžio!

- Vyrai... Vyrai... - Kostas kažkodėl kalbėjo pusbalsiu. - O jeigu pamėginti strėle?

- Nejuokauk, Kostai! O jeigu į tave pažiūrės? Akmeniui pavirsi! - įspėjo Valdas.

---

¹¹ Čia: nenorit pagalbos, nereikia (lot.).

- O aš šausiu besisukdamas - net jeigu ir pažiūrės - tik labai trumpai. Jeigu Rimvydas nepavirto, tai ir aš nepavirsiu.

- O jeigu ji puls, kas tada? Aš tavęs neginsiu! - įspėjo Bartas.

- Galėsite bėgti į visas keturias puses, - pažadėjo Kostas. - Visų iš karto vis tiek vytis negalės.

Prie ginčininkų prislinkęs Rimvydas dar nepamiršo, kad kunigaikštis jį paskyrė vyresnioju, tad tik pasikasė pakaušį ir suniurnėjo:

- Na... Jeigu taip jau nori. Bandyk. Ką nors daryti reikia...

- Aš niekad neprašau! - didžiavosi Kostas, dėdamas ant templės strėlę. - O dar iš kelių žingsnių... Beje, kiek žingsnių iki posūkio?

- Dešimt, - atsakė Ruokis, - palydėsiu... - ryžosi.

Vyrai pasitraukė į šonus. Kostas giliai įkvėpė, išidėjo strėlę į lanką, švelniai smiliumi ir didžiuoju pirštais sulygino plunksną ir žengė į Ruokio deglo sklaidomą tamsą. Pasiekęs požemio posūkį apsisuko, įtempė šiek tiek sugirgždėjusį lanką.

- Sėkmės!.. - puse lūpų palinkėjo Ruokis.

Kostas žengė atpakalias du didelius žingsnius, pasisuko ant kulno ir tą akimirksnį, kai strėlės ant-

galis susilygino su basilisku, atleido temple. Ruokis sugniaužė kumščius.

Kalba aidėjo vis garsiau, netrukus jau buvo galima išskirti atskirus žodžius. Žingsnių Gugis nelėtino – žinojo, kad žmonės jo vis tiek nepastebės, jeigu nenorės.

„... Nubaidyti tą požemio išperą!“ – išgirdo visai aiškiai.

„Įdomu, apie ką čia kalba? – susidomėjo ir sustojo išsižiojęs. – Tuzinas šeškų ir viena žebenkštis! Juk kalba lietuviškai! – susivokė. – Nejaugi užėmė miestą? Keista...“

„...Prapuldysim vyrus!“ – pasigirdo visiškai pažįstamas bosas. „Ruokis! – džiaugsmingai suplakė širdis. – Greičiau, greičiau“, – paragino save ir nusku-bėjo ristele. Požemio sienos pašviesėjo, tolėliau Gugis išvydo deglo liepsną ir beatsisukantį žmogų su įtemptu lanku!

- Rūgšte! – aiktelėjo, plodamasis prie sienos.

- Pliaukšt! Švilpt! Šmaukšt! Tarkšt babarkšt! – švystelėjo kažkas tamsaus, ir skrisdama strėlė perlūžo pusiau, nukrito ant žemės.

- Šššššššššššššššššš!!!

Gugis išsižiojo. Abejonių būti negalėjo – šitą šnypštimą jis pažįsta! „Ojojoi, kaip gražu!“ – aiktelėjo, išvydęs, kaip siūbuoja ir žaižaruoja Šiušos skiauterė... Tiktai atrodė, net požemio sienos tvinksi baime ir įtampa. Bet štai ji išnyko – tarsi nutolo žmogaus link...

- Aaaaaa! – sukliko šaulys, sprukdamas atgal.

„Oi, taigi čia į ją šovė! Dar vieni medžiotojai?!“

- Šiuša! – šūktelėjo kaukas. – Šiuša, čia aš, Gugis!

Basiliskė pasuko galvą. Pabaisiukės akyse blysktelėjo nustebimas, ir netrukus mintyse sušiuveno: „Tavęs dar čia trūksta!..“

„Bet ir burbėklė gi tu! – pasipiktino ir Gugis. – Mamą radai?“

„Radau... Ji netoliese, bet dar neatsigavusi. O dabar prie jos tuntas žmogpalaikių nori prieiti! Štai vienas jau stovi. Tuoj ir kiti stovės!“ – Šiuša karingai papurtė skiauterę.

Gugis žvilgtelėjo į tą „viena“ ir žagtelėjo: taigi čia... Rumbaudas! Jauniaus tėvas! Tai bent!

„Šiuša, jis tave puolė?!“

„Sumindyti norėjo!!!“

„Nieko sau... Ten jų daug?“

„Žmonių? Nežinau, lenda tik po vieną... Bet kol kas baisiai bijo!“ – pridūrė su begaliniu pasididžiumu.

„Gerai, einu, pasižiūrėsiu, kas ten dedasi... Man rodos, tuos žmones pažįstu!“

„Pažįsti?! Tai žmonės – tavo draugai?!“

„Aha. Šitie – taip. Ir jie nėra labai blogi... Bent jau atėjo tikrai ne tavo mamos medžioti...“ – patikslino Gugis.

„Tai eik ir pasakyk, kad jie čia nosies nekištų!“

„Gerai gerai... Ką nors sugalvosiu!“

Už artimiausio posūkio Gugis išvydo ryškias ugnis ir būrį karių.

– Sakiau, kad be veidrodžio neišsiversime! Neišsiversime! – aiškino Stumbrys.

Kiti žvelgė susirūpinę, persiraukę lyg atsikandę krieno. Štai sušmėžavo ir Ruokis, į jį rėmėsi tas šaulys. Kaukas, vengdamas pasipainioti kam nors po kojom, vikriai pasieniais prisiartino ir timptelėjo „šeimininko“ kelnių klešnę.

– Ruoki! – šūktelėjo.

– Kad mane stačiau! – išsižiojo karys, spoksodamas žemyn.

- Sveikas! Ką čia veikiate? - kaukas negaišo vel-
tui laiko.

- Gugi! - kario veide plėtėsi šypsena. - Tai bent!
Juk sakiau, kad tu kur nors būsi! Taip ir maniau! -
viską aplinkui užmiršęs, Ruokis priklaupė ant vieno
kelio. Kiti iš būrio apstulbę dėbsojo į kauką.

- Tu... Sveikas, gyvas?! - susirūpino Ruokis. -
Nenudaigojo tavęs tie netikšos?

- Ne! - išsišiepė ir Gugis. - Kas gi mane sugebėtų
nutverti! - pasididžiavo. - O jeigu ir bandytų... Smei-
guoliu per piršteliu!

- O, kaukas! - apsidžiaugė ir Stumbrys. - Hmm...
Lietuviškas kaukas? Čia?! Ar žinote, kad kaukai...

- Šššššššššššššššš! - iš už požemio posū-
kio atsklido kaip reta smarkus šnypštimas. -
Šššššššššššššššš! - pasikartojo antrą kartą.

- Na, ir ko gi dabar ta išpera siunta? - nusiste-
bėjo Ruokis. - Pala, o tu iš ten atbėgai?! - paklausė
Gugio.

- Aha. Iš ten. Ten... Basiliskė. Gyvūnėlis toks...
Jauniklis!

- Nieko sau jauniklis... - suprunkštė Ruokis. - Čia
jau daugelio kelnės pilnos nuo to jauniklio...

- Šššššššššššššššš!

- Ten kažkas dedasi! - įsitikinęs pareiškė Stumbrys.

- Jus gąsdina! - paaiškino kaukas. - Ji taip ginasi. Kaip gulbės! Kad nelįstumėte artyn!

- Bet ji dabar mūsų nemato! Kodėl gi šnypščia? - nerimo žinovas.

- Tai pažiūrime! - pasiūlė kaukas. - Eime!

- Šššššššššššššššš!

- O tu jos... Visiškai nebijai? - nusistebėjo Bartas.

- Aš su ja susikalbu, eime!

- Ai, laukit čia. Kaukas mano, - beveik pasidžiavo Ruokis.

- Šššššššššššššššš! - Šiušos šnypštimas tiesiog vėrė ausis. Tik dabar ji buvo apsisukusi, dar labiau išpūtusi skiauterę ir atrėpliojusi arčiau posūkio. O priešais...

- Po šimts! Ir kunigaitis Jaunius čia! - sumirksėjo Ruokis.

„O, tikrai, Jaunius pasivijo!“ - sutiko Gugis. O jo draugas stovėjo išsitemęs, paruošęs kalaviją ir aiškiai ruošėsi kelią prasiskinti jėga. „Įdomu, kodėl Šiuša jo nebaido mintimis?“

- Šššššššššššššššš! - atsiliepė ir basiliskė, sukdamasi į naujų svečių pusę.

- Jauniau! Jauniau! - užriko Gugis. - Nuleisk smeiguolį! Girdi?!

...Dar viena puolančiųjų banga, siūbtelėjusi aukštytyn sienomis, sudužo, atsitrenkusi į atkaklius kremliaus gynėjus ir galingus įtvirtinimus. Tačiau puolimo nutraukti nebuvo galima. Nieku gyvu! O čia, apačioje, leduoto šlaito papėdėje, radosi vis daugiau vaitojančių, šliaužiančių į šoną ir spaudžiančių krauju trykštančias žaizdas karių. Arba jau sustingusiomis, bereikšmėmis akimis žvelgiančių į tamsų dangų. Gedgaudas keikėsi - kur, kur prašapo Rumbaudo būrys? Kiek, kiek dar vyrų čia tuščiai padės galvas?! Kur žadėtieji varpo dūžiai, duosiantys ženklą visiems kunigo Mykolo draugams mieste?! „Dievai, padėkit mums! Dar truputis - ir nebeišsilaikysime...“ - nurijo karčią mintį.

„Šiuša, palauk, negąsdink jo! Ramiai! Aš tuoj viską suderėsiu!“ - mintimis maldavo kaukas, regėdamas, kaip Šiuša, įsmeigusi akis į kalavijo ašmenis, dar labiau pasipūtė ir pasikėlė ant užpakalinių letenų, visa išvaizda rodydama - nesiartink, pasigailėsi!

„Jeigu jie žengs dar bent žingsnį – ne tik gąsdinsiu, bet ir uodega užtvosiu. Tuomet ilgai nevaikščios!“ – dar įspėjo basiliskė.

– Jauniau, nuleisk ginklą! – vėl pareikalavo Gugis.

– Negi nematai, kad šita bjaurybė užkerėjo mano tėvą! – nervingai atšovė vaikas. – Ruoki, griebk ją iš už nugaros!

– Stokit, kad jus kur barsukai užjodytų! Nieko nesuprantat, – dabar jau rėkė ir kaukas. – Čia ta pati basiliskė, su kuria susipažinau! Ji nieko nedarys, jeigu jai nieko nedarysi!

„Čia tai klysti!.. – mintyse nuaidėjo Šiušos įspėjimas. – Sakiau, tegul nedrįsta eiti artyn!“

„Jie ir neis... Ar galit vieną kartą nusiraminti?! Šiuša, praleisk jį pasieniu į mūsų pusę. Jis nieko nedarys!“

„Tikrai?!“

„Tikrai. O jeigu puls – tvok uodega. Bet... gal švelniau?“

„Gerai, sakyk, kad gali eiti...“

– Jauniau, ateik čia, pas mus. Tik Šiušos neliesk! Neliesk! – priminė Gugis.

Vaikinas prasliūkino pro nepatikliai kiekvieną jo žingsnį stebintį padarą. Šiuša vėl atsigrėžė į juos

visus snukeliu ir atpakalia nuturseno keletą žingsnių.

- Kunigaiti, kaip smagu jus matyti! - nors pašnibždomis, bet neslėpė džiaugsmo Ruokis. - O mes jau vaduoti skubėjome!

- Tai mūsiškiai jau mieste? Oho, kokie greiti! Et, kaip gaila, kad negalėjau...

- Ne visai, kunigaiti... - numykė Ruokis. - Lauke vis dar mūšis. O mes... Mesėjome padėti kunigo Mykolo draugams, iš vidaus. Tik čia užstrigome...

- Žinot ką, bus geriausia, jeigu jūs iš viso eisite prie kitų žmonių, - patarė Gugis. - Leiskite man ramiai su Šiuša pašnekėti.

- O tėvas?! - priminė Jaunius. - Matau, jis akmeniu virtęs!

- Viską sutvarkysiu! - užtikrino kaukas. - Viską. Eikit! Netrukdykit, nelįskit artyn. Čia jums ne kokia žiurkė - čia sena ir labai išdidi gentis! - rietė Gugis. - Ji dar tada, kai žmonių nebuvo, čia gyveno! O vakar jos mamą nugalabyti norėjo! Dabar ji ginasi! Ginasi! Ji bijo - todėl ir gąsdina! Supranti - bijo! O visi kerai anksčiau ar vėliau baigiasi!

„Nebijau, neskiesk!“ - pasipiktino Šiuša.

- Gal tikrai eime, kunigaiti, - sutiko ir Ruokis. - Gugis sumanus, susitars!

„Na, štai. Atsikračiau jų“, – atsidūsėjo Gugis, nors iš už kampo neįprastą porelę stebėjo beveik visi kariai.

„Ko jiems čia reikia? – nerimo Šiuša. – Sakyk, kad mautų neatsigrėždami. Tu žinai, kas bus, kai mama pabus?“

„Nujaučiu... – kaukas net pašiorpo, įsivaizduodamas suaugusią Šiušą. – Bet jiems būtinai reikia čia eiti. Supranti, sunkoka tau paaiškinti, – prisipažino. – Bet žmonių yra visokių. O šitie skuba į miestą padėti savo draugams! Jeigu nesuspės – daug jų žus“.

„Vis tau draugai makaulėje. Na, tegul ir dvesia – ko tu jais taip rūpiniesi? Ar jie tavo gentainiai? Ar jų nemedžioja? Ar kaukams ką nors gera duoda?“

„Aš tau papasakosiu, – pažadėjo jis, – bet truputį vėliau. Dabar tiesiog atsitraukiam kur nors į šoną ir juos praleidžiam, a? Tegul jie traukia savais keliais. Tavęs tikrai nelies“.

„Aš tau sakiau, ten toliau mama miega!“

„Kur – ten?“

„Toks šoninis urvas yra!“

„Tai einam prie to šoninio urvo ir saugome ten. O žmonės tegul eina. Neužsispirk kaip ožka!“ – neiškentė kaukas.

„Gerai. Aš einu prie mamos, o tu eik tuomet pas juos ir pats vesk. Tik žinok, jeigu pamėgins lįsti artyn mamos – visiems baigsis blogai.

„Sutarta!“ – apsidžiaugė kaukas.

Nukurnėjęs atgal prie būrio, Gugis ėmėsi daryti tvarką:

– Eikite paskui mane. Nedrįskite nieko daryti basiliskei, lįsti artyn ar erzinti, nes tuomet pabus jos motulė. Įsivaizduojate, kokia jos motulė, a?!

Vyrai tylomis sulinksėjo. Ypač gerai įsivaizdavo tie, kurie bandė rungtis su Šiuša...

– Na, eime, – nurodė Gugis. – Lėtai, tvarkingai, vorele. Smeiguolius paslėpt!

– Smeiguoliai – tai ginklai, – išvertė, į ūsą šypsodamasis, Ruokis.

Kariai susižvalgė, bet pakluso mažojo padaro vadovavimui. Tik sujudo Valdas:

– O kunigą kaip? Kur dėti?

– Paimsime su savimi, – atsiliepė Ruokis.

- Ką čia tauški! Nesinešime jo statulos į mūšį! - suniekino Stumbrys. - Ar tu čia su kunigaikščiu kaip su kuoka pasišvaistyti susiruošei? - išsišiepė.

- Velniava... - prisipažino suklydęs Ruokis. - Tai ką... Palikt?! O kas liks saugoti?

- Kunigaiti? - atsargiai pasiteiravo Rimvydas. - Jūs čia tarp mūsų vis dėlto... jauniausias.

- Aš?! - plykstelėjo Jaunius. - Vėl manęs atsikratyti taikotės?! Noriu už tėvą atkeršyti! Jeigu ne šitie maskoliai, jis ir užkerėtas nebūtų! Eisiu! Nedrįsk stabdyti!

- Eisite, eisite, - paskubėjo nuraminti Rimvydas. - Bet turi likti ir saugotojas. Maža kas gali nutikti...

- Aš! - pasigirdo aukštas balsas.

- Kuris? - apsidairė Rimvydas. - Kuris siūlėtės?

- Aš čia sakiau!

- Gugis?! - kilstelėjo antakį Ruokis.

- Aš liksiu, - pykstelėjo kaukas. - O dabar eikime iš čia greičiau - kol Šiušos motušė neatsibudo!

- Vyrai, einam. Einam... Kunigaiti, visi, pirmyn! - nurodė Rimvydas.

Šiuša, atsitraukusi prie sienos, įdėmiai stebėjo pro šalį žengiančią keistą vorą - pirmas vyrams vos virš kelių augumo Gugis, o iš paskos - rūstūs, plačiapečiai barzdočiai, net susilenkę nuo požemio

ankštumo, ir tas jaunėlis, su kuriuo visai būtų buvę smagu susikauti!

- Ė! Čion! Išėjimas!.. - atsklido džiaugsmingas Valdo šūksnis. - Vaikinai, pirmyn! Parodysime maskoliams, iš kur kojos dygsta!

Gugis pasitraukė į šoną, kad kariai galėtų laisvai išėiti. Tik Ruokis stabtelėjo akimirką ir padėkojo:

- Gugi, tu... Tu stebuklus darai!

„Viskas, - suprato Gedgaudas. - Dabar tai jau tikrai pralaimėta. Rumbaudo būrį arba išpjovė, arba... Ir mūsiškius... Išpjovė... Štai dar vienas nelaimingasis nusirito pylimu, rėkdamas iš skausmo“.

Ankstyvo ryto tylą sudrebino trys dūžiai. Paskui - dar trys. Ir dar trys. Ir dar!

- Nesitraukt! - užriaumojo senasis karys. - Mūsiškiai jau viduje! Laikykitės, vaikinai, laikykitės! Jau neilgai!

Din dan! Din dan! Din dan! - ataidėjo iš viršaus. Kažkas nubėgo, garsiai šlepsėdamas. Kažkas šaukė. Kažkas griuvo, dundėjo. Kažkas ten dėjosi. Ne, ne kažkas - kautynės! O juodu tūnojo saugioje tamsoje, tik vos vos švytėjo Šiušos skiauterė. Ir kaukui visiškai nebesinorėjo liūsti lauk, paskui žmones.

Gugis pažvelgė į vos matomą Rumbaudo statulą – mat deglas, buvęs kunigo rankoje, vos bežioravo.

„Ei, Šiuša... Kiek jis ten bus suakmenėjęs?“ – pasidomėjo.

„Nežinau. Mama sako, kad kol dar neužaugau, ilgam sunegyvinti padarų negaliu. O ir jis tavo draugas?“

„Cha, – nusijuokė Gugis, – mano draugo tėtis. Che, turės dabar Jaunius akmeninį tėvą – tokie turbūt nesibara, rykščių įkristi negali. Gal ir gerai?“

„Jis pats lindo, – priminė Šiuša. – Kaip matai, kitus tik gąsdinau...“

„Nieko ir nesakau. Tu manęs klausei – kodėl gi man žmonės rūpi? Žinai, jeigu nemeluojant – tai tik su jais galiu sugrįžti namo. Aš iš toli. Iš labai labai toli. Et, greičiau ten, kur šniokščia tamsios eglės, barstydamos kankorėžius, kur nuo šakos ant šakos liuksi voverės! Kur kailinius šukuojasi paslaptingos lūšys, kur saulėkaitoje mirguliuoja Kaukaupio srovė! Ir kur senas burbena Munamukis šoka kartu su laumėmis!“

„Koks Munamukis?“

„Ai... Toks maumas bambeklis. Zyzla, bet geros širdies...“

„O tai ko tu čia trenkeisi? Kodėl namie nelikai?“ – stebėjosi Šiuša.

„Na, kiti mano gentainiai niekada nematė ir nepamatys tiek, kiek aš regėjau. Įsivaizduok – jeigu visas pasaulis – didelis didelis ežys, tai jie yra matę vieną spyglių. O aš – turbūt jau visą kuokštą. Kai kurie iš tų spyglių labai, labai badosi – bet vis tiek juk įdomu! Štai ir tu – na, ar galėčiau tave sutikti savo miškuose? Žinoma, kad ne! O aš džiaugiuosi, tave sutikęs...”

„Na, na... – pasikuklino pabaisiukė. – Radai čia kuo džiaugtis...”

„O aš visais gyvais padarais džiaugiuosi! Žiūrėk – šeškas, tarkim, labai smirda. Bet koks jo gražus kailis, kokios blizgios akys! Tu visus gąsdini, atrodai pikta, kandi, bet iš tiesų esi labai įdomus padaras – kas gi dar moka kalbėti mintimis? Apie tokius man nebuvo tekę net girdėti!”

„Baik čia gerintis, – atžariai, bet su sunkiai slepiamu pasitenkinimu subarė Šiuša, – nes suėsiu!”

– Cha cha! – balsu nusikvatojo Gugis. – Gal tau paausį pakasyti?!

– Ššššššššš!

– Kunigaiti, kairėje! – šūkteli Valdas.

Jaunius vos spėja atsisukti, priklaupiti ant vieno kelio ir atremti smūgį. Priešas vėl užsimoja. Bet štai

švysteli gelbstintis Ruokio kirvis. Trumpas išpuolis pirmyn ir dūris į Ruokį nusitaikiusiam kariui! Priešas susmunka. Kojos slysta sniego ir kraujo košėje. Ir vėl pliaukšteli Kosto lanko templė, į skrydį siųsdama mirtį nešančią vyteleę. Nuo aukštos sienos krinta maskolis, o jo vietą užima per viršų besikeberiojantys kariai ir tuoj pat puola į žiaurias kirstynes su gynėjais.

Bartas apstulbęs porą akimirų spokso į trumpakotę ietį, kyšančią iš pilvo. Ir griūva it pakirstas medis.

- Prie vartų! Pirmyn prie vartų! - šaukia Rimvydas, sukdamas virš galvos sunkią kuoką.

Priėjimą prie didžiulių vartų sklėsčių vis dar gina sparčiai mažėjanti nugaras surėmusių maskolių saujelė. Bet jie jau apsupti, ir girdėti siūlymas:

- Pasiduokite! Pasiduokite geruoju ir išsaugosite gyvastį!

Sugiržda sąvaros. Pro pravarą braunasi gausi lietuvių kariauna... Ruokis garsiai atsidūsta:

- Padarėm! Dabar jau nebeilgai...

Kažkas sugirgždėjo. Gugis suklušo - Šiuša irgi. „Jeigu čia bunda Šiušos mamelė...“ - sunerimo kau-

kas. Girgždesys pasikartojo. „Oi, taigi juda!“ – staiga suvokė, iš kur atsklinda girgždesys – ogi iš statulos!

„Nagi... Tėtis atgyja!“ – įspėjo ir Šiuša.

„Matau...“

„Jeigu lįs!“

„Tau tik peštis! Geriau dar prigesink švytėjimą. Tegul mano, kad čia nieko nėra“.

„Fi!“ – bet skiauterė visai prigeso.

– Rrrrrrupūžė... – sušvogždė bajoras Rumbaudas, neiįprastai lėtai ranka grabinėdamas aplinkui. Pauostė deglo nuodėgulį. Apsidairė.

– Nieko nesuprantu... – sumurmėjo. – Kur visi? – nusistebėjo balsu. – Kokia sunki galva...

Tik dabar rado laiko įsižiūrėti į šviesos šaltinį ir aiktelėjo:

– O kas čia?!

– Čia Šiuša, – atsiliepė Gugis. – Basiliskė. Tik negąsdinkite! Ji pavojinga!

– Šššššš! – dėl visa ko įspėjo ir pabaisiukė.

Rumbaudas, vis dar nenumanydamas, kas kalba, ėmė žvalgytis aplinkui. Galiausiai prisipažino:

– Nieko nebesuprantu!

– Čia aš, Gugis! Ruokio kaukas, pažiūrėkite žemyn!

- Po perkūnais! - apstulbo Rumbaudas, tamsoje ižvelgęs ir kauko pavidalą. - Ir vėl tu?! O kur kiti? Kas nutiko?

- Visi kiti - lauke. Maskolius muša. Jaunius - irgi.

- Jaunius?! Tu pasakei Jaunius!? - nenorėjo patikėti kunigaikštis.

- Taip, Rimvydas norėjo jį palikti jūsų saugoti, bet jis nesutiko ir išbėgo su kariais... - paaiškino Gugis.

- Su kariais?!. Pala, o aš? Kodėl aš čia? Kas man nutiko?!

- Jus užkerėjo. Neilgam.

- Užkerėjo?! Mane? Kas?! Tu?!

- Ne! - griežtai nukirto Gugis. - Kam gi man kerėti Jauniaus tėtį? Tai basiliskė. Mažiukė. Jauniklė. Ji, vargšėlė, persigando, kai pamatė tiek žmonių, ir kiek pasišvaistė uodega. O jos uodega - oho, kaip kerta! Štai ir kliuvo... Truputėlį...

„Vai vai vai, tuoj apsiverksiu, - šaipėsi Šiuša. - Jau taip vargšėlė persigando! Taip persigando!“

- Nieko sau truputėlį, - Rumbaudas pasikasė pakaušį. - Trauk mane devynios! Jaučiuosi kaip statinę perrūgusio midaus išplempęs, - suprunkštė. - O mūšis... Jau baigės?!

- Nežinau... - prisipažino kaukas. - Bet virš galvos jau kurį laiką tyliau, nebelaksto visi kaip pašėlę.

- Bet kokia sunki galva... Rupūžėle rugienoj! O kas vadovauja pulkui?

- Toks didelis, žilas žmogus. Be mažojo piršto.

- A... Rimvydas... Tuomet susitvarkys. Tik Jaunius... Kipšai nujotų, vis tam vaikpalaikiui negana! Vis nori galvą kur nors įkišti!

- Jis labai nori būti karys. Kaip ir jūs! - paaiškino Gugis.

- Maža ko jis nori! - piktokai atsiliepė Rumbaudas. - Tu po perkūnais, kaip ranka nutirpusi... - pakratė plaštaką. - Kalavijo nepakelčiau! - pasiguodė. - Et, kauke, kauke! Na, pasakyk, kodėl man toks niekuo nesidomintis sūnus gimė, a? Juk noriu, kad Jaunius ne tik jodinėti ir kalaviju mosuoti išmoktų, o ir raštą išmanytų, knygas skaitytų, pasaulio pamatytų! Juk ne viskas balnu ir kalaviju sprendžiama! Bet niekaip nenori suprasti...

- O kas yra knyga?! - parūpo kaukui.

- Che... - Rumbaudas, rodos, visai nebeskubėdamas laukan, vėl prisėdo pasieniui. - Knyga - tai tokie lapai, ant kurių surašyti žodžiai...

- Medis?!

- Cha cha, oi, net juoktis skauda... Ne, ne medis. Hmm... Kaip čia tau paaiškinti... Na, tai toks daiktas, kuriame surašoma, ženklais sužymimi įvairūs

pasakojimai, įvykiai. Ir kiekvienas, kuris moka tuos ženklus, gali perskaityti, suprasti, kas ten parašyta...

- Aš mėgstu pasakojimus!

- O kas jų nemėgsta, mažiau. Bet ne visi moka užrašyti. Nes kai užrašai - jie lieka ilgam, tol, kol yra knyga. Ir užrašyti galima ne vieną, o keletą kartų! Štai didysis kunigas Algirdas turi daug knygų. O jo kraštuose yra daug vienuolių, kurie tas knygas rašo.

- Įdomu, ar senolis Urkis ką nors yra girdėjęs apie knygas... - suniurnėjo Gugis.

- Urkis? - parūpo Rumbauidui.

- Jis išmintingiausias ir seniausias Kaukašlaičio kaukas. Žino viską apie... Apie viską! Ir mane jis mokė! O kiek pasakojimų moka!.. - džiaugsmingai sušuko.

- Nagi, nagi? Gal ką nors papasakosi ir man? Girdėjau, tu puikus pasakorius!

- Tai jūs neisite į mūšį? - nusistebėjo kaukas.

- Kokia ten iš manęs nauda, - atsiduso kunigaikštis. - Rankas vos pakeliu, galva sukasi - pirmas maskolius perkirstų per pusę. Jeigu bus lemta mūsiškiamis laimėti - laimės ir be manęs. Tik kad Jaunius sveiką kailį išneštų... Bet net ir jam ne ką galėčiau padėti, kaip ir per paskutines dienas... O, bet kaip jis paspruko? Gal pasakojo?

- Na... - Gugis pasikasė paausį, - mes čia kartu kai ką iškrėtėm...

Iš daugelio gerklių išsiveržia riksmas - „Pergalė! Pergalė! Pergalė!“ Kariai džiaugsmingai žvangina ginklais, jau giriasi, kuris kiek narsos parodė, glėbesčiuojasi, tapšnoja vienas kitam per petį. Na, tai kas, kad cerkvėse dar liko keletas užsirėmusių maskolių būrių - kunigaikščio Mykolo žmonės anksčiau ar vėliau juos iš ten išrūkys. O lietuvių ir žemaičių, iš tolimo krašto atgrūstų į šitą svetimą, šaltą žemę, jau laukia kelias namo! O kadangi namai - toli toli, tai tiks ir vynas, midus bei baisus ugninis gėrimas, kurio pilni miesto požemiai! Pirmyn, kary! Linksminkis! Švėsk! Siautėk! Siausk! Ir nepamiršk nulieti lašo iš rago už tuos, kurie jau nebepasidžiaugs ir nebegrįš į gimtąsias pirkias...

- Ruoki! - Jaunius griebia karį į glėbį, - Ruoki, laimėjom!!! Pergalė!

- Taip! - lokiški Gugio draugo gniaužtai surakina jaunuolį. - Pergalė, kunigaiti, pergalė! Mūsų pergalė! Garbė dievams!

Vos neuždusęs nuo tokio glėbio, Jaunius, tankiai kvėpuodamas, atsitraukia. Staiga abu tarsį žaibas perveria:

- O Gugis?!

Rumbaudas klausėsi labai ilgai ir įdėmiai. Tai šyp-
telėdavo, tai nepritardamas linguodavo galvą, tai
pasidžiaugdavo:

- Tai bent pasisekė mano atžalai, tikrai pasisekė...

Sugirgždėjo veriamos durys. Sudundėjo žingsniai.

- Gugi! - riktelėjo Jaunius. - Gugi?!

- Aš čia! - atsiliepė kaukas atsistodamas.

- Šššššš! - vėl sunerimo Šiuša ir atsivijo mintis -
„ir vėl čia jų tuntas?!“

- Gugi, laimėjom! Laimėjom! Miestas paimtas!
Paimtas! Pergalė! - bėgdamas šaukė Jaunius.

- Pergalė! - patvirtindamas subaubė iš paskos
sunkiais žingsniais tapnojantis Ruokis.

Staiga abu sustingo.

- Rupūžė! - keiktelėjo vaikas.

- Kunigas?! - nusistebėjo karys.

- Skamba tarsi pasaka - rupūžė kunigas, - stoda-
masis nepiktai pašiepė Rumbaudas.

- Tėt! - Jaunius puolė į glėbį. - Tėt, tu gyvas!

Rumbaudas tvirtai apkabino sūnų.

- Tu irgi... Gyvas, - po kiek laiko atsiliepė. Staiga
čiupo sūnų už pečių, atitraukė nuo savęs ir griežtai
tarė: - Gerai. Mūši jau turėjai, įgūdžius išbandei. O
dabar privalėsi mokytis pas vienuolius. Kiek kartų

turiu kartoti, kad jeigu nori būti didis vadas, gerai kautis neužtenka. Sutariam?

- Bet, tėt!

- Sutariam?! - pakartojo bajoras.

- Sutariam... - atsiduso jaunuolis. - Bet...

- Tai gerai, kad sutariam, - nusišypsojo tėvas.

- Gugi, eisi? - Jaunius pasilenkė pakalbinti draugo.

- Ne, - šis papurtė galvą. - Jūs eikite. Ir greičiau.

O aš atsisveikinsiu su Šiuša.

Jaunius įtariai dėbtelejo į netoliese įsitaisiusią basiliskę. „O juk atrodo - nagi, gyvis kaip gyvis... Kas galėtų pagalvoti...“ - nusistebėjo.

- Tavęs palaukti lauke? - dar pasiteiravo kauko.

- Būtų gerai.

- Tvarka, - Jaunius apsisuko eiti. Bet žingsnio nežengė, o šūktelejo: - Pala, tėti!

- Ką?

- Ten, požemiuose, mūsiškis vienas įkalintas. Mes bandėme išvaduoti - nepavyko. Reikia žmones nusiųsti! Aš prižadėjau!

- Sutvarkysim, - pažadėjo Rumbaudas.

Žmonėms išėjus, Gugis vėl atsisuko į Šiušą:

„Na, atrodo, metas ir mums jau skirtis. Ačiū tau... Auk didelė, būk atsargi. Nepavydžiu žmonėms, kurie tave sutiks...“

„Negraudink. Eini – tai eik. Pats sakei – kelias tolimas“.

„Tolimas... Tai – sudie?!“

„Sudie, Gugi. Gerai sugrįžti!“

– Et, supaisysi tuos visus žvėris... – šyptelėjo Gugis ir ryžtingai nužingsniavo išėjimo link.

IV. UŽSKLANDA

Žiema buvo ilga. Iki pat paskutinių kovo dienų sniegas, regis, net nesiruošė trauktis ne tik iš pašalių, bet netgi iš laukų. Rodėsi, kad, taip nuoširdžiai vyta iš kiemo, žiema nusprendė, jog persirengėliai tik pajuokavo, o iš tikrųjų ji čia visiems tinka – tad kodėl dar nepasiausti pūgomis, nesupustyti vieno kito kalnelio, nepastorinti ežerų stiklo? O žmonės jau spėliojo, už ką gi taip užsirūstino dievai, kad kažkur, už girių marių, sustabdė pavasario žirgus? Įtaresni netgi ėmė spėlioti, kokios aukos norėtų Patrimpas, kad greičiau leistų laukus įdirbti, duoną pasėti?

Tačiau jau sultekio pradžioje saulutė užkaitino ne juokais. Per kelias dienas stori sniego patalai netruko pavirsti galybe žaižaruojančių, šlaitus ardančių upelių. Jų gausios srovės nusinešė ne tik nusibodusios žiemos kailinius, bet ir blogą nuotaiką, neviltį, neramumą. Netruko pražysti šalpusniai, pakriūtės apsisagstė žibuoklėmis. Paukščiai giedojo iki apsvaigimo, užutėkiuose sublizgo neršiančių žuvų žvynai, prabilo varlėmis balos. Kiekvienas gyvis skubėjo džiaugtis sulaukta šiluma, glaustis prie atbundančių medžių, laukti ir skanauti želmenis.

Žiemojimas pas žmones sugrįžus iš didžiojo žygio, nors ir sotesnis, šiltesnis, bet maža tesiskyrė nuo žiemojimo Kaukašlaityje. Trumpos dienos. Ilgiausi vakarai. Balanėlių spingsulės, plunksnų plėšymai ir nesibaigiančios pasakos. Bet ilgainiui viskas nusi-bosta, net ir pasakojimai...

Tad vieną vaiskų, čiulbantį ir gairių rytą Gugis suprato – nebegali jis daugiau būti čia, tarp tų pridulkusių rąstų, skardžiabalsių diškių. Suprato, kad kojos pačios suka tolyn į girią, kad akys kaip niekada išsiilgusios žalumos, o nosis – samanų kvapo, kad laikas, jau laikas pasidairyti, kaipgi peržiemojo gentainiai, o gal netgi pabėgėti iki pelkės – maž Muna-

mukis bus jau irgi pabudęs? Gerai žinomas kelias neprailgo – kadagynai taip pat tebebuvo tokie kvapūs, o Kaukaupio srovė – tokia pat gurguliuojanti, žaisminga.

Ir vis dėlto kažkas buvo ne taip. Matei jau iš pirmo žvilgsnio, kad neišvalyti sniego likučiai didžiojoje susirinkimų laukymėje. Niekas nebesaugojo podėlio, prie kurio pernai Pukis nugalabijo lapę. Ir kai kurios kaukų olos dėbojo ne pinučių ar zuikėnų uždangalais, o tuščiomis akiduobėmis.

Šiurpdamas nuo negerų nuojautų, Gugis vis pasidairydamas ėmė leistis šlaitu, norėdamas geriau apžiūrėti, kas gi galėjo nutikti.

Bet, vos jam žengus į laukymę, iš kažkur atsirado klibinkščiuojantis Kupris:

– Ką gi matau?! Ar tik ne Gugis, žmogakaukis, parsirado?

– Labas, Kupri, – taikiai pasisveikino Gugis. – Smagu tave vėl matyti.

– Smagu jam matyti, matai, – pasipiktino burbeklis. – Tai jau turbūt į podėlį nusitaikei? Gali tad grįžti – nieko ten nebėra.

– Kupri, atėjau ne dėl podėlio, – vėl bandė taikiai atsiliepti Gugis. – Tiesiog atkeliavau pažiūrėti, kaip jums sekasi, ką veikiate, kaip peržiemojote.

- Blogai mums sekasi! Blogai peržiemojom! Nebe-
turime ką veikti! - pratrūko Kupris.

- Kaip?..

- Palikote čia senius vargo vargti - ir ką manote -
bus kitaip? Pas tėvus buvai? Motutę aplankei?

- Dar nespėjau. Ir ko tu čia ant manęs rėki, geriau
pasakytum, kas nutiko? - suirzo Gugis. - Na?!

- Kas nutiko, kas nutiko... Pavyzdį blogą parodei,
va, kas nutiko! Tai kiti kiškiagalviai ir pasekė...

- Kokį pavyzdį? Būk geras, paaiškink.

- Ai... - kaukas sunkiai atsiduso. - Palauk, prisė-
siu, - tarė ir, atsisėdęs ant kelmo, pažvelgė į sugri-
žėlį. Tuomet tęsė: - Kai kaukjauniaiai sužinojo, kad
tu išmovei į Pagirius visai žiemai, užsimanė visi eiti
žiemoti pas žmones. Ir Starkis juos atkalbinėjo. Ir
Urkis. Ir aš. Ir motutė Gubė. Ir visi save gerbian-
tys kaukai. Niekas nepadėjo - nors kuolą ant gal-
vos tašyk! Ir vis klykia - „mes irgi duonos norime!
Irgi norime!“ Susipykome visi. Tėvai prieš vaikus
šoko, vaikai - prieš tėvus. Smeiguoliais mojuoti
ėmė! Negirdėta nematyta, - kraipė galvą Kupris. -
Galiausiai, taip ir nepaklaūšę mūsų, išėjo. Paliko
senius žiemos vargų vargti. Ir iki šiol neparsirado.
Ką, nesutikai nė vieno?

- Ne... - prisipažino Gugis. - Pagiriuose, be manęs, daugiau nė vieno nebuvo.

- Gal ne į Pagirius nuklydo... Kas juos supaisys. Tiesa, buvo Buktis parsiradęs. Iš tiesų duonutės parnešė. Skani rūgštelė! Bet pats žinai, kokia žiema - nei kelių, nei takų. Per daug ir nepykstam. Tik podėlis jau iš tiesų tuščias. Gerai, kad bent šaknelės išlindo iš po sniego, vis dar gali vieną kitą pasirinkti. Štai taip, Gugi. Tokia tad buvo žiema Kaukašlaityje... Sunki!

- Nieko, saulutė jau kaitri. Turėtų sugrižti ir kiti. Viskas bus gerai, pamatysi, - ėmėsi drąsinti Gugis. - Viens du primedžiosime, pririnksime visko, medaus prikopinėsime.

- Na, o kaip ten pas žmones? Gerai? - puse akies pažvelgė Kupris.

- Hmmm... - ne iš karto atsiliepė Gugis. - Turbūt kitaip. Smarkiai kitaip. Visai...

- Gugi! - pasigirdo riktelėjimas. - Kupri!

Kaukai pažvelgė į šūksnių pusę: šlaito smėliu žemyn čiuožė stambus baltapūkis kaukas.

- Pukis! - atpažino Gugis.

- Varly, šlaito negriauk! - pagrūmojo lazda pasipiktinęs Kupris.

Bet Pukis, nekreipdamas dėmesio, stryktelėjo žemyn, pribėgo prie Gugio ir čiupo jį į glėbį:

- Ei, brolau! Kaip smagu, kad tu čia!

- Ir man, ir man! - atsiliepė Gugis, net šiek tiek nustebęs dėl tokio draugingumo.

- O smeiguolį kur padėjai? - nustebė Pukis.

- Palikau Pagiriuose. Sunku tampytis. O tu iš kur?

- A, iš ten, - mostelėjo ranka į šoną. - Iš Šiljuodžio! Nusibodo pas žmones tūnoti - grįžtame! Aš tai greičiausias - skuodžiau kaip įkirptas, štai ir pirmas. Bet tuoj visi čia suplūs! Che, ir duonos nugvelbėme keletą kepalų! Ot, bus puota! Pamatysi - dabar tik giros užsiraugti! Alučio išsivirti!

Kupris sunkiai atsiduso ir priekaištingai palingavo galvą.

- Tssss... - Gugis susiraukęs žvilgtelėjo per petį.

Iš paskos sekantys kaukai susižvalgė ir palinksėjo galvomis. Nusidabruotu raistu klampojo nemenkas būrelis. Vietomis teko bristi iki pusės, nes pelkė dar nebuvo pradžiūvusi, ir kupstai kyšojo tarsi vienišos salelės. Pavasario naktis buvo vėsoka, bet nė vienas atsilikti nesiruošė. Pagaliau pelkė baigėsi, miškas ėmė aukštėti, žemaūgius berželius ir uosius pakeitė pušaitės, kadagiai, nusidriekė samanų pagalvėlės.

Eiti buvo lengviau ir smagiau. Tačiau Gugis pakeitė kryptį ir niurktelėjo į tamsų, niūrų eglynėlį. Kurį laiką teko bėgti strykčiojant per kankorėžius, lįsti pro išvartas, bet štai vadas sustojo ir įspėjo:

- O dabar pačios didžiausios ir tyliausios tylos! Nubaidysite - patys kalti! Pastebės - visiems blogai baigsis. Aišku?!

Visi vėl darniai sulinksėjo.

- Na, tai griūvam ir žiūrim! - sušnibždėjo, kilstelėdamas eglės šaką.

Taip! Mėnesienos užlietoje laukymėje, ant debesų pūkų švelnumo žolės sukosi laumių ratelis. Jų balti lyg obels žiedai pavidalai ožkų kanopėlėmis tai paliesdavo žemę, tai vėl pakildavo į orą. Jos sukosi, lankstėsi, sklido vos girdima daina, primenanti mašalų dūzgesį. O ratelio viduryje... Ratelio viduryje sukosi kažkas didelis, juodas, tik retsykais blykstelėdavo gelsvos akys.

- Munamukis, chi chi, - vos girdimai sukikeno Pukis, bakstelėdamas Gugiui.

Šis atsakė piktoku žvilgsniu - žinojo, kad tektų labai greitai nešti kudašių, jeigu laumės užmatytų nekviestus žiūrovus.

Tuo metu maumas atsistojo ant dviejų kojų, iškėlė letenas į mėnulį, ėmė suktis vis greitejančiu verpstu,

rodės, tuoj atsistos net ant uodegos. Laumės irgi suplaukė prie jo, apsupo rateliu, susiėmė už rankų, irgi įsisuko. Keletą akimirku kaukams rodės, kad mato tik baltą žiedą su juodu viduriu. Bet štai daina, pasiekusi skambesio viršūnę, baigėsi, laumių ratelis lyg švystelėtas pasklido į visas puses, o maumas dribtelėjo į samanas.

Sustingę, pamiršę kvėpuoti kaukai laukė... Muna-
mukis kilstelėjo galvą. Sužibo geltonos apvalios
akys.

- Mauuuuuuu! Muaaaaaum! Mauuuuuuuuu-
uuuu! - nuaidėjo virš girios.

O padaro akyse švietė toks džiaugsmas, tokia
laimė, kad tik aklas galėjo jos nepastebėti. Gria
atsiliepė aidu - švelniu, jaukiu, nešdama tą keistą
„mau“ per pušų šakas, pasūpuodama ant drebulių
lapų, nutupdydama į raisto akivarus ir vėl pakel-
dama iki ažuolų viršūnių.

Gugis paleido eglīšakę. Atsisuko į kitus:

- Na, pamatėte? Laimingi? „Et, argi ne taip tą
atmintiną vakarą man sakė motutė Gubė - laimin-
gas tas, kas pasaulio matęs, bet laimingesnis tas,
kuris pamatęs namo sugrįžo ir namus sveikus rado!“

Ir pridėjo balsu:

- Aš irgi!

Štai ir baigėsi pasakojimai apie Gugi, girių kauką, žmonių draugą. Sako, nuo juose aprašytų įvykių kaukai darėsi vis dažnesni žmonių svečiai ir net šeimynykščiai. Bet praeis dar daug laiko, kol Kaukašlaitį apleis paskutinis girių kaukas, o metraštininkai dar ilgai pasakos apie tą šalį, kurią kaukai dalijosi kartu su žmonėmis.

1998–2004

Autoriaus žodis

Mielasis skaitytojau,

man nepaprastai džiugu, kad tu kartu su Gugiu ir jo draugais nukeliavai tokį ilgą kelią, palakstei ne tik po Lietuvos girias ir pilis, bet ir per gilius sniegus klampojai į svečias šalis! Tikiuosi, šių akimirkų nesigaili. Tad leisk tave dar šiek tiek sulaikyti ir trumpai papasakoti apie kitus Gugio draugus, kurie apie kauką galbūt nieko nežinojo, tačiau gyveno panašiu metu ir patyrė panašių nuotykių.

Svarbiausias iš jų, matyt, – jaunasis Skomantų pilies bajoraitis Alpas, dar mažas pakliuvęs į kryžiuočių nagus, bet vėliau padėjęs iš riterių nelaisvės pabėgti net didžiajam kunigaikščiui Kęstučiui. Šio vaikino gyvenimo istoriją papasakojo ne tik rašytojas, bet ir istorikas, archeologas Petras Tarasenka istorinėje apysakoje „Pabėgimas“. Būtent ši knygelė kažkada paskatino mane domėtis, kas gi dėjosi tais

laikais, ir nepamiršti protėvių kovų, kurių kaitintas kraujas iki šiol tvinksi mūsų gyslose. Juk ir augti man teko ne Nepriklausomoje Lietuvoje, o svetimoje valstybėje, kur mūsų kalba ir istorija tebuvo svietimos istorijos podukra. Tačiau mes didžiavomės savo krašto istorija ir ji padėjo mums išlikti. Tad nieko keista, kad aš ir mano draugai istorijos mokėmės dažnai ne tik iš vadovėlių, bet ir iš kitų knygų – Antano Vienuolio „Kryžkelės“, V. Misevičiaus „Jau-nasis pagonis“, P. Dirgėlos „Joldijos jūra“ ir kitų. Kam gi kitam, jeigu ne mums – čia nuo amžių įleidusiems šaknis – tai turi rūpėti? Juk kitiems būsime įdomūs ir savęs turėsime tiek, kiek sugebėsime išsaugoti patys.

Vis dėlto aš nenorėčiau, kad tu, mielasis skaitytojai, Gugio nuotykius imtum drąsiai naudoti kaip istorijos vadovėlį. Labai liūdna, bet nei istorikai, nei etnologai, nei kiti protingi ir išmanantys žmonės negali atsakyti, ar buvo tie kaukai, aitvarai, mau-mai? Gal buvo? Juk šie padarai dažnai minimi mūsų prosenelių sakmėse. Bet kodėl jokie mokslavysčiai jų nesugavo, neišmatavo, nesurašė? Tad gal jų nebuvo? Gal juos išgalvojo? Žinodamas, kad atsakymų į šiuos klausimus nerasiu, leidau sau pafantazuoti, kai kur netgi visiškai nukrypti ir nuo sakmių, ir nuo istorijos faktų, nors, pavyzdžiui, jungtinės Algirdo ir

Kęstučio lietuvių kariuomenės žygis į Tverę tikrai vyko 1368 m.

Paskaninti istorinę tikrovę fantazija ir keistomis būtomis nebūtomis būtybėmis – tai yra imtis žanro, kuris vadinamas magiška fantazika (*fantasy*) – ne mano išradimas. Tokių fantazuotojų pasaulyje – nors tvenkinį tvenk. Kai kuriems iš jų net tikroji istorija nereikalinga – susikuria savą pasaulį, kuriame vyksta baisingi mūšiai, kaunasi narsūs didvyriai, kalba slibinai. Tikriausiai tau teko skaityti P. Pullmano knygas „Šiaurės pašvaistė“, „Aštrusis peilis“, „Gintarinis žiūronas“ arba J. R. R. Tolkieno „Žiedų valdovą“? Tik Lietuvoje tokių didesnių kūrinių – vos vienas kitas: Tomo S. Kondroto apysaka „Kentauro herbo giminė“, Hertos Matulionytės apysakos – vaikams „Demonas Mufikas“ ar ne tik vaikams – „Sidabrinė aitvarų kronika: Taalo žūtis“, Daivos Vaitkevičiūtės „Mariaus Pietario“ romanų ciklas, Gintauto K. Ivanicko romanas „Laumės mėnuo“ bei keliolika kitų autorių apsakymų ar apsakų, išleistų įvairiuose rinkiniuose. Tad Gugio nuotykiškai spraudžiasi į tą paslaptinę nišą, kurioje glaudžiasi knygos, siejančios pasaką, mitą, istoriją ir tikrovę. Tikiuosi, jie suras ten sau vietą.

Justinas Žilinskas